

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÂFÂK, GÜNEŞ, HÂVER MECMUALARI
İNCELEME, TAHLİLİ FİHRİST, SEÇİLMİŞ METİNLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kübra DEMİRAY

T94422

**TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

MAYIS - 2000

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ÂFÂK, GÜNEŞ, HÂVER MECMUALARI

İNCELEME, TAHLİLİ FİHRİST, SEÇİLMİŞ METİNLER

Kübra DEMİRAY

Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce
Bilim Uzmanı (Türk Dili ve Edebiyatı)
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 09.05.2000

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 18.05.2000

Tezin Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Enver OKUR

Jüri Üyesi : Doç.Dr. Nazan BEKİROĞLU

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. Bülal KIRIMLI

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. A.Zafer GÖKÇAKAN

Mayıs - 2000

TRABZON

0. SUNUŞ

00. Önsöz

Milletlerin kültürel birikimlerinin temininde ve yaygınlaşmasında edebî mecmûaların küçümsenmeyecek bir yeri vardır.

Bugün çağın bize sunduğu sonsuz teknolojik imkânlar içerisinde mecmûaların kültür hayatımızdaki rolleri belki gözden kaçabilir. Ancak, geçmiş dönemler için mecmûaların ne kadar mühim bir vazife gördüklerini göz ardı etmek imkânsızdır. Hattâ bugün bile bütün aidio-visuel araç gereçler içinde mecmûaların hâlâ tartışılmaz ve vazgeçilmez bir yeri olduğu söylenebilir.

II. Abdülhamid dönemi basın-yayın faaliyetlerinin araştırılması mecmûa tedkikine dayalı bir çalışma yapmaya karar verdiğimiz zaman, öncelikle, üzerinde daha önce çalışma yapılmamış dergileri tesbitle işe başladık. Âfâk, Hâver ve Güneş gibi ilgimizi çeken dergilerin yayın sürelerinin kısa olması buna karşılık dönemin önemli kalemlerine sayfalarında yer vermiş olmaları ayrıca, Hâver ve Güneş dergileri arasında organik bir bağın da mevcut olması bizde bu dergileri birlikte ele alma ve inceleme fikri uyandırdı.

Bu çalışmamızda Âfâk, Hâver, Güneş mecmûalarının genel bir tahlilini yaparak, dönemleri içindeki önemlerini belirlemeye çalışırken imza sahiplerini mümkün olduğunca tanıtmayı ve en önemlisi bu mecmûaları sâdece Osmanlıca bilenlerin başvurabileceği bir kaynak olmaktan çıkarmak amacıyla Latin harflerine çevirmeyi ve araştırmacıların hizmetine sunmayı istedik.

Çalışmamızın ilk adımını Âfâk, Hâver ve Güneş nüshalarını kütüphanelerden temin edip çeviriye başlamak oluşturdu. Bu arada II. Abdülhamid döneminin siyasî ve sosyal

hayatına ilişkin kaynakları tarayarak dönemin şartlarını kavramaya çalıştık. Diğer taraftan da söz konusu mecmûalarda adı geçen imza sahiplerinin hayat hikâyelerine ulaşmağa gayret ettik.

Giriş bölümünde “II. Abdülhamid Dönemi Basın Yayın Hayatına Genel Bakış” başlığı altında, dönemin basın hayatını ana hatlarıyla gözden geçirerek, Âfâk, Hâver ve Güneş mecmûalarının dönem içindeki yerlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaya çalıştık.

I.Bölümde, “Âfâk, Hâver, Güneş Mecmûaları” başlığı altında üç dergi ayrı ayrı süre, dönem, gâye, dış yapı muhtevâ, yazar kadrosu, dil ve üslup özellikleri bakımından incelendi. Böylece adı geçen dergilerin kültür hayatımızdaki yerleri ve önemleri belirlenmeye çalışıldı.

Bu çalışmaları yaparken mecmûaların kendilerinden faydalanmakla birlikte bu mecmûalar hakkında bilgi bulunan başka kaynaklar da imkânlarımız ölçüsünde taranmıştır.

Yazar kadrosuna dair incelemede, yazarların alfabetik sırayla kısaca biyografileri verilmiştir. Yabancı yazarların isimleri kaynaklarda ulaşabildiklerimiz orijinal imlâlarıyla ve parantez içinde okunuşlarıyla ulaşılamayanları ise Osmanlıca metinlerdeki okunuş biçimleriyle verilmiştir.

II. Bölümde Âfâk, Hâver, Güneş mecmûalarındaki metinlerin hem mecmûaların kronolojik sırasına göre hem de yazar adına göre ayrı ayrı tahlîli fihristleri hazırlanmıştır. Fihrist hazırlanırken şu hususlara dikkat edilmiştir.

- 1.Metinde verilen türle ilgili açıklayıcı bilgiler parantez içine alınmıştır.
- 2.Yazarı belli olmayan metinlerin başına sıra noktalar konmuştur.
- 3.Tefrika edilen metinler için -devam- ifadesi kullanılmıştır.
- 4.Sona eren yazılar için –bitti- ifadesi kullanılmıştır.

III.Bölümde Âfâk mecmûasındaki edebî metinlerin tamamı; farklı muhtevâlara sahip diğer metinlerin bir kısmı örnek teşkil edecek şekilde seçilerek, Hâver ve Güneş mecmûasındaki edebî metinlerin ise tamamı lâtin harflerine çevrilmiştir. Çevirme sırasında mümkün olduğunca günümüz fonetiği esas alınmıştır. Metnin kendisinde fark edilen anlatım bozukluklarına dokunulmamış ve baskı hataları sebebiyle okunmayan kelimeler parantez içinde soru işaretiyle gösterilmiştir.

Bu çalışmada ilmî bilgi ve tecrübelerinden destek gördüğüm hocam sayın Doç. Dr. Nâzân BEKİROĞLU'na, metinlerin Arapça kısımlarının okunmasında yardımlarını esirgemeyen hocam sayın Y. Doç. Dr. Osman Kemâl KAYRA'ya, metinlerin Farsça kısımlarının okunmasında yardımcı olan hocam sayın Y. Doç. Dr. A. Hilmi İMAMOĞLU'na, hocam sayın Doç. Dr. Ali Çelik'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez danışmanım, her fırsatta bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım ilmî disiplinle nezâketin, sabrın kendisinde bütünleştiğini gördüğüm hocam sayın Y. Doç. Dr. Enver OKUR'a teşekkürü borç bilirim.

Trabzon, Mayıs 2000

Kübra DEMİRAY

01. İçindekiler

	Sayfa Nr.
0.SUNUŞ	II
00. Önsöz	II
01. İçindekiler	V
02. Özet.....	VII
03. Summary	VIII
04. Kısaltmalar	IX

GİRİŞ

1. II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ BASIN YAYIN HAYATINA

GENEL BAKIŞ	1-9
--------------------------	-----

BİRİNCİ BÖLÜM

2. ÂFÂK, HÂVER, GÜNEŞ MECMÛALARI 10-54 |

20. Âfâk Mecmûası Süre, Dönem, Gâye.....	10
21. Dış yapı, Biçim Özellikleri.....	11
22. Yazar Kadrosu ve Muhtevâ.	12
23. Âfâk Mecmûasında Mevcut Şiirlerin Teknik Hususiyetleri.....	14
24. Âfâk Mecmûasındaki Nesirlerin Değerlendirilmesi	24
25. Âfâk Mecmûası Yazar Kadrosu.....	25
26. Hâver Mecmûası, Süre, Dönem, Gâye.....	28
27. Dış Yapı, Biçim Özellikleri.....	29
28. Yazar Kadrosu ve Muhtevâ.	31
29. Hâver Mecmûasındaki Şiirlerin Teknik Hususiyetleri.....	33
30. Hâver Mecmûasındaki Nesirlerin Değerlendirilmesi.....	38
31. Hâver Mecmûası Yazar Kadrosu	39

32. Güneş Mecmûası, Süre, Dönem, Gâye	40
33. Dış Yapı ve Biçim Özellikleri.	42
34. Yazar Kadrosu ve Muhtevâ.	44
35. Güneş Mecmûasındaki Şiirlerin Teknik Hususiyetleri ve Muhtevâ Bakımından Değerlendirilmesi	46
36. Güneş Mecmûasındaki Nesirlerin Değerlendirilmesi	50
37. Güneş Mecmûası Yazar Kadrosu.....	52

İKİNCİ BÖLÜM

3. TAHLİLİ FİHRİST.....	55-80
40. Âfâk Mecmûasının Sayı Sırasına Göre Tahlîlî Fihristi.....	55
41. Hâver Mecmûasının Sayı Sırasına Göre Tahlîlî Fihristi.	61
42. Güneş Mecmûasının Sayı Sırasına Göre Tahlîlî Fihristi.....	64
43. Âfâk Mecmûasının Yazar Adına Göre Tahlîlî Fihristi.....	73
44. Hâver Mecmûasının Yazar Adına Göre Tahlîlî Fihristi.....	76
45. Güneş Mecmûasının Yazar Adına Göre Tahlîlî Fihristi	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. METİNLER.....	81-357
50. Âfâk Mecmûası Seçme ve Edebî Metinler	82
51. Hâver Mecmûası Edebî Metinler	220
52. Güneş Mecmûası Edebî Metinler.....	265
5. SONUÇ.	358-359
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	360-362
EKLER.	363
ÖZGEÇMİŞ.....	370

02. Özet

Âfâk, Hâver, Güneş mecmûaları, II.Abdülhamid döneminin yoğun sansür baskıları altında yayın hayatına başlamış, ancak yazı faaliyetlerini uzun süre devam ettirememiş mecmûalardır.

Âfâk, 20 Zilhicce 1299 – 25 Cemâziyelevvel 1300 (1882 - 1883) tarihleri arasında 7; **Hâver**, 15 Cemâziyelahir 1301 – 1 Şâbân 1301 (1885) tarihleri arasında 4; **Güneş**, 1301 (1886) - ? tarihleri arasında 12 sayı çıkabilmiş mecmûalardır.

II.Abdülhamid döneminin basın-yayın hayatına ışık tutmak ve edebiyat tarihi yazıcılarına yardımcı olmak maksadıyla mecmûa tedkîkine dayalı bir çalışma yapmağa karar verdiğimiz zaman, gördük ki, adı geçen mecmûalardan hiç biri tek başına akademik bir çalışma için yeterli değildir. Bu takdirde, yayın tarihleri birbirine yakın, yazı kadroları hemen hemen aynı kalemlerden oluşan birkaç dergi üzerinde çalışmak, bize faydalı olacak gibi göründü. Esasen, Hâver ve Güneş arasında birbirlerinin devamı olmak gibi organik bir bağın mevcûdiyeti de ayrıca bu mecmûaları birlikte ele almayı gerektiriyordu.

Çalışmamızın esasını, **Âfâk, Hâver ve Güneş** mecmûalarının tanıtılması; muhtevâlarının, yayın sürelerinin, dönemlerinin ve gâyelerinin belirtilmesi, söz konusu mecmûalarda yazı yazarların belirlenip tanıtılması. **Âfâk** mecmûasındaki fennî yazılardan bir kısmı, **Âfâk, Hâver ve Güneş** mecmûalarındaki edebî yazıların ise tamamı yeni yazıya çevrilerek Osmanlıcayı bilmeyenlerin de istifade edebilecekleri bir duruma getirilmesi. Adı geçen mecmûaların kronolojik ve yazar adına göre tahlîlî fihristlerinin yapılması gibi konular oluşturmaktadır.

03. Summary

Âfâk, **Hâver** and **Güneş** were the magazines that began to come out under the severe censorship in the period of Abdulhamid II. However, they failed to appear in the literary world for a long time. The publication of **Âfâk**, a magazine issued between November 2, 1882 and April 3, 1883, was brought to an end with its 7th issue. **Hâver**, another magazine published between September 13, 1885 and October 28, 1885, appeared in four issues only. As a magazine that came out between 1886 and ... , **Güneş**, on the other hand, was published in only twelve issues.

With a view to enlightening the publishing life during the reign of Abdulhamid II and helping the literary history writers, I decided to conduct a study on an inquiry into magazines. However, it became clear to me that the magazines above-mentioned each were not satisfactory enough for an academic study. We, therefore, found it more useful and reasonable to study only a few magazines that came out almost in the same period and that shared the same staff of columnists. As a matter of fact, there seemed to have had an organic link between **Hâver** and **Güneş**, that is, one was born of the other, which reacquired us to deal with the magazines altogether.

Not only is the study based on the introduction of the magazines called **Âfâk**, **Hâver** and **Güneş** and their writers, but also on the identification of the contents of these magazines as well as the periods, dates, and objectives of their issues. In the study, some part of the scientific articles in the magazine called **Âfâk**, and all of the literary writings are intended to be presented, in the new alphabet, to the benefit of those who don't know the Ottoman Turkish. Furthermore, the study deals with the chronological investigation of the magazines in that period in that period in terms of the names of their writers and the preparation of an index list.

04. Kısaltmalar Listesi

age : Adı geçen eser

Bkz. : Bakınız

Nr., nr. : Numara

s. : Sayfa

S. : Sayı

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

KTB : Kùltür ve Turizm Bakanlığı

KTÜ : Karadeniz Teknik Üniversitesi

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

vb. : ve benzer, ve benzerleri

GİRİŞ

1. II.ABDÜLHAMİD DÖNEMİ BASIN YAYIN HAYATINA GENEL BAKIŞ

İncelemeye çalıştığımız Âfâk, Hâver, Güneş mecmûaları yayınlandıkları dönem itibariyle II.Abdülhamid istibdadının ilk yıllarına tesadüf eder.

Söz konusu dergilerin yayın hayatımızdaki yeri, taşıdıkları önemi tesbîte çalışırken öncelikle dönemin basın-yayın hayatımızdaki umûmî hüviyeti ile dönem içerisinde yayınlanmış gazete ve mecmûaların müşterek hususiyetleri üzerinde durmayı gerekli görüyoruz.

II.Abdülhamid dönemi basın hayatı, istibdadın tayin ettiği imkânlar ve imkânsızlıklar çerçevesinde gelişir. Sürekli tekrarlanan “istibdad” kelimesinin basın hayatımızı yönlendirmesinin başlangıcı, sâdece II.Abdülhamid dönemine münhasır olarak değerlendirilemez. Olayların gelişim sürecini izleyebilmek için geçmiş yıllardaki uygulamaları gözden geçirdiğimizde şu mevcut bilgilere ulaşırız:

Türkiye’de basının denetlenmesi 1857’de Matbûât Nizamnâmesi’nin yayınlanmasıyla başlar. İzinsiz litograf matbaaların artışı ile ilgili bu nizamnâme 1908’e dek yürürlükte kalır.¹

Bunu müteakiben 1864’de Fransız Basın Kanunu’ndan esinlenilerek çıkarılan yeni bir nizamnâme ile artık hangi dilden olursa olsun sürekli yayın yapmak isteyenler Osmanlı uyruğundan iseler Maarif Nezâreti’nden, yabancı iseler Hâriciye Nezâreti’nden ruhsat almak zorundadırlar. Nizamnâme şartlarına uymayanlar para, hapis ve kapatma cezasına çarptırılacaklardır. Devletin iç emniyetini ve âsâyişini tahrik eden gazeteci cezalandırılacak, gazetesi ise geçici veya kesin olarak kapatılacaktır. Genel âdâba ve millî ahlâka aykırı düşen yazıların sahipleri ile saltanat hakkında uygunsuz sözler ve deyimler kullanan veya padişah aleyhinde taarruzda bulunan gazetecilere hapis ve para cezası uygulanacaktır. Yabancı ülkelerde basılan gazete ve mecmûaların ise siyasî ve idarî

¹ Orhan Koloğlu, “Osmanlılar’da Basın ve Kamuoyu”, Osmanlı Ansiklopedisi, cilt 6, İz Yayıncılık, İstanbul 1977, s. 185

konularda devlete düşmanlık taşıdıkları ve saldırıda buldukları takdirde Türkiye'ye girmeleri ve yayınlamaları yasaklanacaktır.²

Mecmûaların bu nizamnâmelerin tedkikinden geçtiğine dâir örnek aşağıda Âfâk mecmûasına ait şu beyânda verilmiştir.

“Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'nin 636 numro ve fi 1 Muharrem sene 1300 tarihli ruhsatnâmesiyle, İstanbul.”

Bu türden nizamnâmeler devam eder. 1870'li yıllara doğru bu tedbirlerin sıklaştığı ve nizamnâmelerdeki maddelerin daha da sertleştirildiği görülür. 1876'da II. Abdülhamid Kanun-ı Esâsi'yi yürürlüğe koyarken kısa bir süre sonra da 1878'de savaş hali sebep gösterilerek meclis kapatılır. Ve siyasî endişeler sebebiyle alınan tedbirlerle iktifa edilmez, kuralları ihtiva eden üslup daha da sertleşir.

Mecmûalara dâir yapılan akademik çalışmalarda tesbît edilen dikkate değer noktalardan biri, Servet-i Fünûn Şiiri'nin sosyal ve siyâsî şartlarını değerlendiren Orhan Okay'ın bu dönemi “Mecmûalar Devri” diye adlandırmasıdır.³ “Mecmûalar Devri” diye adlandırılan bu dönemin evveliyatı ve dönemin husûsiyetle kendisi akademik tedkik sahası olma vasfını haizdir.

Mecmûalara dâir çalışmamızın bundan sonraki bölümü, şu plân çerçevesinde şekil bulacaktır.

1. Mecmûa faaliyeti süreli yayınların bir nevidir, bu sebeple bizde süreli yayınların ortaya çıkışı ve gelişim sürecinin incelenmesi;
2. Mecmûa kavramını karşılayan diğer terimler, bunların kullanılması ve örnekler;
3. Mecmûa faaliyetlerinde mecmûaların hitâb ettiği kesim, buna göre mecmûaların sınıflandırılabilirliği;
4. Türkçe olarak çıkarılan ilk mecmûalar;

² Cevdet Kudret Solok, “Abdülhamid Devrinde Sansür”, Ağaoğlu Yayınları, İstanbul 1977.

³ M. Orhan Okay, Servet-i Fünun Şiiri Nr:47, Erzurum 1988, s.3.

5. “Mecmûalar Devri” olarak kabul edilen bu dönemde çıkan, bizim ulaşabildiğimiz mecmûa isimleri ve kimlikleri;

1. Mecmûalar bir süreli yayındır

Türkiye’de süreli yayınların ortaya çıkışı Tanzimat iledir. Siyâsî şartlar nihayetinde zuhur eden Tanzimat Edebiyatı’nın ilk yılları ile süreli yayınlardaki faaliyetlerin artışı birbirine paraleldir. İlk dergi olan Vakâyi-i Tıbbiye 1849 senesinde yayınlanmış ve bunu diğer dergiler takip etmiştir. Süreli yayınlar, Tanzimatla beraber resmî olarak başlamış olan Avrupalılaşıma/ Batılılaşma çabalarının tezahürlerindedir.

Bu dönemde dikkatleri çekecek derecede yoğun olmasa da ilk olması sebebiyle şayan-ı dikkat olan meselelerden biri, kapalı toplum yapısı gereğince Osmanlı’da arka plânda kalan kadın, çocuk ve aile kimliklerinin ön plana çıkmaya başlaması ve kadın kimliğinin asgarî seviyede aile içindeki yeri ve önemi sebebiyle ortaya çıkmasıdır. Bu istisnâî fakat kaçınılmaz “oluş”, kendi tekâmülünde bir sosyalleşme boyutunu gündemde tutar. Kadın, çocuk ve aile kavramlarındaki bu sosyal kimlik değişimi Osmanlılar’da kadınlar ve çocuklar için de süreli yayınların ortaya çıkmasını sağlar.

2. Mecmûa kavramını karşılayan diğer terimler ve bunların kullanımı

Süreli yayın bize Batı’dan intikâl eden bir faaliyettir. En önemli nümûneleri ise gazetelerdir. Gazete Batı kökenli bir kavramdır.

Batı’ya yönelmeyle birlikte gündeme gelen meselelerden biri Batı’dan alınan kavramların “Osmanlılaştırılması”dır, bu durum özellikle süreli yayın faaliyetleriyle gündeme gelir. Günlük gazetelerin isimlendirilmesinde fazla problem yaşanmazken, haftalık, on beş günlük, aylık haftada iki veya üç günlük süreli yayınların isimlendirilmesinde farklılıklar gözlenir. *Ceride*, *risâle*, *mevkûte*, *risâle-i mevkûte* ve *mecmûa* gibi kelimeler birbirlerinin yerlerine kullanılır. Aşağıda bu kelimelerin menşei ve anlamı verilip kullanımlarına dâir örnekler gösterilmiştir.

Ceride: a.i. c:cerâid: 1. Gazete, 2. Zabıtnâme, tutanak, 3. Sivari kolu.

Mecmûa: a.i. c:mecâmi: 1. Toplamı biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi, 2. Seçilmiş yazılardan meydana gelmiş yazma kitap, 3. Dergi, (bkz: risâle)

Mevkût: a.s: vakt: Vakti zamanı belli olan.

Risâle: a.i. c: resâil: 1.Mektup (bkz: nâme). 2.Kısa yazılmış küçük kitap. 3.Mecmûa, dergi.

“Edebiyât-ı Umûmiye Mecmûası: Haftalık, siyâsî, edebî ilmî gazetedir”.

“Ceride-i Vakfiyye: Herşeyden ziyâde evkaf ile muamelâtından bahis...gazetedir”.

“Risâle-i Mevkûte-i Bahriyye: Aylık askerî mecmûa”.

“Mecmûa-i Ebüzziya: Fümîn ve ma'ârifden bahseder ve her şehr-i arabi ibtidâsıyla on beşinde neşr olumur edebî ve siyâsî risâle-i üsbüyyedir” gibi.

Bu kavramların birbirlerinin yerine kullanılmaları süreli çocuk yayınları için de geçerli olmuştur. Meselâ çocuk dergisi olan **Çocuklara Mahsûs Gazete** ismine “gazete” kelimesini koymuş ve kendisini **Osmanlı Gazetesi** olarak nitelendirmiştir. İlk haftalık çocuk dergisi olan **Mümeyyiz** de kendisini gazete olarak belirtir. Kendisini “mecmûa” olarak niteleyen ilk dergi aynı zamanda bir kadın dergisi olan **Aile**'dir. “Aile: Aileye yani kadınlara ve çocuklara ev işlerine müteallik mebâhis-i mütenevviâyı câmi mecmûadır”.

Buna karşılık adında “mecmûa” kelimesini ilk kullanan **Mecmûa-i Nevresidegân** olmuştur. Sonra Selânik'te çıkan **Çocuklara Rehber** ise “Etfal-i zükûr ve inâsın tehzib-i ahlâk ve tevsi-i malûmâtına hâdim haftalık risâledir” alt yazısıyla karşımıza kendisini risâle olarak nitelendirerek çıkar. Ve örneklendirmeye çalıştığımız bu kavram tercihinde yaşanan karışıklık II. Meşrutiyet boyunca devam eder. Haftalık bir yayın organının risâle, mecmûa ya da gazete mi olduğuna karar verilemez. Cumhuriyet döneminde risâle kelimesine rastlanmazken genellikle “mecmûa” kelimesi kullanılır.⁴

Verdiğimiz bilgilerden mecmûaların hem yetişkinler hem de çocuklar için hazırlandıkları görülür.

⁴ Cüneyt Okay, Eski Harfli Çocuk Dergileri, Kitabevi., İstanbul 1999, s.18-22

3. Mecmûa faaliyetlerinde mecmûaların hitâb ettiği kesim ve buna göre mecmûaların sınıflandırılabilirliği

Tanzimatla birlikte edebiyâtımızda, özellikle kadın, çocuk, çocuk eğitimi, aile gibi konuların eserlerimizin muhtevâsını teşkil ettiğini biliyoruz. Bu oluşum süreli yayınlarda kadın ve çocuklar için de çalışmaların yapılması gerektiği inancını ve ihtiyacını ortaya koymuştur. Süreli yayınlar kataloğunu incelediğimizde çocuk dergisi olduğu adlarından belli olan mecmûalara rastlarız. Mecmûa isimlerini ve içeriklerini tararken bazı mecmûaların özellikle kadın, çocuk ve aile muhtevâsıyla hazırlanıp neşr olunmuş olduğunu gördük. Dolayısıyla mecmûa faaliyetlerinin farklı kesimlere hitâb edecek şekilde hazırlandığı görülür. Buna göre mecmûaları faaliyetlerine göre daha da isabetli bir ifadeyle, hitap ettikleri kesimlere göre sınıflandırmak mümkündür;

1. Edebî, fennî, siyâsî muhtevâyâ sahip belirli bir aydın kesme hitâb eden dergiler,
2. Yalnızca kadınlar için hazırlanan, kadınlara hitâb eden dergiler,
3. Çocuklar için hazırlanan dergiler,

Nitekim bilinen ilk çocuk dergisi “Mümeyyiz”, ilk kadın dergisiyle aynı sene içinde çıkmıştır. İlk kadın dergisi “Terakki” 28 Haziran 1869, “Mümeyyiz” ise 15 Ekim 1869’da yayınlanmaya başlanmıştır. Bu tarih aşağı yukarı kadının “kadın” çocuğun da “çocuk” olarak telâkki edilmeye başlandığı dönemdir.

Edebî, fennî, siyasî kimlikli dergiler tiraj husûsunda pek fazla reklâm ihtiyacını hissetmezler. Kadın ve çocuk dergilerinde ise talebi artırmak için bazı yöntemler uygulanır; abone şartlarında ücret miktarına getirilen indirim, özellikle çocuk dergilerinin çeşitli güzel hediyeler vermesi (bisiklet, defter, top, kalem, resim albümü) gibi.

4. İlk Türkçe mecmûalar

Türkçe olarak çıkarılan ilk mecmûa husûsunda ihtilaflar mevcut ise de Temmuz 1862- Ocak 1882 yılları arasında yayınlandığını bildiğimiz **Mecmûa-i Fünun**’dur. Mecmûa-i Fünun (1830-1910) Münif Paşa tarafından kurulan Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye’nin yayın organıdır. Ve Ahmet Hamdi Tanpınar’a göre Mecmûa-i Fünun bizde

“Büyük Fransız Ansiklopedisi`nin on sekizinci asırdaki rolünü” oynamış olan “tam bir mektep”tir.⁵

Mecmûa-i Fünun dergisini, “Mir‘at” (1862), “Mecmûa-i İber-i İntibah” (1862-1864) izler. “Ceride-i Askeriye” (1864-1919), Cemiyet-i Kitabeta’in çıkardığı “Mecmûa-i İbretnümâ” (1865-1866), Türkçe Fransızca Takvim-i Ticaret –Le Moniteur du Commerce (1866-1873), “Âyine-i Vatan” (1867) gibi.⁶

5. “Mecmûalar Devri” olarak kabul edilen bu dönemde çıkan, bizim ulaşabildiğimiz mecmûa isimleri ve kimlikleri

“Mecmûalar Devri” olarak tespit edilen bu dönemde yayın hayatında bulunan dergilere baktığımızda, dönem yayınında yer alan, döneme renk veren dergiler şunlardır:

Mecmûa-i Ebüzziya: Ebüzziya Tevfik tarafından 1880’de yayınlanmaya başlanan dergi 159 sayıdır. Derginin başlangıçta II. Abdülhamid’in Ebüzziya’ya duyduğu güvenden dolayı sansürden muaf olduğu bilinir. Lâkin dönemin jurnalciliğine maruz kalmış olan derginin sansürden muaf olması imtiyazı kaldırılır. Ebüzziya ise bundan sonra yazılarını sansür heyetine kontrol ettirmektense mecmûayı çıkarmamayı tercih eder. 1894’ten sonra dergi yeniden yayın hayatına girer, Osmanlıcılığın savunucusu olarak 1912’ye kadar yaşar.

Hafta: Şemsettin Sami’nin 1880’de yayınladığı dergi 20 sayı kadar yaşar. Hemen tüm yazılarının Şemsettin Sami tarafından kaleme alındığını bildiğimiz Hafta, Türkçülük fikrinin işlendiği ilk dergilerden biridir.

Âfâk: Sahib-i imtiyazlığını A. Kâmil yapmıştır. Muallim Nâcî, Mehmed Nadir, Mehmed Şükrü ve Tevfik Rıza’dan oluşan yazar kadrosuyla 20 Zilhicce 1299 - 25 C.evvel 1300 tarihleri arasında 7 sayı olarak çıkmış edebî kimliği olan bir dergidir.

Hâver: 1301 İzmirli Ubeydullah’ın yayın hayatımıza sunduğu Güneş dergisinin ön hazırlıklarını yapmış ve 4 sayı çıkmış olan bir dergidir.

⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, (Dördüncü Baskı), İstanbul 1976, s. 181

⁶ Meydan Larousse, Cilt.3, Meydan Yayınevi, İstanbul 1973, s. 573

Envâr-ı Zekâ: 1299-1301 tarihleri arasında çıkan 34 sayılık İstanbul'da neşriyatı yapılmış olan bir dergidir. On beş günde bir neşr olunmuş edebî, fennî kimliklidir, baş muharriri Mustafa Reşid Bey'dir.

Güneş: 1301'de yayın faaliyeti göstermiş 12 sayılık bir dergidir. Sahib-i imtiyazı Beşir Fuad Bey'dir. Daha ziyade fennî yazılarıyla dikkatleri çekse de dönemim en ünlü isimleri dergide kalem sahibidirler. Menemenlizâde Mehmed Tahir, R. Mahmud Ekrem, Muallim Nâcî gibi.

Gayret: M. Mehmed Tâhir tarafından 1886 da yayınına başlanan haftalık dergi, 33 sayı basılır. Derginin ilginç tarafı devrin ünlü şâir ve yazarlarının mektuplarına veya mektup şeklindeki yazılarına yer vermiş olmasıdır. Mektuplaşmalar karşılıklı münakaşalar şeklinde yayınlanır.

Nilüfer: Feraizcizâde Mehmed Şakir tarafından Bursa'da 1887'de yayın hayatına başlatılan dergi 60 sayı devam eder. Hükümet ile barışık bir yayın politikası izleyen Nilüfer siyasete dâir en ufak îmâda bulunmaz, günlük olayları ve aktüaliteyi de bir kenara bırakır. Edebî ve dinî yazıların ağırlıkta olduğu derginin ana amacı: "İslamiyet'in ifrad ve tefriden uzak olduğunu kavratmaktır". Ayrıca dergi dönemin eğilimlerine uyarak bilim ve teknik yazılarına da yer verir.⁷

Hazine-i Fünun: Kirikor Faik'in sorumlu müdürü olduğu dergi İstanbul'da 1893-1895 yılları arasında haftalık olarak yayınlanır. Hemen her tür konunun yanında edebiyâta da yer vermiş, geleneksel edebiyât taraftarlarının yayın organı olarak 176 sayı yayın hayatında kalmıştır.

Malûmat: Mehmed Tâhir'in çıkardığı haftalık resimli dergidir. 1895'te yayına başlar ve 423 sayı çıkar. Dilin sâdeleşmesi ve nevilerin gelişmesi için edebî müsabakalar düzenleyen dergi Batı'daki edebî gelişmeleri de yakından takîb eder. Kadın ve çocuklara

⁷ Hasan Çelik, Nilüfer Memuası, KTÜ-SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 1997. S.32.

da hitâb eder. Servet-i Fünun'la rekabet halindeki dergi dönemi içinde büyük bir boşluğu doldurur.

Servet-i Fünun: Servet Gazetesi'nin eki olarak Ahmed İhsan (Tokgöz) tarafından 27 Mart 1891'de çıkarılmaya başlanan dergi önceleri daha çok fennî yazılara yer verirken Tevfik Fikret'in yazı işleri müdürlüğüne gelmesinden sonra (1896) tam bir edebiyât ve sanat dergisi hüviyetine bürünerek Edebiyât-ı Cedide topluluğunun yayın organı halini alır. Hüseyin Cahit'in Fransızca'dan çevirdiği "Edebiyât ve Hukuk" adlı makale Fransız İhtilali'ne yer veriş sebebiyle halkı kışkırtıcı nitelikte bulunur ve dergi kapatılır.

Bu dönemde çıkan bazı çocuk dergileri de şunlardır:

Mümeyyiz: 1869'da çocuklar için ilk olarak çıkan dergi Mümeyyiz'dir. İlk Osmanlı çocuk dergisi olarak kabul edilen Mümeyyiz haftalık olarak 49 sayı yayınlanmıştır. Dergi aslında günlük bir gazetenin haftalık ekidir. Dergi maksadını çocuklara iyi ahlâk, terbiye ve tahsil konularında bilgi vermek olduğu şeklinde açıklar.

Bahçe: 1880 İstanbul. Birçok bakımdan Avrupaî bir dergi görünümündedir. İlk sayıdaki mukaddimesinde çocuklara ilim ve fenden bahsedileceği fakat canlarının sıkılmaması için edebiyât sayfaları ve eğlenceler konulacağı anlatılıyor. Eğitici yazıların yanında Avrupa ülkelerinden bilgiler ve haberler, Fransızca öğretmek için seri yazıların hazırlandığına dair duyurular, eğlendirici hikâyeler yayınlıyor. Bahçe 40 sayı yayınlanır, yüzyılın en önemli çocuk dergisi olur.

Yukarıda kimliklerini kısaca vermeye çalıştığımız dergilerin genellikle İstanbul'da neşredildikleri görülür. Matbûât âleminin İstanbul'da yoğunlaşması tabiidir. Fakat "Mecmûalar Devri" diye tespit edilen bu dönem sanki, "başka şehirlerde de mecmûa faaliyetlerinin olması mecburiyeti" hükmünü ortaya koymak ister gibidir. Bu bir devir olduğuna göre yalnız İstanbul'la mahdud bir matbûât âlemini düşünmek abes geliyor. Nihayet bu hüküm doğrulanmış gibidir çünkü İstanbul dışında da mecmûa faaliyetlerinin hiç de küçümsenmeyecek kadar var olduğunu ya da var olmaya çalıştıklarını araştırmalar sonucunda öğreniyoruz. Bu dönemde İstanbul dışında çıkan dergilerden bazıları şunlardır:

Ayine, Selânik-1875

Teşvik, Edirne-1887

Nevruz, İzmir- 1884-1885

Nilüfer, Bursa-1887-1891

Fevâid, Bursa-1888-1896

Osmanlı Terkki-i Ziraat, İzmir- 1894

Muktebes, İzmir-1897-1898

Çocuklara Rehber, Selânik- 1897 gibi.

BİRİNCİ BÖLÜM

2. ÂFÂK, HÂVER, GÜNEŞ MECMÛALARI

20. Âfâk Mecmûası Süre, Dönem, Gâye

Âfâk, II.Abdülhamid döneminde yayımlanan ve edebî yönü ağır basan dergi. 20 Zilhicce 1299-25 Cemâziyelevvel 1300 (2 Kasım 1882 – 3 Nisan 1883) tarihleri arasında sâdece yedi sayı çıkmıştır. A. Kâmil'in imtiyaz sahibi olduğu derginin yazı heyetinde Muallim Nâcî, Mehmed Şükrü, Tevfik Rıza ve Mehmed Nadir bulunmaktadır. Dergide bu isimlerin yanısıra Hersekli Arif Hikmet'in, Acem lâkabıyla tanınan Muallim Feyzi'nin, Recâizâde Celâl'in ve Giritli Sırrı Paşa'nın da yazı ve şiirleri vardır. Ayrıca Diderot, Fénelon, Herder, Lamartine gibi çoğu Fransız yazarlarından olmak üzere şiir ve nesir tercümelerine de yer verilmiştir.

Derginin yayımlanmasında Muallim Nâcî'nin önemli rolü olduğu anlaşılmaktadır. Onun her sayıda şiir ve nesirleri bulunduğu gibi, dergiye edebî istikâmetini veren ikaz ve tenkitleri de dikkati çeker. Tevfik Rıza "Cümel-i Hikemiyye" başlığı altında Batılı filozof ve mütefekkirlerden, Mehmed Şükrü de İslâm ve Doğu bilginlerinden vecizeler tercüme etmiştir. Mehmed Nâdir'in ise fennî konularla ilgili yazıları yayımlanmıştır.

İlk sayısında dilinin "beliğâne değil sâde, güzel ve kâtibâne olacağı, sayfalarının "terakkiyi sevenlere açık" bulunacağı belirtilen Âfâk, Tanzimat'tan sonraki yıllarda Doğu-Batı kültürünün sentezini arayan karakteristik dergilerden biri olmuştur.

Âfâk'ın, İstanbul kütüphanelerinin birçoğunda ve Ankara'da Millî Kütüphane'de takım halinde bütün sayıları mevcuttur.

Bibliyografya: Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu, Ankara 1965, Nr. 11, Hasan Duman, Katalog s. 5

21. Dış Yapı, Biçim Özellikleri

Âfâk mecmûası 21×29 boyutlarındadır ve sayfaları tek sütun halinde düzenlenmiştir. Dergi, ayrıca bir kapak sayfasına sahip değildir. Fakat birinci sayının dışındaki sayılarda ön kapak ve arka kapak sayfalarından sonra bir iç sayfa mevcuttur. Bu iç sayfa kapakları aynı tezyinâta sahip olmakla beraber, muhtevâyâ başlangıç olacak bir biçimde hazırlanmıştır. Ön kapak sol taraftan 3 cm içeriden ve üstten 2 cm aşağıdan başlayan bir dikdörtgen çerçeveye şekillendirilmiştir. Bu dikdörtgen içinde hemen çerçeve çizgisinin altında 1 cm aralıkla ayrılmış bölümünde, tam ortada küçük puntolarla yazılmış basın tarihi bulunmaktadır. Hemen altında, ortada 2 cm'lik boyutta koyu basımlı büyük puntolarla yazılmış derginin adı mevcuttur.

Ve derginin adının hemen altında yine ortada ve özel bir tezyinle dergi numarası mevcuttur. Bu kısmın aşağısında da yine belirli bir düzenle tanzim olunmuş, mecmûanın muhtevâsını öven bir beyit bulunmaktadır. Aşağıda bu beyit verilmiştir:

“Her fikr-i şu'ledârdan evrâk alur cilâ;
Âfâk'a her sitâre verir başka bir cilâ;”

Bu mısraların hemen altında bunlardan daha koyu ve daha büyük puntolarla yazılmış, mecmûanın muhtevâsını, dönemin siyaset ve sosyal yaşantısına göre beyân eden bir kısım vardır. Bu kısımdaki ifâde de şudur:

“Siyâsiyâtta başka her şeyden bahs eder ve cüz' cüz'neşr olunur risâle-i mevkûtedir”.

Daha sonra özel bir şekilde farklı olarak düzenlenmiş “Mündericâtı” başlığı altındaki bölüm gelir. Bu ve bundan sonraki sayfaların hepsinde Osmanlı hurufâtı hep aynı puntolarla kullanılmıştır. Muharrirler bölümü ve onu takîb eden alt satırlarda, “Maarif Nezâret-i Celîlesi'nin 636 numro ve fi Muharrem sene 1300 tarihli ruhsatnâmesiyle” diye ifâde bulan kısım yer alır. Altında adres verilir, bu adres üçüncü sayıdan itibaren değişir. Arka kapakta ise ön kapakta mevcut olan dikdörtgen çerçeve yoktur. Sâdece fiyat ve diğer şartları belirten açıklamaları ihtiva eden kısımlar yer alır. Aşağıya aynen alınmıştır:

“Bir nüshası üç guruşdur. Yirmi dört nüshasının abone ücreti İstanbul için iki sîm mecîdiyedir. Taşra için ayruca on guruş posta ücreti alınır” gibi.

Bu bilgilerden sonra mecmûanın ilk sayısının iç sayfasında tek sütunluk kısımda bir mukaddime yer alır, derginin muhtevâ ve gayesi hakkında bilgi verir. Derginin diğer sayfalarında sağ üst tarafta sayfa numarası, hemen altında derginin adı yer alır.

Dergi 7 sayı olup, her sayı 32 sayfadan ibarettir. Dergide dikkat ettiğimiz bir mesele, derginin sayfa sayıları düzenli bir şekilde devam ederken 6. Sayıdan sonra 162. Sayfadan hemen sonra 262. Sayfaya geçilmiştir. Bu hatanın farklı basımlarda da tekrar edip etmediğinin nin kontrolü için başka bir kütüphaneden derginin mevcut sayfaları yeniden temin edilmiştir. Orada da aynı hatanın tekrarı görülmüştür. Araştırma için elimizdeki mevcut dergi Ankara Millî Kütüphane’den Hasan Duman Kataloğu’ndan temin edilmiştir. Karşılaştırmak için temin edilen ikinci eser ise Ziyad Ebüzziya koleksiyonundandır.

7 sayı boyunca arka kapakta bulunan posta ücreti değişmemiştir. Sâdece arka kapakta bazı açıklamalar, yeni duyuru ilanlarıyla zaman zaman değişiklikler yaşanmıştır.

22. Yazar Kadrosu ve Muhtevâ

Âfâk yayın hayatını İstanbul’da devam ettirir. Yazar kadrosu da İstanbul’dandır. Dergiye birkaç defalığına mahsus olmak üzere dışarıdan yazı gönderen tek kişi Giritli Sırrı Paşa’dır.

Yazılar bazen isimsiz olup altına sâdece “Heyet-i tahririye” diye not düşülmüştür. Bazı yazıların da kime ait olduğu bildirilmez.

Asıl yazı heyeti dört kişiden oluşmuştur:

Muallim Nâci,

Mehmed Şükrü,

Tevfik Rıza,

Mehmed Nâdir.

Bunlara sonradan Hersekli Arif Hikmet, Giritli Sırrı Paşa, Mekteb-i Sultânî'den farisî muallimi Feyzi Bey ve Recâizâde Celâl Bey katılır fakat bu şahıslar dâimî kadroya dahil değildirler.

Âfâk'da adı en çok geçen ve dergiye edebî kimliğini veren şahıs Muallim Nâcî'dir. Bu önem hem eserlerinin niceliği hem de niteliği bakımındandır. Döneminde Ahmed Mes'ûd, Mes'ûd-ı Harâbâtî gibi müstearlar kullanan Muallim Nâcî pek çok derginin yazı faaliyetine katılmış, hâtâ Mes'ûd-ı Harâbâtî ismi etrafında bir hayret hâlesi örmüş ve bu sıralarda bir taraftan da Mehmed Şükrü, Tevfik Rızâ ve Mehmed Nâdir ile beraber "Âfâk"ı neşre başlamıştır. Muallim Nâcî üzerine yapılmış akademik bir incelemeden öğrendiğimize göre Şâir Âfâk mecmûasında Muallim Nâcî olarak kendini takdim ederken aynı günlerde de yani yedi gün sonra Ahmed Midhat Efendi "Âfâk" hakkında bir yazı neşreder. Orada Muallim Nâcî'yi över.⁸ Bu övgüyü bildiren yazı, aşağıda aynen verilmiştir.

"Âfâk ser-levhası ile bir mecmûa çıktı. Siyasiyâtdan başka her şeyden bahsedecek imiş. Ser-muharriri Muallim Nâcî Efendi Hazretleridir. Refikleri dahi Mehmed Şükrü ve Tevfik Rızâ ve Nâdir Efendilerdir ki kudret-i ilmiyye ve kalemiyeleri âsâr-ı müterceme ve müelleflerine nazaran pek ziyâde şâyân-ı tahsîn görülür. Zâten Hazret-i Nâcî nâ-ehiller ile ittihad mı edebilir?"

"Parny isminde bir Fransız şa'irinin güzel bir mersiyesini Nâcî Efendi hazretleri mutlaka aslından daha güzel olmak üzere meâlen ve manzûmen tercüme eylemiş".

Âfâk'da Muallim Nâcî'nin ve diğer üç yazarın onun üzerinde eseri vardır.

Nazım türünde Muallim Nâcî, Giritli Sırrı Paşa, Feyzi Beyefendi ve Recâizâde Celâl Bey eser vermişlerdir. Nesir olarak verilen eserleri, cümel-i hikemiye, tercüme fen yazıları, tercüme tarih yazıları, biyografi olarak sınıflandırmak mümkündür. Mehmed Nâdir tercüme nesirleriyle ve fennî muhtevâlî yazılarıyla dikkatleri çeker. Pozitivist bir kimlikle

⁸ Prof. Dr. Celâl Tarakçı, "Muallim Nâcî Efendi Hayatı ve Eserlerinin Tedkiki", Samsun, 1994, s. 69

tanıdığımız Tevfik Rızâ bu mecmûadaki fennî yazılarıyla da bu kimliğini devam ettirir görünmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi mecmûada özellikle bazı nesirler (*muhavere, fıkra* başlıklarıyla sunulan yazılar) isimsizdirler.

23. Âfâk Mecmûasında Mevcut Şiirlerin Teknik Hususiyetleri:

a. Vezinler:

Klâsik Türk Şiiri'ne ait nazım şekillerinde, özellikle “Tanzimat Edebiyatı”nın II. döneminden itibaren değişiklikler görülmeye başlanmış ve “Servet-i Fünûn” döneminde Fransız Edebiyatı'ndan yeni nazım şekillerinin “Türk Edebiyatı”na girmesiyle artarak devam etmiştir. Fakat şiirin vezni uzun müddet “aruz”da ısrar etmiş, aruz vezni Milli Edebiyat” döneminde bile varlığını sürdürmüştür.

Âfâk mecmûasındaki şiirlerin tamamı aruz vezniyle yazılmıştır.

Aruz vezniyle yazılan şiirlerde bahr-i hezec, bahr-i remel, bahr-i muzâri, bahr-i müctes, bahr-i hafif, bahr-i recez kullanılmıştır.

Kullanılan aruz kalıpları aşağıda derginin bütün sayılarında yer alan şiirlerin sırasına göre listelenmiştir:

1. Mefâilün / Feilâtün / Mefâilün / Feilün

.-. / ..- / .-. / ..- (Bahr-i müctes)

Bilir misin bana ol dilber-i cihân ne yapar

Esîr-i bîkese gaddâr-ı bî-amân ne yapar

....

Garîk-i mihneti yelpâze müstefid etmez

Deniz dibindeki keşfiye badbân ne yapar

(.....?, gazel, Âfâk, Nr. 1)

2. Mefûlû / Mefâilû / Mefâilû / Feûlûn

-- / .-- / .-- / .-- (Bahr-i hezec)

Tenhâ ebedî hâb-gehi dilberin işte!
Gizlendiği me'vâ o güzelliklerin işte!

.....

Ey şî'r-i terim! Eşkim ile hem-cereyân ol
Sînemdeki nîrân-ı gama reşha-feşân ol

(Muallim Nâcî, Mersiye, Âfâk, Nr. 1)

3. Müstefilâtûn / müstefilâtûn

-- / -- / -- (Bahr-i recez)

.....

Görsen sebâtım derdin ki olmaz
Erbâb-ı derdin senden dilîri

Reşkimden azdır âteş kesilsem
Vardır o nûrun bin müstenîri

(.....?, Gazel, Âfâk, Nr.1)

4. Mefûlû / Fâilâtû / Mefâilû / Fâilûn

-- / -- / .-- / -- (Bahr-i muzâri)

.....

Ey köhne hâitin arasından çıkıp müdâm
İnsanda vehm ü vahşeti müzdâd eden hevâm!

Ey muttasıl yetiştirip etrâftan havâ
Emvâc-ı bî-nihâyeyi cuşân eden fezâ!

(Muallim Nâcî, Bir Küçük Çocuğun Kabri Üzerinde Muharrerdir, Âfâk,

Nr.2)

5. Mefûlû / Mefâilün / Feûlün

-- / .- / .-- (Bahr-i hezec)

Allah ki mûcid-i cihândır

Bin türlü nikâbdan 'iyândır!

Kesretde hezâr renge girmiş;

Her mazhara başka renk vermiş.

(Muallim Nâcî, Tevhîd, Âfâk, Nr. 3)

Avn istemeyen zîşânım oldun

Ah tîr-i bî-gümânım oldun

Dermân yeri kalmadı tenimde

Ey derd devâ-yı cânım oldun

(H. Nusret Ali Han, Gazel, Âfâk, Nr. 3)

6. Mefâilün / Mefâilün / Feûlün

.--- / .--- / .-- / (Bahr-i hezec)

.....

Edersen aşk ile perhîz ü pâki

Dilin ser-defter-i ibrâr edersin

Değil cây-ı temettu' dâr-ı dünyâ

Sanırsın bunda güyâ kâr edersin

(H. Ârif Hikmet, Hasbihâl, Âfâk, Nr. 4)

7- Mefâilün / Mefâilün / Mefâilün / Mefâilün

.--- / .--- / .--- / .---/ (Bahr-i hezec)

Gamın şeb tâ seher bin saltanat teşkîl eder dilde

Sabah-ül-hayr ikbâlîm benim şâm-ı garîbândır.

Celâl artık yeter her işde bâr-ı minnet-i mahlûk
Hayâtı böyle imrâr eylemekden ölmek asândır.

(Celâl Beyefendi, Gazel, Âfâk, Nr. 4)

8. Mefâilün / Feilâtün / Mefâilün / Feilün

.- / .. / .- / .- / (Bahr-i müctes)

Bu meclisin sürülür dembedem safâsı yine
Cefâsı çoksa da var dilberin vefâsı yine

Ederdi firkatın icâb selb-i akl ü şu'ûr
Ümîd olunmasa ger sonra intifâsı yine

(Giritli Sırrı Paşa, Firâknâme, Âfâk, Nr. 5)

9. Mefûlü / Mefâilün / Feûlün

-- / .- / .. / (Bahr-i hezec)

Bir dağ eteğinde şöyle durdum
Çekmiştir kenâre şemsi kûhsâr

Sevdim o güzel yeri oturdum

Teşkîl ediyordu bir çemen-zâr

(Muallim Nâcî, Şâm-ı Gâribân, Âfâk, Nr. 5)

10. Mefâilün / Feilâtün / Mefâilün / Feilün

.- / .. / .- / .- / (Bahr-i müctes)

Terenümât-ı dilâşûb ile deme zinhâr
Hayat düş gibidir bî-sebât ü bî-mikdâr

Değil değil bu mukaddes hayât ciddîdir

Değil değil ebedîdir hayât devlet-i yâr

(Muallim Feyzi Efendi, Âfâk, Nr. 6)

11. Mefûlü / Mefâilün / Fe`ûlün

-- / .- / .-- / (Bahr-i hezec)

Uçdukça hayâl-i yâr gözde

Ârâma bulup medâr sözde

Şeh-dâne-i dîde-i terimle

Meşgûl olurum kebûterimle

(Muallim Nâcî, Kebûter, Âfâk, Nr. 6)

Olmakda nigâh-ı bî-kararım

Hoş-âver-i tab'-ı cezbedârım

Geh çıkmakda karlı kûhsâre

Gâh inmede buzlu cûy-bâra

(Muallim Nâcî, Dereden Tepeden, Âfâk, Nr. 7)

Âfâk mecmûasındaki mevcut şiirlere baktığımızda çoğunun Muallim Nâcî'ye ait olduğunu görürüz; dolayısıyla şiirlerin teknik hususiyetlerinin değerlendirildiği bu bölümde bir bakıma "Muallim Nâcî'nin şiir tekniği" incelenmiş olacaktır.

Örnek şiirlerdeki aruz kalıplarında, özellikle Muallim Nâcî'nin şiirlerinde, vezinden ahenk unsuru olarak istifade olunmuş ancak şiirlerde kelimelerin hususiyetleri sebebiyle her zaman o tabii ahenk kurulamamıştır. Hattâ bazı şiir mısralarında, kalıbı uygulayabilmek için istenmeyen vezin arızaları yaşanmıştır. İmâle, zihaf, vasl-ı ayn gibi. Özellikle de imâlelere çok sık rastlıyoruz.

"Ey Şehsüvâr! Dur" isimli şiirinde;

Pek dizgin etme, halk ediyor inkisâr, dur!

Kâküllerin amân oluyor pür-gubâr, dur!

Âşıkdan öyle hiç edilir mi firâr? Dur!

Ârâmsız gönül biraz etsün karâr, dur!
Üftâde bir piyâdeyim ey şehsüvâr!... Dur!

Vasl: dizgi(n et)me, hal(k e)diyor, âşıkda(n öy)le, birâ(z et)sün, piyâdeyi(m ey) kelimelerinde vasl yapılmıştır.

Med: inkisâr, pür-gubâr, firâr, karâr, şehsüvâr kelimelerinin son hecelerinde, ârâmsız kelimesinin ikinci hecesinde med uygulanmıştır.

İmâle: Üçüncü mısraın soru edatında da imâle uygulanmıştır.

b. Kafiye, nazım şekilleri, dil ve üslûp:

Şiirlerin kafiye şekillerine dikkat edildiğinde yine klasik nazım şekillerindeki kafiyelerin uygulandığını görürüz fakat tercüme şiirlerde de yenilik gözden kaçmaz. Hâtât Muallim Nâcî olduğunu tahmin ettiğimiz şâir, isimsiz olarak bir yerde, tercüme şiirleri Doğulu elbisesi giymiş Batılı dilberlere benzetir.

Ancak şiirinin genelinde kafiyeler, “kafiye göz içindir” anlayışına bağlıdır, burada da “Divân Edebiyatı Estetiği”nin hüküm sürdüğü görülür. Onun şiirlerinde hem klâsik nazım şekilleri hem de yeni nazım şekilleri mevcuttur. “Âteşpâre şâiri” Muallim Nâcî, şiir anlayışında en küçük şekil olan “mısra-ı âzâde”ler vücûda getirmiş, ayrıca kafiyeli ve kafiyesiz beyitler yazmıştır. Bunlardan başka rübâî, kıt’a, musammat, kasîde, gazel ve mesnevi şekillerini de kullanmıştır.

Yeni nazım şekillerine gelince; edebiyâtımızda eski şekillerin dışına ilk olarak Ethem Pertev Paşa, Hugo’dan çevirdiği “Tıfl-ı Nâim” şiiriyle çıkıyor. Bu şiir sekizli bentler halinde yazılmış, kafiye örgüsü ababcccb tarzındadır. Sonra Rousseau’dan “Bekâyı Rûh”u tercüme eder, bunun şekli ise koşmadır. Nihayet Recâizâde Mahmûd Ekrem, “Arz-ı Sitem”le üçüncü adımı atar. Bunun kafiye örgüsü, ababccdedeff dir. Sonra Hamid’le bu yenilikler devam eder.

Muallim Nâcî, yeni şekli ilk olarak “Hestî-i Fâtır” isimli tercümesinde denemiştir. Bu şiir her bendi üçer beyitlik iki hane ve bir vasıta beyti olmak üzere altı benttir. İkinci denemesi telif olup çapraz kafiyelidir (abab – cdcd – efef), bu daha Sakız’a gitmeden kaleme aldığı “Şâm-ı Garîbân”dır. Mehtâb yahud Âlem-i Âb, Feryâd, Meyhanede Bir Söyleniş, Levha, Komşunun Perdesi adlı şiirleri de yine bu nazım şekli kullanılarak yazılmıştır. Üçüncü denemesi de telif olup sarma kafiye (abba – cddc) örgüsündedir. Bu şiir Sakız’a giderken söylenmiş olan “Firkat” dir. Bu şekli Kuzu, Nüsaybin Civarında Bir Vadi, Bir Sarhoşun Kitâbe-i Seng-i Mezarı (Maynar’dan tercüme) şiirlerinde de kullanır. Nitekim Âfâk mecmûasında yayımlanmış olan Parny’dan tercüme “Mersiye”de de şu kafiye örgüsü kullanılmıştır:

a	e	h	k
a	e	h	k
b	f	ı	l
b	f	ı	l
c	g	i	m
c	g	i	m
dn	dn	dn	n
dn	dn	dn	n

Âfâk mecmûasında Muallim Nâcî’nin üç tercüme şiiri vardır. Bunlar:

1. Mersiye, Parny
2. Bir Küçük Çocuğun Kabri Üzerinde Muharrerdir, Victor Hugo
3. Komşunun Perdesi, Alfred de Musset

Bu üç “tercüme şiir” tetkik edilirken onun tercüme üzerindeki fikirlerinden bahsetmek yerinde olacaktır.

Muallim Nâcî, tercümeyi “aynen, mealen, tevsian” olmak üzere üçe ayırmıştır. Dillerin, anlatım bakımından farklılık göstermesi sebebiyle aynen tercümenin mümkün olmadığını söyler. Ve bunun için o mealen tercüme için daha sağlam bir yol olarak görür. Onun Fransızca, Arapça, Farsça’dan tercüme yapıldığını belirtir. Arapça ve Farsçadan olan tercüme yapıldığında eserin aslı manzum ise onu nesir halinde, Fransızca’dan ettiği tercüme yapıldığında ise nesri nesir, nazmı nesir ve nazmı nazım olarak ifade etmiştir.

Bu tercümelerde devrine göre sâde ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Çevirdiği şiirlerin bir kısmının nazım şekillerini aynen almış bir kısmını da değiştirmiştir.

Meselâ Komşunun Perdesi'ni asıl nazım şekline riayet ederek tercüme etmiştir:

Le RIDEAU de ma VOISINE

Le rideau de ma voisine

Se soulève lentement

Elle va je l'imagine

Prendre l'air un moment

On entr' ouvre la fenêtre

Je sens mon coeur palpiter

Elle veut savoir peut -etre

Si je suis a' quetter

Mais, hélas! Ce n'est qu'un rêve!

Ma voisine aime un lourdaud

Es c'edt le vent qui soulève

Le coin de son rideau

Alfred de Musset (Poésies Nouvelles)

KOMŞUNUN PERDESİ

Komşunun perdesinde lerziş var

Pek de âheste oynamıyor ancak

Ben hayâl eylemekteyim ki nigâr

Açacak revzeni havâ alacak

Beni görmek midir muradı acab

Ohuyor pencere küşâde, amân

Yüzünü bir görür müyüm yâ Rab

Dil-i bî-tâbı aldı bir helecân

*Bu ne rü 'yâ! Bana o yâr değil
Onu sevmekte bir sakil herif
Perdeyi kaldıran nigâr değil
Rüzgâr oynatır hafif hafif.*

Onun şiirlerindeki dil ve üslup değerlendirildiğinde özellikle tercümelerinde sâde bir dil anlayışının hakim olduğunu görürüz. Tercüme olmayan şiirlerinde ise döneminin dil anlayışını buluruz, o külfetsiz bir dilin, ifadenin peşindedir. Onun dile gösterdiği itınayı Prof. Dr. Celâl Tarakçı'nın "Muallim Nâcî Efendi Hayatı ve Eserlerinin Tedkîki" adlı eserindeki şu örnek ifadelerde⁹ açıkça görüyoruz.

"Osmanlı lisânına dair söz söylemeye cesaret edişim bir Türk olduğumdandır, yoksa meselâ bir Arab olsaydım bu lisâna müteallik olan mesâilde öyle ahrârâne idare-i lisân edemezdim".

Hâtta Türkçeyi "sevgili" olarak vasıflandırmış, insan terbiyesi için vasıtanın tahsil, tahsilin vasıtasının da millî dil olduğunu söylemiştir. Millî dille, duygu ve düşüncelerin açık bir şekilde ifade edilmesini, tekellüfden uzak kalınmasını ister. Ve yine sâde dile olan temayülünü şu ifadeleriyle belirtir.

"Şimdi herkes öyle külfetli ifadeden hoşlanmıyor. Külfetten âzâde sözü seviyor. Anın için benim varakalarım da sevildi".

"Dikkat olursa anlaşılır ki bir ibarede vav ne kadar az olursa o kadar sâde olur. Lisânımızın asıl letâfeti ise sâdelik içinde bulunur. Bir söz ne kadar tabi'î söylenir ne kadar tabi'î yazılırsa o kadar sâde, o kadar lâtf olur. Fesahat, belâgât denilen şeylerin tabi'ilikde aranması gerekir. Söze tekellüf karıştığı gibi fesahat belâgât aradan çıkar".

Muallim Nâcî'nin Âfâk mecmûasında yer alan şiirleri muhtevâ olarak incelendiğinde Allah, aşk, tabiat, ölüm gibi konuların işlendiğini görürüz.

⁹ Prof. Dr. Celâl Tarakçı, "Muallim Nâcî Efendi Hayatı ve Eserlerinin Tedkîki", Samsun 1994, s.312

Ölüm, ölü ve bununla insanı ihata eden duyguların yoğunluğu Parny'den mealen tercüme "Mersiye"de hakimdir. Hâttâ ölüm ve aşkın bu şiirde kendi mükemmellikleri içinde bütünleştikleri görülür. Victor Hugo'dan tercüme "Bir Küçük Çocuğun Kabri Üzerinde Muharrerdir" şiirinde kesif bir halet-i ruhiye ile ölüm, çocuk, kabir, bunları var eden kudret, bu kudrete duyulan hayranlık dile getirilir.

"Tevhid" şiirinde ise Allah'ı, onun varlığındaki gizlilik ve açıklıkla vücut bulmuş kainatı, âlemdeki binbir hikmet, kısaca Allah'ın zatı ve sıfatlarına hayranlık kavî bir heyecanla, kabulle ifade olunurken "Şâm-ı Garîbân", "Kebûter", şiirlerinde de şâirimizi yine tabiat karşısında buluruz. Muallim Nâcî tabiate karşı asla bigâne olmamış, olamamıştır. Âfâk'da yer alan şiirleri içinde konu bakımından en farklı olanı "Komşunun Perdesi"dir. Burada aşk, sevgili, duyuş, ızdırab, hayret, kıskançlık çok sâde, telaşa kapılmayan bir duygu tazyiki altında ele alınmıştır. Şiiri bugün okuyan okuyucu bile kendi sesinde, duygusunda garip bir hüznün varlığını garip bir teslimiyetle izler.

Âfâk'da yayımlanmış diğer şiirlere gelince;

Hersekli Arif Hikmet'in "Hasbihâl"adlı şiirinde şâirin tasavufî kimliği karşımıza çıkar. Şâir Allah, Allah'ın varlığı ve kulun bu varlık karşısındaki aczini dile getirirken "tezat" ifâdeleriyle ilâhi gücü daha çok ortaya koymasını bilir, ve bunu bilinçli olarak gerçekleştirir.

Örnek:

İlâhî dehri yokdan vâir edersin
Nebûdu bûd ile devvâr edersin

Tezâdı eyleyib mizân-ı hikmet
Kemâl-i kudretin izhâr edersin

.....

Kimin zîr-i zâlâm-ı gamda pâmâl
Kimin bâlâ-rev-i envâr edersin

Kimin bî-gâne-i idrâk-i ma'na
Kimisin mahrem-i esrâr edersin

Celâl Beyefendi ve Giritli Sırrı Paşa'nın şiirleri ise klasik şiir anlayışımızın birer devamından ibaret olup yenilik adına ortaya koydukları farklılık dönem şiiri içinde zaten artık alışılmış olan ferdi duygular, şiir başlığının muhtevâya uygun oluşudur. Gazel kimliğindeki bu şiirlerde duygu yine aşktır.

Âfâk'da muhtevâ bakımından farklılık arz eden şiirlerden biri de Muallim Feyzi Beyefendi'nin tercüme ettiği ve Amerikalılar tarafından tertip olunmuş bir manzumedir. "Hayat" tüm gerçekliğiyle bu şiirde kendini anlamlandırmıştır. Dergide, şiir okuyucuya sunulurken farklılığın fark edilmesi istenir gibidir. Yeni bir anlayışın müjdecisi olan bir başka şiirimiz de, Fransız şâiri Arnold'dan tercüme olunmuş olan ve müterciminin adı verilmeden okuyucuya "Şark elbisesi giymiş Frenk dilberi" benzetmesiyle sunulan "Yaprak" şiiridir. Yaprak, karşılıklı bir konuşmanın muhatabı olur, kişileştirme ve konuşma bu şiirde önemlidir. Bir rüzgârın tahrip eden eliyle dalından koparılmış dolayısıyla başıboş kalmış bir yaprağın hayattan şikâyeti hikâye edilir.

24. Âfak Mecmûasındaki Nesirlerin Değerlendirilmesi

Âfak mecmûasındaki mevcut düz yazılarda dilin sâdeliği söz konusudur. Mehmed Şükrü, Tevfik Rıza ve Mehmed Nâdir'in eserlerinin dil özellikleri birbirine yakındır. Seçtikleri konular her şahsın kendi sosyal kimliğiyle bütünleşmiştir. Mehmed Nâdir'in ve Tevfik Rıza'nın konularının fennî sahalarda seçilmiş olduğu görülür. "Yumurthanın Havass-ı Mugaddiye ve Sûret-i Muhafazâsı", Mehmed Şükrü; "Tarih-i Tabîiden İstiridyeler", Tevfik Rızâ gibi.

Farklı konulardan seçilmiş bu fennî kimlikli yazılarda okuyucunun hem bilgi edinebileceği hem de zevk alabileceği düşünülmüştür.

Bölümün en ilginç konularından birkaçı şunlardır:

Mehmed Nâdir, "Denis Papen",

Tevfik Rızâ, "Tarih-i Tabîiden İstiridyeler",

Tevfik Rızâ, “Seyahâtin Te’sîrât-ı Hasenesi”,
Mehmed Nâdir, “Gayret-i Ciddiye”.

Edebî hüviyeti olan nesirlerde ise edebiyâtın bütün incelikleri bulunur. Hem şiir, hem de nesir sahasında kalem oynatan yazar Muallim Naci, okuyucularına eğitici, eğlendirici ve özel okuyucularına da bilimsel açıdan yaklaşmayı bilir.

Nesir olarak dikkati çeken diğer bir bölüm de “Cümel-i Hikemiye” başlığı altında çeşitli konularda söylenmiş olan vecizelerdir. Bu vecizeler kalem, güzellik, eğitim, kadının dünyası ve inanç gibi konularda örnekler verir. Dinî konudaki vecizelerde hadis ve ayet örneklerinin bazı yerlerde Arapça ve Farsça asıllarıyla verildiği görülür.

Kısaca Âfâk mecmûası şiirlerinde verdiği hazzı, okuyucuya nesirlerinde de vermeyi başarmıştır.

25. Âfâk Mecmûası Yazar Kadrosu

Bu kısımda Âfâk mecmûasında yazıları bulunan yazarların alfabetik sıralama esasına göre kısa ve öz olarak biyografileri verilmiş ve hayatları hakkında bilgi sahibi olamadığımız yazarların sâdece isimleri listeye alınmıştır.

Abdüllâtif Fahri:

Ahmed Münif Efendi:

Arif Hikmet (Hersekli): Divân Şâiri ve bilgin. (Mostar 1839-1903)

1853 yılında öğrenim için İstanbul’a gitti. Sedâret Mektûbî Kalemî’nde memur oldu. Divân-ı Ahkâm-ı Cezâiye Zabıt Kâtibliği’nde görevlerde bulundu. İslâmî bilgilere ait özellikle tasavvuf hakkında derin bilgisi vardır. Tasavvuf felsefeye ait eserleri; Levâyih-ül-Efkâr, Levâyih-ül-Hikem, Divân.

A. Kâmil: Âfâk mecmûasının sahib-i imtiyazı olarak biliniyor, hakkında daha fazla malûmat yoktur.

A. Nâzım:

Mâlik:

Mehmed Nâdir: Türkiye Maarif Tarihi’de verilen bilgiye göre Mehmed Nâdir kendi ifadesiyle “enfes-i âsâr” saydığı Türkiye’nin yetiştirdiği en büyük riyaziyetçi Salih Zeki’nin hocasıdır. Şöhreti halli imkânsız görülen problemleri çözmesiyle Avrupa’da yayılan Mehmed Nâdir, tahminen 1854 yılında Sakız’da doğmuştur. Tahsilini Bursa ve İstanbul’da Harbiye ve Bahriye mekteplerinde tamamlamış, mülâzım-ı sânilikle mezûn olduktan sonra Heybeliada Bahriye Mektebi’nde muavinliğe tayin edilmiştir.

Nâdir’in bilinmeyen bir sebeple arkadaşı Hüseyin Avni ile birlikte Kıbrıs veya Londra’ya kaçtığı, İstanbul’a döndüğünde bir müddet hapsedildiği söylenir. Nümûne-i Terakki adında bir mektep açar. Bu mektepte dönemin önemli isimleri hocalık yapar. Dönemin istibdadından bu okul da nasibini alır ve okul kapatılır.

Devrinde hayli övünen Mehmed Nâdir’in maarifciliği yanında tadrîs usulleri tarihi ve nazariyeleriyle ilgili yazıları da vardır. 1882 –1904 yılları arasında muhtelif dergilerde (Hâver, Güneş, Âfâk, Envâr-ı Zekâ, Nümûne-i Terakki, Mir’at-i Âlem, mecmûaları ve Tercümân-ı Hakikât ve Tarik gazetesi) tercüme ve telifleriyle dikkati çeker. Bu dergilerden bazılarının yazı heyetlerine dahildir, bazılarına arada sırada yazılar gönderir. Bu yazılar arasında bulunan maarif ve terbiye ile ilgili yazılar ve fennî yazılar ve Shakespeare yanında muhtelif yabancı yazarlardan da tercümeler vardır.

Mehmed Nesib:

Mehmed Şükrü: (Taşköprülü Türk din adamı, 1843-1929) Müezzinzâde Hüseyin Efendinin oğlu, İstanbul’da Sinanpaşa Medresesi’nde okudu. Beyazıt Camii ders-i âmlarından Karacasulu Ali Rızâ Efendi’den ders görerek icâzet aldı. Rûûs imtihanını kazanarak müderris oldu.

Muallim Feyzi:(Feyzi Efendi, Acem Feyzi), 1868-1910. Farisi hocalığı ile, edebî yazıları ve bazı şiirleriyle tanınmış olan Feyzi Efendi Tebrizlidir. Türkçe’den Farsça’ya,

Farsça'dan Türkçe'ye hazırladığı büyük lügati ile Divân'ı 1890'da çıkan bir yangında yok olmuştur.

Muallim Nâcî: Muallim Nâcî Efendi 1850 yılında İstanbul'da doğdu. Babası bir saraçtı. Asıl adı Ömer'dir. Kendi kendisini yetiştirmiştir. Said Paşa'nın mâiyetinde imparatorluğun birçok yerini uzun süre dolaşmıştır. Paşa'nın Hâriciye Nâzırlığına getirilmesiyle birlikte İstanbul'a döndü. Döneminin edebî faaliyetlerine katılmıştır. Özellikle Ahmed Midhat Efendi'nin Tercümân-ı Hakikat gazetesinin edebiyât kısmını yönetti. Bu arada verdiği eserlerinde farklı müstearlar kullanarak bir hayran kitesini etrafında toplamıştır. Yeniye karşı eskinin destekleyicisi oldu. Âfâk mecmûasının da yazı heyetinde bulundu. "Âteşpâre" şâiri olarak tanındı.

Eserleri:

Şiir kitapları; Terkiib-i Bend-i Muallim Nâcî, Âteşpâre, Şerâre, Fûrûzân, Sünbûle, Mir'at-i Bedâyi, Yâdigâr-ı Nâcî (Şâirin ölümünden sonra Şeyh Vasfî tarafından ilk şiirleri ile dergi ve gazetelerde kalmış şiirlerin bir araya getirildiği kitap.)

Edebî tenkitleri; Yazmış Bulundum, Muallim, Demdeme, Müdafaa-nâme

Mektupları; Şöyle Böyle (Şeyh Vasfî ile yazışmalarından oluşan altı mektup), İntikâd (Beşir Fuad ile yazışmalarından oluşmuştur), Muhâberât ve Muhâverât (Ahmed Midhat Efendi ile yazışmalarından oluşmuş on iki mektup)

Tercümelere; Hurde Furuş, Muammâ-yı İlâhî, Mütercem gibi.

Dil ve edebiyât çalışmaları; Lügat-i Nâcî, İstilahat-ı Edebiyye, Osmanlı Şâirleri.

Piyesleri: Heder (İki perdelik manzum trajedi), Zât-ün-Nitâkayn (konusunu İslâm tarihinden alan manzum bir trajedi denemesi) gibi.

Nusret Ali Han Efendi (Hindli): (Hindli Ali Nusret Han Dehlevî)

Recâizâde Celâl: 1838-1882 Türk şâiri, İstanbul'da doğmuş aynı yerde ölmüştür. Reçâizâde Mahmûd Ekrem'in kardeşidir. Daha çok mizah ve hiciv şiirleri yazmıştır.

Sırrı Paşa (Giritli): Türk devlet adamı, Kandiye 1844 - İstanbul 1895. Giritli Salih Efendi'nin oğlu. Girit Vilâyet Kalemî'nde kâtiplik yaptı. İstanbul'a gelerek medrese öğrenimini tamamladı. Prizen, Tuna mektupçuluğunda bulundu, Adana, Bağdat, Diyarbakır valiliklerine tayin edildi. Şâir Leylâ Hanımla evlendi.

Eserleri: Şerh-i Akait Tercümesi, Nakd-ül-Kelâm, Ârâi Millet, Nûr-ül- Hudâ.

Tevfik Rızâ: 1869-1949 Gelibolu'da meşhur hoca Mehmed Tevfik Efendi'nin oğludur. Rüştiyeyi Gelibolu'da okuyan Rızâ Tevfik Galatasaray Lisesi'nde yatılı okumak için 1886'da İstanbul'a geldi. Tıbbiyeye giderken öğrencilere verdiği özel konferanslar neticesinde bir ay kadar tutuklu kaldı. Buradan mezun olunca Gümrük Eczâ-yı Tıbbiye Müfettişliğine ardından Cemiyet-i Mülkiye azalığına tayin oldu. 2.Meşrutiyet sırasında Darülfünûn'da felsefe dersleri verdi. Ülkenin işgal edilmesi üzerine Sultan Vahdettin'in ısrarıyla nâzır oldu. Cumhuriyetin ilânı üzerine yüz elliliklerle birlikte yurt dışına çıkarıldı. 1843'de yurda döndü.

Eserleri: Serâb-ı Ömrüm, Şâm-ı Garîbân, Meal-i Ömrüm.

26. Hâver Mecmûası, Süre, Dönem, Gâye

Hâver, 15 Cemâzi-yel-âhir 1301 (13 Eylül 1885)-1 Şabân 1301 (28 Ekim 1885) tarihleri arasında 4 sayı yayınlanmış 33-35 sayfa hacminde 15 günlük dergidir.

II.Abdülhamid istibdadının yoğun yaşandığı günlerde yayın hayatımıza sahib-i imtiyâzı İzmirli Ubeydullah, yazı heyeti Beşir Fuad, Muallim Nâcî, Menemenlizâde Tâhir, Besim Ömer, Mehmed Nâdir, Mustafa Azmi'den müteşekkil İstanbul'da yayın hayatına başlar. **Hâver**, Abdülhamid istibdadı dönemi dergilerinde olduğu gibi daha başlangıçta, kapak tezyinâtında kimliğini ortaya koyar:

"On beş günde, bir cüz' neşr olumur siyâsiyâttan mâ'ada her şeyden bahs eder".

İfadesiyle siyâset ve güncel hayatla ilgilenmemeyi kendisine peşinen ilke edinir. **Hâver**, döneminin diğer gazete ve dergileri gibi edebî ve fennî eserlerin, kısa ve faydalı bilgilerin dışına çıkmadan yayın hayatına başlamasına rağmen kısa sürede (4 sayı sonra) kapanır. Yayın hayatının hangi sebeplerle sona erdiğini kesin olarak bilmediğimiz **Hâver** daha sonraları yayın hayatına aynı yazar kadrosuyla fakat imtiyâz sahibi ve adı değişmiş olarak devam eder.

Hâver mecmûası tamamı dört sayı çıktıktan sonra 1301 (1885-1886) yılları arasında **Güneş** adıyla ve sahib-i imtiyâzı Beşir Fuad olarak, tamamı on iki sayı olmak üzere basın yayınıımızda bir dönem daha yer alır.

Hâver mecmûasının 3. sayısında kendisini “edebiyât sever birisi” olarak takdim eden Bursa’dan bir okuyucu, dergiye gönderdiği tebriknâmede, kullandığı ifâdelerde alenen olmasa da dönemi, dergilerin gâyesini izah eder. Bu ifadeler aşağıda aynen verilmiştir:

“Mülkümüzde bir eserin devamını temîn edecek iki şey var; birincisi Ma’ârif Nezâreti’nin mazhar-ı himâyesi olmak; ikincisi rağbet-i umûmiyeyi kazanmaktır. Hâver için birincisinden emînim, ikincisinde de emniyet derecesinde zannım vardır”.

“.....

Eserinizi fevk-al-âde güzel buldum. Ma’ârif-i milliyemizin terakkiyatı bahsinde gösterilecek kadar güzel! Cenab-ı Hak’dan neşrinde devamınızı temennî ederim”.

Birinci ifadede dönemin basın yayın hayatına bakış açısını, ikinci ifadede de **Hâver** mecmûasının muhtevâsını bulmak mümkün.

27. Dış Yapı, Biçim Özellikleri

Hâver dergisi 24.5×17.5 boyutlarında ve çift sütun halinde düzenlenmiştir. Dergi, ayrıca bir kapak sayfasına sahip değildir. Birinci sayfa ve diğer sayfaların tamamı üstten 1cm alttan 1.5 cm içeride dikdörtgen çerçeveye tanzim edilmiştir. Bu dikdörtgen çerçeve içinde derginin ilk sayısında ve diğer sayıların ilk sayfalarında, sağ üst köşede gün, ay, üst ortada sene ve sol üst köşede dergi numarası bulunmaktadır. Dergi numaralarını bildiren

ilk sayfaların tümünde, bu bilgilerin hemen altında 15×5 boyutlarında ince çizgi hatlarıyla belirlenmiş bir dikdörtgen çerçeve içinde tam ortada **Hâver** ismi yer almaktadır. Bu ismin sağ tarafında; “*On beş günde, bir cüz’ neşr olunur, siyâsiyâttan ma’âda her şeyden bahs eder*” ifadesi üç küçük satır hâlinde yer alır. Solunda ise “*Mesleğimize muvâfık âsâr ve mebâhis için sahifelerimiz dâimâ açıktır*” ifadesi bulunur.

Yine aynı küçük dikdörtgen çerçeve içinde “**Hâver**” isminin hemen altında ortalanmış, sağ ve sola yerleştirilmiş hâlde:

*Seyyâreleriz dâiriz etrâfım dâim
Hep nûr alırsız mihr-i safâ-âverimizden
Dünyâ-yı terakkîyi tutar şa’şa’sıyla
Seyr et doğacak mihrimizi Hâverimizden*

Mısraları bulunur. Küçük dikdörtgen çerçevenin altında dergi sayfası iki sütuna ayrılır. İlk sayının sağ sütununa küçük bir süslemeyle “Besmele-i şerîf” ve Allah’a hamd ü senâlar, resûlüne selâm ve salâvât getiren ifadeler yerleştirilmiştir. Bunun hemen altında da “mukaddime” yer almıştır. Sonraki sayfalar da yine iki sütun hâlinde devam eder. “Edebiyât”, “fünûn”, “mütenevvia”, “terâcim-i ahvâl” gibi başlıklarla, bölümler hâlinde derginin muhtevâsı belirlenmiştir.

Hâver’in diğer sayfalarında dikdörtgen çerçevenin içinde sırasıyla sağ üst köşede ve sol üst köşede olmak üzere sayfa numaraları yer alır. Üst ortada da **Hâver** ismi bulunur.

Derginin her sayı sonunda, son sayfasında imtiyâz sahibinin adı bulunmaktadır.

Hâver mecmûasının “Tefrika-i Hâver” adında bir eki vardır. Bu ekte de aynı sayfa tezyinâtı uygulanmıştır. Derginin arka kapağında her hangi açıklama ya da farklı süsleme yoktur.

28. Yazar Kadrosu ve Muhtevâ

Yayın hayatını İstanbul'da sürdüren **Hâver**'in yazar kadrosu da İstanbul'dandır. Bursa'dan, tebriknâme yazarak kendisini "edebiyât sever birisi" olarak takdim eden okuyucu gibi istisnalar da vardır. Ayrıca bir tebriknâme sahibinin daha adı belli değildir. Dergide yazı heyetinde yer alan asıl isimlerin haricinde imtiyâz sahibi İzmirli Ubeydullah'ın da özellikle dinî muhtevâlî yazıları yer alır.

Dergiye yazılarıyla katılan şahıslar:

1. Fatih Ders-i âmlarından Mahmûd Hâmid
2. Muallim Nâcî
3. Menemenlizâde Tâhir
4. Mustafa Azmi
5. Beşir Fuad
6. Mehmed Nâdir
7. Besim Ömer
8. İzmirli Ubeydullah
9. Mekteb-i Mülkiye-i Tıbbiye talebesi Mehmed Ali
10. Hüseyin Avni
11. Ahmed Hamdi Bey
12. İbrahim
13. Edebiyât sever birisi

Ve adını vermeyen, tebriknâme gönderen bir şahıs.

Bu şahısların dergiye göndermiş oldukları eser sayısı aşağıdaki listede verilmiştir.

Menemenlizâde Tâhir: 9

Mustafa Azmi: 8

Beşir Fuad: 7

Muallim Nâcî: 4

Mehmed Nâdir: 4

İzmirli Ubeydullah: 4
 Mahmûd Hâmid: 4
 Mekteb-i Mülkiye-i Tıbbiye talebesi Mehmed Ali: 3
 Hüseyin Avni: 1
 Besim Ömer: 1
 Ahmed Hamdi Bey: 1
 İbrahim: 1
 Edebiyât sever birisi: 1
: 1

Derginin yazı heyeti, bazen dergiye tebriknâme gönderenlere mukabele olarak veya her hangi bir açıklama için “Hâver”, “Yazı Heyeti” isimlerini kullanarak, dergide toplu bir isim altında düşüncelerini sunarlar.

Menemenlizâde Tâhir 9 eseriyle dergide birinci sırada yer alır. Tanzimât ve Meşrutiyet döneminin önemli isimlerinden olan şâirimiz Hâver’de şiirleriyle ve şiir-şâir hakkında yazdığı edebî yazılarıyla dikkatleri çeker ve derginin edebî kimliğinin de oluşmasını sağlar.

Mustafa Azmi bilimsel ağırlıklı 8 yazısıyla dergide ikinci sırayı alır. Genellikle makale türünde olan yazılarında sâde bir dil kullanarak dergide yer alır.

Mustafa Azmi’den sonra eser sayısındaki çokluk bakımından üçüncü sırayı alan yazar Beşir Fuad’dır. Beşir Fuad da dergiye fennî, bilimsel yazılar yazar ve derginin asıl kimliğinin oluşmasında omurga görevi yapar. Pozitivist kimliğini, yazdığı makalelerde tamamen ortaya koyan Beşir Fuad Hâver’in yazı kadrosunun en önemli isimlerindedir.

Muallim Nâci, derginin edebiyât bölümünde şiirleriyle yer alır. Dergide 4 şiiri bulunur. Kullandığı dilin ağırlığıyla dikkati çeken isim de Fatih Ders-i âmlarından Mahmûd Hâmid’dir. Dergi onun mukaddimesiyle başlar. Derginin sahibi İzmirli Ubeydullah’ın da dergide yazıları mevcuttur. Yazılarında genellikle İslâm âlimlerinin hayatları, eserleri incelenmiştir.

Mehmed Nâdir ilmî yazılarıyla özellikle makaleleriyle önem arzeder. Döneminde yaptığı tercümelerle dikkatleri çeken Mehmed Nâdir'in **Hâver**'de yer alan bu yazıları bilimsel muhtevâlî olmakla birlikte, tercüme değildirler.

Hâver mecmûasında sağlık yazılarıyla dergi sayfalarında görev almış olan diğer bir isim de tıp talebesi olan Mehmed Ali'dir.

29. **Hâver** Mecmûasında Mevcut Şiirlerin Teknik Hususiyetleri

a. Vezinler:

Hâver'de şiirleriyle ön planda olan şâir Muallim Nâcî ve Menemenlizâde Tâhir'dir. Ahmed Hamdi Bey'in de **Hâver**'de yayınlanmış bir kasidesi vardır.

Muallim Nâcî, **Hâver**'e dört şiirini göndermiştir, bunlardan ikisi gazel ikisi de şekil ve muhtevâ bakımından klasik şiir anlayışından farklı olan şiirlerdir.

1. Levh-i Mezâr-ı Şâir
2. Sâkiye İltifât

Menemenlizâde Tâhir'in ise dergide yayınlanmış altı şiiri bulunmaktadır. Bunlardan sâdece biri klasik şiirimizin örneğini teşkil eder. Diğer beş şiir hem şekil hem de muhtevâ bakımından yeni olmakla birlikte kullanılan ölçü bakımından bir yönüyle klasik şiirimizin devamı mahiyetindedir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Ahmed Hamdi Bey'in kasidesi de klasik şiirimizin bir nümûnesi olarak dergide yer alır.

Hâver'deki şiirlerin tümünde aruz vezni kullanılmıştır. Mecmûada yer alan şiirlerin hangi vezinlerde yazıldıkları kronolojik sıra ile aşağıda verilmiştir:

1. Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün

-.-- / -.-- / -.-- / -.-- (Bahr-i remel)

Gördüm âsârın bahârın oldu sahrâlar benim
Olmamak mümkün mü en şiddetli sevdâlar benim

.....

Arz eder bir başka âlem şimdi her sahrâ bana
İnşirâhım şerh olunmaz gayrı dünyâlar benim

(Muallim Nâcî, Gazel, Hâver, Nr. 1)

Oldu cân hem bezm-i cânân dinlemem sussun cihân
Gûş-ı cânım dinlesin ârâm-ı cânım söylesin

.....

Meşhedim mahşer kesilmiş bende yok sûzdan eser
Kıssa-i rengînimi hûn-ı revânım söylesin

(Muallim Nâcî, Levh-i Mezâr-ı Şâir, Hâver, Nr. 2)

Ben bu âteşlerle döndüm şule-i cevvelâye
Gördüğüm ruhsârlar muhrik nigâhım âteşin

Fikr-i pestî hâtırımından çıkmasın sûzân olur
Himmet âteş sine-i himmet penâhım âteşin

(Muallim Nâcî, Gazel, Hâver, Nr. 3)

Olsun uşşâkın yine feryâd ü âhı muncelî
Oldu yârin dîde-i sevdâ-penâhı muncelî

Öyle pür-nûr eylemiş deryâ-yı aks-ı mehtâb
Kim sanır seyr eyleyen fikr-i ilâhî muncelî

(Menemenlizâde Tâhir, Gazel, Hâver, Nr. 4)

2. Mefûlû / Mefâilün / Faûlün

-- / .-. / .-- (Bahr-i hezec)

Olmuş yine neşve-zâr-ı âlem
Gönlüm gibi kâinât hurrem

Yârim gibi hande-rîz-i harîr
Âlem dolu zevk ile serâser

Mehtâb cihâna nûr-bahşâ
Seyr et ki ne dil-nişîn temâşâ

(Menemenlizâde Tâhir, Muhabbet, Hâver, Nr. 1)

Dünyâ ne kadar letâfet-âmiz
Her yer mütebessim ve safâ-rîz

Bir dideye benzemiş ki âlem
Mahmûr-ı şarâb-ı vasl; hurrem

(Menemenlizâde Tâhir, Tenhâ-yı Firkat, Hâver, Nr. 1)

3. Feilâtün / Mefâilün / Feilün

..- / .-. / ..- (Bahr-i cedîd)

Balolarda bulunmuyor lezzet
Karı ardında gezmeden nefret
Karnavallar da bâis-i sıklet
Hele yollarda koşmadır cinnat

Bunları bence câ-be-câ bulurum

(Menemenlizâde Tâhir, Tabiatim, Hâver, Nr. 3)

Gece mehtâba karşı gülşende
 Oturup seyr ile tabîatı ben
 İktisâb-ı neşât eyler iken
 Nezdime geldi bir meh-i gül-ten

(Menemenlizâde Tâhir, Mâzî, Hâver, Nr. 4)

4. Mefûlü / Mefâîlü / Mefâîlü / Feûlün

-- / .-- / .-- / .-- (Bahr-i hezec)

Ey Hüsrev-i zîşân-ı zafer yâver-i âlem
 Vay her nefer askeri şîr-i nir-i âlem

Sensin o şehenşah-ı muazzam ki sezâdır
 Fermânına nâm olsa bütün kişver-i âlem

(Ahmed Hamdi Bey, Kaside, Hâver, Nr. 4)

5-Mefûlü / Fâilâtün / Mefûlü / Fâilâtün

-- / --- / -- / --- (Bahr-i muzâri)

Gel ey semen ten gül çehre bir şarâb getir
 Biraz şu rind-i ilâhiye âb ü tâb getir

Elinde sagâr-ı lebrîz bir zamân dursun
 Gülümse! pertev-i sahbâ yüzünde mevc ursun

(Muallim Nâcî, Sakiye İltifât, Hâver, Nr. 4)

b. Dil ve üslûp

Hâver’de yayınlanmış tüm şiirlerde döneminin “Osmanlı Türkçesi”nin özellikleri görülür. Arapça ve Farsça terkiplerle ağırlaşan dil aynı zamanda şâirinin üslûbuyla da ağır veya sâde bir kimlik kazanır. Özellikle “klasik şiir”imizin devamı mahiyetinde olan şiirlerde, doğal olarak hem form hem de muhtevâ aslına uygun olarak korunur.

Dergide dört şiiri bulunan Muallim Nâcî'nin dil ve üslûbu bir önceki dergi çalışmamız **Âfâk**'ta incelendiği için burada tekrar teferruatlı bir değerlendirmeye tâbi tutulmamıştır. Şâirin buradaki şiirlerinde de yine göz için kafiye anlayışının devam ettiğini görürüz. Dergide mevcut iki gazeline de kullanılan mazmunlar, ölçü, dil onun eski şiirimizin savunuculuğunu yaptığını ortaya koyar.

“Levh-i Mezâr-ı Şâir” isimli şiirinde ferdî duyguların kesif olarak verilmiş olması ikinci dönem Tanzimât şiirinin ferdiyetçi kimliğini yansıtması bakımından önemlidir. Her ne kadar Hâmid gibi “mezar” için büyük ürpermeleri dile getirmese de şâir, “mezar”, “şâir” kelimelerinin zengin çağrışımlarında kendini ifâde eder, özellikle üzerinde durduğu “söylesin” redifiyle bunu vurgular. Şiirde “cân, revân, han-mân, nihân, cihân, cânân” gibi kelimeler seçilerek ahenk, estetik bir şekilde inşâ edilmiştir.

Dergide yer alan diğer şâir Menemenlizâde Tâhir'in şiirlerinde de aynı sâdelikte bir “Osmanlı Türkçesi” kullanılmıştır. Menemenlizâde Tâhir'in buradaki şiirlerinde göze çarpan en önemli hususiyet bir gazeli hariç, hepsinin şekil, mısra örgüsü ve kafiye şeması bakımından farklılık arz etmesidir. Konuşma üslûbu hemen hemen buradaki bütün şiirlerinde vardır. “Şikâyet” adlı şiirinde şiirin yedili mısralardan oluşması ve yedili mısraların da kendi içinde bölümlere ayrılması, kafiyelerde kullanılan kelimelerin sağladığı ahenk hem üslûb hem de şekil bakımından önemlidir. Bu şiirde de tüm ikinci dönem Tanzimât sanatçılarında olduğu gibi “ben”e yöneliş vardır. Bu “ben”e yönelişin etrafında hayata karşı tavır alma, kader anlayışını yeniden yorumlama hazırlıkları duygu dünyasında çoktan başlamıştır. Şâirin “Tabîatım” adlı şiirinde de “ben” kimliği tedkik edilmekle beraber “ben ve çevre bütünlüğü” sorgulanır. “Ben”in sosyal hayatı da sergilenir. Bir noktada o dönemin sosyal yaşantısında aksayan yönler, yanlış meyiller ve bu yanlışlığın farkında olmama eleştirilir.

Hâver'de hem muhtevâ hem de söyleyiş bakımından farklılık gösteren en önemli şiirlerden biri, hâttâ en önemlisi “Şiir Nasıl Söylenir” başlıklı manzumedir. Bu şiir için “manzume” kavramını kullanmak daha yerinde olacaktır. Bu manzumenin didaktik olması, mısra yapısı, dil, şiir mevzularını değerlendirişi onu farklı kılan özelliklerdir. Manzume sorduğu sualin (Şiir nasıl söylenir?) cevabını vermek için yazılmış gibidir. Şâir, “Tenhâ-yı

Firkat” şiirinde de bir kez daha insanın âlemdeki yerini değerlendirir. İnsanın yalnızlığı, ayrılık, ızdırıp dile getirilir. Bu şiirlerde dilin oldukça sâde olduğu görülür.

Ahmed Hamdi Bey’in kasidesinde hem dil ağır hem de muhtevâ klasik şiirin tamamen aynıdır.

30. Hâver Mecmûasındaki Nesirlerin Değerlendirilmesi

Hâver’deki on bir şiirin haricinde geri kalan bütün bölümler düz yazıdan oluşmuştur. Nesirden oluşan bu bölümde teknil kırk eser vardır. Bunların bir kısmı edebî makale, bir kısmı fennî makaledir. Hikâye, biyografî gibi türler de mevcuttur. Dergide her ne kadar şiir ve diğer edebî türler çok gibi görünse de derginin aslında fen bilimlerine ağırlık verdiği görülür.

Yazı heyetinde yer alan Fatih ders-i âmlarından Mahmud Hamid’in yazıları dil ve üslûb olarak dergideki en ağır yazılardır. Çok yoğun kullanılan Arapça ve Farsça tamlamalar diğer kelimelerin de sürekli bir kavramı karşılaması yazı dilinin çok ağır olmasına sebebiyet vermiştir. Dinî muhtevâlî yazılarıyla dergide yer alan ve aynı zamanda sahib-i imtiyâz olan İzmirli Ubeydullah da dilinin ve üslûbunun ağırlığı bakımından ikinci sırayı alır.

Bilimsel yazılarda gerek Beşir Fuad’ın kullandığı dil gerek Mustafa Azmi, Mehmed Nâdir, Besim Ömer ve hâtta Menemenlizâde Tâhir’in kullandığı dil ve üslûb yukarıda adı zikredilen şahısların dil ve üslûbuna göre ağır değildir. Menemenlizâde Tâhir’in özellikle tercümelerinde, dilinin daha sâde olduğu görülür.

Hâver’de edebî kimliğe göre değerlendirdiğimizde en önemli makaleler, Menemenlizâde Tâhir’in “Bir Kamûs ile Kavâid Kitâbına Muhtâcız”, “Şiir ve Şâir”, adlı makaleleridir. Dönem içerisinde önemli görülen çalışmalardan biri de yine Menemenlizâde Tâhir’in Victor Hugo’dan yaptığı “Sefiller”e dair tercüme hikâyedir.

Dergi hem muhtevâ hem de dil bakımından o günün şartlarına uygun olarak sâde bir dille çağdaş pozitif bilim akımını yaymayı amaç edinmiştir.

31.Hâver Mecmûası Yazar Kadrosu

Hâver mecmûasında yazıları bulunan yazarların biyografileri alfabetik sıraya göre aşağıdaki listede verilmiştir. Burada da Âfâk mecmûasında uygulanan metod kullanılmıştır.

Ahmed Hamdi Bey

Besim Ömer: Doktor lâkabıyla biliniyor, Tanzimât döneminde çeşitli dergilerde çıkan sağlık ve fen yazılarıyla tanınmış, hakkında daha teferruatlı bilgi yok.

Beşir Fuad: 1868-1887 Edebiyât ve sanat yerine pozitif bilimleri savunan materyalist yazar. Bilimsel şiir yazmayı bile savunmuş, sonuçta sindiremediği materyalizmin verdiği bunalımla intihar etmiş, ölmekte olan bir kişinin son anlarını kendi kanıyla yazmaya çabalamıştır. Beşir Fuad, edebiyâtımızda realizmden ilk olarak bahseden realizm ve naturalizm hakkında ilk temel bilgileri aşlamaya çalışan biridir. İlk tenkitli biyografileri yazan Emile Zola, Alphonse Daudet, Charles Dickens, Gustave Flaubert gibi batılı ediplerden memleketimizde ilk defa bahseden yine Beşir Fuad olmuştur. O ilmi edebiyâta tercih eder. Bizde yazılmış ilk tenkitli biyografi olan Victor Hugo adlı eseri onun edebî felsefi inançlarını gösterdiği için mühimdir.

Eserleri: Beşer (1885), İntikâd (Muallim Nâcî ile Victor Hugo konusunda yazışma, 1886), Bedreka-i Lisân-ı Fransevî (Emil Otto'dan tercüme Fransızca gramer, 1885), Almanca Muallimi (Emil Otto'dan tercüme 1887), Mektûbât (Fazlı Necib ile yazışmalar, 1888)

Hüseyin Avni

İbrahim

İzmirli Ubeydullah (Ubeydullah Efendi): 1857-1937, ömrü serüvenlerle geçtiği kadar engin bilgi ve kültürüyle tanınmış bir Türk aydını. Birçok dil biliyordu. Ne yazık ki engin bilgisini kitaplara aktaramamıştır. Abdülhamid döneminde sürgün edilmiş, İkinci Meşrutiyet'te ve Cumhuriyet döneminde millet vekilliği yapmıştır.

Mahmud Hâmid: Fatih ders-i âmlarından....

Mehmed Nâdir: Âfâk mecmûasının da yazar kadrosuna dahil olduğu için burada tekrar biyografisi verilmemiştir.

Mekteb-i Mülkiye Talebesi Mehmed Ali:

Menemenlizâde Tâhir: 1862'de Adana'nın Karaisalı kazasında doğdu. İlk öğrenimini Adana Sibyan Mektebi'nde bitirdi. İstanbul Soğukçeşme Askerî Rüştiyesi'ne girdi. Şûrâ-yı Devlet'te ilk memuriyetine başladı. Mülkiye'den hocası Recâizâde Ekrem'in teşvikiyle edebiyât alemine adım attı. Mülkiye Mektebi'nde Usul-i Tedris ve terbiye derleri okuttu. 27 Ocak 1903 tarihinde genç yaşta öldü.

Eserleri; Elhan, Yâd-ı Mâzî, Âsâr-ı Perişân, Osmanlı Coğrafyası, Osmanlı Edebiyatı gibi...

Muallim Nâcî: Âfâk mecmûasının yazar kadrosunda da bulunmuş olduğu için tekrar biyografisi verilmemiştir.

Mustafa Azmi: (İstatistikçi)

32. Güneş Mecmûası, Süre, Dönem, Gâye

Güneş, İstanbul'da yayımlanmış olan on beş günlük risaledir. 1301 (1886)- ? 12 sayı, imtiyâz sahibi Beşir Fuad. Derginin yazı kurulunda yer alan yazarlar Mustafa Azmi (iktisat), Besim Ömer (fen ve edebiyât konuları), Menemenlizâde Tâhir (edebiyât), Beşir Fuad çeşitli konular, Mehmed Nâdir (mekanik), Hüseyin Avni (tercüme-i hâl) bölümlerinde yazılarını yayınlamışlardır. Bunlardan başka zamanının diğer ünlü ve değerli edebiyâtçı ve bilginleri de yazmıştır. Recaizâde M. Ekrem, Sami Paşazâde Sezâi, Şemseddin Sami, Şeyh Vasfî, Abdülhak Hâmid, Namık Kemâl, Mahmud Celâleddin Paşa, Menemenlizâde Rıfat.

Güneş'in ilk sayısında yazı kurulunun yaptığı bir açıklamada derginin daha önce aynı yazarlar tarafından **Hâver** adıyla yayınlanmış olduğu anlaşılıyor. Dergi terkipsiz açık bir dille çağdaş pozitif bilim akımını yaymayı amaç edinmiştir.

Meydan Larus'tan aldığımız bilgide ve derginin kendi sayfalarında çıkış tarihi hakkında tafsilatlı bilgi yoktur. Bilinen sâdece 1301 senesi ve bunun 1886 milâdi seneye tekabül ettiğiidir.

Güneş'in ilk sayısında "mukaddime" bölümünde derginin daha önce "**Hâver**" adıyla faaliyet gösterdiği bildirilmektedir. Aşağıda "mukaddime" de yer alan bu bölüm verilmiştir:

*"Şimdiye kadar "**Hâver**" ismini almış olan mecmûamıza bu kerre "**Güneş**" nâmını verdik.*

*Bu tebdil-i ünvân gördüğümüz lüzûma mebnîdir.Yoksa "**Hâver**"den "**Güneş**" çıkarış şâirâne olacağı, serlevhamız daha parlak görüneceği için değildir. Alt taraftaki satırlar aralarından reng-i semâ güç seçilebilir ufki bulutlar gibi zulemât-ı müteselsile teşkil etmekten başka bir şeye yaramadıktan sonra serlevhanın parlaklığından ne çıkar?*

*Bununla beraber tahvîl-i ünvânda "**Hâver**"i meselâ "**Bâhter**" yapmak gibi münasebetsizlik etmediğimiz cihetle **Güneş**'imizin **Hâver**'i mazhar-ı nazar itibâr eden erbâb-ı mütâlâaya çirkin görünmeyeceğinden emîniz".*

Yazı heyeti derginin faaliyetlerinin adıyla müsemmâ olacağına inanmakta, herkeslerin "**Güneş**"i seveceklerini belirtmektedir. Ve **Güneş**'i sevmeyenleri ağır bir teşbihle yarasaya benzetmektedir:

*"Hükm ederiz ki "**Güneş**"i sevmeyecek bir sâhib-nazar yoktur. Çünkü "**Güneş**"i sevmemek yarasa hilkatli olmağa mütevakıftır".*

12 sayı boyunca dergi sayfalarının büyük bir kısmının fûnûn bölümüne ayrılmış olduğu görülür. Bu fen bölümünde Beşir Fuad, Hüseyin Avni, Mustafa Azmi, Besim Ömer

isimlerini görürüz. Bu bilgiyle, derginin “bilim dergisi” olduğu tesbitini yapmak hiç de yanlış olmaz.

Güneş gâyesini ilk sayısında okuyucuya sunduğu “mukaddime” de açıklar:

“Mesleğimiz yine evvelki mesleğimizdir ki etrâfında bulunmakla müftehir olduğumuz Osmanlı gençlerinin fevâid-i fümûn-ı hâzıradan habîr olmalarına hizmet eder”.

Bu ifadelerde derginin fennî hüviyeti, bilime verdiği önem ortaya çıkar.

33. Dış Yapı ve Biçim Özellikleri

Güneş dergisi 25×21 boyutlarında tek sütun halinde tanzim edilmiş sayfalardan ibârettir. Dergi ayrıca bir kapak sayfasına sahip değildir. Elimizdeki mevcut nümûnede ilk sayıda derginin tarihi hakkında bilgi bile yoktur.

İlk sayının birinci sayfasında tam ortada büyük puntolarla “Güneş” yazısı yazılmıştır. Bu ismin hemen altında da *“Mesâil-i siyâsiyeden ma’âda her şeyden bahs eder, on beş günde bir neşr olur risâledir”* ifadesi bulunmaktadır. Bu bilginin altında 1cm genişliğinde küçük bir şerit görünümündeki dikdörtgen çerçeve içinde de; *“Numro 1 Sâhib-i imtiyâz: Beşir Fuad cilt:1”* açıklaması bulunur.

Bütün sayılar boyunca dergi sahibi, cilt:1 ifadesi değişmez. İlk sayıda birinci sayfada “mukaddime” yer almaktadır. Sonraki sayfalarda üstten 1cm aşağıda tam ortada derginin adı, köşelerde ise sayfa numaraları bulunmaktadır. Son sayfalarda metin sonlarında *“Mihrân Matbaası – Bâb-ı Âli Caddesinde Numro 5”* açıklamaları vardır. Derginin muhtevâsının tasnif edildiği bölümler, küçük çiçek süslemeleriyle ayrılmıştır. Derginin fiyatı, abone şartları ve diğer posta şartları hakkında hiçbir bilgi yoktur. Dergide bölümlerin tasnifi bazı numaralarda değişmiştir. Buna göre dergide bölümlerin tasnifinde meydana gelen değişiklik aşağıdaki listede gösterilmiştir.

Numara 1-2-3 için;

1. Edebiyât
2. Fünûn
3. Terâcim-i Ahvâl
4. Mütenevvia

Numara 4 için;

1. Edebiyât
2. Fünûn
3. Tarih
4. Terâcim-i Ahvâl

Numara 5 - 6 - 7 - 8 - 9 için;

1. Edebiyât
2. Fünûn
3. Terâcim-i Ahvâl

Numara 10 -11 için;

1. Edebiyât
2. Fünûn

Numara 12 için;

1. Edebiyât
2. Fünûn
3. Mütenevvia

Derginin tamamı 585 sayfadır.

34. Yazar Kadrosu ve Muhtevâ

Güneş mecmûasının yazı kadrosu İstanbul'dandır. Bu mecmûanın yazı heyetinde bulunan isimler şunlardır:

1. Muallim Nâci
2. Menemenlizâde Tâhir
3. Recaizâde M. Ekrem
4. Abdülhak Hâmid Tarhan
5. Mustafa Azmi
6. Mehmed Nâdir
7. Beşir Fuad
8. Besim Ömer
9. Hüseyin Avni
10. Şeyh Vasfî
11. Mahmud Celâleddin Paşa
12. Sami Paşazâde Sezâi
13. Hüseyin Mevci
14. Namık Kemâl
15. Selânikli Fazlı Necib
16. Şefkat
17. Abdülkerim Sabit
18. Ahmed Râsim

Dergide 27 şiir, 18 edebî kimlikli nesir ve diğer bölümleri ihtiva eden ilmî yazılar bulunmaktadır.

Güneş, önsözünden de anladığımız gibi bilim ağırlıklı bir dergi olmasına rağmen dergide yer alan edebî eserler ilgililerini tatmin edecek derecede zengin bir muhtevâyâ sahiptir. Bu sebeple ona bilimsel dergi demek ne derece isabetli olur bilinmez.

Sâde dil anlayışında ve bu hususta gösterdiği itinâda çizgisini değiştirmeyen dergi hem fen ağırlıklı yazılarında hem de edebî kimlikli yazılarında sâde dilin kullanıldığı en

güzel örnekleri vermiştir. Dergiye gönderilen tebriknâmeler incelendiğinde görülüyor ki teşekkürler, genellikle derginin ilmî hizmette bulunmasına, gündemi yakından takip etmesine ve eserlerde kullanılan dilin güzelliğine, anlaşılabilirliğine dairdir.

Fen bilimlerine dair yazıların gayet muhtevâlî, yenilikleri takip eden, farklı konuların seçilmiş olduğu yazılar olması önemlidir.

Bu yazıların en güzel örneklerinden biri, Ahmed Rasim'in "mütenevvia" bölümünde kaleme almış olduğu "Deniz Fenerleri" adlı yazısıdır. Mustafa Azmi'nin "İlm-i Servet" adlı yazısı hem sosyolojik hem de fen muhtevâlî olması pek çok okuyucunun dikkatini çekecek türden bir yazıdır. Mehmed Nâdir'in "Mebâhis-i Fenn-i Mihâniki" başlıklı makalesi ilgilileri için tamamen bilimsel bir veridir. Bir çok yazının tercüme olması da Batı'daki bilimsel çalışmaların ne denli takip edildiğini göstermektedir.

Edebiyât bölümündeki makaleler edebiyât severler için hem ilmî kıymetleri cihetiyle hem de muhtevânın okuyucuya verdiği haz cihetiyle önemlidirler. Bu makalelerde "Şiir, şâir, mûsıkî" gibi konular çok boyutlu olarak kendi bütünlüğünde değerlendirilmektedirler. Edebiyât gündemini sürekli meşgul eden konuların tartışılması, haklarında yapılan yorumlamaların değerlendirilmesi dergiye farklı bir boyut kazandırmıştır. Bu bölümdeki en güzel eserler şiirler ve farklı konularda yazılmış birkaç hikâyedir. Felsefe, sosyoloji ve tarihle yakından ilgilenenler için de "Terâcim-i Ahvâl" bölümünde yer alan biyografiler önemlidir. Spinoza'nın hayatına dair yazı buna örnek teşkil eder.

Tüm bunlar dikkate alındığında **Güneş** dergisinin sâdece bilimsel kimlikle ortaya çıkmış bir dergi olmadığı anlaşılır. İlk bölümünü "edebiyât"a ayırmış olması bu bölümdeki yazıların zenginliği ve "mütenevvia, terâcim-i ahvâl" gibi bölümlerde yer alan konuların seçimindeki itina onun dönemi içindeki yerini belirler. O dönemde ilme hizmetiyle tanınmış, önemli isimlerden oluşan yazı kadrosuyla ve bunların kaleme aldıkları eserleriyle okuyucunun rağbetini kazanmış, pek çok iftihar ve tebriklere muhatap olmuş "Abdülhamid Dönemi" dergilerinin en önemlilerinden sâdece biridir.

35. Güneş Mecmûasındaki Şiirlerin Teknik Hususiyetleri ve Muhtevâ Bakımından Değerlendirilmesi

a. Vezinler:

Güneş'te yayınlanmış şiirlerin tamamında aruz vezni kullanılmıştır. Kullanılan vezinlerin kalıpları ve bu kalıplarla yazılmış şiirlerden seçilmiş örnekler aşağıdaki listede karışık olarak verilmiştir.

1. Mefûlü / Fâilâtü / Mefâilü / Fâilün

-- / --. / .-- / -.- (Bahr-i muzar)

Pek dizgin etme halk ediyor inkisâr dur!

Kâküllerin amân oluyor pür-gubâr dur!

Âşıkdan hiç öyle edilir mi firâr? Dur!

Ârâmsız gönül biraz etsün karâr, dur!

Üftâde bir piyâdeyim ey şehsüvâr!... Dur!

(Muallim Nâcî, Ey Şehsüvâr! Dur!, Güneş, nr. 1)

2. Feilâtün / Feilâtün / Feilâtün / Feilün

..-- / ..-- / ..-- / ..- (Bahr-i remel)

Vâmık'ın aşk-ı ciğer-sûzunu Azra'ya sorun

Cinnet erbâbınınahvâlini Leylâ'ya sorun

Âşıkın kârı esîr-i gam-ı aşk olmaktır

Sormayın bendeye hürriyeti Mevlâya sorun

(Şeyh Vasfî, Gazel, Güneş, nr. 2)

3. Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün

-.-- / -.-- / -.-- / -.- (Bahr-i remel)

Hangi âkil der ki ancâk râh-ı gülşenden geçin
 Bir de gâfiller! Şu nâliş-gâh-ı şîvenden geçin
 Ey fakîrân! Kış geçer geçmez azâb-ı imtinân
 Bir eteksiz gören için takbîl-i dâmenden geçin

(Muallim Nâcî, İrşâd, Güneş, nr. 2)

Bir zamândır oldu câsus-ül-leyâlî gözlerin
 Düşmen-i hâb etti her sâhib hayâlî gözlerin

(Muallim Nâcî, Serbâlîn-i Cânânda, Güneş, nr. 4)

Pür mazâmin-i safâ manzûme-i ikbâller
 Uğramış tagyîre bir müdhiş me'âl olmuş bugün

(Menemenlizâde Tâhir, İtibâr, Güneş, nr. 9)

4. Feilâtün / Mefâilün / Feilün

..-- / ..-- / ..-- (Bahr-i cedîd)

Zülfün dûş-ı nâzına salmış
 Yüzüne pertev-i Hudâ urmuş

Tutarak bir eliyle gabgabımı
 Ne kadar dil-rübâ hazîn duruyor

(Menemenlizâde Tâhir, Bir Levha, Güneş; nr. 2)

5. Mefûlü / Mefâilün / Faülün

--. / --. / --. (Bahr-i hezec)

Eflâke mukâbil ü mümâsil
 Her nağmen olur sukûtuna dâll

(Abdülhak Hâmid, Zamâne-i Âb, Güneş, nr. 3)

Âlem dolu hikmetinle yâ Rabb

Zâtın ile kudretinle yâ Rabb

(Menemenlizâde Tâhir, Tevhîd, Güneş, nr. 3)

Gördümki güneş gurûba mâil

Etrâfta bir güzel tebessüm

Etmekte hazîn hazîn teressüm

Gönlümde olub gamûm

(Menemenlizâde Tâhir, Hazîn Bir Temâşâ, Güneş, nr. 5)

b. Dil ve üslûp

Güneş, ilkelerinden biri olarak sâde dil anlayışını belirler. Bu ilke derginin yayın hayatı boyunca korunmuştur. Dönemin dil anlayışında özellikle nesir dilinde sâdeleşme esastır. Bu dilde sâdeleşme hareketini, “Tanzimât Dönemi Edebiyâtı”nın ilkelerinin bir devamı olarak görebiliriz. Bu hareketi destekleyici yegâne gücün o dönemde gazeteler olduğunu biliyoruz. Dilde sâdeleşmenin en güzel örneklerini gazeteler vasıtasıyla nesir yazılarında buluruz.

Güneş’e dair yaptığımız incelemede bu dönem şâirlerinin dergiye gönderdikleri şiirlerde klasik şiirin diline göre daha sâde bir dilin kullanıldığını görüyoruz. Hem şekil hem de muhtevâ adına arayışta olan şâirlerin, vezinde ve dilde bu arayışlar sebebiyle farklılıklar ortaya koydukları malûmdur. Bu değişiklikleri ifade eden açıklamalar şâir tarafından şiirden önce belirtilmektedir. Bu açıklamalara üzerinde çalıştığımız dergide de rastladık. Bu açıklamalar “nev-zemîn bir gazeldir”, “bu bir tecrübe-i kafiye ve vezindir”, “makbûl-i üdebâ olmasa da mazûr görüleceğinden gönlüm emîndir” gibi ifadelerle verilmiştir.

Güneş’te yayınlanmış yirmi yedi şiirde şiir dilinin sâdeliği de dikkatleri çeker. Bazı şiirlerin klasik nazım şeklinde yazılmış olması, şiir dilinin de devamını gerekli kılmıştır. Gazelerde mazmunlar, dil ve üslûp geleneğın kendi zamanındaki devamından başka bir şey değildir. Muhtevânın bu nazım şekillerinde yine aşk, güzellik, tabiat olduğunu

biliyoruz. Şeyh Vasfî'nin gazelleri, Mahmûd Celâleddin Paşa'nın Nedim'e nazire olarak yazdığı gazelerde bu özellikler genellikle korunmuştur. Nedim'e nazire olarak yazılan şiirlerde Nedim'in dilindeki sâdelik de korunmuştur. Örnek olması için bu şiirlerden birer parça aşağıda gösterilmiştir:

Vâmık'ın aşk-ı ciğer-sûzını Azrâ'ya sorun
Cinnet erbâbının ahvâlini Leylâ'ya sorun

Âşıkın kârı esîr-i gam-ı aşk olmaktır
Sormayın bendeye hürriyeti mevlâya sorun

Şeyh Vasfî

O nâzenîn ki büt-i işveler harîdesidir
Füsûn ü fitnede emsâlin ferîdesidir

Gönül o çeşm-i gazâlin şikârı olmuşken
Sinân-ı gamze-i sertîzin remîdesidir

Mahmûd Celâleddîn Paşa

Şiir dilinin ağırlığıyla hemen fark edilen şâirler Hâmid ve Ekremdir. Kullanılan kelimelerin mûsikî yönü, ahenk unsurunu ön plana çıkarsa da dilin ağırlığını günümüz ölçülerinde fark etmemek mümkün değildir. Hâmid'in "Zamâne-i Âb" adlı şiirinde muhtevâyı muhkem kılan, seçilmiş kavramlar olan "deniz" ve "su" duygu, ruh dünyasında sağladığı çağrışımlarla tıpkı varlıklarının hakikatinde olduğu gibi kelime olarak da ağır bir ifade tarzının oluşmasına sebep olmuşlardır. Gelen duyguların kelimelerle ifadesinde dile yansıyan, akıcılığa rağmen boğuculuk, kavrayıp karıştırıcılıktır. Daha açıklayıcı bir ifadeyle duygu yoğunluğundaki ağırlık tercih edilen kelimelerde dolayısıyla şiir dilinin tamamında görülür. Fakat dilin ağır olması özellikle Hâmid'in şiirinde söyleyişteki akıcılığa mâni olmamıştır.

Ekrem ve Hâmid'in şiirlerinde derinlik, felsefi boyut, mistik sezîş hemen hissedilir. Tevhid klasik şiirimizin bir nümûnesi olsa da işlediği konu bakımından, derinlik, mistisizm

ciyetiyle Hâmid ve Ekrem'in şiirlerindeki muhtevâyâ yaklaşır. Lakin dili onların şiir diline göre daha sâdedir.

Ekrem'in "Yakacıkta Akşamdan Sonra Mezarlık Âlemi" adlı şiirinde şâir ölüm, ölü, yalnızlık, akşam gerçeğinde duygularıyla baş başa kalmıştır. Makber şâiri Hâmid'in büyük ürpermelerine bu şiirde tesadüf etmesek de "deniz", "su" kelimelerinin ve bu varlıkların hakikatlerindeki insanı sarsan, düşündüren gerçek Hamid'in Zamâne-i Âb şiirinde görülür. "Su"daki sonsuzluk duygusu "zaman"daki sonsuzluk ya da sonluluk hissedişiyile içiçe verilmiştir. Bu şiirlerde muhtevâyâyla örtüşen bir dil gerçeği vardır.

Hem taşıdığı derinlik cihetiyle hem de şekil bakımından farklı oluşuyla dergide incelenmeye değer diğer şiir, Menemenlizâde Tâhir'in "Bir Hazîn Temâşâ" isimli şiiridir. Bu şiir dörtlüklerden oluşmuştur. Ve bir tabiat manzarasını anlatmaktadır. Manzarada yaşanan ânın "gurûb vakti" olması şâirin içinde yoğun uyanışların gerçekleşmesine sebep olmuştur.

Güneş'te yayınlanmış şiirlerin en bariz özellikleri, kullanılan başlıkların muhtevâyâ yansıtması, dildeki sâdeleşme gayretleri, şekil bakımından yeni tecrübelerin denenmesidir. Dergiye gönderilen, Namık Kemâl'e ait "Kıt'a" da da bir zeytin ağacının tasviri yapılmıştır, bu Kıt'a tabiat şiirinin en güzel nümûnelerinden birisidir.

Aslında dergide şiirleri yayınlanan şâirlerin çoğu gelenekten yanadırlar. Fakat dönemin etkisinden kurtulamadıkları, Batı'dan gelen her yeniliğin kaçınılmaz olarak te'siri bu şâirlerin sanatçı kimliklerinde görülmektedir.

36. Güneş Mecmûasındaki Nesirlerin Değerlendirilmesi

Güneş mecmûasında yayınlanmış edebî nesirler edebiyâtın farklı türlerinden örnekler içermektedir. Dergide edebî muhtevâlî toplam on sekiz yazı bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı tebriknâmeler ve açıklayıcı kısa yazılar olsalar da önemlidirler.

Derginin muhtevâsını ilkelerini belirtmesi sebebiyle çok sık zikr ettiğimiz "mukaddime"de dikkat edilmesi gereken izahlardan biri de söz söylemekten yazı

yazmaktan kast edilen maksadın ne olduğudur. Yazı heyetinin söz söylemekten yazı yazmaktan asıl maksadın, anlamın, anlatmak, bir şeyler paylaşmak olduğunu ifade etmesi önemlidir. Ve yazdıkları bu mukaddimenin açıklamaya çalıştıkları mevzûnun en güzel delili olduğunu bildirirler. Daha şimdiden bu mukaddimeyle, sâde dil taraftarlıklarıyla bazı kesimlerin tepkilerine maruz kalacaklarını okuyucuya sunarlar.

Dergi yayın hayatı boyunca hem edebî yazılarında hem de fen ağırlıklı yazılarında sâde dil anlayışındaki çizgisinden ayrılmaz.

Dergideki on sekiz yazıdan çoğu makale türünde yazılmıştır. Edebî muhtevâ ve ilmî kıymet cihetinden en önemli makaleler;

Menemenlizâde Tâhir, “Zemzeme”, numara 1

Sâmi Paşazâde Sezâi, “Zemzem’ye Dâir”, numara 5

Fazlı Necib, “Şiir ve Mûsikî”, numara 6

Menemenlizâde Tâhir, “Mektup Yollu Yazılmış Bir Makedir”, numara 6

Mustafa Azmi, “Sa’y ü Amel”, numara 1

Dergide Menemenlizâde Tâhir’e ait “Bir Sergüzeşt” adlı hikâyeye en güzel aşk hikâyesidir.

Diğer nesir örnekleri ya tercüme eserlerdir ya da mensur şiir diyebileceğimiz türden güzel, şiiriyeti olan parçalardır. Delil’in manzumesi olan ve Muallim Nâci tarafından tercüme edilmiş “Allah” isimli nesir şiir tadındadır. Şiir tadında olan diğer nesir ise yine Muallim Nâcî’nin tercüme ettiği “Lâlenin Güneşe Arz Ettiği Bir Niyaz” adını taşıyan eserdir.

Tüm bu nesirlerde çok çok güzel, sâde bir Türkçe’nin varlığını görürüz. Nesir yazılarının dili şiir diline göre çok sâdedir. Diğer taraftan muhtevânın da şiirlerdeki muhtevâlardan daha zengin, tatminkâr ve şiiriyet üzre olduğu görülür.

R. Ekrem'in "Zemzeme"sine dair Menemenlizâde Tâhir'in kaleme aldığı makale oldukça kıymetlidir. Fazlı Necib'in "Şiir ve Mûsikî" başlıklı makalesi hem ilmî kıymeti hem de şiiriyeti sebebiyle önemlidir.

37. Güneş Mecmûası Yazar Kadrosu:

Abdülhak Hâmid Tarhan: Aristokrat bir aileye mensûb olarak İstanbul'da doğmuştur. Öğretim hayatı İstanbul ve Paris'te geçmiştir. Paris ve Londra'da devlet görevlerinde bulunmuş, Cumhuriyet devrinde mebus olmuş ve bu görevde iken 13 Nisan 1937'de ölmüştür.

Eserleri: Sahra, Makber, Ölü, Hacle, Garâm, Macerâ-yı Aşk, Duhter-i Hindû gibi...

Abdülkerim Sabit:

Ahmed Rasim:

Besim Ömer: Doktor lâkabıyla biliniyor, Hâver'de de fen ve sağlık muhtevâlî yazıları vardır.

Beşir Fuad: Hâver mecmûasında biyografisi verilmiştir.

Hüseyin Avni:

Hüseyin Mevci:

Mahmûd Celâleddin Paşa: (1839-1898) Çorlulu Ali Paşa'nın oğullarındandır. Nesri nazmında üstündür. Musiki ile de uğraşmış, besteleri vardır. Mir'at-i Hakikat adlı tarihi önemlidir.

Mehmed Nâdir: Âfâk, Hâver mecmûaları için biyografisi verilmişti.

Menemenlizâde Tâhir: Hâver mecmûası yazar kadrosunda biyografisi vardır.

Muallim Nâcî: Âfâk, Hâver mecmûalarının yazar kadrosunda biyografisi verilmiştir.

Mustafa Azmi: (İstatistikçi)

Namık Kemâl: 1840 yılında Tekirdağ'da doğmuştur. Çocukluğu dedesi Abdüllatif Paşa'nın yanında geçmiştir. Leskofçalı Galib Bey ile dostluk kurarak Encümen-i Şuârâ'ya katıldı. 1862'de Şinasi ile tanışmış böylece eski şiirin estetiğinden uzaklaşmıştır. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'ne katılmıştır. Tasvir-i Efkâr, Hürriyet, İbret gazetelerini çıkarmıştır. Siyâsî sebeplerle Magosa'ya sürülmüş daha sonraları bu sürgün hayatı başka başka yerlerde devam etmiştir.

Eserleri: Şiirleri, İntibah, Cezmi, Vatan yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Tahrib-i Harâbât, Celâl Mukaddimesi, Evrâk-ı Perişân gibi.

Recaizâde Mahmud Ekrem: 1874 yılında İstanbul'da doğdu. İlk öğrenimini tamamladıktan sonra bir askerî okula girdiyse de sıhhati ve mizacının hassasiyeti orada kalmasına müsaade etmedi. Hariciye Nezâreti'ne memur oldu. Burada tanıştığı Namık Kemâl ile yakın dostluk kurdu ve Tasvir-i Efkâr'da yazmaya başladı. Namık Kemâl'in 1867'de Avrupa'ya kaçmasından sonra gazetenin idaresi Ekrem'e kaldı. 1868'de Şûrâ-yı Devlet aza yardımcılığına, sonradan üyeliğinde bulundu. Mekteb-i Mülkiyye ve Galatasaray Sultanî'sinde hocalık yaptı. Evkâf ve Maarif nâzirliklerinde bulundu. Meclis-i Âyân azası iken 31 Ocak 1914'de öldü.

Eserleri: Nağme-i Seher, Yâdigâr-ı Şebâb, Zemzeme, Tefekkür, Nijad Ekrem, Araba Sevdası, Şemsâ, Talim-i Edebiyât, Takdir-i Elhân, Takrizât, Atala gibi...

Sami Paşazâde Sezâi: (1860-1936) Sami Paş'nın oğlu ve Tanzimât Edebiyatı'nın ünlü romancısı ve öykü yazarı Sergüzeşt adlı romanı bizde realizmin ilk ürünü sayılır. O da döneminin diğer sanatçıları gibi Namık Kemâl'in te'sirinde kalmıştır. Sergüzeşt romanından başka hikâye musahabe, hatıra ve gezi yazılarıyla tercümelerinin bir kısmını topladığı Küçük Şeyler (1891), Rumuz-ül-Edeb (1898), İclâl (1924) adlı üç kitap yayınlamıştır.

Selânikli Fazlı Necib: (1863-1933) Gazeteci ve yazar Selânik'in elimizden çıkmasına kadar orada gazetecilik yapmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında "Türk Hayatı" adlı bir dergi de çıkarmıştır.

Şefkât:

Semseddin Sami: (1850-1904) Türkiye'nin 19. yüzyılda yetiştirdiği en büyük dilcilerden ve ansiklopedistlerden. Türkçe'nin sâdeleştirilmesi akımının da öncülerindendir. Bir çok sözlükler, çeviriler vermiştir. Kamus-ı Türkî, Türkçe'nin ilk büyük sözlüğüdür. Kamus-ı Âlâm ise bizde ilk tarih-coğrafya sözlük kitabıdır.

Şeyh Vasfi: (1851-1912) Şiir ve edebiyâta eskinin sürdürülmesi yanlısı olan şâir ve yazar. Divân Edebiyatı, Arap ve İran edebiyâtının da bilginlerinden sayılıyordu. Muallim Nâcî'nin en içten destekçilerinden ve Edebiyat-ı Cedîdecilerin karşıtlarındandı.

İKİNCİ BÖLÜM

3. TAHLİLÎ FİHRİST

40. Âfâk Mecmûasının Sayı Sırasına Göre Tahlîlî Fihristi

Numara: 1 /

Hey'et-i Tahrîriye, "Mukaddime", s. 1-2

Muallim Nâcî, "Sakız'dan Mektûb", (Mektup), s. 2-3

Muallim Nâcî, "Me'âlen Tercüme, Mersiye-Parny", (Tercüme şiir), s. 4-6

Tevfik Rızâ, "Cümel-i Hikemiye", (Özlü sözler), s. 6-8

Tevfik Rızâ, "Yumurtanın Havass-ı Mugaddiye ve Sûret-i Muhâfazası", (Makale, sağlık ve beslenmede yumurtanın önemini anlatıyor.), s. 8-10

Mehmed Şükrü, "İhtilâfât-ı Tevârihiye, Ebu Fedâ Tarihinden", (Makale, tarihte kesin olduğunu zannettiğimiz bazı bilgiler arasındaki ihtilafları izah ediyor.), -Devam-, s. 10-13

Mehmed Şükrü, "İbn-i Sinâ'nın Manzum Nesâyih-ı Hikemiyesi", (Tercüme, insan sağlığı için hekim nazarıyla İbn-i Sinâ'nın verdiği nasihatleri içeren sözlerdir.), s. 13-14

Mehmed Şükrü, "Mevcûdât-ı Uzviye", (Makale, hayatın başlangıcını, bitkilerin, hayvanların ve insanın nasıl yaratılmış olduğunu anlatan bir yazı.), -Devam-, s. 15

Mehmed Nâdir, "Cem'iyet-i Hükemâ", (Makale, Hayatımızdaki bilge insanların varlığını, önemini anlatmaktadır.), s. 16-20

Mehmed Nâdir, "Denis Papen", (Biyografi, buhar makinesinin mucidini ve bu şahsın yapmış olduğu çalışmaları anlatan bir yazı.), -Devam-, s. 20-24

Tevfik Rızâ, "Tarih-i Tabîden İstiridyeler", (Makale, deniz hayatında istiridyelerin varlığını, istiridye avcılarını anlatan bir yazı.), s. 24-29

....., "Fuzûlî'nin Bir Kıt'ası", (Beyit tecümesi), s. 29-30

....., "Fıkra", (Fıkra), s. 30

....., "Gazel", s. 30-31

....., "Bir Kıt'a", s. 31

....., "Muhavere", (Lâtife), s. 32

Numara: 2 / Fi Muharrem / sene 1300

Âfâk yazarları, “Bir Fikrimiz”, (Bildiri, Âfâk yazarlarının, isimlerini yazı sonlarına koymalarının uygunluğunu ifade eden açıklamadır.), s. 33-34

Muallim Nâcî, “Bir Küçük Çocuğun Kabri Üzerinde Muharrerdir”,(Victor Hugo’dan tercüme şiir), s. 34-35

....., “Bir Mektûbcuk”, (Mektup, “bir âşık-ı mehcûra maşûka-i bî vefâsı tarafından yazılmış” açıklamalarıyla sunulan bir aşk mektubu.), s. 36

....., “Sakız’dan Mektûbun Cevâbı”, (Mektup, isimleri verilmeyen iki edebiyâtçının polemîği, bunlardan birinin de M. Nâcî olduğu zannedilmektedir.), s. 36-38

....., “Devlet-i Abbasiyenin Müessisi Olan Meşhûr Ebû Müslim Horasânî’nin Bir Sözü”, s. 38

....., “Ebyât”, (Beyit), s. 38-39

....., “Fıkra”, (Fıkra), s. 39

Mehmed Nesîb, “İmzâ”, (Makale, imzanın usûlü, şekli hususunda görüş bildiren bir yazı.), s. 39-41

Âfâk yazarları, “Âfâk”, (Açıklama), s. 41

Abdüllâtîf Fahri, “Tebrik-nâme”, (Âfâk mecmûasının yayınına dâir bir okuyucunun memnuniyetini bildirmektedir.), s. 41

Âfâk yazarları, “Âfâk”, (Açıklama), s. 42

Mehmed Şükrü, “Mevcûdât-ı Uzviye”, (Makale, hayatın var oluşunda bitkiler, hayvanlar ve insanların yaratılışını bildiren bir yazı.), - bitti-, s. 43-45

Mehmed Şükrü, “İhtilâfât-ı Tarihiyeden”, (Makale, Tevrat nüshalarına göre dinlerin ve peygamberlerin doğumları, yaşadıkları hadiseler ve bunlar arasındaki ihtilafları izah eden yazı.), -bitti-, s. 45-47

Mehmed Şükrü, “Ebyât”, (Beyitler), s. 47-48

Tevfik Rızâ, “Cümel-i Hikemiye”, (Özlü sözler), s. 48-49

Tevfik Rızâ, “İdâne-i ‘Âlîcenâbâne”, (Mektup, “bu mektûb vatanına avdet etmek için akçeye muhtâc olan bir delikanlıya cevâb olarak hekim-i meşhûr Franklin tarafından yazılmıştır”, ifadeleriyle yayınlanmış bir yazı.), s. 49

Tevfik Rızâ, “Garîb Bir Hakâret”, (Tercüme kısa hikâye, yanlış anlamının sebep olduğu üzücü bir hadise anlatan ve kıssadan hisse çıkarmamızı tavsiye eden bir yazı.), s. 49-54

Tevfik Rıza, “Seyahâtin Te’sîrât-ı Hasenesi”, (Tercüme, kısa hikâye, bazı hastalıklarda tıbbî tedavinin değil seyahatin tedavi edici olduğunu anlatan bir yazı.), s. 54-55

Tevfik Rızâ, “Ölüm ve Oburluk”, (deneme, oburluktan neşet eden hastalık ve ölümleri anlatmaktadır.), s. 55-56

Mehmed Nâdir, “Denis Papan”, (Biyografi, buhar makinesinin mucidini ve yaptığı çalışmaları anlatan yazı.), -devam-, s. 56-59

Mehmed Nâdir, “Gayret-i Ciddiye”, (Makale, medeniyet ve insanlık adına çalışmada disiplinin önemini ve bu çalışmanın müspet neticelerini değerlendiren bir yazı.), -Devam-, s. 59-63

Tevfik Rızâ, “Letâif”, (Lâtife), s. 63-64

Numara: 3 / Fi Muharrem / sene 1300

Muallim Nâcî, “Tevhîd”, (Şiir), s. 65-69

Hindli Nusret Alihan Efendi Hazretleri, “Manzume”, (Şiir), s. 70

Mehmed Şükrü, “Cümel-i Hikemiye-i İslâm”, (Özlü söz), s. 71

Mehmed Şükrü, “Fıkra-i Tarihiye”, (Nesir, tarihî bilgiler içeren küçük yazılar.), s. 72

Mehmed Şükrü, “Ekâlîm-i Tabî’iye”, (Makale, iklimler hakkında bir yazı.), s. 72-75

Tevfik Rızâ, “Cümel-i Hikemiye”, (Özlü sözler), s. 75-76

Tevfik Rızâ, “Üç Dost”, (Tercüme kısa hikâye, dostluğun önemini kimlerin bizler için dost olduğunu kıssadan hisse vererek anlatan bir yazı.), s. 76-77

Tevfik Rızâ, “Ulüvv-i Cenâba Bir Misâl”, (Tercüme kısa hikâye, insanlara hatalarını anlatmanın güzel yolların olabileceğini izah eden bir yazı.), s. 77-78

Tevfik Rızâ, “Hiddetli”, (Hikâye, hiddetli bir mizaca sahip kişinin tepkilerinin ironiyle sunulduğu bir hikâye.), s. 78-82

Mehmed Nâdir, “Kuvve-i Mihânîkiye”, (Makale, kuvvetler bahsinde fennî bir makale.), s. 82-88

Mehmed Nâdir, "Gayret-i Ciddiye", (Makale, kültür, sanat ve bilimde ciddi çalışmanın önemini ve neticelerini tedkik eden bir yazı.), -Devam-, s. 88-90

Mehmed Nâdir, "Tercümedir", (Kısa hikâye, kendini gizlemesini bilen bir suçlunun bir sınırın ortaya çıkıp, nasıl cezalandırıldığını anlatan yazı.), s. 90

....., "Açıklama", (Nesir), s. 90-92

Mehmed Nâdir, "Denis Papen", (Biyografi, buhar makinasının mucidini tanıtmaya devam eden bir yazı.), -Devam-, s. 92-95

Ahmed Münif Efendi, "Kadınlar Hakkında Bazı Meşâhirin Sözleri", (Özlü söz), s. 95-96

Numara: 4 / Fi 3 Safer / sene 1300

Hersekli Arîf Hikmet Beyefendi, "Hasbihâl", (Şiir, Allah'ın varlığını ve kudretinin verdiği hayranlığı şâirin kendi içinde hasbihâl etmesi.), s. 97-99

Mutasarrıf Celâl Beyefendi Hazretleri, "Gazel", s. 99-100

A..... Nâzım, "Yaprak", (Tercüme şiir, dalında düşen bir yaprağın rüzgâr önündeki savruluşunun hazin hikayesini anlatan bir şiir.), s. 100-101

Âfâk yazarları, "Âfâk", (Açıklama), s. 101

Muallim Nâcî, "Letâif", (Şiir, "hüsn-i tahrîr iddiâsında bulunan bir beyefendi hakkında söylenmiş" ifadeleriyle sunulan bir kıt'a.), s. 102

Muallim Nâcî, "Muhavere", (Âfâk mecmûasının faaliyetlerine dâir karşılıklı bir söyleşiyi sunuyor.), s. 102-103

Muallim Nâcî, "Püsküllü Belâ", (Hikâye, bir meczûbun başından geçen hadiseyi anlatan bir yazı.), s. 103-107

Mehmed Şükrü, "Sular", (Makale, Coğrafyayla ilgili, sular hakkında tafsilâtli bilgiler veren bir makale.), s. 107-110

Mehmed Şükrü, "İbn-i Kemâl Paşa'nın Merâtib-i Fukuhâ Serlevhalı Bir Makalenin Tercümesidir", (Tercüme makale, İslâm dini ve mezhepler hususunda yazılmış bir yazı.), s. 110-113

Mehmed Şükrü, "Cümel-i Hikemiye-i İslâmiye", (Özlü sözler.), s. 113-114

Tevfik Rızâ, "İmzâ Ünvanlı Varakaya Cevâb", (Makale, imza hakkında yazılmış bir yazıya mukabeledir.), s. 114

Tevfik Rızâ, "Cümel-i Hikemiye", (Özlü söz), s. 117-118

Tevfik Rızâ, “Çalışmak”, (Tercüme makale, çalışmanın önemini izah eden bir yazı.), s. 118-120

Tevfik Rızâ, “İnzivâ”, (Tercüme nesir, inzivânın önemini ve insan fitratının inzivâ ihtiyacı duyduğunu açıklayan kısa bir deneme.), s. 120-121

Mehmed Nâdir, “Mukaddes Bir Elma”, (Yer çekimi kanununun bulunuşu, Newton’un bunu bir elmayla farkedişini farklı bir balış açısıyla anlatan yazı, deneme denilebilir.) s.122-128

Numara: 5 / Fi Rebi-ül-evvel / sene 1300

Sırrı Paşa, “Âfâk’ın Hey’et-i Muhtereme-i Tahrîriyesine”, (Mektup, Âfâk mecmûasının çalışmalarını tebrik eden bir mektup.), s. 129-130

Hey’et-i Tahrîriye, “Mektûba Cevâb”, s. 131

Sırrı Paşa, “Fîrâknâme”, (Şiir), s. 131-132

A..... Nâzım, “Âfâk Hey’et-i Tahrîriyesine”, (Nesir, yayınlanacak bir yazının muhtevâsını önceden sunmaya çalışan bir açıklama.), s. 132-133

....., “Mektûb”, (Mektup, iki âşığın yazışmalarını ihtivâ eden bir aşk mektubu.), s. 133-138

Mâlik, “Kalem Hakkında Birkaç Söz”, (Özlü söz), s. 138-139

Mehmed Rüşdü, “Varaka”, (Özlü söz), s. 139-140

Muallim Nâcî, “Zavallı Aşk”, (Hikâye, bir gencin aşk karşısında nasıl perişân olduğunu anlatan bir hikâye.), s. 141-147

Muallim Nâcî, “Şâm ü Garîbân”, (Şiir), s. 147-150

Muallim Nâcî, “Komşunun Perdesi”, (Alfret de Musset’den tercüme şiir), s. 150-151

Mehmed Şükrü, “İmâm Şâfi’nin Bir Kasîdesi”, (Tercüme, kasidenin nesir halinde açıklamasıdır.), s. 151-152

Mehmed Şükrü, “E’âzım-ı Hükemâ-yı İslâmîyeden Farâbî”, (Biyografi, Farabi’yi tanıtan bir yazı.), s. 152-154

Tevfik Rızâ, “Bir Muhavere”, (Nesir, Âfâk mecmûasının ismine dâir bir şahsın cahilâne görüşlerini sergileyen bir yazı.), s. 154-157

Tevfik Rızâ, “Cümel-i Hikemiye”, (Özlü sözler), s. 157-158

Tevfik Rızâ, “Cehâlet ile Sefâlet”, (Makale, ilim ile medeniyetin, cehâlet ile sefâletin alâkasını inceleyen bir yazı.), -Devam-, s. 158-160

Numara: 6 / Fi 25 Rebi-ül-evvel / sene 1300

Galatasaray Sultânîsi Farîsî Muallimi Feyzi Efendi, “Tercüme şiir”, (Şeref-i hayata dâir Amerikalılar tarafından tertîb olunmuş bir manzumenin Muallim Feyzi Efendi tarafından nazmen tercüme buyrulduğu bir şiir.), s. 261-262

M... Nûri, “İşret”, (Nesir, içkinin zararlarını anlatan bir sağlık yazısı.), s. 262-265

A..... Nâzım, “Mektûb”, (Mektup, geçen sayıda da yayınlanmış olan iki âşığın yazışmalarını ihtivâ eden aşk mektubunun devamıdır.), s. 265-270

Muallim Nâcî, “Kebûter”, (Şiir), s. 270-275

Mehmed Şükrü, “Hakîm Farâbî'nin Müellefât Fihristidir”, (Bir önceki sayıda hayatı verilen Farabi'nin eserlerini veren bir listedir.), s. 275-277

Tevfik Rızâ, “Cümel-i Hikemiye”, (Özlü söz), s. 277-278

Tevfik Rızâ, “İki Tilki”, (Fenelon'dan tercüme hikâye, olayların sonlarını düşünmeden hareket eden iki tilkinin yaşadıkları zavallılığı anlatıyor.), s. 278-280

Tevfik Rızâ, “Cehâlet ile Sefâlet”, (Makale, bir önceki sayıda cehâlet ve sefâlete dâir yapılan incelemenin devamıdır.), -Bitti-, s. 280-282

Mehmed Nâdir, “Mevt”, (Lamartine'den tercüme nesir, ölüm üzerine yazılmış bir deneme.), s. 282-286

Mehmed Nâdir, “Denis Papen”, (Biyografi, buhar makinesinin mucidini tanıtmaya devam eden yazı.), -Devam-, s. 286-292

Numara: 7 / Fi 23 Cemâzi-yel-evvel / sene 1300

Muallim Nâcî, “Dereden Tepeden”, (Şiir), s. 292-297

Mekteb-i Sultânî Farîsî Muallimi Feyzi Efendi, “Nev'zemîn Bir Gazel”, (Şiir), s. 297

Mehmed Şükrü, “Cümel-i Hikemiye-i İslâmiye”, (Özlü sözler), s. 298-301

Mehmed Şükrü, “Cevv Yahud Hevâ-yı Muhît”, (Makale, hava, hava boşluğu üzerinde incelemeyi değerlendiren fennî bir makale.), s. 302-304

Tevfik Rızâ, “Cümel-i Hikemiye”, Özlü sözler”, s. 304-306

Tevfik Rızâ, “‘Âdât-ı Sakîme ve Efkâr-ı Bâtılanın Te’sîrât-ı Vehîmesi”, (Makale, yanlış âdetlerin, batıl inançların insan üzerindeki olumsuz te’sirlerini inceleyen bir yazı.), s. 306-313

Mehmed Nâdir, “Ümîd”, (Makale, insan psikolojisinde, insanın sosyal hayatında, medeniyet terakkisinde ümidin önemini, olumlu neticelerini inceleyen bir yazı.), s. 313-320

Mehmed Nâdir, “Saint Lois’in ‘Âdâleti”, (Nesir, tarihi bir anektod.), s. 320-321

Mehmed Nâdir, “Duc de Burgonie’ya Mektûb”, (Fenelon’dan tercüme mektup, güzel insan olmak için neler elzem, bunların önemi üzerinde durmuş bir tavsiye yazısı.), s. 321-322

Mehmed Nâdir, “Denis Papen”, (Biyografi), -Son-, s. 323-324

41. Hâver Mecmûasının Sayı Sırasına Göre Tahlîfî Fihristi

Numara: 1 / 15 Cemazi-yel-ahir / sene 1301

Fatih Ders-i âmlarından Mahmûd Hâmid, “Mukaddime”, s. 1-3

Hey’et-i Tahrîriye, “Mukabele”, s. 3

Muallim Nâcî, “Gazel”, s. 3

Menemenlizâde Tâhir, “Muhabbet”, (Şiir), s. 3-6

Ubeydullah, “İmâm-ı Gazâlî Hazretleri’nin Hayatına Dair”, (Makale, Gazâlî’yi ve eserlerini tanıtan bir yazı.), s. 6-7

Menemenlizâde Tâhir, “Bir Kamûs ile Kavâid Kitabına Muhtâcız”, (Makale, Osmanlı türkçesinde lügât ve kamûs yetersizliğini anlatmaktadır.), s.7-10

Mustafa Azmi, “Tasvîr-i Kalb”, (Makale, insan hayatında kalbin önemini maddî ve mânevî boyutlarıyla izâh eden bir yazı.), s.10-12

Mustafa Azmi, “Otuz Beş Saatte Devr-i Âlem”, (Makale, seyâhat ile ilgili farklı bir yazı.), s.12-13

Beşir Fuad, “Harâret ve Hayat”, (Almanca’dan Tercüme Makale, hayatın devâmında denge unsuru olan harârete dair fennî bir yazı.), s. 13-17

Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye Talebesinden Mehmed Ali, “Hifz-ı Sihat”, (Makale, sıhhatin muhafazasına dair bir sağlık yazısı.), s. 17-19

Mehmed Nâdir, “Fransuva Arago”, (Biyografi, bir hakîmi tanıtmakta.), s. 19-22

Beşir Fuad, “Tarih-i Felsefeden Bir Katre”, (Makale, felsefe tarihinden önemli kesitler içeren bir yazı.), s. 22-26

Hüseyin Avni, “Mütenevvia, İngiltere Tarihi ve Coğrafyasına Dair...”, (Makale, İngiltere’yi sosyolojik boyutta kısaca tanıtan bir yazı.), s. 26-30

Mustafa Azmi, “Şu’ûnat-ı Fenniye”, (Makale, fen bilimlerinin önemini anlatan bir yazı.) s. 30-32

Numara: 2 / 1 Receb / sene 1301

Mahmûd Hâmid, “Fihrist-i Usûl-i Kelâmiye”, (Makale, kelâm bahsinde fihrist hazırlamaya dair çekilen ilmî sıkıntıları anlatan bir yazı.), s. 33-36

Muallim Nâcî, “Levh-i Mezar-ı Şâir”, (Şiir), s.36

Menemenlizâde Tâhir, “Şikâyet”, (Şiir), s. 36-37

Menemenlizâde Tâhir, “Şiir Nasıl Söylenir”, (Şiir), s. 37-38

Menemenlizâde Tâhir, “Şiir ve Şâir”, (Makale, şiir nedir, kim şâirdir gibi sualleri cevaplamaya çalışan edebî bir makale.), s. 38-41

Menemenlizâde Tâhir, “Sûret-i Tercüme, Denizde Bir Adam”, (Hikâye, Sefiller romanından bir alıntı.), s. 41-42

Besim Ömer, “Dimağ”, (Makale, bilimsel bir makale.), s. 43-48

Mustafa Azmi, “Havanın Hayata Derece-i Lüzûmu”, (Makale, hayatın devamında havayı bilimsel olarak inceleyen bir yazı.), s. 48-51

Mehmed Nâdir, “Mebâhis-i Fenn-i Mihânikiye”, (Makale, cisimler ve kuvvetlere dair bir fen yazısı.), s. 51-53

Ubeydullah, “Allâme-i Züfünûn Abdurrahman İbn-i Haldûn”, (Biyografi, İbn-i Haldun’u tanıtan bir yazı.), S. 53-58

Ubeydullah, “Senterofem’in Dizkapağı”, (Makale, Senterofem ismindeki küçük bir köyü coğrafyadaki önemi bakımından değerlendiren seyâhat yazısı.), s. 58-61

Beşir Fuad, “Şu’ûnat-ı Fenniye”, (Makale, fen biliminin öneminden bahsetmeye devam eden yazı.), -devam-, s. 61-64

Numara: 3 / 15 Receb / sene 1301

Mahmûd Hâmid, "Mebâhis-i Kelâmiye", (Makale, kelâm bahsinde yazılan yazının devamı mahiyetinde.), s. 65-69

Muallim Nâcî, "Gazel", s. 69

Menemenlizâde Tâhir, "Tabî'atım", (Şiir), s. 69-70

Edebiyât sever birisi, "Tebrîknâme", s. 70-71

Hâver, "Mukabele", s. 72

Besim Ömer, "Fem ü Sükkân-ı Fem", (Makale, insan sağlığında ağız ve ağızdaki diğer kısımların sağlığımızın korunmasındaki rollerini anlatan sağlık yazısı.), s. 72-74

Mustafa Azmi, "Ziyâ", (Makale, ışık ve önemini anlatan bilimsel bir yazı.), s. 74-77

Mekteb-i Mülkiye-i Tıbbiye Talebesinden Mehmed Ali, "Kolera", (Makale, kolera hastalığını, tedâvisini anlatan bir sağlık yazısı.), s. 77-79

Mekteb-i Mülkiye-i Tıbbiye Talebesinden Mehmed Ali, "Cisimler ve Kuvvetler", (Makale, cisimler ve kuvvetleri inceleyen fenni bir yazı.), s. 79-85

Ubeydullah, "Şayân-ı Dikkat Bir Galat-ı Tabî'at", (Makale, farkedilmeyen tabii bulduğumuz bir yanlış üzerinde durmakta.), s. 85-86

Mehmed Nâdir, "Arago", (Biyografi, hakîmi tanıtmaya devam eden yazı.), -devam-, s. 86-92

Beşir Fuad, "Kötülüklerin İki Velisi", (Makale, papazların cennet ve cehennem tanımlarıyla bunlardan kaynaklanan olumsuz tesirleri anlatan yazı.), s. 92-95

Beşir Fuad, "Şü'ûnât-ı Fenniye", (Makale, fen biliminin önemini anlatmaya devam ediyor.), -devam-, s. 95-96

Numara: 4 / 1 Şabân / sene 1301

Ahmed Hamdi Bey, "Kasîde", s. 97-99

....., "Tebriknâme", s. 99

Mahmûd Hâmid, "Mebâhis-i Kelâmiye", (Makale, kelâm bahsinde yaşanan sıkıntıları anlatmaya devam ediyor.), -devam-, s. 99-104

Muallim Nâcî, "Sâkî'ye İltifât", (Şiir), s. 104-105

Menemenlizâde Tâhir, "Mâzî", (Şiir), s. 105-106

Menemenlizâde Tâhir, "Gazel", s. 106

İbrahim, “İlm-i Hukuk ve İktisâmı”, (Makale, hukuk ilmini ve kısımlarını tanıtan sosjolojik muhtevalı bir yazı.), s. 106-112

Mehmed Nâdir, “Mebâhis-i Fenn-i Mihânikiye”, (Makale, kuvvteler ve cisimler üzerine yazılmış yazının devamı.), -devam-, s. 112-115

Beşir Fuad, “.....?”, (Makale, büyük işler yapmak, şirketler kurmak için insanların gayretlerini ve bu gayretlerin delilik boyutuna varan sonuçlarını değerlendiren bir yazı.), s. 115-118

Mustafa Azmi, “Bir Sürü Kurt ile Bir Kızakçı”, (Makale, bir kızakçı ile kurt sürüsünün karşılaşmalarında yaşanan hadiseleri anlatan bir yazı.), s. 119-122

Mustafa Azmi, “Kıbrıs Ceziresi”, (Makale, Kıbrıs’ı tanıtan bir coğrafya yazısı.), s. 122-125

Mustafa Azmi, “Arabistan ve Arablar”, (Makale, Arap kültürünü tanıtan sosyolojik bir yazı.), s. 125-128

42.Güneş Mecmûasının Sayı sırasına Göre Tahlîlî Fihristi

Numara: 1 / Sâhib-i imtiyâz: Beşir Fuad / 1301 / Cilt: 1

Edebiyât

Hey’et-i tahrîriye, “Mukaddime”, s. 1-3

Muallim Nâcî, “Ey Şehsüvâr!... Dur”, (Şiir), s. 3-4

Menemenlizâde Tâhir, “Zemzeme”, (Makale, R.Mahmûd Ekrem’in Zemzeme adlı makalesini tedkik eden bir makale.), s. 4-10

Mustafa Azmi, “Say ü Amel”, (Makale, çalışmak, çalışmanın insan psikolojisindeki önemini izah eden bir yazı.), s. 10-13

Fünûn

Mehmed Nâdir, “Güneş Hükümdâr-ı Âvâlim”, (Makale, Güneş sisteminde Güneş’in önemini anlatan fennî bir yazı.), -devam-, s. 13-22

Beşir Fuad, “Bir Lokma Ekmeğin Tarihi”, (Makale, sosyal hayatımızda ekmeğin yerini izah eden bir yazı.), s. 22-31

Besim Ömer, “Mevâsimin Te’sîrâtı”, (Makale, mevsim şartlarını bunun gündelik hayatımıza olan tesirlerini inceleyen bir yazı.), s. 31

Terâcim-i Ahvâl

Hüseyin Avni, “Bernardin de Saint Pierre”, (Biyografi, Saint Pierre’i tanıtıyor.),- devam-, s. 40-48

Mütenevvia

Hüseyin Avni, “Siyah Yağmur”, (Makale, tabiat olaylarından olağan dışı bir hadiseyi anlatıyor.), s. 48

Numara: 2 / Sâhib-i imtiyaz: Beşir Fuad / 1301 / Cilt: 1

Edebiyât

Şeyh Vasfi, “Gazel”, s. 49-50

Muallim Nâcî, “İrşâd”, (Şiir), s. 50

Menemenlizâde Tâhir, “Bir Levha”, (Şiir), s. 51-52

Fünûn

Mehmed Nâdir, “Güneşden Mâba’d”, (Makale, birinci sayıdaki Güneş sisteminde Güneş’in yerini ve önemini anlatan makalenenin devamı.), -Bitti-, s. 52-66

Mustafa Azmi, “İlm-i Servet Hakkında Ma’lûmât-ı Mücmele”, (Makale, ekonomi ile ilgili bir yazı.), -Devam-, s. 66-72

Besim Ömer, “Göz Bir Fotoğraf mı İmiş”, (Makale, gözün yapısı ve merc3eklerle ilgili bilimsel bir yazı.), s. 72-75

Beşir Fuad, “Bir Lokma Ekmeğin Tarihi”, (Makale, insanın biyolojik ve sosyal varlığında ekmeğin önemini anlatan bir yazı.), -Devam-, s. 75-83

Terâcim-i Ahvâl

Hüseyin Avni, “Bernardin de Saint Pierre”, (Biyografi), -Devam-, s. 83-87

Mütenevvia

Beşir Fuad, “Sudan İlaç”, (Makale, uydurma usullerle ilaç yapıp satan sahtekârları ve onlara inanan cahilleri anlatan bir sağlık yazısı.), s. 87-96

Numara: 3 / Sâhib-i imtiyâz: Beşir Fuad / 1301 / Cilt: 1

Edebiyât

Hey'et-i Tahrîriye, "Teşekkür ve İftihâr", s. 97-98

R. Mahmûd Ekrem, "Yakacıkta Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Âlemi", (Şiir), s. 98-102

Abdülhak Hâmid Tarhan, "Zamane-i Âb", (Şiir), s. 102-103

Muallim Nâcî, "Esîr-i Harb; Lisânından", (Şiir), s. 103-105

Menemenlizâde Tâhir, "Tevhîd", (Şiir), s. 105-108

Menemenlizâde Tâhir, "Tulu'-ı Şems", (Tercüme nesir, deneme tarzında yazılmıştır, güneşin doğuşunu ve o esnada görülen harikulâdelikleri anlatmaktadır.), s. 108-109

Fünûn

Mehmed Nâdir, "İfâde-i Mahsûs", (Açıklama, daha önce Hâver adıyla çıkan dergide meydana gelen değişiklikler sebebiyle yayınlanması gereken bir yazı hakkında bilgi verilmektedir.), s. 109-110

Mehmed Nâdir, "Mebâhis-i Fenn-i Mihânîkî", (Makale, cisimler ve kuvvetler üzerine yazılmış bilimsel bir yazı.), -Devam-, s. 110-117

Beşir Fuad, "Bir Lokma Ekmeğin Tarihi", (Makale, daha önceki sayılarda yayınlanan yazının devamıdır.), -Devam-, s. 117-123

Mustafa Azmi, "İlm-i Servet", (Makale, ekonomi bahsinde bir yazı.), -Devam-, s. 123-130

Besim Ömer, "Mevâsimin Te'sîrâtı", (Makale, mevsim şartlarını ve insan üzerindeki te'sirlerini anlatan fennî bir yazı.), -Devam-, s. 130-136

Terâcim-i Ahvâl

Hüseyin Avni, "Bernardin de Saint Pierre", (Biyografi, felsefe tarihinden bir şahsın hayatı ve eserlerini tanıtan bir yazı.), -Devam-, s. 136-142

Mütenevvia

Mustafa Azmi, “İlimler İçinde Bir Şimendifer Serüveni”, (Makale, şimendiferin nasıl yapılmış olduğunu anlatan bilimsel bir yazı.), s. 142-144

Numara: 4 / Sâhib-i imtiyâz: Beşir Fuad / 1301 / Cilt: 1

Edebiyât

Mahmûd Celâleddin Paşa, “Gazel”, (Nedîm’e nazire olarak tanzim olunmuştur.), s. 145-146

Muallim Nâcî, “Serbâlin-i Cânânda”,(Şiir, s. 146-147

Fünûn

Besim Ömer, “Mevâsimin Te’sîrâtı”, (Makale, mevsim şartlarının insan üzerindeki te’sirlerini anlatan sağlık yazısı.), -Devam-, s. 147-151

Beşir Fuad, “Bir Lokma Ekmeğin Tarihi”, (Makale, insanın sosyal gerçeğinde ekmele başlayan gayreti, çalışmayı anlatan bir yazı.), -Devam-, s. 151-159

Mustafa Azmi, “İlm-i Servetten”, (Makale, ekonomi ile ilgili bir yazı.), -Devam-, s. 159-165

Mehmed Nâdir, “Mebâhis-i Fenn-i Mihânîkî”, (Makale, cisimler ve kuvvetler hakkında yazılmış bilimsel bir yazı.), -Devam-, s. 165-171

Tarih

Şemseddîn Sâmî, “Medeniyet-i Cedîdenin Ümem-i İslâmiye’ye Nakli”, (Makale, ilimde gerçekleşen her türlü yeniliğin İslâm medeniyetine nakli bahsinde yazılmış inceleme yazısı.), s. 171-185

Terâcim-i Ahvâl

Hüseyin Avni, “Bernardin de Saint Pierre”, (Biyografi, felsefe tarihinden bir şahsın hayatının ve eserlerinin tanıtılması.), -Bitti-, s. 185-192

Numara: 5 / Sâhib-i imtiyâz: Beşir Fuad / 1301 / Cilt:1

Edebiyât

Mahmûd Celâleddin Paşa, “Gazel”, -Nedîm’e nazire olarak tanzîm buyrulmuştur.-, s. 193-194

Sâmi Paşazâde Sezâî, “Zemzeme’ye Dâir Makale”, (Makale, R. M. Ekrem’in Zemzeme adlı makalesini farklı bir cihetten tedkîk eden bir yazı.), s. 194-200

Muallim Nâcî, “Gazel”, s. 200-201

Menemenlizâde Tâhir, “Bir Hazîn Temâşâ”, (Şiir), s. 201-203

Menemenlizâde Tâhir, “Bir Çiçeğe”, (Şiir), s. 203-204

Fünûn

Mehmed Nâdir, “Mebâhis-i Fenn-i Mihânîkî”, (Makale, kuvvetler ve cisimlere dâir fennî bir yazı.), -Devam-, s. 204-210

Beşir Fuad, “Bir Lokma Ekmeğin Tarihi”, (Makale, insanın sosyal kimliğinde ekmekle başlayan gayret ve çalışmayı anlatıyor.), -Devam-, s. 210-218

Mustafa Azmi, “İlm-i servet”, (Makale, ekonomi ile ilgili bir yazı.), -Devam-, s. 219-224

Besim Ömer, “Hazma Dâir Kavâid-i Sıhhiye”, (Makale, hazımla ilgilifaydalı bilgiler sunan bir sağlık yazısı.), -Devam-, s. 224-231

Terâcim-i Ahvâl

Hüseyin Avni, “Spinoza, Hayat ve Mesleği”, (Biyografi, felsefe tarihinden Spinoza’nın hayatı ve eserlerini tanıtan yazı.), s. 231-238

Mütenevvia

Ahmed Rasim, “Deniz Fenerleri”, (Makale, deniz fenerlerini tanıtan zevkli bir yazı.), s.238-240

Numara: 6 / Sâhib-i imtiyâz: Beşir Fuad / 1301 / Cilt: 1

Edebiyât

Hüseyin Mevcî, “Güneş Hey’et-i Âliye-i Tahrîriyesine”, (Tebrik), s. 241-242

Hüseyin Mevcî, "İ'tilâ", (Şiir), s. 242-243

Güneş yazı heyeti, "Güneş", (Açıklama), s. 243

Selânikli Fazlı Necîb, "Şiir ve Musıkî", (Makale, şiir ve mûsikî sanatını mukayeseli olarak tedkik eden, aralarındaki münasebeti estetik düzlemde değerlendiren bir yazı.), s. 249-3-246

Şefkat, "İsti'dâ-yı Merhamet", (Şiir), s. 246-249

Muallim Nâcî, "Delîl'in Bir Manzûmesi: Allah", (Tercüme manzûme), s. 249-250

Menemenlizâde Tâhir, "Bir Güzel Âlem" (Şiir), s. 250-253

Menemenlizâde Tâhir, "Mektûb Yollu Birisine Yazılmış Bir Makedir", (Makale, şiir, şiir ve şâir kimliği incelenmiştir.), s. 253-258

Fünûn

Mustafa Azmi, "İlm-i Servet", (Makale, ekonomi ile ilgili bir yazı.), -Devam-, s. 259-264

Besim Ömer, "Hazma Dâir Kavâid-i Sıhhiye", (Makale, hazımla ilgili bir sağlikyazısı.), -Bitti-, s. 264-269

Mehmed Nâdir, "Mebâhis-i Fenn-i Mihânîkî", (Makale, kuvvetler ve cisimler üzerine yazılmış bilimsel bir yazı.), -Devam-, s. 270-274

Beşir Fuad, "Bir Lokma Ekmeğin Tarihi", (Makale, önceki sayılarda da yer almış olan bu makalede insan vücudunda bir ekmeğin sindirimi için vücudun bile nasıl gayretle çalıştığını anlatmak için insan uzuvlarının bu çalışma düzeni, uzuvlar tanıtılmaktadır.), -Devam-, s. 274-?

Terâcim-i Ahvâl

Hüseyin Avni, "Spinoza", (Biyografi, felsefe tarihinden Spinoza'nın hayatı ve eserlerini inceleyen bir yazı.), s. 283-288

Numara: 7 / Sâhib-i imtiyâz: Beşir Fuad / 1301 / Cilt: 1

Edebiyât

Muallim Nâcî, "Jan Batist Ruso'nun Bir Kıt'ası" s. 289-290

Şeyh Vasfî, "Mütâla'a", (Makale, kelâmın önemini anlatan bir yazı.), s. 290-291

M. Mehmed Tâhir, "Bir Sergüzeşt", (Hikâye, bir aşk hikâyesi.), s. 291-303

Fünûn

Beşir Fuad, “Bir Lokma Ekmeğin Tarihi”, (Makale, aynı konuya devam eden bir yazı.), -Devam-, s. 303-311

Mehmed Nâdir, “Mebâhis-i Fenn-i Mihânîkî”, (Makale, kuvvetler ve cisimler bahsine devam eden yazı.), -Devam-, s. 311-316

Besim Ömer, “Sihhat-nümâ-yı Nevzâd Yahud Vâlidelere Nasihat”, (Makale, kadın ve çocuk sağlığıyla ilgili bir yazı.), -Devam-, s. 316-325

Mustafa Azmi, “İlm-i Servet”, (Makale, ekonomi ile ilgili bir yazı.), -Devam-, s. 326-330

Terâcîm-i Ahvâl

Hüseyin Avni, “Spinoza”, (Biyografi, felsefe tsrihinden Spinoza tanıtılmaya devam ediyor.), -Devam- s. 331-336

Numara: 8 / Sâhib-i imtiyâz: Beşir Fuad / 1301 / Cilt: 1

Edebiyât

Menemenlizâde Tâhir, “Bir Sergüzeşt”, (Hikâye, aşk hikâyesi.), -Devam-, s. 337-349

Fünûn

Besim Ömer, “Sihhat-nümâ-yı Nevzâd”, (Makale, kadın ve çocuk sağlığıyla ilgili yazı.), -Devam-, s. 349-356

Beşir Fuad, “Bir Lokma Ekmeğin Tarihi”, (Makale, insan uzuvları ve bunların görevleri tanıtılmaya devam ediyor.), -Devam-, s. 356-365

Mehmed Nâdir, “Mebâhis-i Fenn-i Mihânîkî”, (Makale, kuvvetler ve cisimler konusunda yazılan yazı devam ediyor.), -Devam-, s. 365-371

Mustafa Azmi, “İlm-i Servet”, (Makale, ekonomi ile ilgili yazı devam ediyor.), -Devam-, s. 371- 378

Terâcîm-i Ahvâl

Hüseyin Avni, “Spinoza”, (Biyografi, Spinoza'nın hayatı ve eserleri tanıtılmaya devam ediyor.), -Devam-, s. 378-384

Numara: 9 / Sâhib-i imtiyâz: Beşir Fuad / 1301 / Cilt: 1

Edebiyât

Muallim Nâcî, “Goethe’den Tercüme Vedâ”, (Tercüme manzume, vedâ üzerine yazılmış bir yazı.), s. 385-386

M. Mehmed Tâhir, “İ’tibâr”, (Şiir), s. 386

....., “İfâde”, (Açıklama), s. 387

M. Mehmed Tâhir, “Bir Sergüzeşt”, (Hikâye, aşk hikâyesi.), -Devam-, s. 387-390

Fünûn

Beşir Fuad, “Bir Lokma Ekmeğin Tarihi”, (Makale, aynı konu üzerinde devam eden bir yazı.), -Devam-, s. 391-398

Mustafa Azmi, “İlm-i Servet”, (Makale, ekonomi ile ilgili yazı ilgilileri için devam ediyor.), -Devam-, s. 399-402

Besim Ömer, “Dimağın Nısf-ı Kırtını Vazifecce Merbut mudur?”, s. 402-404

Mehmed Nâdir, “Mübâhis-i Fenn-i Mihânîkî”, (Makale), -Devam-, s. 404-413

Besim Ömer, “Sihhat-nümâ-yı Nevzâd”, (Makale), -Devam-, s. 413-423

Mehmed Nâdir, “Seyyârede Mıknâsiyet”, (Makale), s. 423-429

Terâcim-i Ahvâl

Hüseyin Avni, “Spinoza”, (Biyografi), -Son-, s. 429-432

Numara: 10 / Sahib-i imtiyâz: Beşir Fuad / 1301 / Cilt: 1

Edebiyât

M. Mehmed Tâhir , “Kıt‘a, Nâmık Kemâl ile Menemenlizâde Tâhir Arasında...”, (Şiir), s. 433-434

Muallim Nâcî, “Corneille’den Tercüme, Lâlenin Güneşe Arz Ettiği Bir Niyâz”, (Mensur eser), s. 434-435

M. Mehmed Tahir, “Âlem-i Seher Yahud Galeyân-ı Hissiyât”, (Şiir), s. 435-436

Fünûn

Beşir Fuad, “Bir Lokma Emeğin Tarihi”, (Makale), -Devam-, s. 436-443

Mehmed Nâdir, “Mebâhisi Fenn-i Mihânîkî”, (Makale), -Devam-, s. 443-456

Besim Ömer, “Mevâsimin Te’sirâtı”, (Makale), -Devam-, s. 457-462

Besim Ömer, “Sihhat-nümâ-yı Nevzâd”, (Makale), -Devam-, s. 462-480

Numara: 11 / Sâhib-i imtiyâz: Beşir Fuad / 1301 / Cilt: 1

Edebiyât

M. Mehmed Tâhir, “Şarkı”, (Şiir), s. 481

Şeyh Vasfî, “Gazel”, s. 482

Muallim Nâcî, “Gazel”, s. 482-483

M. Mehmed Tâhir, “Bir Sergüzeşt”, (Hikâye), -Devam-, s. 483-491

Fünûn

Beşir Fuad, “Bir Lokma Ekmeğin Tarihi”, (Makale), -Devam-, s. 491-509

Mehmed Nâdir, “Mebâhis-i Fenn-i Mihânîkî”, (Makale), -Devam-, s. 509-514

Besim Ömer, “Mevâsimin Te’sirâtı”, (Makale), -Devam-, s. 514-520

Besim Ömer, “Sihhat-nümâ-yı Nevzâd”, (Makale), -Devam-, s. 520-528

Numara: 12 / Sâhib-i imtiyâz: Beşir Fuad / 1301 / Cilt:1

Edebiyât

Abdülkerîm Sâbit, “Tasvîr Lisânından”, (Şiir), s. 529-530

M. Mehmed Tâhir, “Birkaç Kahkaha”, (Makale), s. 530-534

Fünûn

Doktor Besim Ömer, “Sihhat-nümâ-yı Nevzâd”, (Makale), -Devam-, s. 535-557

Mehmed Nâdir, “Mebâhs-i Fenn-i Mihânîkî”, (Makale), -Bitti-, s. 557-568

Mütenevvia

Doktor Besim Ömer, “Bekârlık”, (Makale), s. 669-672

43.Âfâk Mecmûasının Yazar Adına Göre Tahlîlî Fihristi

Abdüllâtif Fahri, "Tebriknâme", Nr. 2, Fi Muharrem 1300, s. 41

Âfâk Yazarları, "Mukaddime", Nr. 1,1300, s. 1-2

Âfâk Yazarları, "Bir Fikrimiz", Nr. 2, Fi Muharrem 1300, s. 33-34

Âfâk yazarları, "Açıklama", Nr. 2, Fi Muharrem 1300, s. 41-42

Âfâk Yazarları, "Açıklama", Nr. 4, Fi 3 Safer 1300, s. 101

Âfâk Yazarları, "Mektûba Cevâb", Nr. 5, Fi Rebi-ül-evvel 1300, s. 131

Ahmed Münif Efendi, "Kadınlar Hakkında Bazı Meşâhirin Sözleri", Nr. 3, Fi Muharrem 1300, s. 95-96

Ârif Hikmet (Hersekli), "Hasbihâl", Nr. 4, Fi 3 Safer 1300, s. 97-99

A... Nâzım, "Yaprak", Nr. 4, Fi 3 Safer, s. 100-101

A.... Nâzım, "Âfâk Hey'et-i Tahrîriyesine", Nr. 5, Fi Rebi-ül-evvel 1300, s. 132-133

A... Nâzım, "Mektûb", Nr. 5, Fi Rebi-ül- evvel 1300, s. 133-138

A... Nâzım, "Mektûb", Nr. 6, Fi 25 Rebi-ül-evvel 1300, s. 265-270

Mâlik, "Kalem Hakkında Birkaç Söz", Nr. 5, Fi Rebi-ül-evvel 1300, s. 138-139

Mehmed Nâdir, "Cem'iyet-i Hükemâ", Nr.1,1300, s. 16-20

Mehmed Nâdir, "Denis Papen", Nr.1-2-3-6-7,1300 - Fi Muharrem 1300- Fi Muharrem 1300 - Fi 25 Rebi-ül-evvel 1300 – Fi 23 Cemâzi-yel-evvel 1300, s.20-24, 56-59, 92-95,286-292, 323-324

Mehmed Nâdir, "Gayret-i Ciddiye", Nr. 2-3, Fi Muharrem 1300, s. 59-63, 88-90

Mehmed Nâdir, "Kuvve-i Mihanîkiye", Nr. 3, Fi Muharrem 1300, s. 82-88

Mehmed Nâdir, "Tercümedir", Nr. 3, Fi Muharrem 1300, s. 90

Mehmed Nâdir, "Mukaddes Bir Elma", Nr. 4, Fi 3 Safer 1300, s. 122-128

Mehmed Nâdir, "Mevt", Nr. 6, Fi 25 Rebi-ül-evvel 1300, s. 282-286

Mehmed Nâdir, "Ümîd", Nr. 7, Fi 23 Cemâzi-yel-evvel 1300, s. 313-320

Mehmed Nâdir, "Saint Lois'in Âdâleti", Nr. 7, Fi 23 Cemâzi-yel-evvel 1300, s. 320-321

Mehmed Nâdir, "Duc de Burgonie'ya Mektûb", Nr. 7, Fi 23 Cemâzi-yel-evvel 1300, s. 321-322

Mehmed Nesib, "İmzâ", Nr. 2, Fi Muharrem 1300, s. 39-41

- Mehmed Nûrî, “İşret”, Nr. 6, Fi 25 Rebi-ül-evvel 1300, s. 262-265
- Mehmed Rüşdü, “Varaka”, Nr. 5, Fi Rebi-ül-evvel 1300, s. 139-140
- Mehmed Şükrü, “İhtilâfât-ı Tevârihiye”, Nr. 1, ...1300, s. 10-13
- Mehmed Şükrü, “İbn-i Sinâ'nın Manzûm Nesâyih-ı Hikemiyesi”, Nr. 1,1300, s. 13-14
- Mehmed Şükrü, “Mevcûdât-ı Uzviye”, Nr. 1-2, ...1300-Fi Muharrem 1300, s. 15, 43-45
- Mehmed Şükrü, “İhtilâfât-ı Tarihiye”, Nr. 2, Fi Muharrem 1300, s. 45-47
- Mehmed Şükrü, “Ebyât”, Nr. 2, Fi Muharrem 1300, s. 47-48
- Mehmed Şükrü, “Cümel-i Hikemiye-i İslâm”, Nr. 3, Fi Muharrem 1300, s. 71
- Mehmed Şükrü, “Fıkra-ı Tarihiye”, Nr. 3, Fi Muharrem 1300, s. 72
- Mehmed Şükrü, “Ekâlim-i Tâbî'ye”, Nr. 3, Fi Muharrem 1300, s. 72-79
- Mehmed Şükrü, “Sular”, Nr. 4, Fi 3 Safer 1300, s. 107-110
- Mehmed Şükrü, “İbn-i Kemâl Paşa'nın Merâtib-i Fukahâ Serlevhalı Bir Makalenin Tercümesidir”, Nr. 4, Fi 3 Safer 1300, s. 100-113
- Mehmed Şükrü, “Cümel-i Hikemiye-i İslâmiye”, Nr. 4, Fi 3 Safer 1300, s. 113-114
- Mehmed Şükrü, “İmam Şâfi'nin Bir Kasîdesi”, Nr. 5, Fi Rebi-ül-evvel 1300, s. 151- 152
- Mehmed Şükrü, “E'âzım-ı Hükemâ-yı İslâmiyeden Farâbî”, Nr. 5, Fi Rebi-ül-evvel 1300, s. 152-154
- Mehmed Şükrü, “Hakîm Farâbî'nin Müellefât-ı Fihristidir”, Nr. 6, Fi 25 Rebi-ül-evvel 1300, s. 275-277
- Mehmed Şükrü, “Cümel-i Hikemiye-i İslâmiye”, Nr. 7, Fi 23 Cemâzi-yel-evvel 1300, s.298-301
- Mehmed Şükrü, “Cevv yahud Hevâ-yı Muhît”, Nr. 7, Fi 23 Cemâzi-yel-evvel 1300, s. 302-304
- Muallim Feyzi, “Tercüme Şiir”, Nr. 6, Fi 25 Rebi-ül-evvel 1300, s. 261-262
- Muallim Feyzi, “Nev'-zemîn Bir Gazel”, Nr. 7, Fi 23 Cemâzi-yel-evvel 1300, s. 297
- Muallim Nâcî, “Sakız'dan Mektûb”, Nr. 2, ...1300,s. 2-3
- MuallimNâcî, “Me'âlen Tercüme, Mersiye Parney”, Nr. 1, ...1300, s. 4-6
- Muallim Nâcî, “Bir Küçük Çocuğun Kabri Üzerinde Muharrerdir”, Nr. 2, Fi Muharrem 1300, s. 34-35

- Muallim Nâcî, "Tevhîd", Nr. 3, Fi Muharrem 1300, s. 65-69
- Muallim Nâcî, "Letâif", Nr. 4, Fi 3 Safer 1300, s. 102
- Muallim Nâcî, "Muhavere", Nr. 4, Fi 3 Safer 1300, s. 102-103
- Muallim Nâcî, "Püsküllü Belâ", Nr. 4, Fi 3 Safer 1300, s. 103-107
- Muallim Nâcî, "Zavallı Aşk", Nr. 5, Fi Rebi-ül-evvel 1300, s. 141-147
- Muallim Nâcî, "Şâm ü Garîbân", Nr. 5, Fi Rebi-ül-evvel 1300, s. 147-150
- Muallim Nâcî, "Komşunun Perdesi", Nr. 5, Fi Rebi-ül-evvel 1300, s. 150-151
- Muallim Nâcî, "Kebûter", Nr. 6, Fi Rebi-ül-evvel 1300, s. 270-275
- Muallim Nâcî, "Dereden Tepeden", Nr. 7, Fi 23 Cemâzi-yel-evvel 1300, s. 292-297
- Nusret Ali Han Dehlevî, "Manzûme", Nr. 3, Fi Muharrem 1300, s. 70
- Recâizâde Celâl Bey, "Gazel", Nr. 4, Fi 3 Safer 1300, s. 99-100
- Sırrı Paşa, "Âfâk'ın Hey'et-i Muhterem-i Tahrîriyesine", Nr. 5, Fi Rebi-ül-evvel 1300, s. 129-130
- Sırrı Paşa, "Firâknâme", Nr. 5, Fi Rebi-ül-evvel 1300, s. 131-132
- Tevfik Rızâ, "Cümel-i Hikemiye", Nr. 1, ...1300, S. 6-8
- Tevfik Rızâ, "Yumurthanın Havass-ı Mugaddiye ve Sûret-i Muhafazası", Nr. 1, ..1300, s. 8-10
- Tevfik Rızâ, "Tarih-i Tabîiden İstiridyeler", Nr. 1, ...1300, s. 24-29
- Tevfik Rızâ, "Cümel-i Hikemiye", Nr. 2, Fi Muharrem 1300, s. 48-49
- Tevfik Rızâ, "İdâne-i Âlîcenâbâne", Nr. 2, Fi Muharrem 1300, s. 49
- Tevfik Rızâ, "Garîb Bir Hakâret", Nr. 2, F Muharrem 1300, s. 49-54
- Tevfik Rızâ, "Seyahâtin Te'sirât-ı Hasenesi", Nr. 2, Fi Muharrem 1300, s. 54-55
- Tevfik Rızâ, "Ölüm ve Oburluk", Nr. 2, Fi Muharrem 1300, s. 55-56
- Tevfik Rızâ, "Letâif", Nr. 2, Fi Muharrem 1300, s. 63-64
- Tevfik Rızâ, "Cümel-i Hikemiye", Nr. 3, Fi Muharrem 1300, s. 75-76
- Tevfik Rızâ, "Üç Dost", Nr. 3, Fi Muharrem 1300, s. 76-77
- Tevfik Rızâ, "Ulüv-i Cenâba Bir Misâl", Nr. 3, Fi Muharrem 1300, s. 77-78
- Tevfik Rızâ, "Hiddetli", Nr. 3, Fi Muharrem 1300, s. 78-82
- Tevfik Rızâ, "İmzâ Ünvanlı Varakaya Cevâb", Nr. 4, Fi 3 Safer 1300, s. 114
- Tevfik Rızâ, "Cümel-i Hikemiye", Nr. 4-5-6-7, Fi 3 Safer - Fi Rebi-ül-evvel – Fi 23 Cemâzi-yel-evvel 1300, s. 117-118, 157-258, 277-278, 304-306
- Tevfik Rızâ, "Çalışmak", Nr. 4, Fi 3 Safer 1300, s. 118-120
- Tevfik Rızâ, "İnzivâ", Nr. 4, Fi 3 Safer 1300, s. 120-121

Tevfik Rızâ, “Bir Muhavere”, Nr. 5, Fi Rebi-ül-evvel 1300, s. 154-157

Tevfik Rızâ, “İki Tilki”, Nr. 6, Fi 25 Rebi-ül-evvel 1300, 278-280

Tevfik Rızâ, “Cehâlet ile Sefâlet”, Nr. 5-6, Fi Rebi-ül-evvel – Fi 25 Rebi-ül-evvel 1300, s. 158-160, 280-282

Tevfik Rızâ, “Âdât-ı Sakîme ve Efkâr-ı Bâtılanın Te’sîrât-ı Vehîmesi”, Nr. 7, Fi 23 Cemâzi-yel-evvel 1300, s. 306-313

44.Hâver Mecmûasının Yazar Adına Göre Tahlîlî Fihristi

Ahmed Hamdi Bey, “Kasîde”, Nr. 4, 1 Şabân 1301, s. 97-99

Besim Ömer, “Dimağ”, Nr. 2, 1 Receb 1301, s. 43-48

Besim Ömer, “Fem ü Fem-i Sükkân”, Nr. 3, 15 Receb 1301, s. 72-74

Beşir Fuad, “Harâret ve Hayat”, Nr. 1, 15 Cemâzi-yel-ahir 1301, s. 13-17

Beşir Fuad, “Tarih-i Felsefeden Bir Katre”, Nr. 1, 15 Cemâzi-yel-ahir 1301, s. 22-

26

Beşir Fuad, “Şü’ûnât-ı Fenniye”, Nr. 2-3, 1-15 Receb 1301, s. 61-64, 95-96

Beşir Fuad, “Kötülüklerin İki Velîsi”, Nr. 3, 15 Receb 1301, s. 92-95

Beşir Fuad, “.....?”, Nr. 4, 1 Şabân 1301, s. 115-118

Hüseyin Avni, “Mütenevvia”, Nr. 1, 15 Cemâzi-yel-ahir 1301, s. 26-30

İbrahim, “İlm-i Hukuk ve İktisâmı”, Nr. 4, 1 Şabân 1301, s. 106-112

İzmirli Ubeydullah, “İmâm-ı Gazâlî Hazretlerinin Hayatları”, Nr. 1, 15 Cemâzi-yel-ahir 1301, s. 6-7

İzmirli Ubeydullah, “Allâme-i Züfünûn Abdurrahman İbn-i Haldûn”, Nr. 2, 1 Receb 1301, s. 53-58

İzmirli Ubeydullah, “Senterofem’in Dizkapağı”, Nr. 2, 1 Receb 1301, s. 58-61

İzmirli Ubeydullah, “Şâyân-ı Dikkat Bir Galat-ı Tabi’attır”, Nr. 3, 15 Receb 1301, s. 85-86

Mahmûd Hâmid, “Mukaddime”, Nr. 1, 15 Cemâzi-yel-ahir 1301, s. 1-3

Mahmûd Hâmid, “Fihrist-i Usûl-i Kelâmiye”, Nr. 2, 1 Receb 1301, s. 33-36

Mahmûd Hâmid, “Mebâhis-i Kelâmiye”, Nr. 3-4, 15 Receb – 1 Şabân 1301, s. 65-69, 99-104

Mehmed Nâdir, “Fransuva Arago”, Nr. 1-2, 15 Cemâzi-yel-ahir – 15 Receb 1301, s. 19-22, 86-92

Mehmed Nâdir, “Mebâhis-i Fenn-i Mihânîkiye”, Nr. 2-4, 1 Receb – 1 Şabân 1301, s. 51-53, 112-113

Mekteb-i Mülkiye Talebesi Mehmed Ali, “Hıfz-ı Sıhhat”, Nr. 1, 15 Cemâzi-yel-ahir 1301, s. 17-19

M. Mülkiye Talebesi Mehmed Ali, “Kolera”, Nr. 3, 15 Receb 1301, s. 77-79

M. Mülkiye Talebesi Mehmed Ali, “Cisimler ve Kuvvetler”, Nr. 3, 15 Receb 1301, s. 79-85

Menemenlizâde Tâhir, “Muhabbet”, Nr. 1, 15 Cemâzi-yel-ahir 1301, s. 3-6

M. Tâhir, “Bir Kamûs ile Kavâid Kitâbına Muhtâcız”, Nr. 1, 15 Cemâzi-yel-ahir 1301, s. 7-10

M. Tâhir, “Şikâyet”, Nr.2, 1 Receb 1301, s. 36-37

M. Tâhir, “Şiir Nasıl Söylenir?”, Nr. 2, 1 Receb 1301, s.37-38

M. Tâhir, “Şiir ve Şâir”, Nr. 2, 1 Receb 1301, s. 38-41

M. Tâhir, “Sûret-i Tercüme”, Nr. 2, 1 Receb 1301, s. 41-42

M. Tâhir, “Tabi’atım”, Nr. 3, 15 Receb 1301, s. 69-70

M. Tâhir, “Mâzî”, Nr. 4, 1 Şabân 1301, s. 105-106

M. Tâhir, “Gazel”, Nr. 1 Şabân 1301, s. 106

Muallim Nâcî, “Gazel”, Nr. 1, 1 Cemâzi-yel-ahir 1301, s. 3

Muallim Nâcî, “Levh-i Mezâr-ı Şâir”, Nr. 2, 1 Receb 1301, s. 36

M. Nâcî, “Gazel”, Nr. 3, 15 Receb 1301, s. 69

M. Nâcî, “Sâkiye İltifât”, Nr. 4, 1 Şabân 1301, s. 104-105

Mustafa Azmi, “Tasvîr-i Kalb”, Nr. 1, 15 Cemâzi-yel-ahir 1301, s. 10-12

M. Azmi, “Otuz Beş Saatte Devr-i Âlem”, Nr. 1, 15 Cemâzi-yel-ahir 1301, s. 12-13

M. Azmi, “Şü’ûnât-ı Fenniye”, Nr. 1, 15 Cemâzi-yel-ahir 1301, s. 30-32

M. Azmi, “Havanın Hayata Derece-i Lüzûmu”, Nr. 2, 1 Receb 1301, s. 48-51

M. Azmi, “Ziyâ”, Nr. 3, 15 Receb 1301, s. 74-77

M. Azmi, “Bir Sürü Kurt ile Bir Kızakçı”, Nr. 4, 1 Şabân 1301, s. 119-122

M. Azmi, “Kıbrıs Cezîresi”, Nr. 4, 1 Şabân 1301, s.122-125

M. Azmi, “Arabistan ve Arablar”, Nr. 3, 1 Şabân 1301, s. 125-128

45. Güneş Mecmûasının Yazar Adına Göre Tahlîlî Fihristi

Abdülhak Hâmid Tarhan, "Zamâne-i Âb", Nr. 3, s. 102-103

Abdülkerim Sâbit, "Tasvir Lisânından", Nr. 12, s. 529-530

Ahmed Râsim, "Deniz Fenerleri", Nr. 5, s. 238-240

Besim Ömer, "Mevâsimin Te'sîrâtı", Nr. 1-3-4-10-11, s. 31, 130-136, 147-151, 457-462, 514-520

Besim Ömer, "Göz Bir Fotoğraf mı İmiş?", Nr. 2, s. 72-75

Besim Ömer, "Hazma Dâir Kavâid-i Sıhhiye", Nr. 5-6, s. 224-31, 264-269

Besim Ömer, "Sıhhat-nümâ-yı Nevzâd", Nr. 7-8-9-10-11-12, s. 316-325, 349-356, 413-423, 462-480, 520-528, 535-557

Besim Ömer, "Dimağın Nısf-ı Kırtını Vazifece Merbût mudur?", Nr. 9, s. 402-404

Besim Ömer, "Bekârlık", Nr. S. 669-672

Beşir Fuad, "Bir Lokma Ekmeğin Tarihi", Nr. 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11, s. 22-23, 75-83, 117-123, 151-159, 210-218, 274-282, 303-311, 356-365, 391-398, 436-443, 491-509

Beşir Fuad, "Sudan İlâc", Nr. 2, s. 87-96

Hüseyin Avni, "Bernardin de Saint Pierre", Nr. 1-2-3-4, s. 40-48, 83-87, 136-142, 185-192

Hüseyin Avni, "Siyah Yağmur", Nr. 1, s. 48

Hüseyin Avni, "Spinoza Hayat ve Mesleği", Nr. 5-6-7-8-9, s. 231-138, 283-288, 331-336, 378-384, 429-432

Hüseyin Mevcî, "Tebrik", Nr. 6, s. 241-242

Hüseyin Mevcî, "İ'tilâ", Nr. 6. S 242-243

Mahmûd Celâleddin Paşa, "Gazel", Nr. 4, s. 145-146

Mahmûd Celâleddin Paşa, "Gazel", Nr. 5, s. 193-194

Mehmed Nâdir, "Güneş Hükümdâr-ı Âvâlim", Nr. 1, s. 13-22

M. Nâdir, "Güneşden Mâba'd", Nr. 2, s. 52-56

M. Nâdir, "İfâde-i Mahsûs", Nr. 3, s. 109-110

M. Nâdir, "Mebâhis-i Fenn-i Mihânîk", Nr. 3-4-5-6-7-8-9, s. 110-117, 165-171, 204-210, 270-274, 311-316, 365-371, 404-413

M. Nâdir, "Seyyârede Mıknâsiyet", Nr. 9-10-11-12, s. 423-429, 443-456, 509-514, 557-568,

- Menemenlizâde Tâhir, "Zemzeme", Nr. 1, s. 4-10
- M. Tâhir, "Bir Levha", Nr. 2, s. 51-52
- M. Tâhir, "Tevhîd", Nr. 3, s. 105-108
- M. Tâhir, "Tulû'-ı Şems", Nr. 3, s. 108-109
- M. Tâhir, "Bir Hazîn Temâşâ", Nr. 5, s. 201-203
- M. Tâhir, "Bir Çiçeğe", Nr. 5, s. 203-204
- M. Tâhir, "Bir Güzel Âlem", Nr. 6, s. 250-253
- M. Tâhir, "Bir Sergüzeşt", Nr. 7-8-9-11, s. 291-303, 337-349, 387-390, 483-491
- M. Tâhir, "İ'tibâr", Nr. 9, s. 386,
- M. Tâhir, "Kıt'a", Nr. 10, s. 433-434
- M. Tâhir, "Âlem-i Seher yahud Galevân-ı Hissiyât", Nr. 10, s. 435-436
- M. Tâhir, "Şarkı", Nr. 11, s. 481
- M. Tâhir, "Birkaç Kahkaha", Nr. 12, s. 530-534
- Muallim Nâcî, "Ey Şehsüvâr!... Dur", Nr. 1, s. 3-4
- M. Nâcî, "İrşâd", Nr. 2, s. 50
- M. Nâcî, "Esîr-i Harb Lisânından", Nr. 3, s. 103-105
- M. Nâcî, "Sarbâlin-i Cânânda", Nr. 4, s. 146-147
- M. Nâcî, "Gazel", Nr. 5, s. 200-201
- M. Nâcî, "Delil'in Bir Manzûmesi. Allah", Nr. 6, s. 249-250
- M. Nâcî, "Jan Batist Rusa'nun Bir Kıt'ası", Nr. 7, s. 289-290
- M. Nâcî, "Goethe'den Tercüme Vedâ", Nr. 9, s. 385-386
- M. Nâcî, "Corneille'den Tercüme, Lâlenin güneşe arz ettiği", Nr. 10, s. 434-435
- M. Nâcî, "Gazel", Nr. 11, s. 482-483
- Mustafa Azmi, "Sa'y ü 'Amel", Nr. 1, s. 10-13
- Mustafa Azmi, "İlm-i Servet", Nr. 2-3-4-5-6-7-8-9, s. 66-72, 123-130, 1159-165, 219-224, 259-264, 326-330, 371-378, 39-402
- Mustafa Azmi, "İlimler İçinde Bir Şimendifer Serüveni", Nr. 3, s. 66-72
- R. Mahmûd Ekrem, "Yakacıkta Akşamdan Sonra Bir Mezârlık Âşemi", Nr. 3, s. 98-102
- Sâmi Paşazâde Sezâî, "Zemzeme'ye Dair Makale", Nr. 5, s. 194-200
- Selânikli Fazlı Necib, "Şiir ve Musıkî", Nr. 6, s. 243-246
- Şefkât, "İsti'dâ-yı Merhamet", Nr. 6, s. 246-249

Şemseddîn Sâmi, “Medeniyet-i Cedîdenin Ümem-i İslâmiyeye Nakli”, Nr. 4-5, s. 171-185

Şeyh Vasfi, “Gazel”, Nr. 2, s. 49-50

Şeyh Vasfi, “Mütâlâa”. Nr. 7, s. 290-291

Şeyh Vasfi, “Gazel”, Nr. 11, s. 482

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. METİNLER

50. Âfak Mecmûası Seçilmiş Metinler

Numara: 1

ÂFÂK

Her fikr-i şuledârdan evrâk alur cilâ
Âfâk'a her sitâre verir başka bir safâ

Siyâsiyâttan başka her şeyden bahs eder ve cüz' cüz' neşr olunur risâle-i mevkûtedir.

Mukaddime

Mukaddime yapmak için münşiyâne söz aramaz isek ma'zûruz. Biz sâde yolda yazılan şeyleri sevenlerdeniz. Herhangi dil-agâha mürâcaat etsek hüküm-i zaman ne demek olduğunu bileceği için hiç şüphe etmez ki kendimizle hem-efkâr buluruz.

Ammâ bazı kudemâ-pesendân bulunup da “bu mukaddime belîgâne olmadı” diyecekmiş ne beis var; i'tikâdımız za'f ile muayyeb değildir ki öyle sözlerden tezelzüle uğrasın.

“Âfâk” nâmıyla şu mecmûa-yı mevkûteyi elimizden geldiği kadar umûma hizmet etmek için tesîs ediyoruz. Kullanacağımız lisân, lisân-ı zaman olacak öyle ise sâde, güzel elbise-i kâtibâne Kemâl Beyefendi'nin başına mükellef bir tâc-ı kiyâni giydirmek kabîlinden olarak böyle bir mecmûaya -elimizden gelse bile- Veysîyâne mukaddime yazmak ne lâzım !...

“Mukaddime nasıl olursa olsun mündericâta bakalım” diyenlere hak veririz. Mecmûamıza mütâlâasından istifâde olunacak şeyler derc etmeğe çalışmaktan hâlî kalmayacağız. Şâyet rağbet göremez isek bir hayli arkadaşlarımız gibi biz de verâ-yı perde-i hâfâya çekilebiliriz. Pek kavî olarak ümîd ettiğimiz vechile mazhar-ı rağbet ve muâvenet olur isek ne büyük iftihâr.

Heyet-i tahrîriye

Sakız'dan Mektûb

Efendimiz!

Sakız'da bulunduğunuz müddetçe muhabbet ve ma'rifetinizden cümleden ziyâde istifâde etmiş olduğumu –bayâğı hasûdâne- i'tirâfa mecbûr bulunduğum nev-resîdeyi unutmadınız ya! Hiç unutabilir misiniz?

Siz unutsanız unutsanız bizi unutursunuz. Şu ta'rizi etmekte haklıyım sanırım; çünkü bu aralık biz perîşân rüzgârlara iltifâtnâme değil, selâm dahi esmez oldu.

Ah! Keşki ...Bey bendeniz olaydım da Efendimizden her hafta bir risâle-i muhabbet, bir nüsha-i belâgat almak şerefini kazanaydım.

Bizde ne gezer o tâli'!...

Ne hikmet! Sizde câzibe ondan ziyâde, her zaman nâmınızı pirâye-i zebân ediyor. Şurası pek hoşuma gidiyor ki bu yâd-ı muhibbâneye Sakız tatlısıyla nisbet kabûl etmeyecek derecede halâvetli bir de tebessüm-i gayr-i ihtiyârî katıveriyor.

Bu tebessüm âşık-firîbâne bir şey zann olunmasın, işte delîl!

Yine şi'r söylemiş. Öyle bir ağızdan sudûr eden söz mevzûn olmasa bile tab'-ı mevzû'nu meftûn edecek kadar âhenkli düşüyor.

Ya mevzûn söylerse vay başına işiten şâirlerin!... Buralarını arzelmeye hâcet yok! Efendimizce zâten mücerredir. Burada iken o yoldaki tecrübelerden -şiddet-i te'sîr cihetiyle- şikâyet buyuruluyordu inşallah orada da yeni yeni tecrübelere kalkışılmamıştır. "Min cereb-il-cereb..."

Diyeceğim ne! Şi'rini takdîm etmek istediğini söyledi. Söylerken bir de "sıkılıyorum" ilâve etmez mi? İlâveye baktım. Bir takrîb ile göndermek istediği kâğıdı elinden aldım. İşte takdîm ediyorum! Bu cesâretimden o da memnûn oldu zannederim. İşte ehemmiyet verildiğini işitmez mi ya? Bendeniz o kadar tabîat nâ-şinâs mıyım? Elbette biraz anlarım.

Bu hafta dahi elinizi öpmeye bir de mektûbu gidecek gibi anlaşılıyor. Ne mehcûr-nevâzlık !... Güzel ammâ bir parça da insâfsızlık ediyor.

Aldığı cevâbları -niyâznâmeleri- kimseye göstermiyor. Olur mu ya! İ'tikâd-ı fakîrâneme göre bizden de gizli tutulacak derecede mahremâne bir şey yoktur. Var ise karışmam...

Şimdi câydım kâğıdı aynen göndermeyeceğim bâri rakîbiniz olayım da ben de kendime ehemmiyet vereyim. İşte sûreti!

Gazel

Bilir misin bana ol dilber-i cihân ne yapar?

Esîr-i bî-kese gaddâr-ı bî-amân ne yapar?

O mâh-rû bize yüz vermiyorsa haksız mı?

Yüzelli âşîka gül yüzlü birne yapar?

Garîk-i mihneti yelpâze müstefîd etmez.

Deniz dibindeki keşfiye bâdbân ne yapar?

Çisûd-ı terbiyeden olmayınca is'tidâd

Çürük nihâl-i güle sa'y-ı bâğbân ne yapar?

Ferah gelir sonu elbette mihnetin!..
Tahammül et bakalım bir zaman zaman ne yapar?

(Cevâbı gelecek nüshada)

Meâlen Tercüme

Mersiye-Parny^(*)

Tenhâ, ebedî hâb-gehi dilberin işte!
Gizlendiği me'vâ güzellikler işte!

Mümkün mü denilmek meh-i tâbân gibi geçtin?
Ey nûr-ı nazar berk-i şitâbân gibi geçtin?

Dünyâ görünür çeşmime zulmet-gede-i teng
Yumardı güzel gözlerini mürğ-i siyeh-reng

Ey şî'r-i terim eşkim ile hem-cereyân ol
Sînemdeki nîrân-ı gama reşha-feşân ol

Sevdâsına binlerce esîr ettiği diller
Taltîf ile ihsân ile seyr ettiği diller

Seyr eylediler karşıdan âsûde fenâsın
Hiç almadılar yâda hüsnün ne atâ'sın

Bir âh bile çekmediler mevte için âh!
Tâ teslîyetçün ola ol rûh ile hem-râh.

Ey şî'r-i terim eşkim ile hem-cereyân ol;
Sînemdeki nîrân-ı gama reşha-feşân ol.

^(*) 1814 senesinde intikâl etmiş bir Fransız şâiridir ki mersiyye-gûlukda mütemeyyizdir.

Âşıkları hurrem yine, yârab bu ne âlem!
Bir gün de devâm etmedi mi sahte mâtem

Kabrin cihetinden oluyor munsarif ebsâr
Kendin gibi âşıklarını sanma vefâdâr

Hicrânın ile ben gibi feryâd eden olmaz;
Feryâd nedir? Nâmını da yâd eden olmaz!

Ey şi'r-i terim eşkim ile hem-cereyân ol;
Sinemdeki nîrân-ı gama reşha-feşân ol.

Ammâ benim olmakdadır âhım mütesâid.
Ölsem ölemem hâb-gâhından mütebâid.

Âlâmı mı tezyîd ediyor nûru nehârın;
Ahzânını ta'rîf ne mümkün şeb-i târın!

Müstakbeliyim eşk-i hurûşân ile fecrin:
Döndürdü iki çeşmeye çeşmânımı hecrin.

Tahfîf-i elem etmeden ey şi'r-i revânım
Sen dur, yürüsün dem'-i demâdem-cereyânım !

Muallim Nâci

Cümel-i Hikemiye

Az lâkırdı ile çok şey anlatmak âkil olanın 'alâmet-i mümeyyizesidir.

Fénelon / Fenelon

Dostlara mâlik olanlar yalnız fazîlet sâhibi bulunanlardır.

Voltaire / Volter

İlahî ! Zât-ı samedâniyeni münkir olanların kalblerinde hiçbir safâ-yı rûhânî, ümîd ve tesliyet-i ebediye olmadığı halde hangi feyzle yaşamaktadırlar!

Fénelon / Fenelon

Cenâb-ı Hakk'ın vahdâniyyetine î mân etmek, en nâfi' bir yoldur.

Voltaire / Volter

Ve zâif-i dînîyesini unutan vezâif-i insanîyesini dahi unutmuştur.

J.J.Rousseau / Ruso

Hiçbir dîne mensûb olmayan kalb istirâhatten mahrûmdur.

Kezâ

Cenâb-ı Hakk insanı, mahzâ elinden gelebilecek her bir iyiliği yapmak için hür yaratmıştır.

Kezâ

Cenâb-ı Hakk'ı sevmeyen, kendisinden başka bir şey sevmez.

Bossuet / Buso

Me'kûlât cisme nasıl te'sîr ederse, mütâlâa dahi rûha öyle te'sîr eder.

Saint Örimon / Sent Örimön

Hayat, kendi kendine, bir şey değildir; onun kıymeti ancak sûret-i isti'mâle merbûttur.

J.J. Rousseau / Ruso

Cehâlet benî beşerin en büyük bir illetidir.

Voltaire / Volter

Sa'y insanın hayatıdır.

Keza

Şahsınızı iki zâlimden hıfz ediniz: Biri usanç biri de sabırsızlık.

Fénelon / Fenelon

Sabır acıdır, fakat meyvesi lezîzdir.

J.J. Rousseau / J.J. Ruso

İç sıkıntısı, bir hastalıktır, ilâcı ise çalışmaktır.

(?) / Levis

Tenbellik bütün seyyiâtın rehberidir.

Malebranche / Malbranş

Seyyiâtın en büyüğü, tenbelliği, bir istirâhât add eylemektir, sıhhat-i vücûd şiddet-i zekâ ve istirahat-ı kalb sa'yin semerât-ı lâtifesindedir.

(?) / Vovnark

Tenbellerin aklı ve zekâsı ne kadar parlak olur ise olsun, yine âdî adamlar sırasında kalırlar.

Voltaire / Volter

Güzel isti'mâl olunabilecek nice vakitler vardır ki pek beyhûde geçer.

J.J. Rousseau / J.J. Ruso

Hüsn-i isti'mâl olunan vakit, vakitlerini beyhûde zâyî etmekten başka bir şey düşünmeyen adamların tasavvur ettiklerinden ziyâde, uzundur.

Fontenelle / Fontenil

Sabırsızlık ile hiddet kalbi cerihadâr eder; teennî ile lûtf onu teşfiye eder.

(?) / Madam Dö Montenon

Cehâletin netâyici vahîmdir; tenbellik onun birinci meyvesidir. Tenbellik ise hatîanın menba'ı olduğundan nihâyet mahvdan başka bir netice hâsıl olmaz.

S. Örimon / Sent Örimön

Safvet-i kalbiye sâhibi olmayan zavallı, saâdetten müebbeden mahrûm kalır.

(?) / Vovnark

Fazîleti bulmak için sevmek, sevebilmek için bahtiyâr olmak lâzımdır.

Fénelon / Fenelon

Saâdetin menba'ını beyhûde yere arama! Kalb ve vicdânına mürâcaât etmeğin kâfidir.

Keza

Fenâlığın hüküm sürdüğü yerde akıl ile sürûrun bulunabileceğine inanma.

(?) / Vovnark

Vicdân yalnız kendisini dinleyenlere delâlet eder.

(?) / Daklıs

Tevfik Rızâ

Yumurtanın Havâss-ı Mugaddiye ve Sûret-i Muhâfazası

Yumurtalar bir küçük hacim dâhilinde oldukları hâlde yine bir çok mevâdd-ı mugaddiye hâiz ve insan bir gıdâ-yı girân-bahâ add olursa câizdir.

Yumurtanın beyâzı yüzde on ikiden on üç kısma kadar albümini (zülâlî) ve bir miktar da klor sodyumu (âdî tuzu) hâvîdir. Sarısı ise, beyâzı gibi, kısm-ı a'zamı albüminden mürekkebe olup, bundan başka bir cisim daha hâizdir ki ona vitellin denir. Bu cisim tahlîl olursa fosfor ve kükürt ile mahlût, sahmî ve dehenî bir madde terekküb eder.

Yumurta 75 derece-i harârette tasallüb eder. Sıklet-i vasatiyesi (tavuk yumurtasının) 60 gramdır. Yani beyâzı 36, sarısı 18 ve kabuğu dahi 6 gramdır. Hâvî olduğu suyun nisbeti yüzde 51 raddesindedir; fakat bu nisbet yumurtanın taze olup olmadığına nazaran tahallüf eder. Şöyle ki: Yumurta durdukça derûnundaki su tebahhur ederek sıkleti tenâkus ederek, binâen-aleyh yumurta ne kadar eski ise o derece hafif olur.

Yumurthanın suyu tebahhur ettikçe yerine bir taraftan yani kabûğunun mesâmâtı arasından derûnuna hava nüfûz ederek tahallül etmeğe (çürümeğe) başlar; zirâ, yukarıda dediğimiz üzre sarısında bulunan kükürt suyun müvellid-ül-mâsıyla imtizâc ederek, kokmuş yumurtalarda hiss olunan râyiha-i kerîhenin tevellüdüne bâis olan kükürtlü müvellid-ül-mâ' husûle gelir.

Açıktaki bulunan yumurthanın derûnuna hava girebildiği gibi su dahi girebilir. Bu eelden yumurtayı suda pişirmek murâd olundukda suyunun temiz ve kokusuz olmasına dikkat olunmak iktizâ eder.

Yumurthanın terkîbinde bulunan anâsır, demin albüminine ziyâdesiyle müşâbih olduğundan hazmı gâyet sehdirdir. Bundan fazla besleyici dahi olduğundan çocuklara, hastalara, hastalıktan henüz kalkanlara münâsib bir gıdâ olduğu gibi meşâgil-i zihniye ile evkât-güzâr olan zâtlar için dahi enfa' bir taâm mesâbesindedir. Yumurthanın o sâf mugaddiyesini az çok tagyîr eden usûl-i tabhîyeyi dahi hâtırdan çıkarmamak elzemdir. Zirâ çokça pişmiş yumurthanın albümini tasallüb etmiş olduğundan yalnız hâmezâtta hall olabilir, bunun için usâre-i mi'devîyesi mebzûl olmayanlar veya az hâmızı bulunanlar mutasallib (hazır-lop) yumurta ekl etmekten hazer etmeleri muktezidir.

İşte şu esâsa binaen yumurta ne tarzda tabh olunursa olunsun, daimâ mutedil olması ve eğer katılmış ise ancak salata sûretinde ekl olunması lâzım gelir.

Yumurta en ziyâde Avrupa kıtasında isti'mâl olunmaktadır. Hâttâ yapılan bir istatistik mücibince 1857 senesinde yalnız Paris'te ekl ve isti'mâl olunan yumurthanın mikdârı (158300000) adede bâliğ olmuştur.

Yumurthanın muhâfazasına gelince: 'Ale-s-seviye yumurtalar –tuz, saman, buğday, çavdar gibi hubûbat ile testere talaşı misilli havanın dühûlüne mâni olabilen ecsâm içinde hıfz olunabilir. Fakat biz her ne kadar tecrübe etmiş isek de- yine krem tartarıyla mahlût kireç suyunda hıfz olunması daha âlâ olur zannındayız.

Tevfik Rızâ

İhtilâfât-ı Tevârîhiyye

(Ebü-l-Fedâ Târîhinden)

Târîh ile iştigâl eden ehl-i dikkat ve teemmüle târîh-i kadîm hakkında beyn-el-müverrihîn ihtilâfât-ı kesîreyi bilmek lâzım olup umdet-ül-müverrihin İbn-i Esîr'e göre Mecûsîler indinde vilâdet-i İsâ, galebe-i İskender'den sonra altmış beş ve Nasârâ'ya göre üç yüz üç sene olduğundan şu iki rivâyet beyninde fâhiş tefâvüt bulunduğu derkârdır.

Kezâlik müneccimînden Ebu Müş'ir ü Gûşyâr u Me'mûnî ve gayrilerinin zâyicâtında sâbit olduğuna göre tufân ile hicret-i nebevî beyninde üç bin yedi yüz yirmi beş sene ise de muhakkîkîn-i müverrihînin netice-i tahkîkâtları tufân ile hicret beyninde üç bin dokuz yüz yetmiş dört sene olduğundan şu ikinci ihtilâf beyninde iki yüz kırk dokuz sene fark olduğu zâhir olur ihtilâf-ı mezkûrun sebebi çünkü hubût-ı Âdem'den irtihâl-i Musâ'ya kadar güzerân eden zaman ancak Tevrât'tan ma'lûm olup Tevrât ise âtîde zikr olunacağı vech' üzre üç nüsha-i muhtelifedir. İrtihâl-i Hazret-i Musâ (A.S) dan Buht-ı Nasr'ın ibtidâ-yı saltânâtına kadar geçen müddet dahi müneccimînden ma'lûm olup müsellesâtda Zühal ve Müşteri'nin iktirânından mezkûr müddetin ma'lûm olduğunu Ebu İsâ demiş ise de bu kavîl dahi yine beyn-el-müneccimîn muhtelifdir.

Müddet-i mezkûre kuzât-ı Benî İsrâil'in kitâblarından ma'lûm olabilir ise de bununla dahi maksâd hâsıl olmaz. Müddet-i mezkûreyi ta'yinde kabl-el-İslâm müverrihîn dahi muztaribdir. Çünkü kudemâ-yı müverrihîn her mülkün ibtidâ-yı saltânâtını târîh ittihâz ettiklerinden mülûk çoğaldığıkça tevârîhin tehâlûfû tabîî olacağından Hemzet-ül-İsfehânî müverrihîn-i mezkûrenin rivâyâtı ıslâh kabûl etmeyecek derecede fâsîd olduğunu söylemiş ve hele ba'd-el-ahd elsine ve lügatin tegayyürü ve fen târîhinde kütüb-i müellefenin pek eski ve kadîm olması gibi mevânî' ve müşkilât ihtilâf-ı mezkûreye sebep-i müstakil olmuş ve hakîkatın zâhire ihrâcını tas'îb etmiştir.

Tevrât Nüşhaları

Nesh-i Tevrât -Sâmiriye, İbrâniye ve Yunaniye olmak üzere üç nüshadır. (Sâmiriye'de) Hazret-i Âdem (A.S) ın hubûtundan tûfâna kadar bin üç yüz yedi sene olup

Nûh (A.S) in sîn-i mübârekleri altı yüze resîde olmadan tûfân vâkî' oldu ve Hazret-i Âdem'in dokuz yüz otuz sene muammer olduğu müttefek-i aleyh olduğundan bu nüshaya göre Hazret-i Nûh'un Âdem (A.S) ile iki yüz seneden ziyâde muammer olması lâzım gelir ve Hazret-i Nûh dahi Âdem'e muntehi oluncaya kadar cemî' âbâ ve ecdâdına yetmişmiş demek olur ki bu dahi gâyet münkerdir.

Kezâlik mezkûr nüshadan anlaşıldığı üzere tûfânın inkızâ'sından Hazret-i İbrâhim (A.S) in velâdet-i seniyelerine değin dokuz yüz otuz yedi sene ve ondan irtihâl-i Mûsâ'ya kadar beş yüz kırk beş sene demek olduğundan bu takdirce hubût-ı Âdem'den vefât-ı Mûsâ'ya kadar iki bin yedi yüz seksen beş sene demek olur.

İrtihâl-i Mûsâ'dan hicrete kadar geçen zamanı ta'yinde iki meslek olup biri müverrihînin ve diğeri müneccimînin ihtiyârlarıdır.

Mûsâ (A.S) in irtihâlinden hicret-i Nebevîye kadar olan iki bin üç yüz elli iki seneyi yukarki müddete zamm ettiğimiz takdirde hubût-ı Âdem'den hicrete kadar geçen zaman evvelki mesleğe ve nüsha-i Sâmirîye'ye göre beş bin yüz otuz yedi sene olur ve meslek-i saniye göre ondan iki yüz kırk dokuz sene noksandır. Binaen-aleyh Sâmirîye Tevrât'ının dahi fâsîd olduğu zâhir olur zirâ ona göre Hazret-i Nûh, Âdem (A.S) ile uzun müddet muammer olmuş demektir.

(Nüsha-i İbrânîyye) Bu dahi yanlıştır zirâ ona göre hubût-ı Âdem ile tûfânın arası bin beş yüz elli altı ve tûfân ile Hazret-i İbrâhim'in velâdeti meyânı iki yüz doksan iki olup hâlbû ki Hazret-i Nûh'un bâd-el-tûfân yüz elli sene muammer olduğu müttefikun-aleyh olduğundan nüsha-i mezkûre Hazret-i Nûh'un İbrâhim (A.S) ile elli sekiz sene muammer olmasını iş'âr eder ki bu rivâyet zâhir-ül-fesâd olduğu vâreste-i kayd ve iştibâhtır. Çünkü Nûh İbrâhim (A.S) a asla yetişmediği gibi mu'âsır olması dahi mümkün değildir. Zirâ Nûh'dan İbrâhim (A.S) a gelinceye kadar Hud ve Sâlih ba's ü irsâl buyrulduğu ve kavimleri zuhûr ettiği Kur'an'da musarrahtır.

İşte Yahûdilerin eyâdî-i i'timâd ve hürmet ve ta'zîmlerinde bulunan Tevrât-ı İbrânîye' nin fâsîd olduğu tahkîkât-ı mebsûtadan anlaşıldı.

Hülâsa yukarıda tafsilen zikr ü beyân olunduğu üzere hubût-ı Âdem'den tûfâna kadar bin beş yüz elli altı ve velâdet-i İbrâhim'e kadar iki yüz doksan iki ve irtihâl-i Mûsâ'ya kadar beş yüz kırk beş sene olduğu müttetikun-aleyhtir. Vefât-ı Mûsâ'dan hicrete kadar olan zamanı beyânda iki meslek olduğu yukarıda zikr olunmuş idi.

Mehmed Şükrü

(Mâba'dı var)

İbn-i Sînâ'nın Manzûm Nasâyih-i Hikemiyesi

Tevakkı en este'amte it'amü mit'am

Ala mit'ame min kablı fe'ale-l- hevazım

Fi'l-i hazmın icrâsından evvel ta'âm etmekten kendini vikâye et.

Vela tekü fi vat'-il-kevâibimüsrib

Feisrâfihu li-l-'ömri min akvi-l-hevâdim

Zenân-ı peripeykerânın kîse-i arzûlarına ilkâ-yı bezr-i hayât ile isrâf etmek binâ-yı ömrü yıkmaktır.

Ve fi külli esbû'in aleyke hakietün

Fi ha emâni min şürûr-il-belagim

Kesret-i belâ gamın tevlîd edeceği mazarrâtın vücûdunu muhâfaza için her hafta bir kerre istifrâğ et.

Vela tahbes-ül- fezalatı 'inde iktizâehâ

Velev ketebe beyn-el-müreffehati-s-savârim

Lem'a-nisâr olan süyûf-ı sârime ile tehdîd olunsan bile lede-l-iktizâ fuzalâtı haps etme.

Ve kün müsta'himen külli yevmeyni merreten

Ve hafız 'alâ hâz-el-'ilâcü ve devam

Her iki günde bir kerre istihmâm et ve vücûdunu muhâfaza için şu ilâca devam et.

Ve fir 'ale-l-cismi-d-dimâi feinnehâ
 Li-kuvveti ebdânü eşeddü-d-de'âim
 Lüzûm-ı kavî hissetmedikçe cüz'i bir şey için ilâc ve devâ isti'mâl etme.

Mehmed Şükrü

Mevcûdât-ı Uzviyye

Ne nebâtât ve nev'-i beşer tesâdüfî olarak sath-ı kürede zuhûr ve intişâr etmemiştir. Kavânîn-i tabi'iyeye her mükevvenâtın ve bilhassa nev'-i beşerin mehd-i vücûduyla, lahd-ı fenâsını ta'yîn ediyor. Umûm kâide-i tabi'iyeye muktezâsınca her bir mevcûd zuhûruyla fânî oluyor fakat fânî olan cisim yine bir takım nebâtât-ı vesâirenin saha-i vücûda gelmesine sebep oluyor. İşte mevcûdât-ı muhtelifenin türlü türlü manzaralara tebdîl-i şekl ile zâhir olmasını teşkîl eden bu keyfiyettir.

Tabiiyyet-i havâ nebâtâtın tevzî' ve intişârı hakkında bir hadd vaz' etti mıntıka-i hârenin cibâl-i mürtefi'asında mıntıka-i mu'tedilenin nebâtâtı bulunuyor. Halbûki Amerika'nın cezâirinde ve zemîni alçak olan ekâlîmde medâr-ı sertân nebâtâtı bulunuyor ve mıntıka-i mu'tedilede bulunan dağ tepelerinde ekâlîm-i bâide-i şimâlîyenin ağaç ve meyveleri bulunuyor. Hayatın pek çok tohumu bulunan sath-ı kürede dâfî'-ül-hafr nebâtâtı münteşir olmuştur. Sibiryâ'nın en soğuk taraflarıyla şimâlî Amerika'da tere otu ve yabânî kuzu kulağı ve hindibâ bulunuyor. Nitekim Atlantik ile Pasifik Adaları'nın kenarlarında bulunduğu gibi her ekâlîmde bulunan nebâtât ve ağaçlar meyvelerini o ekâlîmde sâkîn olanlara fâide-bahş bir sûrette meyve veriyor. Nebâtâtın hayat ve eşkâline havanın hayret-bahş-ı ukûl derecesinde bir müessir tazyik icrâ ettiği zâhir ve nümâyân oluyor. Hülâsa fenn-i kimya nebâtâtın başlıca dört unsur istihrâc edebilmiştir. Onlar da müvellid-ül-mâ' ve azot ve karbon nâm unsurlarıdır.

Mehmed Şükrü

Cemiyet-i Hükemâ

Dehâ !

Ne âlî insanlar var! Kâinâtın her noktasına bir nazar-ı im'ân ile bakarak nice ahkâm ve kavânin-i tabi'ati idrâke meydân-ı istifâdeye korlar! Bu insanların mektebi mektebi tabiattır. Cümleye küşâde olan nüsha-i tabiati mütâlâa ederler; isti'dâd-ı tabîilerine, benî Âdem'e tev'em olan ve herkesin istinâdgâh-ı hakîkisi bulunan koca "tecrûbe" yi rehber ittihâz eylerler! Hayret-zede-i akl ve şuûr olan nice âsâr-ı âlîye keşf ve icâd eylerler. Kuvâyı tabîiyyeyi menâfî'-i beşeriyeye hâdim kılmak için düşünürler de su buhârını keşf eylerler; "merkez-i sıklet"; "câzibe-i umûmiye" diye kanûnlar çıkarırlar sanâyi'-i vefreye tatbikinden başka bunlar vasıtasıyla cesîm cesîm binaları su üzerinde müvâzenet kesb ettirirler! Ettirirler ammâ miyâh-râkide ve sâkinenin gâyet cesîm emvâc-ı mahûfesi fikr-i beşere çarparak tehdîdâta kıyam eder! Fakat fikr-i beşer bu gibi tehdîdâttan havf eder mi? Hayır! Derhâl bir dehâ-yı dehr rakkâs-ı mahrûfî havâssından bir ahkâm çıkarır, bahr-ı muhît dalgalarının sür'atini -ki her deniz dalgasından ser'idir ve ahd-i kıyâsı ittihâz ederek sefine yalpasını ona göre yaparlar artık bilâ-sebebe gark olmak havfından âzâde olurlar. İnsanlar kedd-i yemînleriyle kazandıkları altın madeninden tâc, bilezik, yüzük gibi şeyler yaptırmak için kuyumculara bir hayli altın teslîm ederler, masnû' şeyler yaptırırlar, muahharen kuyumcunun mevâdd-ı mezkûreye değersiz maden karıştırıp karıştırmadığı şübhesine düşerler, emîn olmazlar! Bir taraftan bir dehâ-yı dehr sır-zede-i saha-i zuhûr olur. "Sıklet-i izâfiye" nâmı altında bir kanûn keşf ve istihrâc eder. İnsanlara bu bâbda ârız olan şübehâtın def'ine sebep olur! Sefâin inşâsına mahsûs cesîm havuzlar yaparlar, ağızlarına vaz' ettikleri kapakları suyun tazyîkinden bir türlü tutturamazlar arkasına gâyet kuvvetli destekler, direkler vaz' ederler, mümkün değil kapağı zapt edemezler! Muahharen bir dehâ-yı dehrin keşf ettiği "merkez-i tazyîk" kanûnuna mürâcaâta mecbûr olurlar. Kapağın merkez tazyîkini bil-hesap ta'yîn ederler, işte bu noktaya yalnız bir ufak destek vaz' ederek nâil-i merâm olurlar! Sefâin yaparlar. Ne vâsıta ile bir noktadan diğer noktaya îsâl olunacağını düşünürler! Bir dehâ-yı dehr zuhûr eder; pusula icâd eyler mütefekkirlerini bu müşkilâttan hâlâs eder on iki yaşında bir dehâ ser-nümâ-yı saha-i birûz olur; pederi bunun elinden ulûm-ı riyâziye kitâblarını alıp gizler; mümkün değil gayretine sedd-i mümânaat çekemez! Hendeseden bir hayli şeyler icâd ve isbât eyler. Pederi kederinden ağlayarak diğer bir âlime çocuğunun ulûm-ı riyâziye ile kesret-i tevaggul ü iştigâlden ve

henüz bir takım dâvî-i ri'yâziyeye dâir ispatlar bulup çıkardığından bahsederek izhâr-ı teessüf eyler de yine bu koca dehâ-yı dehre karşı gelemez!

İnsanlar, içinde buldukları eb'âd-ı mücerredeyi nâ-mütenâhiyeyi imlâ ve tezyîn eden bunca ecrâm-ı lâta'd u lâtahsâya nazar-endâz veleh ü hayret olup sâni'-i hakîkinin şu sanâyi'-i hârik-ül-âdesini anlamaktan âciz kaldıkları esnâda, bir berk-i isti'dâdın ufk-ı âlemden çıktığını görürler; bu dehâ arzın şems etrafında hareketini isbâta kıyâmdan başlayarak nice hakâyık ve dekâyık-ı tabî'iyeyi meydân-ı zuhûra vaz' eder!

Dünyanın bir köşesinde bir nûr-ı isti'dâdın pertev-endâz olduğu görülür. Bir aktör heyetinde bil-cümle ahvâl ve inkılâbât-ı tabî'iyeyi ve tabâyi'-i benî Adem'e bir tiyatro sahnesi üzerinde enzâr-ı âmmeye vaz' eder. İşte insanların suver-i muhtelif üze vâki' olan hilkatleri zihinleri durdurur! Bu ihtilâf nereden geliyor? Neden icâb ediyor? Kim bilir?

“Ervâhın hâsil ve peydâ olması a'mâk-ı hafânın bir sırr-ı nihânîsidir! Hilkat ne kadar muzlimdir! Zulmet içinde peydâ olan şu tekâsüf-i mechûl nedir? Ve şu ziyâ ve dehâ birden bire nereden fişkırıyor? Şu vukû'ât ve hâdisâtın kâidesi menşe-i zuhûru nedir?

Ey aşk! Kalb-i beşer küre-i arz üzerinde işini görüyor! Âyâ, cevher-i ferdde şu tas'idât ve tasfiye-i maddiye ile şu tas'idât-ı ahlâkiyenin şu gayr-ı kaabil-i idrâk olan tesâdüf nedir?

Öyle cevher-i ferd ki hayat nokta-i nazarında gayr-ı kaabil inkisâm, mevt ve fenâ nokta-i nazarında halelden masûndur! Cevher-i ferd ne acaıbtir! Vüs'at ve imti'dâddan, arz ve sihandan müberrâ, her biri ahd-i kıyâsî ile takdîr ve tahmîn olmadan muarrâ olduğu halde kâffe-i mevcûdât-ı avâlim şu adem içinde mevcûttur! Cebir için bir nokta-i hendesiyedir! Felsefe için rûhdur, nokta-i hendesiye olduğuna göre fûnûnun esâsıdır rûh olduğuna nazaran din ve mezhebin temelidir. İşte cevher-i ferd bundan ibârettir. İki kap, nâ-mütenâhî içinde hayat ve mezkûr kapların yekdiğeri derûnuna dökülmesinden mevcûdiyet hâsil oluyor. Bu her şey için, insan ve hayvan için de esâs ve âdettir. Lâkin insandan âli insan olan için bu nereden geliyor? Bu zekâvet-i ulvîyenin lahm ve demi nereden peydâ oluyor? Bu garâbet nedir? Niçin bir? Niçin bir ânda biri vücûd buluyor bir

diğeri sönüp gidiyor? Bu nâ-mütenâhi maden, bu ihracât nereden zuhûr ediyor? Bir meş'ale bir elden bir ele geçiyor garîb değil mi? Meselâ 1642 sene-i milâdîsi pek acaîb bir senedir. Dehâdan biri yâni Galile (Galilei) vefât eder. Yine o senede diğeri bir dehâ olan Nivton (Newton) tevellüd eder. Bu pek gariptir! 1616 sene-i milâdîyesi Nisânın 23.günü belki aynı dakikada da Şekspir (Shakespeare) ile Sörvantes (Cervantes) ikisi birlikte bu dâr-ı fenâdan el çekdiler. Acaba bu iki şem'a bir ânda niçin söndü? Sûret-i zâhirede buna dâir hiçbir kâide-i münâzara mevcûd değildir! Korent'de Diyojen (Diogenes)'in fevt olduğu günde (Babil) de dahi İskender-i Rûmî vefât etti. Biri hayat-ı kalbiyenin ve öbürü seyfin mihengi olan şu iki zât rihlet etti. Mechûl olan bir ziyâyı ve say'ı temellük ve tasarrufa harîs olan Diogenes İskender'e bir def'a daha "gölge etme başka ihsân istemem" demek için ardısına gider! İşte dünya dehâsız kalmıyor! Bir tarafta biri sönerse diğeri taraftan öbürü teşa'ul ediyor".

İnsanlar ne gariptir!

Sa'âdet hâllerine çalışan bunca dehâtın hemen kâffesini ithâm ederek taasublarına fedâ eyleyen ve her birini birer türlü ezâ ve işkence ile itlâf eden insanlar acaîbdir! Kimini engizisyon cem'iyeti "küre-i arz hareket ediyor" diye iddiâ etmesinden dolayı habs ederek sebep-i mevti olur. Bazısını Protestan olmasını ser-rişte ittihâz ederek Fransızlar semere-i sa'y ve gayreti olan hakkını vermediklerinden dolayı kederinden öldürürler! Elhâsıl bundan çok sonra hallerinden bahs ettiğimiz zaman görülecektir ki: Bu bî-çâre dehât hep birer fikr-i muzlime fedâ ve kurbân olup gitmişlerdir! Dünya da kadri bilinse idi medeniyet-i hâzıra birkaç mertebe daha evc-i terâkkiye is'âd eylemiş olurdu. İnsanların içinde pek çok ahmaklar da bulunuyor.

Malûmdur ki: Ulûm ve fûnûnu tahsîlden garaz iki maksaddan birini veyâ her ikisini iktisâb eylemektir. Bu iki maksad da, ebnâ-yı beşere ya maddeten veyâ mânen hizmet etmektir. Ulûm ve fûnûnu tahsîl eden insanlardan bir kısmı vapur makinesini inşâ ve i'mâl etmek, tûnel açmak, şimendifer yapmak, veleh gibi hidemât-ı fi'lîyeyi ifâ eyler, diğeri bir kısmı da efkâr-ı ulvîye iktisâb ederek fikr-i beşeri tevsî' eder âsâr-ı âliyenin intişârıyla âlem-i insaniyete hizmet eyler, bir kısmı ise (B+H) in içine düşer. Filvâki' verilen mesâili kavâid-i riyâziye îanesiyle hall eder. Amma ne bir fikr-i âli iktisâb ile

hakâyık-ı tabîate kesb-i ittîlâ' eyler ve ne de yukarıda ta'rif olunan tünel açmak veleh gibi hidemât-ı fi'liyede bulunur. Bu tahsilden ne fâide hâsıl olur?

Müellifi "Mehmed Nâdir"

Terâcim-i Ahvâl

Denis Papen

1880 sene-i milâdiyesi Ağustosunun nihâyetlerine doğru bir buçuk asrı mütecâviz, bir müddetten beri bu dünya dan el çekmiş, ve bir hayli zaman nâm ve şânı herkesin sahife-i fikr ve hayâlinden silindiği halde bugün, terakkiyât-ı sanâyi'den en azîm bir san'atin mûcid ve muhterî'i olduğu bilinerek umûmun hürmet ve ihtirâmât-ı ma'nevîyesini kazanmış bir dehâ-yı dehrin heykelini rezk etmek için (Buluva) şehrinde bir şehráyîn-i azîm icrâ kılınmakda idi!

(Denis Papen) 1647 senesi Ağustosunun 22. günü bu âleme kadem-nihâde-i vücûd olmuş ve su buhârı makinesini ihtirâ' ettiğinden dolayı ihrâz-ı fahr ve şeref eylemiştir.

Su buhârı makinesinin sûret-i icâdı – (Papen) in icâd etmiş olduğu makine zann eder miydiniz ki: bugünkü günde kara vapurlarını yıldırım gibi îsâl eden sefâini sevk eyleyen toprağı kazan, me'âdin ihrâc eden akmişeyi nesceyleyen, velhâsıl bil-cümle sanâyi'in yardımcısı ve cümle-i teşebbüsâtın rûhu olup ol kadar kudret ve iktidârı ile berâber nev'-i beşerin hidemât ve iktidâmâtına ve kâffe arzûlarına mutî' ve hâdim olan hâl-i hâzırda nazar-ı istiğrâbla gördüğümüz makine olsun? - Hayır şüphe yoktur ki (Papen) in ihtirâ'-gerdesi olan makine şimdi gözümüze çarpan mükemmel makine değildi. Papen'in kazanmış olduğu şeref ve iftihâr yalnız su buhârının kuvve-i elâstikiyesini keşf ettiğinden değil; ebnâ-yı beşerin ateşi tanıdığı zamandan beri gözlerine kendi ibrâz eyleyip de hiçbir ferdin zihnine çarpmayan basit ve fakat âli bir kuvveti ki kıymeti gayr-ı kaabil-i takdîr bir takım menâfi'-i beşeriye hâdim olmuştur- meydâna koyduğu içindir.

1674 sene-i milâdiyesine doğru, bir tabîbin oğlu olup kendisi de doktor lâkabı alan (Denis Papen) san'at-ı tabâbeti icrâ etmek üzere Paris'de ikâmete geldiği esnâda âlimler

âleminde bir büyük gürültü mevcûd idi. Bu gürültü ise, (Toriçelli) ve (Blaise Pascal) nâmlarında iki meşhûr hekimin havâ-yı nesîminin sıkleti üzerine vâki' olan keşfiyyât-ı cedîdelerini mevki'-i sübûta vaz' etmek için (Otto de Kirik) nâmında (Mağdeburg) hikmet-şinâsânından bir zâtın icrâ etmiş olduğu tecârib-i müstahseneden neş'et etmekte idi. Acaba (Toriçelli) ve (Blaise Packal) ın keşf ettikleri şey ne idi?

Evvvel emîrde şunu beyân edelim ki: Mârr-üz-zikr hükemâya gelinceye kadar ezmine-i kadîmede bazı âsâr-ı mukni'aya müstenîden “halâ” ta'bîr olunan boşluğun mevcûdiyeti derece-i imkândan hâric olduğu fikrini tabîate atf ve isnâd eylerler idi. Makâm-ı isbât ve tasdîkde derlerdi ki: “Tabîat, dolu bir mahallden başka bir şey kabûl etmez, yani bir yerde boşluk (halâ) bulunamaz”. İşte size her tarafı kapalı ve hiçbir yeri boş kalmamak şartıyla dolu bir fiçiyi misâl olarak getirelim: Bu fiçinin alt tarafına bir delik açıncaya değin hiçbir şey akmadığını, ve fiçinin üst tarafına diğer bir delik açıncaya değin, hiçbir şey akmayacağını görür ve anlarız. Acaba cihet-i süflâyâ açılan yalnız bir delikten niçin bir katre su bile yere düşmüyor? Çünkü eğer fiçi derûnunda bulunan mâyi'in bir kısmı akmış olsa akdıkça işgâl etmiş olduğu mahallin boş kalması ve bu cihetle “halânın” vücûduna sebebiyet verilmesi lâzım gelir ki: Bu hâle tabîat asla müsâade etmez, fiçinin cihet-i 'ulyâsına diğer bir deliğin açılması bahsine gelince: Bu hâlde havânın mezkûr delikten mürûr ve dühûlüne tabîat asla müsâade gösterilip der-akab çıkan mâyi'in boş bıraktığı mahalli doldurmak ve bu sebeble tabâtın menfûr ve merdûdu olan (halâ) nın husûlüne mâni' olmak üzere havâ, açılan delikten içeri girer. Kaziyye-i sâbıkanın şu vechile isbâtı, gerçi şâyân-ı kabûl gibi görünüyor ise de sırf hatâdan ibâret olduğunu ber-veche-i âtî tecrübe ile isbâta kıyâm eden İtalyalı bir genç ehl-i hikmeti mağlûb etmek için hiçbir fâideyi müntec olamamıştır. Müşârün-ileyh genç hekimin tecrübesi şundan ibâret idi:

Takrîben üç kadem veya otuz altı pûs (bir metre) tûlunda bir ucu mesdûd bir cam boruyu alıp mezkûr boruyu âdî-i derece-i harârette bulunan civâ ile imlâ eyledi. Muahharen açık olan tarafını parmağı ile iyice tıkadıktan sonra yine aynı civâ ile memlû bir kab derûnuna batırıp parmağını, tıkamış olduğu delikten çekti. O zaman evvelce borunun bütün irtifâ'ını isti'ab eden civâ sütünü, borunun sülesânına kadar inmiş ve kendi ile borunun mesdûd ucu arasında haylice yer boş bırakmış yani bu âna kadar hikmet-şinâsânın iskânını inkârda ısrâr edegeldikleri halânın husûl bulmuş olduğunu görmüştür.

Bu takdîrce, hakîkaten (halâ) vücûd bulabilirmiş. Bunu kabûl etmekteki mecbûriyet artık bedâhетен meydâna çıkmış ve fakat borunun cihet-i 'ulyâsında tahakkuk eden halânın vücûduna kail olunduktan sonra takrîben yirmi altı pûs kadar bir irtifâ'da bulunan civâ sütûnunun teveccühle kesb-i müvâzenet eylediğinin tasrîhi dahi icâbât-ı maslahat bulunmuş idi.

İtalyalı genç âlim, bu âsârın hevâ-yı nesîmînin sıkletinden ileri geldiğini tasavvur eyledi ki: hevâ-yı mezkûr kabın derûnunda bulunan civâ sathı üzerine icrâ-yı tazyîk ederek civâ sütununu sıklet-i mahsûsası ile kesb-i müvâzenet ettiğini beyân eyledi. İşte Toriçelli'nin iddiâ ve isbât ettiği kazîyye bundan ibâret idi. Fakat bunun bu iddiâsı Allah bilir o zaman âlim geçinenler tarafından nasıl telâkkî olunmuş idi! Allah bilir. (Ma'dûmiyyet-i halâ) kavli-i mutlâkını tecârib ve ma'mâfih o zamana kadar hiffet-i mutallaka ile tanılmış, ve daha doğrusu sıkletten ârî bilinmiş olan hevâ-yı nesîmînin zihinlere îrâs-ı havf ve haşyet eder sûrette bir cevher-i sakîlden ibâret olduğunu tasdîk ve tasvîb etmeğe cesâret eden şu küçük İtalyalının fikri ne derece bir istihzâ-yı küstâh-âne ile görülmüş idi! Her ne ise bir takımlarının bu fikre hande-zen oldukları ve bazılarının dahi münâkaşa ve mübâheseye girişmeye tenezzül eyledikleri esnâda Fransa'nın mücib-i iftihârı olup zekâvet-i mücesseme itlâkına şâyân olan (Blaise Paskal)- ki ekseriyâ bu gibi dehât-ı dehre mesâilin en basit bir ser-riştesi pek büyük bir ihtirâ'-ı bedî'-i vücûda getirmeye kâfidir – 'atîdeki mülâhazât ve mütâlâta ibtidâr eyledi.

(Mâba'dı var)

Mütercimi: Mehmed Nâdir

Târih-i Tabî' î den İstiridyeler

"Çiçeron"un^(*) müddet-i hayâtında gördüğü safâlardan biri de meşâgil-i rahatsızlıklarını bir mikdâr olsun teskîn etmek için muhibb-i meşhûru "Atticus" ile birlikte kendi "Toskolum" sayfiyesine giderek, "Gol" Sevâhilinde sayd olunan istiridyeleri "Falern" şarâbıyla sulayarak tenâvül etmek olduğunu kendisi dahi tasdîk ettiği mütevâtirdir.

(*) Milâd-ı İsâ (A.S) dan 106 sene mukaddem tevellüd ederek 43 senesinde "Mark Antuvan" tarafından î dâm olunmuş ve Romalıların fasîh ve beliği bulunmuş meşhûr bir zâtıdır.

İstiridyeler “hayvanât-ı kışriyye”nin “adîmet-ür-reis” sınıfındadırlar. Hayvanât-ı mezkûre her denizde bulunmakta ve her yerde agdiye sırasında aranmaktadır. Hayvan, “mısrâ” ta'bîr olunan, altı üstlü iki aded kabuk derûnunda mahfûzdu. Bu iki kabuklar bir reze vâsıtasıyla yek diğerine kesb-i irtibât ederler. İstiridyeler, ‘ale-l-‘umûm beyzîy-ül-şekl iseler de bazen dâirevî ve bazen de gayr-ı muntazam bulunurlar. Mısrâ’lardan biri büyük, hâricen muhaddeb ve dâhilen muka’ar ki, bunun şu evsâfindan savl veya süflî olduğu anlaşılıyor. İşte şu mısrâ’ vâsıtasıyla, hayvan denizin ka’rında bulunan, ecsâma yapışır. Diğer mısrâ’ ise hemen müstevî ve küçük olup, istiridyenin açılması murâd olundukda bu ikinci kabukdan açılmalıdır. Kabukların dâhilleri sâdefî ise de hâricleri kilsî ve gayr-ı müstevîdir. Hayvan mısrâ’larını adale vâsıtasıyla açıp kapayabilir. İstiridye mensûb olduğu sınıftan müstebân olacağı üzre –başdan mahrûm olup ağız dahi iki kabûkların hemen bitişikleri mahalle karîbdir. Kalbi ise adele-i vâhidesiyle bağırsaklarının arasında bulunan esmer rengiyle tefrîk ve teşhîs olur.

İstiridyeler hayreti câlîb bir sûretle tekessür edip bir sene zarfında hadsiz hesabsız yumurtalar çıkarırlar münteşir bir hâlde bulunmayıp bir mahalde müctemi’an bulunurlar ki, bunların bu hâlde yaşamaları “istiridye tarlaları”nı husûle getirir. İşte bu sûretle milyonlarca tekessür eden istiridyeler bir noktada tevellüd ettikleri gibi orasını tebdîl ve tagyîr etmeden yine orada telef olurlar. Şu garîb hayvanların gıdalarını taahhüd edecek deniz dalgalarından başka bir şey yoktur. Dalgaların uzaklardan sürükleyip getirdiği balık yumurtaları ve her cinsi mevâdd-ı uzviye ise istiridyelere mükemmel gıdâ olagelmektedir. İstiridyeler pek ziyâde tekessür ederlerse de, çi çâre ki neşv ü nemâları gâyet ağırdır. Binâen-aleyh ticârete çıkabilecek istiridyeler tam kemâli bulmak için lâ-akal üç sene büyümelidir. Fransa balıkçıları istiridyeleri semirtmek için bir metre mik’âbında üstü açık bir “hazîne” yapıp terbiye edilecek istiridyeler onun derûnuna vaz’ edilir.

Fakat istiridyelerin dâîmi bir sûretle tuzlu su derûnunda durmaları lâzım geldiğinden “hazîneyi” denizin sâhiline yakın yaparak alt tarafından bir boru vâsıtasıyla denizle iştirâk edilir. Fakat hazinenin altına açılan yalnız bir boru vasıtasıyla su teceddüd edemeyeceğinden ara sıra hazinenin üstünden tâze deniz suyu dökülmelidir. Nazar-ı dikkatten dûr olmayacak husûsâtta biri de: Hazîne ka’rının çamurlu olmamasıdır. Zirâ çamurlu olacak olur ise istiridyelerin kâffesi bozularak, matlûb olan semen ü lezzet husûle

gelemez. Bu eelden, emvâc-ı bahriyenin sevâhile attığı demir, çakıl taşlarından toplanıp hazînenin ka'rı güzelce tefriş olunur suyu da her vakit temiz ve tâze tutulur ise istiridyeler gâyet semiz ve lezzetlidirler.

İstiridyeler, 'ale-s-seviyye, Eylûl ayından bede' ile Nisân evveline kadar sayd olunmalıdır. Şühûr-ı sâirede sayd olunurlarsa, zâif olduklarından başka onların yumurtlamak zamanları olduğundan berbâd ve perişân olmalarına sebep olunur. İstiridyeler "tarak" ta'bîr olunur bir âletle sayd olunur. Şöyle ki: Tarağı kayığın veya sandalın arkasına bağlayarak istiridye tarlalarına gidilir. Ve sâhile doğru çekilir. Tarağın denizin ka'ından söküp kopardığı istiridyeler yanına merbût olan meşinden veya kuvvetli ağdan yapılmış torbaya dolar.

"At ayağı" ve "tarak" ta'bîr olunur istiridyelerin bir takım envâ'ı daha olup, bunlar Fransa cenûbunda ve Devlet-i Osmânîye'nin ekser sevâhilinde bulunmaktadır. Hele bu tarafta çıkan istiridyeler pek âlâdırlarsa da ne çâre ki balıkçılarımız sayd zamanlarını ve terbiye usûlünü pek bilmezler.

İstiridyeler, ziyâdece pişecek olurlar ise bâtî-ül-hazm olduklarından onları hemen çiğ iken ekl ederler. Bundan başka istiridyelerin soyu gâyet âlâ olduğu iddiâ olduğundan onu zâyî' etmemenin çâresine bakılır. Hayvan denizde iken ara sıra mısra'larını açarak hâvî olduğu suyu denizin suyuyla mübâdele eder. Denizden çıktıkda suyu ya hârice akar veya tabahhûr eder. Buna bir tedbîr olmak üzere, istiridyeler denizden çıkarılır çıkarılmaz onları bir kaba koyduktan sonra üzerine taş veya sâir ağır bir şey koyarak tazyîk tahtında bulundurmak kâfidir. İstiridyelerin eti lezîz ve suyuyla bel' olundukda hazmı sehldir derler. Bazı def'a istiridyeler ekl olundukda bir takım avâriz vukû'a gelmekte olduğundan bunun esbâbını târîh-i tabî'i ulemâsı taharrîf etmişler ise de elân sâbit bir fikr hâsil edememişlerdir.

Fakat bazılarına göre, yaz mevsiminde, sayd olunan istiridyelerin suları müşhil ve gayr-ı sâfi olduğuna bazıları da bâkır ecsâm üzerine yapışarak emlâh-ı nuhâsiyye ile mümtezîc bulunduğu atf etmişler ise de yine hakîkati güzelce ta'yin edilememiştir. 'Ale-l-'umûm hâmızât istiridyelerin hazmını teshîl eder. (İstiridye merâklıları onları yutar iken az ispiertolu ve hafif hâmızlı olan beyaz şarâbları kırmızı şarâblara tercîh ederlermiş!)

Yukarıda dediğimiz üzre istiridyelerin suyu gâyet nâfi'dir iddiâ olunduğundan zirâ mezkûr su tahlil olunacak olsa derûnunda klor sodyum, klor manyezbiyum, kibritiyet-i ke's ve mikdâr-ı kesîr ozmazom (mâdde-i mugaddiye) bulunduğu anlaşılır. İşte bunların cümlesi iştiyhâyı tezyîd ve hazmı teshîl eder!

Bazı istatistik cedvellerine atf-ı nazar olunsa 1859 senesinden beri istiridyelerin azalmakta oldukları müşâhede olunur! Bu ise târîh-i mezkûrdan beri istiridyelerin et'ime sırasında ziyâde isti'mâl olunduğundan ve balıkçıların balık sayd ederken istiridyelerin yumurtalarını harâb ettiklerinden ileri gelmekte olduğuna zâhib olunmaktadır. İstiridyelerin kendileri ta'am sofralarında güzel mevki'ler ihrâz eyledikleri gibi kabûkları dahi bir takım menâfi'i arz etmektedirler. Zirâ kabûklar üzerine mösyö (Buşol) ile Mösyö (Birand) ın icrâ ettikleri esahh bir tahlilde derûnlarında mevâdd-ı âtiyenin buldukları anlaşılmıştır.

Fahmiyyet-i ke's :	-yüze nisbetle	98.6
Fosforiyyet-i ke's :	-yüze nisbetle	1.2
Mevâdd-ı uzviyye :	-yüze nisbetle	0.2
		+ _____
		100.0

İşte şu mâddeleri hâvî olan kabûklar toz edildikte, dâhilen, adviye sırasında isti'mal olduğu gibi dişleri temizlemek için dahi kullanılabilir. Bununla berâber arâziyi münbit ve mahsûldâr kılmak için Fransa sevâhilinde istiridyeye kabûkları bir büyük ehemmiyetle aranmaktadır.

Lezzetli add olunan istiridyeler bu kadar azîm menâfi' arz etmekle de iktifâ etmiyorlar, onların bir hastalıkları vardır ki kendilerine inci dökürür: Filhakîka şu garîb hayvancıkların mübtelâ oldukları hastalıktan inci hâsıl olmakda ise de bu hastalığa her yerin istiridyeleri duçâr olmayıp yalnız "Seylan" adası ile "Basra Körfezi" sevâhilinde çıkarılan istiridyeler tutulmakta ve sevâhil-i mezkûrede çıkan inciler, dünyanın her tarafında makbûl-i olmaktadır?

Bizim taraf istiridyelerinin bu hastalığa giriftâr olmamakta bulunmalarına teessüf etmek câiz ise de, eğer böyle bir hâl olmuş olsa idi, artık, istiridye meraklılarının bütün bütüne mahrûm kalmaklığı dahi bedîhî idi!

Tevfik Rızâ

Edebiyât

Fuzûlî'nin Bir Kıt'ası

“Men zi iklîm-i ‘Arab Hayretî ez-mülk-i ‘Acem”

“Her dü keştîm der izhâr-i sühân-kâm-ı taleb”

“Yâftîm ez dü kerem-pîşe murâd-ı dil-i hîş”

“O zîr ez şâh-ı ‘Acem min nazarü ez şâh-ı ‘Arab”

Tercüme

Ben Irâk-ı Arab'dan, (Hayretî) Irâk-ı Acem'den yetişmiş şâirleriz.

İkimiz de emel ve arzûmuzu sühan-perdâzlık mesleğinde aradık. İkimiz de iki zât-ı kerem-kâr tarafından nâil-i merâm edildik. Hayretî'nin maksadı para kazanmak idi, Acem şâhının ihsânına uğrayarak murâdına erdi. Benim matlabım ise mazhar-ı hüsn-i nazar olmak idi. Beni de Arab pâdişâhı (Hazret-i Ali kerem Allah ü veche) nâil-i maksûd eyledi.

Fıkra

Şâhân-ı Acemden biri asrî şu'arâsından (Şeref-üd-dîn Yezdî) nin şöhretini işitip kendisiyle görüşmek ister! Birkaç def'a da'vet eder. Şeref nasılsa icâbet etmez. Muahharan “bir şâhın emrine bu derece muhâlefet lâyük değil idi” mülâhazasıyla kalkıp gitmeye karar verir.

Şâirin Yezd şehrinden hareket eylediği şâhın mesmû'ı olunca vaktiyle ettiği da'vetlere icâbet etmemiş olmasından dil-gîr bulunmakla "Şeref yerinden kıyıldamasın. Davulun (tablın) sesi hoşgelir" meâlinde olan şu beyti kendisine gösterir.

"Zinhâr Şeref zi Yezd birûn ne-şevd "

"Ki o ez dehl sünîden ez dûr hoşest"

Şeref-üd-dîn filhakîka bir zât olmakla şâh-ı mesel-i meşhûru- mevki'inde sarf etmiştir.

Gazel

Ey mülk-i hüsnün 'âlî emîri

Olsun makâmın sînem serîri

Bilsen ne oldu âzâde gönlüm

Sevdâ esîri sevdâ esîri!

Etmekte sensiz tezyîd-i sevdâ

Mürgân-ı bâğın muhrık safîri

Görsen sebâtım derdin ki olmaz

Erbâb-ı derdin senden dil

Reşkimden azdır âteş kesilse

Vardın o nûrun bin müstenîri

Te'sîrim olmak kaabil mi yâre

Olsam şehidin âh ahîri

"Dursun mu hâmem dembeste (Nâcî)"

"Kuvvet-i revândır kudsî sarîri"

Bir Kıt'a**“Üdebâ-yı asrdan birinindir”**

Bulamazsın cihânı devr etsen

Düşmen-i ma'rifet kadar ahmak

Nazar-ı ârifânda yeksândır

Düşmen-i ma'rifetle düşmen-i hakk!

-Fârisî bilenlerden şerhi iltimâs olunur bir matla'-

Derindir ki ki ki ki ki âmed-gâh ki ki ki

Meşv-i nevmîd eğer hestî zi lutf ü kahr o âki

Letâif**(Muhâvere)**

-Kuzum Hasan yazıcı! Bana iki satır bir mektûb yazıverir misin?

-Şimdi olmaz. İşim var.

-Ne işin olacak! İşte boş oturup duruyorsun.

-Allah Allah! İşim var diyorum. İşim olmasa da yanımda hokka, kalem yok görmüyor musun?

-Ben şimdi sana bir hokka bir kalem bulur getiririm. Gel şu ricâmı redd etme.

-Bu kadar üzerime vardığın için, hokka, kalem olsa da yazmayacağım vesselâm.

-Yazamam de de işi anlayalım bâri!

-Niçin yazamaz mışım? Her gün o kâğıtlara o kadar imzâları kim koyuyor? Kendi ismimi pek güzel yazarım, zâten bana (Hasan)Yazıcı dedikleri onun için değil midir yâ!

-Oh cânım? Bulduk Yazıcıyı desene! Öyle ise sana bundan sonra -Hasan Yazıcı- demeyelim; -İmzâcı Hasan- diyelim. Benim gibi adına aldanıp da mürâcaât edenler boşa çıkmasınlar!

Numara: 2

Mündericâtı

Bir Fikrimiz* Viktor Hügo'nun Bir Manzûmesi* Bir Mektûbcuk* Sakız Mektûbu Cevâbı* "Ebû Müslîm Horâsânî" nin Bir Sözü* Ebyât* Fıkra* Varaka* Tebriknâme* Mevcûdât-ı Uzviyye* İhtilâfât-ı Târîhiyye (son)* Ebyât-ı Ârabiyye* Cümel-i Hikemiyye* Franklin'in Bir Mektûbu* Garîb Bir Hakâret* Seyâhatin Te'sîrât-ı Hasenesi* Ölüm ve Oburluk Denis Papan'ın Tercüme-i Hâli Gayret-i Ciddîye* Letâif*

Bir Fikrimiz

İnsan bir eseri okuduğu vakit evvel emirde sâhibi kim olduğunu bilmek isteyeceği cihetle sâhib-i eser defaaten bilinmek üzere ismi eserinin bâlâsında gösterilmek münâsib olur.

Hele mecmûamız gibi birkaç muharrir tarafından yazılan şeylerde -nazar-ı mütâlâaya alınan parça üzerinde ise okunmakta tertîbe riâyet edenlere göre "acaba şu kimin" diye imzâ aramak yaprak çevirmeye hâcet bırakmayacağından bu kâidenin ittihâzı enseb görünür. Öyle yapacağız.

Her muharrir nâmını yazdığı parçanın bâlâsında gösterecek.

Her muharririn âsârı takım takım sırasıyla derc olunacağından bir nüshaya birkaç parça şey yazan muharrir ismini yalnız birinci parçanın bâlâsında göstermekle iktifâ edip onu ta'kîb eden diğer parçalara -hâcet olmadığı için- hiçbir işâret kaşmayacak bu bizim fikr-i mahsûsumuzdur. Âfâkımıza âsâr ihdâ buyuracak erbâb-ı ma'rifetin bu kaideye muvâfakat edip etmemekte ihtiyârı ellerindedir.

Edebiyât**Muallim Nâcî****(Victor Hugo-1840)**

“Bir küçük çocuğun kabri üzerinde muharrerdir”.

Ey sâlhurde sârmaşık! Ey nev-civân çemen!

Ey türlü türlü tâze nebâtât-ı mevc-zen!

Ey ma‘bed-i ilâh ki oldun Hudânümâ;

Feyzinle aklı ettin ulûhiyyet âşinâ!

Ey nâlezen meges ki olursun sadâ-resân

Ezhâr içinde uykuya dalmış iken şebân!

Bîçârenin ma‘âfiz olursun ferâğına

Söylersin anlaşılmayacak söz kulağına!

Ey bâd! Ey kavâfil-i emvâc-ı bî-karar!

Ey kâinât içindeki elhân-ı bî-şümâr!

Ormân! Ki hep gelip geçen erbâb-ı intibâh

Bir fikr ile eder seni ârâyış-i nigâh!

Ey meyveler ki velevle-i rüzgâr ile

Eylersiniz sükût yere inkisâr ile!

Ey âsmân-ı turfa-nümâdan edip şitâb

Bir tarz-ı dilfirîb ile sâkıt olan sehâb!

Ey nev-bahâr şevki ile eyleyip zuhûr

Âfâkı türlü nağme ile inleten tuyûr!

Ey köhne hâitin arasından çıkıp müdâm
İnsanda vehm ü vahşeti müzdâd eden hevâm!

Ey muttasıl yetiştirip etrâftan havâ
Emvâc-ı bî-nihâyeyi cuşân eden fezâ!

Ey hüşeler yetiştirici hâk-i feyz-nâk!
Ey inciler nisâr edici bahr-i sine-çâk!

Ey mûcid! Ey tabîat-ı muciz-nümâ ki sen
Her şeyi eylemekdesin ihrâc sînedin!

Sensin çeken o şeyleri hep sîneye yine
Sensin vücûda mûcid ü merci' her âyine!

Yapraklar! Ey şükûfeler açmış gusûn-i ter
Dallar içinde kuş büyüten âşiyâneler!

Artık kesin gürültüyü dalsın hayâline;
Bir parça terk edin çocuğu kendi hâline!

Rahatsız olmasın uyusun tıfl-ı nâtüvân!
Mâder de eşk-i dîdesini eylesin revân!

“Bir âşık-ı mehcûra ma‘şûka-i bî-vefâsı tarafından yazılmış”

Bir Mektûbcuk

Efendi!

Hayat, bir nehr-i serî'-ül-cereyândır ki menbâ'ına doğru çıkılmak müstehîldir.
Câbecâ savâhili o kadar latîf ve dil-nişindir ki yolcusunun hayâli, yâd-ı hâtır-firîbini ile-l-

ebed muhâfaza eden ikbâl-i mâzîyi tezekkür ümmîd-i âfîyi tefekkürden daha ziyâde halâvetlidir.

Vaktiyle senin olan

Margirit

“Birinci cüz’de munderîc olunan Sakız Mektûbu’nun cevâbı”

Kardeşim !

...Târîhli mektûbun geldi. İçinde bir müessir latîfe, yâhûd serzeniş var. Seni hâtırdan çıkarmak gibi bir günâhın benden sūdûruna imkân veriyorsun; nicesini unutmak nasıl mümkün olsun? Fıtraten hak-şinâs olan insanlardanım. Bilmez misin? Cezîrede kesrette vahdet kabîlinden olarak görüp geçirdiğim yalnızlık âleminde yegâne arkadaşıcığım idin! Hâtırında değil mi?...

Sen olmasan, sabâhları sâhilde vâki’ ma’hûd tepeden esnâ-yı zelzelede Sakız’a dönmüş olan çeşmeye medd-i nigâh ettikçe hem-zebânsızlık yüzünden o güzel tulû’un letâfetini unutacak derecede müstağrak-ı efkâr olmayacak mı idim?

Sen olmasan, akşamları gurûbdan olsun bir sûret-i teslîyet görebilmek için dolaşmağa çıktıkça tabîatimi, hayâlîmi bütün bütün meyyâl-i hüzn eden o garîb garîb harâbelerde hâvî olduğu kelîmâtın hemen cümlesini güve yemiş olan bir takım sahâîfden mana çıkarmağa çalışan bir adam gibi yalnızca göz gezdirip duracak değil mi idim?

Sen olmasan, o penceresi limân nâmında olan sığlığa bakar ve kapısı civârdaki hârebe-zâra doğru açılır barakaya kapandıkça fikr-i vatandan başka enîsim kim olacak idi?... Muhabbetimiz öyle nakâisden masûndur masûn! Tasdîk etmez misin?... “Bey, ben olaydım” gibi bir temennîde bulunmak o muhabbet-i âlîyenin tenezzülünü istemek demek olmaz mı? Uhuvvet-i mukaddesemiz öyle “sohbet-üs-safîyye” tarzında olduğunu bildiğin bir münâsebeti kıyâs kabûl edecek kadar niçin tevâzu gösterebilirsin? Bilirsin ki benim i’tikâdına göre dünyâda en ziyâde gönül bağlayacak mahlûk “insaniyyet” dediğimiz hilye-i fâhire ile tezeyyün etmiş olan vücûddur. İnsan kılığında yaratılmış olan ada tavşanı değil!.. O meziyyet-i ulvîyeyi hâiz olmayan velev “Köpidon” kadar fitne-kâr “Venüs”

kadar câzibe-dâr bulunsun, kaabil midir ki meftûn-ı ma'sûka-i insaniyet olmuş bir kalb-i metîni pençe-i teshîre alabilsin?

Gönderdiğin şi'ri okudum. Nâzımının sâl ü hâline nisbetle fenâ değil, âferin! Ben de o kadar çok bulunmayan âferinlerden biri de varsın buna fedâ olsun. Lâkin öyle müsta'id gençler -dâima dediğim gibi- şi'rden ziyâde zamanın, tahsiline lüzûm göstermekte olduğu şeylere meyl etseler isâbet ederler. Bir geceyi bir gazel nazmıyla işgâl eden, sabâha sıfr-ül-yed olarak çıkar! Gazel-fürûşluk para eder bir san'at değildir. Tanzîm-i eş'ârdan ziyâde tanzîm-i ahvâle çalışmak, beyhûde hayâlât ile uğraşmakta emniyet-i istikbâl için ne lâzım ise biraz da onu düşünsek âkılâne hareket etmiş olurduk.

Şi're olan meyelân-ı tab'ımla şu sözler beyninde mübâyenet mi buldun?Yoktur. Dediğim yolda davranmayan şâir sonra vezni şaşırır, kafiye bulamaz olur da onu söylemek isterim. Bâkî intibâh!...

“Devlet-i Abbâsî'yenin müessisi olan meşhûr (Ebû Müslîm-i Horasânî) nin bir sözü”

Mülûk-ı Benî Mervân'ın hükûmet-i zâlimesine bir nihâyet vermektan ibâret olan maksadımı istihsâle ihtiyât ile; ketm-i esrâra i'tinâ ile muvâffak oldum. Bunlar pek derin bir uykuya dalmışlar idi; kılıcımın darbesinden uyandılar, hükûmeti ellerinden çıkmış gördüler!

Evet! Arslan yatağı olan yerde koyun güden bir çoban uykuya dalarsa uyandığı vakit koyunları arslan pençesine geçmiş olur!

Ebyât

Et'ate mit'mî fest a'bedtenî

Velev inni kan'ate lekunte harâ

Ebû-ül-'Atâhiye

Tama'a mütâbaat ettim; beni esîr etti. Eğer kanî' olaydım mâlik-i hürriyet olurdu.

Kâlu ahbestü fekültü leyse bidârî
Habsi feeyyi mühellidü lâ yagmedü

İbn-ür-Rûmî

Bana, mahbûssun, dediler. Habsimde beis yok, bir seyf-sârım elbette gılâfe vaz' olunur, dedim.

Ta tüvâni nâtüvâna tûra beçeşm kem mübin
Yârî-i yek-rişte cem'iyet dihed güldeste-râ

Kelîm

Zuafâ-yı kavme nazar-ı istihkâr ile bakma. Bak! Bir za'îf ipliğin muâvenetiyle bir deste gül kesb-i cem'iyet ediyor.

Ez düşmân berend şikâyet bed ü sitân
Çün dûst düşmenest şikâyet gücâ berim

Sa'dî

Düşmânlardan, dostlara arz-ı şikâyet ederler. Bizim dostumuz da düşmânımızdır; şikâyetimiz kime arz edelim?

- Allah'a.

Fıkra

Amm-ı Nebevî Hazret-i Abbâs'a (R.A) "Resûllullah Efendimiz mi büyüktür yoksa siz mi büyüksünüz?" Diye sûâl etmişler. "Ben onlardan yaşıyım, onlar benden büyüktürler" diye cevâb vermişler!

-Ne büyük nümûne-i edeb!-

Varaka

İmzâ

İmzâya nokta koymak niçin? Diye bir suâl irâd olunduğu vakit "Kelime-i Tevhîd'de nokta bulunmadığı için" fikr-i garîbini ortaya koyanlarımız bulunursa da çoğumuz "öyle âdet olmuş" cevâb-ı âmiyânesiyle iktifâ ederiz.

Vaz'ında noktalı olan bir harfi âmmeden noktasız bırakmak gibi bir münâsebetsizlik için vâkı'â şunlardan münâsebetli bir tevcîh bulunamaz diyebilirim.

“.....”gibi sözler ise nezd-i âcizânemde herze kabîlindedir.

Tuhaf! Herkes kendi imzâsını -girift- ta'bîr olunan sûretle yazabilmek için bayağı meşk edercesine uğraşır. Eğer imzâsı uzunca bir şey ise uğraşa uğraşa onu öyle bir karışık dolaşık bir hâle getirir ki çocukların ma'hûd kargacık burgacığı yanında, benim diyemez. Ne beyhûde tekellüf! İnsan bazan bildiği adamın imzâsını bile okumaktan âciz kalır. Şübhe yoktur ki okumak ma'na anlamak için olduğu gibi yazmak da okumaktan başka bir şey için değildir.

(Eğer imzâ mürsel-ün-ileyhce ma'lûm olup da ondan başkasının okuyamaması matlûb ise o başka. Husûsiyâta bir şey denilemez. Herkes istediği işâreti kullanabilir).

Şurası da var, imzâsının son harfi çekip uzatmaya müsâid olmayanlar “benim imzâ yakışıklı düşmüyor” diye teessüf eder de meselâ isminin âhirine tesâdüf eden –m– harfine cebinden bir kuyruk takıp, bu kuyruğu yukarıya doğru çeker uzatır. Bu ne! Epeyce gülünç bir şey değil mi?

İmzâsını noktalamak Ziyâ Pâşâ merhûmun âdeti imiş. “İmzânıza niçin nokta korsunuz?” Diyenlere Ziyâ Pâşâ : “Okunmamak için” cevâbını verirmiş!

Kendi hattıyla bir imzâsını bendeniz de gördüm. Fil-vaki' menkût idi. Öyle yâ! Meselâ imzâ güzel bir “cemâl” olacak iken, niçin koca bir “cemâl” olsun? Erbâb-ı tahrîr o yolda noktasız ve kâffetle okunur yâhûd hiç okunmaz imzâ koymak âdetini terk etseler de şu husûsda olsun bir numûne-i ittifâk gösterebilirler hoş olmaz mı?

İsmin evvel ve âhir harflerini göstermek sûretiyle, imzâ vaz'ını ise ihmâl-i noktadan daha manâsız bulurum. İsim ile mahlasın beraberce vaz'ında dahi ismin yalnız ilk harfini göstermek sûretini de beğenenlerden değilim! Re'y-i kemter-ânemce imzâ bayağı yazı gibi doğruca yazılmalıdır. Hey'et-i muhtereme-i tahrîriye tarafından dahi bu bâbda mutâlaa beyânına tenezzül buyrulur ise pek memnûn olurum.

Âfâk

Varaka sâhibinin mevki'-i bahse koyduğu mâdde bizce de câiz-i ehemmiyettir. Gelecek nüshamızda buna dâir olan mülâhazamızı yazacağız..

Tebrîk-nâme

Âfâk nâmıyla neşrine mübâşeret buyurulmuş olan mecmûanın birinci cüz'ü kemâl-i memnûniyet ve mefharetle resîde-i nazar-ı ihtirâmım oldu. Mündericâtını pek güzel pek müfid buldum. Muvaffakiyet-i 'aliyyelerini ihlâs-ı tâm ile tebrîke müsâraat eylerim. Mukaddimedede "şâyet rağbet göremez isek bir haylî arkadaşlarımız gibi biz de verâ-yı perde-i hafâya pek kolay çekilebiliriz" buyruluyor. Bu tereddüde mahal var mıdır? İntihâb-ı âsârda ictihâd göstererek sebât buyruluyor ise erbâb-ı mütâlâamızın böyle fâideli eserlerden diriğ etmemekte oldukları rağbet heyet-i tahrîriyyeyi öyle bir mevki'e çeker götürür ki o "perde-i hafâ!" pek uzakta kalır.

Erbâb-ı kalem ise böyle istikbâli parlak bir mecmûaya maa-l-memnûniyye takdîm-i âsâr eder. Tenezzülen kabûl buyurulacağını bilsem bendeleri bile şu aczimle berâber arz-ı muâvenetten geri durmam.

"Abdüllatîf Fahri"

Âfâk

Mürsel varakanın hakkımızda gösterdiği hüsn-i teveccüh-i terakkî-i pesendâneye teşekkür ederiz.

Bir mukaddimedede:

Ma'rifet iltifâta tâbîdir;

Müşterisiz meta' zâyî'dir.

Hakîkatini söylemiş idik. Mümkün olduğu kadar sebât edeceğiz. Sebâtımız hüsn-i niyetten hiçbir vakitte ayrılmaz. Hüsn-i niyetle hidmet ise kabûl olunmayacak şeylerden değildir.

Rağbete mazhar olmak husûsunda gösterdiğimiz ümîd kavî-bâkîdir. Üdebâmızın nâil-i muâveneti de olur isek daha güzel! Varaka sâhibinin bazı âsârını gördük. Sevmediğimiz ıstılâh-perdâzlığa uzanmıyor yeni yolda latîf latîf yazıyor!

Bize de eser gönderir ise taz'îf-i şükrân ile derc ederiz.

Mehmed Şükrü

Mevcûdât-ı Uzviyye

Mercân ve ahtapot ve bunların misâli bedenleri bir lifâfe-i mesâmî ile muhât olan hayvanât-ı bahriyye ekâlîm-i hârrede bulunurlar.

Zoofites (hayvanât-ı nebâtiyye) bütün denizlerde mevcûddur. Mercân bahr-i dâhilin zengibâr cihetlerinde pek çoktur. Akdeniz ahtapot ve mercân gibi haylî kıymet-dâr olan hayvanâtı ihâta ediyor, balıklar ki her bir nev'ine tabî'atın ta'yîn ettiği mıntikalarda mevcûddurlar.

Bir çok sınıf ve şekilde bulunan böceklerin külliyyet üzre envâ'ı mıntika-i mütesâviyede bulunur. Haşârât yâni yılan, akrep ve kertenkele gibi müziyât mikyâs-ı mevcûdât-ı arzıyyenin nihâyet derecesini teşkîl ediyor.

Makarr u me'vâsı yuva olan tuyûrdan her bir iklim kendine mahsûs kuşlara mâlik oluyor. Kutublarla hatt-ı üstüvâ altında köpekler sadâlarını gaybediyorlar. Sığır altmışdört derece ile Şimâlî Avrupa'nın yetmiş yetmiş bir derece-i arzına kadar yaşıyor. At, beygir altmış dereceye kadar bulunuyor. Merkebin elli iki dereceden ileride bulunduğu tanılmamış ise de yirmi ile kırk arasında güzel yaşıyor. Hinzır altmış dereceden daha ileride bulunuyor, filler seviyyen Asya ile Amerika'da bulunurlar. Kedi küre-i arzın her tarafında bulunur. Fareler her memlekette kesret üzre bulunup bir çok nev' teşkîl ediyorlar ve sefâin vasıtasıyla bir kutuptan diğere sürü ile nakl ediyorlar. Arslan Afrika, Arabistan ve Acemistanla Hindistan'ın şark tarafında bulunur. Kaplan ile kurda müşâbih olup Amerika arslanı denilen (puma) yahûd (kogar) nâm hayvan dahi Amerika'da bulunur.

İnsan

Dünyâ ve nev'-i beşer halk olunalı altı bin senedir insanın saçları soy ve cinslerini birbirinden tefrîk etmek hâssasına mâliktir.

Renkçe saçların tenevvü' ü ecnâs-ı nev'-i beşerin birbiriyle izdivâcından hâsıl olan âzimelerine isnâd olunmuştur. İmdi nev'-i beşerin ecnâs-ı hakîkiyesi yani başlıca soyları beştir. Birincisi Kafkasya yâhûd beyaz cinsi, ikincisi Şark Mongol yâhûd sarı cinsi. Üçüncüsü Amerika'nın envâ' ahâlisi yâhûd kırmızı cinsi, dördüncüsü Mâlâyî yânî Hindistan'ın Şark tarafında bulunan ahâlinin cinsi, beşincisi zenci cinsidir. Birincisi yânî beyaz cinsi berr-i atîkin merkezi etrafında meskûn olan ahâlidir. Umûmiyyetle iştihâr edenler İspanyol, İtalyan ve ale-l-husûs bunların nisâ kısmıdır. İkincisi yânî Sarı cinsi Çin ve Mongol ve Japonya ile Sibiryâ etrâflarında meskûndur. Üçüncüsü Amerika'nın yerli ahâlisiyle renkleri esmer ve kırmızıya mâil olanların saçları siyâh ve dik ve gârib olan cinsidir. Dördüncüsü yânî Mâlâyî cinsinin rengi parlak zeytunî olup Cenubî Afrika ile Asya'nın bazı taraflarında ve bahr-ı muhitte meskûndurlar. Beşincisi yânî zenci cinsinin rengi koyu siyâh ve saçları dahi kıvrıcık ve başları ufaktır.

Bu kısım Afrika'nın garb ve cenûb ve merkezine ve Yeni Hollanda'nın garb taraflarına münteşir olmuş ve cenûbî ve Şimâl Amerika'ya dahi Avrupalılar vasıtasıyla nakl olunmuştur.

Nev'-i beşerin sâir ekâlîmde bulunan ecnâs-ı muhtelifesinin hâl ve şânlarını meselâ bazı memleket ahâlisinin pek çok yaşaması gıdalarının mebzûliyeti kezâlik vahşilerin kuvvetçe medenîlerden bâlâter bulunması gibi birbirinden tefrîk eden husûsiyet-i ahvâlî pek çoktur.

İhtilâfât-ı Târîhiyyeden

Mâb'ad-son

Müverrîhîn ve muktezâ-yı Tevrât-ı İbrâniye'ye göre Hazret-i Âdemle hicretin mâbeyni dört bin yedi yüz kırk bir senedir. Müneccimîne göre müddet-i mezkûreden, iki yüz kırk dokuz sene tenzîl olduğundan bu takdirde Hazret-i Adem'den hicrete kadar dört

bin dörtyüz doksan iki sene demek olur. Bu hâlde Nüsha-i İbrânîye elyevm ma'mûlün bih ve mu'teber olan Tevrât-ı Yunânîye'den bin dört yüz yetmiş beş seneyi tenkîs ve tenzîl ediyor. Yani Yahûdiler sinîn-i mâziyeden müddet-i mezkûreyi tenzîl ediyorlar. Şöyle ki mikdâr-ı mezkûrun altı yüz seksen altı senesini tûfândan evvel ve yedi yüz seksen dokuz senesini dahi tûfândan sonra tenkîs ederek cem'an bin dört yüz yetmiş beş sene azalttılar. Yahûdilerin sûret-i i'timâdları Hazret-i Âdem'le her bir oğlunun ömrünü mehd-i vücûda gelmezden gelinceye kadar yüzer sene olmak üzere nakl etmeleridir. Gerçi ömr-i Âdem'i eksiltmediler fakat zamanı azalttılar çünkü Hazret-i Âdem 230 yaşında iken Şit tevellüd etti ve müşâr-ün-ileyhin 930 sene yaşadığı müttetikün-aleyhdır. Bu hâlde Yahûdiler ömr-i Âdem'den yüz seneyi Şit tevellüd ettikten sonra itibâr ettiler. Ve sînn-i saâdetlerinden 130 sene geçdikten sonra Şit tevellüd etti dediler. Ve hâkezâ her bir oğlu için şu vechile itimâd ederek müddet-i âlemden mikdâr-ı mezkûru tenkîs ettiler. Yahûdileri şu tenkîse da'vet eden şey çünkü kütüb-i Benî İsrâil'den Tevrât ve gayrileri âhir zamanda Hazret-i Mesîh'in bâ'is u irsâl buyurulacağını tebşîr etmişlerdi. Ve Hazret-i Mesîh Efendimiz elf-i sâdise baîs buyuruldu. Mecî-i Hazret-i Mesîhi elf-i sâdise tesâdüf ettirmemek için mezkûr müddeti tenkîs ettiler. Zirâ onların hesâbına göre Hazret-i İsâ âhir zamanda irsâl olunmayıp belki vasat zamanda ba's buyuruldu. Muhekâmât-ı mezkûr hilkât-i âlem yedi bin sene olduğuna göredir.

Tevrât-ı Yunânîye

Muhakkikîn-i müverrihinin ihtiyâr ve şâibe-i inkârdan masûn add ettikleri Tevrât-ı Yunânîyeye göre hubût-ı Âdemle "Tûfân"ın mâbeyni iki bin iki yüz kırk iki ve Tûfân ile ömr-i Nûh'dan altı yüz sene geçtikten sonra velâdet-i İbrâhim (A.S) ın mâbeyni bin seksen bir ve vilâdet-i İbrâhim'den irtihâl-i Musâ'ya kadar beş yüz kırk beş sene olup bu bâbda sâir Tevrât'ın nüshâları dahi müttetikdir.

İrtihâl-i Musâ (A.S) la ibtidâ-yı mülk buht-ı Nasr beyninde geçen zamanı ta'yinde müneccimîn ile müverrihîn beyninde ihtilâf vardır. Müverrihîne göre dokuz yüz yetmiş sekiz sene ve iki yüz kırk sekiz gündür. İbtidâ-yı mülk buht-ı Nasr'dan hicrete kadar mürûr eden zaman bilâ-hilâf bin üç yüz altmış dokuz sene ve yüz onbeş gündür. Çünkü Batlamiyus Mecustî nâm kitâbında müddet-i mezkûreyi isbât ettiği gibi müşâr-ün-ileyh rasadını dahi öyle târîhledi. Binaen-aleyh hubût-ı Âdem'den hicrete kadar altı bin altı yüz

on altı senedir işte muhtâr olan dahi budur. Ammâ irtihâl-i Musâ (A.S) ın buht-ı Nasr mâbeyninde ihtiyâr ve zâyicâtında isbât ettikleri müddet-i mârr-üz-zikr mikdârdan iki yüz kırk dokuz sene noksândır. Âtideki cedvel tevârîh-i meşhûrenin aralarında geçen müddeti irâe için tanzîm olunduğundan her iki târîh-i mâbeyni bilmek için telâkî hânelerindeki rakama mürâcaat olunmalıdır.

Ebyât

Kitâbetü kalbi bil-firâk mu'azzeb

Ve nâr-ül-havî fîmuhabbeti tetelhüb

Yazdım fakat kalbim firâk ile muazzebedir. Âteş-i aşk yüreğimde alevleniyor.

Fel-el-veyle mesmûan vele-s-sabrü evsa'

Vel-el-vaslü mevcûdün vel-el- hubbü yezheb

Vâveylâ işitilmiyor. Sabrım da pek vâsi' değil visâl yok, muhabbet de gitmiyor.

İmmâ terâ inne-d-dehri ve-l-verâ

Kehretü teeküli evlâdehâ

Görmüyor musun zamân ve âlemi kedi gibi yetiştirdiği evlâdcığını yiyor .

Tevfik Rızâ

Cümel-i Hikemiye

Her akşam yatmadan evvel "bu gün de vaktimi beyhûde zâyî ettim" diyebilen ve bazı iyilikler etmiş olduğuna memnûn olarak,istirâhatle uyuyan ve sabahleyin yine âlicenâb-âne bir maksâdla, uyuyan bir adamın saâdet ve bahtiyârlığı gıpta-keşâne temâşa etmemek kaabil midir?

Mastr / (J. de Maistre)

Çocuklara, lüzûmsuz bir takım şeyler yerine, târîh ta'lîm edilirse menfaat bir çok derece daha tezâyüd etmiş olur.

Rolan / (?)

Fen, serî' olduğundan ziyâde, sâdık olan bir rehberine benzer ki kendisine ittibâ edenleri az vakit zarfında memleketten memlekete, hükümetten hükümete gezdirerek oraların âdât ve kavânînini mezâhib ü edyânını keşf ettirir.

Dagesu / (?)

İnsanların efkârını ta'tir eden fazîlet bir vakitle mahv olmaz.

Fenelon / (Fénelon)

Saâdete vâsıl olmak için en emniyetli tarîk fazîlettir.

J.J. Ruso / (J.J.Rousseau)

Azimet ahmakların alâmet-i fârikâsıdır.

Bulo / (Boileau)

Sâdelikten ayrılmayan şâyân-ı muhabbettir.

Fontenil / (Fontenelle)

İyi fikir güzel fikirden daha 'alâdır .

Monteskü / (Montesquieu)

Cenâb-ı Hak'dan ve zât-ı ehadiyetine âid husûsâtta bahs ettiğin vakit ta'zîm ile mülâhazayı hâtırından çıkarmamalısın ki herkesi kendine güldürmemiş olasın .

İdâne-i Âlicenâbâne

(Bu mektûb, vatanına avdet etmek için akçeye muhtâc olan bir delikanlıya cevâb olarak hekim-i meşhûr Franklin tarafından yazılmıştır).

Sevgili Efendim;

Mâh-ı hâlin on beşi târîhiyle göndermiş olduğunuz mektûbu almak şerefine nâil oldum. Hâlinize dâir yazmış olduğunuz husûsât beni pek mağmûm eyledi. Melfûfen size on Lui kıymetinde bir kâime irsâl ediyorum. Fedâ değil, karz eyliyorum. Vatanınıza avdet

ettiğiniz zaman borcunuzu te'diye edebilecek bir meşgûliyet tedârik etmekte bir müşkilât görmezsiniz zannederim. Orada içinde bulunduğumuz hâle müşâbih bir hâlde istimdâd eder bir bî-çâreye tesâdüf eder ve bana olan borcunuzu o âdeme verirseniz hem beni memnûn etmiş hem de borcunuzu ödemiş olursunuz. Fakat o adama ihtâr ediniz ki ihtiyâcâtını tesviye ettikten sonra vakti olur ise sizden aldığı akçeyi bir başka bî-çâreye versin, işte bu vechile on altınımız bir nâmussuzun eline düşerek elden ele devr etmekten münkat' oluncaya değin bir çok muhtâcîne hizmet etmiş olur. Şu yol az akçe ile çok iyilik yapmak için isti'mâl ettiğim bir hîle-i müstahsenedir. Zirâ ekser ef'âl-i hasenenin icâb ettiği fedâkârlıkları yapacak kadar zengin olmadığımın şü tarîke sülûk etmeğe mecbûr oldum.

Ahvâl-i hâzırınızın hüsn-i netice ile hitâm-pezîr olması tazarru'âtıyla kendimi zât-ı âlîlerinin pek sâdık bir bendesi add ederim.

(Franklin)

Mülâhaza

Franklin'in şu cevâb-nâmesi şâyân-ı tahsîn ve dikkattir. Zirâ müşâr-ün-ileyh kendi lûtf ve âtîfetine mürâcaat eden bir zavallıyı yalnız iânesiyle memnûn etmek değil ef'âl-i hasene hakkında olan efkâr-ı hikemiyânesiyle de mütenassih eyliyor.

Hele "fedâ değil karz eyliyorum" sözüyle delikanlı kim bilir ne kadar cesâretlenmiştir. Biz bu mektûbu -âsârının her sahifesi birer menba'-ı hikmet add olunmağa şâyân olan- hekim müşâr-ün-ileyhin ulüvv-i cenâbâne bir misâl olmak üzere arz etmeyip mahzâ bir ders-i hikmet olmak üzere derc ediyoruz. Ne güzel iâne! Ne efkâr-ı fâzılâne!

Lûtf ile bîçâregânın ihtiyâcın def' eden

Yâdigâr ile demâdem kalbini mesrûr eder.

Garîb Bir Hakâret

Soderland nâmında gâyet zengin bir zât Rusya tâbiyetini kabûl ederek İmparatoriçe 2.Katerina'nın sarrafı olmuş ve müşârün-ileyhânın nezdinde hâtırı pek ziyâde sayılmakta bulunmuş idi. Bir sabâh ikâmetgâhının her tarafı askerle kuşatıldığını ve polis zâbitinin kendisiyle mülâkât etmek arzûsunda bulunduğunu gelip haber verdiler. Mumâileyh bâdi-i emirde keyfiyete ta'accüb ettiyse de işin esâsını anlamak için zâbitin idhâl olunmasını emr etti. Bir dakika sonra Rölyö isminde bulunan mezkûr zâbit bir tavr-ı âmirâne ve meyûsâne ile yanına dâhil olarak:

-Mösyö Soderland, haşmetli imparatoriçe hazretleri tarafından aldığım emri icrâya mecbûr olduğumu samîmî bir teesüfle beyân ederim. Emrin şiddet ve dehşeti beni son derecede havf ve helecâna duçâr etmektedir. Ne gibi bir hatâ-yı mecnûn-âne ile haşmetmeab hazretlerinin azabını da'vet etmiş olduğumuzu bilmemekteyim. Demesi üzerine Soderland ta'accüb ederek:

-Nasıl! Sebebini bilemiyor musunuz? Ben de bilmiyorum, fakat aldığınız emir ne yolda?

-Doğrusu yâ! Aldığım emri söylemek için kendimde cesâret bulamıyorum.

-Tuhaf şey! Acaba imparatoriçenin hakkımda olan emniyeti mi münselib oldu? Eğer bu ise o kadar meyûs olmaklığımız lâzım gelmez, emniyetin iâdesi ve sehven alınan bir şeyin betekrâr itâsı mümkünâtandır.

-Evet, emniyetin münselib olması pek de iyi bir şey değil ise de mâdem ki zenginsiniz her yerde yine rahatınızı istihsâl edebilirsiniz.

-Amân! Yâ Rabbi! Sibiryâ'ya mı nefy olunacağım?

-Heyhât! Sibiryâ'dan avdet etmek mümkündür.

-Mahbus mu olacağım?

-Habsden çıkmak da mümkündür.

-Amân! Allahım! Kamçı cezâsına mı müstehak oldum?

-Bu cezâ bir dereceye kadar vehâmetli ise de yine insanı öldürmez.

-(Ağlayarak) yâ nedir! Yoksa hayatım tehlikede mi bulunuyor? Benim için o kadar mükerrerem o kadar müşfik olan ve iki gün oluyor benimle lâtf bir tarzda mükâleme eden imparatoriçe nasıl oluyor da fakat, hayır, hayır. İnanamam. Aman! Size ricâ ederim lâkırdınızı ikmâl ediniz. Bizzat ölüm bu intizâr kadar vahîm değildir, zannedirim.

-Mâdem ki ısrâr ediyorsunuz. Peki söyleyim. Biliniz ki haşmetli imparatoriçe hazretleri sizin içinizi samanla doldurmak için fermân buyurdular. Sarrâf bu sözün üzerine çıldırmış gibi bir hâl kesb ederek ve muhatabının yüzüne garîb bir nazarla bakarak:

-Nasıl dediniz! İçimi samanla doldurmak mı? Efendi yâ siz çıldırmışsınız yâ imparatoriçe hazretleri. Lâkin siz emri aldığınız vakit ne yaptınız? Hiçbir müdâfaada bulunmadınız mı? Hiçbir kabâhati olmayan bir adamın içini samanla doldurmak! Fakat bu mümkün değil. Hayır ...

-Heyhât! Dostum ben emir sâdır olur olmaz ne edeceğimi şâşırarak her zaman cesâret edemediğim halde bu def'a hâsıl olan ta'accüb ve teessüfümü hâk-i pâye arz ettim. Çâkerâne bir takım müdâfaalarda bulundumsa da zât-ı azimet-meâbları gazaplanıp dehşetli bir sadâ ile tereddüt etmiş olduğumu takbîh ederek hemen dışarı çıkmaklığımı ve derakab emirlerinin icrâ olunmasını fermân buyurdular. Hâttâ şunu da ilâveten söylediler ki "git ve sana tenezzülen vermiş olduğum emri tamamıyla icrâ etmek vezâifinden olduğunı unutma" şu sözleri söyleyen sesler hâlâ kulaklarımın içinde çınlamaktadır.

Zavallı bankacının ta'accübünü, azabını, ra'sesini, ümitsizliğini ta'rif etmek imkânın hâricindedir. Zâbit, mumâileyhin bir miktar kendine gelmesi için, tevakkuf ettikten sonra bir çeyrek saat kadar daha müsâde olduğunu söyledi. Bunun üzerine Soderland kendini toplayıp imparatoriçenin afv ve merhametini isticlâb için bir istihâm-

nâme yazmasına müsâde etmesini nice büyük söz ve güdâz ile zâbitten ricâ etti. Zâbit ise bu kadar tazarruâtın üzerine bankacıyı redd edemeyerek ne yazacağı var ise çabucak yazmasını söyledi ve nihâyet götürüp takdîm etmeğe dahi râzı oldu.

Halbûki istirhâm-nâmeyi alıp bankacının ikâmetgâhından çıktıktan sonra saraya gitmeğe bir türlü cesâret edemeyerek Petersburg muhâfızı bulunan Kont Dobrovski nezdine gidip maddeyi anlattı. Kont zâbiti dikkat ve ta'accüble dinledikten sonra kendisinin çıldırmış olduğuna kanâat kesb ederek biraz mülâhazadan sonra hemen kendisini saraya kadar ta'kib etmesini ve oradan bir yere gitmeyip beklemesini tenbîh eyledi. Biraz sonra Kont imparatoriçenin nezdine dâhil olarak vak'ayı olduğu gibi nakl edince müşârün-ileyhâ âvâzı çıktığı kadar haykırarak: -Amân! Yâ Rabbi! bu herif hakikaten çıldırmış ricâ ederim Kont gidiniz; koşunuz zavallı sarrâfi ahvâl-i müellimesinden kurtarılmasını ve hürriyetinin tamamıyla iâde olunmasını şu budalaya emr ediniz. Dedi.

Kont aldığı emri derakab icrâ ettirdikten sonra betekrâr imparatoriçenin huzûruna girdi. Fakat bu def'a müşârün-ileyhâ yeis ve fütûr içinde olmayıp kahkahalarla gülmekte idi. Kontu görünce:

-Kont işin hakîkatini şimdi keşf ettim. Câlîb-i meyûsiyyet olduğundan ziyâde tuhaf. Dinleyiniz de size anlatayım. Birkaç seneden beri bir köpeğim var idi ki kendisini pek ziyâde sever ve bir İngiliz tarafından takdîm olunduğu için "Soderland" ismiyle çağırırdım. Nasılsa bu köpek bu günlerde vefât etti. Gözümün önünden büsbütün gâib olmaması için Rölyev'i çağırarak içini samanla imlâ etmesini ricâ ettim. Zevzek herif bizim sarrâf Mösyö Soderland anlamış olmalı ki emrimi işitir işitmez benzi sapsarı kesilerek tereddüt göstermeye cesâret etti. Fakat ben bir düziye tekrâr ederek kendisini kapıdan dışarı kovdum. İşte şimdi muâmmâ hâl oldu.

(Dösekör)

Seyâhâtin Te'sîrât-ı Hasenesi

Kara sevdâ illet-i müthişesine mübtelâ olmuş bir İngiliz, memleketinin en meşhûr etibbâsından doktor Mead'e de mürâcaat eder. Doktor kendisini istimâ' ettikten sonra der

ki: “Sizin için benim elimden bir şey gelmez lâkin hastalığınızı tedâvi etmeğe muktedir bir zât vardır. Fakat pek uzaktadır. -Nerede?- Moskova’da. Marîz direkt Moskova’ya müteveccihen hareket eder, fakat doktor Mead tarafından yazılmış olan bir mektûb kendinden evvel vâsıl olur. İngiliz Moskova’ya muvasalat eylediği anda aradığı tabîbin Roma’ya gitmiş olduğunu haber alır, Roma’ya gider ise de Paris’e gitmiş olduğunu istihbâr ederek Paris’e sonra Viyana’ya daha sonra Berlin’e ve en nihâyet Londra’ya fakat tamamıyla kesb-i âfiyet ettiği hâlde vâsıl olur. Etibbânın en hâzıkı ta’kîb olunup da hiç bulunmayanıdır.

Diderot

Mülâhaza

Seyâhatin te’sîrât-ı hasenesine dâir tercüme ettiğimiz şu misâl kâfi değildir. Zirâ seyâhat kuvâ-yi akliyeyi bir takım müşâhedât-ı garîbe ve ma’lûmât-ı müfide ile tezyîn eylediği gibi sıhhât-i bedeninin muhâfazasına dahi pek çok hizmetler eder. Diderot’nun en nihâyette: “Etibbânın en hâzıkı ta’kîb olunup da hiç bulunmayanıdır” sözü -kara sevdâ gibi- emrâz-ı mâneviyye hakkında bir düstûr tutulsa şâyândır.

Ölüm ve Oburluk

“Mevt” gürûh-ı emrâza bir reis nasb u ta’yîn etmek azminde bulunarak bütün ilel ve emrâzı nezdine celb ve her birine ne yolda icrâ-yı te’sîr ettiklerine dâir ma’lûmât vermesini emretti. -“Mevte” en ziyâde hâdim olan asâ-yı riyâseti alacaktı. -Humma, nîkrîs, hasât-ı mesâne, sill-ür-rie, tâûn, cînet “mevte” ne gûne hizmetlerde bulduklarını rakîbâne bir sûrette arz ve beyân ettiler. “Mevt” cümlesini dikkatle dinledikten sonra kelâma âgâz edip: “Evet, cümlenizin bana bazan güzel hizmetlerde bulunduğunuz ma’lûmdur. Fakat etibbânın hazâkatleri kâr etmeyecek ve onların himemât-ı müterâliyelerinden bir gûne te’sîr görmeyecek olan illet nedir? Siz etibbâ huzûrunda ekseriyâ mağlûb oluyorsunuz. Binâen-aleyh asâ-yı riyâseti ben oburluğa terk ederdim. Etibbânın servetini hâsıl eden ancak odur. Siz hummâ, nîkrîs, hasât-ı mesâne, tâûn hâsılı cümleniz riyâset iddiâsından kefi yed etmelisiniz. İnsanlar sizi pek güzel tanır ve sizden nihâyet derecede teneffür ederler. Lâkin şimdi oburluk onların hürmet ve ta’zimine dâimâ

mazhar olarak onlarla muhibb-i sâdık gibi itilâf ediyor. Onların zevk ve sâfâlarına iştirâk ederek yavaş yavaş helâk eyliyor. Bunun için oburluğu size reis nasb ettim. Bana istediğim gibi hizmet eden ancak odur.

(İngilizceden mütercem)

Mehmed Nâdir

Denis Papen

(Mâba'd)

“Toriçelli mülâhazası vechile, eğer havâ-yı nesîmi bir sıklete mâlik ise (ki re’sinde (halâ) mevcûd olan sûtûnun dâhilinde vâki’ civanın tazyîk görmesi, bu sıklet-i havadan neş’et etmek tabîidir) civa sathı bir dağın zirvesinde tenezzül ve cebel-i mezkûr etkisinde tereffü’ edecektir. Çünkü küre-i arzımızı muhât olan küre-i nesîminin bir dağ etkisindeki tabakâtı, cebel-i mezkûrun zirvesindeki tabakâtından bi-t-tabî daha kesiftir”. Şu efkârını kuvveden fiile çıkarmak isteyen Pascal, Poy dö Durem nâmıyla benâm olan tecrübe-i meşhûreyi icrâ etmiş, veyâhûd akrabasından birine yaptırmış. Bu tecrübeye tesmiyesinin vechi, çünkü, tecrübe-i mezkûrenin bu isimle ma’rûf olup sath-ı bahrdan 1465 metre irtifâ’a mâlik olan Överni dağlarında icrâ edilmiş olmasıdır.

Toriçelli tecrübesini evvelce cebel-i mezkûrun eteğinde muahharan irtifâ’-ı cebelin sûlsünde ve en sonra dahi zirvesinde tekrâr etmiştir ki; tıbkı âlim-i müşârün-ileyh iddiâ ve isbât ettiği vechile irtifâ’-ı cebele çıkıldıkça civa sathına olan tazyikle tenâkus ettiği görülmüştür. Şöyle ki dağın eteğinde takriben yirmi altı pavz irtifâ’a mâlik olan civa sûtunu cebel-i mezkûr irtifâ’ının sûlsünde yirmi beş, ve tâ zirvesinde yirmi üç pavza kadar tenezzül eylemiştir ki, iki nihâyetler yâni dağın eteği ile zirvesi beynindeki tefâvüt üç pavza bâliğ olmuştur.

Tecrübe-i sâbika pek fâtihâne ve muzaffer-âne bir sûretle netice-pezîr olmuş idi. (Pascal) şu kaide-i esasiyeyi Paris’in Senjak Kalesinde mevki’-i subûta çıkarmıştır ki: Mezkûr kalenin kaidesi ile re’sinde icrâ etmiş olduğu tecrübeye, yâni, takriben elli metre

kadar bir irtifâ'-ı cüz'îde âdetâ iyiden iyi hissolunan tazyîk-i havâyı orada mevcûd bulunan bütün Fransızlara göstermiştir. (*)

Biraz zaman sonra Almanya hikmet-şinâsânından (Otto Dö Kirik) nâm zât, (muhalliyet-ül-havâ) âletini ihtirâ' ve icâd ederek, bunun vâsıtasıyla edilen tecârib-i müte'addide-i meşhûre -ki tazyîk-i havânın kuvve-i cismaniyesi üzerine hiçbir şübheye mahal bırakmamıştır- da'vâ-yı kadîm taraf-gîrânını bir son darbe ile sersemletmiş, ve daha doğrusu bunların al-el-amyâ iddiâlarında pâ-yı sebât ve isrârlarını kırmış atmış idi.

(Otto Dö Kirik) havâ-yı nesîminin sıkleti üzerine göstermiş olduğu delâil ve tecâribi, hemân nâ-mütenâhî bir sûrette tahvîl ve teksîr eylemiştir.

Fakat tecârib-i müte'addide-i mezbûreden ikisi bir şöhret-i mahsûsa kazanmıştır.

Hekîm-i müşârün-ileyh, bir def'a ma'denî bir küre imâl etmiş ve iki nısf küreyi inkisâm etmek üzre, küre-yi mezkûreyi bir dâire-i azîmesinden kat' eylemiş ve iş bu iki nısf kürelerin yekdiğerine (âdetâ bir cevizin iki kabuğu gibi) rabt edilecek mahalline -pek muhkem bir sûretle sedd ve iltisâk edilmesi için- bir bakır kuşak tertîb etmiştir. Küre-i mezbûrenin bir tarafına bir delik açmış ve bu deliği musluklu bir boruyla donatmıştır ki: Buradan muhalliyet-ül-havâ vâsıtasıyla küre derûnundaki havâ tahliye edilerek (halâ) diye geldiğimiz boşluk hâsıl olmuştur. Bundan başka, her bir nısf küreye kavîce birer demir halka ve mezkûr halkalar dahi müte'addid halatlar rabt olunmuştur ki: Bunlar vâsıtasıyla her bir nısf-ı küreye altışar beygir (bâr-gîr) koşularak cihetin mütekâbiliyetinde alabildiğine atlar koşturulmuş ise de mümkün değil nısf küreleri yekdiğerlerinden infikâk edememişlerdir.

(*) İşte bu tecrübe-i meşhûreye bir hâtıra olmak için (Pascal) in heykeli (Sen Jak) Kalesine vaz' olunmuştur. – Burada, şunu beyân etmek lâzımdır ki: (Pascal) in tecârib-i ma'lûmesinden sonra, (Torîçelli) ninciva sütunu (barometre) denilen (mikyâs-ı havâ) âleti olmuş ve yalnız havânın yağmurlu veyâ güzel olduğunu beyân için âlet-i mezkûreye âmiyâne mürâcaat olunmuş idi. Vâkıâ tesâdüfî olarak, bazı kerre zann ve tahmînleri rast gelmiş ve bunların istidlâlâtı, havâ-yı nesîminin aynı hâlde inbisât ve inkibâzından neş'et eden tazyîkât-ı muhtelife üzerine tesîs eylemiş idi. Fennî barometreleri, dağların irtifâ'larını ölçmek için bir âlet-i mahsûsa olmak üzre isti'mâl edeler.

İşbu nısf küreleri yekdiğerine bu derece mümtezîc ve kavî bir sûrette rabt ve ilsâk eden yalnız havâ-yı nesîminin tazyîki olduğu bedâheten meydândadır. Zirâ hekim müşârün-ileyh küreye merbût olan musluğu açıp da küre dâhiline havânın duhûlüne meydân vermediği anda derhâl nısf küreler kendi kendilerine birbirlerinden ayrılmışlardır. İşte tecübe-i mezbûreye târîh-i fennîde “Magdeburg küreleri ile tecrübe” tesmiye olunmuştur.

Bir diğer zamanda (Otto Dö Kirik) tıbkı “dâr ağacı” şeklinde bir direk rekz ettirip, ulyâsı mesdûd, ve cihet-i süflâsı meftûh ma'denlerden ma'mûl cesîmce bir üstüvâne tedârik eyledi. Mezkûr üstüvânenin açık olan üst tarafına mümtezîc bir piston ve bu pistonun sath-ı ulyâsı merkezine merkûz olan kavî bir kule bir halka vaz' ve mezbûr halkaya dahi, direğe merbût bir makaradan mürûr etmek üzere bir halat rabt eylemiştir. İşbu halatın boştaki kalan nihâyetine müte'addid ipler bağlayıp bu iplere yirmi kişi asılmıştır.

(Mâba'dı var)

Gayret-i Ciddîye

İnsanlar, ebnâ-yı cinsine hizmet etmek için yaratılmış bir nev' mahlûktur. Hizmet, gayret-i ciddîye ile husûl bulur. Herkes akşamlara kadar çalışır çabalar, akşam üstü: “ Oh! Elhamdülillah bugün de bir çok hizmetlerde bulundum” der de hizmet ettiğini zanneder, fakat ne gezer? Hizmet, gayret-i ciddiye ile olur!

(Burada gayret-i ciddiye ile hizmetten maksâdımız ne olduğu, şu varakamız nihâyetine kadar okunursa anlaşılacaktır).

Benî nev'ine hizmet etmek bir çok tasavvurât-ı 'amîkadan mütevellîd bir büyük eser-i bedî'in milyonlarla insanları müstefîd etmesine demelidir. “Benim elimden bu kadar gelir” bu bir sözdür. Tenperverliğe alışanların zâten darb-ı meseli: “Benim elimden bu kadar gelir” sözüdür. Dünyâyâ ilk gelmiş ve henüz âsâr-ı beşerden bir iz bile görmemiş insanların hâllerini nazar-ı mütâlâaya ve mülâhazaya alınız da bakınız istigrâb etmemek kaabil midir? Bu insanlar değil midir ki: Esâs ve mebd-i funûnu, yalnız kâinâta, kavânîn-i tabi'ata nazar-endâz olarak meydân-ı vücûda getirmişlerdir. Hayret-res-i akl ü şu'ûr olan bunca ulûm ve funûnun tâ esâsından bugünkü hâl-i terâkkisine kadar bil-cümle

muhteviyâtını saha-yı istifâdeye vaz' eden insanlar değil midir? Evet kâinâta, tabiata nazar-ı dikkat ve ibretle bakınca hakâyık-ı eşyâyı anlamak, ve ondan bir çok ihtirâât-ı bedî'a keşf eylemek mümkündür. Hem de insanlar içindir. Evet, insan kendisini ihâta eden bunca mevâdd u alâim-i tabiati nazar-ı dikkatten geçirir ise müstefîd mi olmaz? Hele, zekâvet-i tabî'iyeye mâlik olan insanlar düşünseler neler icâd etmezler? Çünkü, bu gibi dehât-ı dehr, kanâdları fikrinde birer kuştur ki: Ayakları küre-i arz üzerinde ise de tasavvur ve hayâlleri ebâd-ı mücerrede-i nâ-mütenâhîye içinde tâirdir.

Tahayyül ediniz! Hayâl hakîkate vusûl için pek güzel ve en âlâ bir vâsıtaadır. Tahâyüül ediniz! Çünkü hayâl insaniyete hizmet eder bir çok esbâb-ı nâfi'anın vâlidesidir. (Ah! vaktim olsa da ilk âdemlerin mevâdd-ı fenniye üzerine olan tasavvûrâtını yazsam da görseniz!) O zaman kitâb nâmına bir varak-pâre mevcûd değildi. Bu insanların gözleri o gün de nüsha-i tabiatten başka mütâlâa edilcek bir şey yok idi! Bu kadar fûnûnun bunca sanâyi'in mebdei nereden geldi? Ah! Okuyunuz okuduğunuzu muhakeme ediniz! Ahkâm ve kavânîn-i tabiate tatbîk eyleyiniz! Çok okuyunuz! okuduğunuzdan ziyâde düşününüz!

"Mütâlâât çoğaldıkça, kitâblar tekessür eder, kitâblar ta'addüd ettikçe, ekmek ziyâdeleşir. Refâh veistirâhat-ı benî beşer: "Herkes okumasını bilir!" denildiği zaman hâsıl olacaktır". Evet, herkes envâr-ı ma'rifetle tenvîr-i uyûn ettiği zaman saâdet-i benî âdem küre-i arz üzerine inecektir! Saâdet-i benî âdem şimdi acâba nerededir? Kim bilir? Fakat eb'âd-ı mücerrede-i nâ-mahdûde içinde yüzen seyyârâttan hangisinde âdemlerin kâffesi okumasını biliyorsa, orada bulunacağına şübhe yoktur. Düşününüz! Çünkü, her şeyi hayâl ve tasavvur tevlîd eder. İnsanlar düşünmelidir. Evet, düşününüz; hem de tasavvurât ve hayâlâtınızı bir dâire-i mahdûde dâhiline hasr etmeyiniz. Eb'âd-ı mücerredenin vüs'at ve imtidâdı nisbetinde düşününüz, efkâr ve hayâlâtınız serbesttir. Kendiniz hür ve serbest olmasanız bile fikriniz hür ve serbesttir. Düşünüz ! Ah! Düşünmek neler icâd etmez? Nâmi ebedî olan meşhûr (Newton) a: Şu koca kâinâtı idâre eden şu koca câzibe-i umûmiye kânûnunu nereden bulup çıkardınız?" diye sormuşlar: "Düşünmekle!" cevâbını vermiş. Gördünüz mü? Düşünmek neler yapar? Okuyunuz! Düşününüz!

"Kitâblarda ekseriyâ insan beklediği bir teselliği bulur. İnsanın kalb yarasına hayâl ve ümîd bir merhemdir. Kitâbın bir sözü onun sargısıdır". Her kitâbı okumaktan ictinâb etmeyiniz! Lâkin, muhâkemenizi elden asla bırakmayınız! Okuyunuz! Okuduktan sonra

muhâkeme ediniz, vicdânınıza muvâfık bulduğunuz iyi şeyleri telakkî; ve fenâsından tevakkî eyleyin “Kitâb mütâlâası çoğaldıkça dünyâdan, cinâyet ve hıyânet kalkacaktır. Çünkü kitâblar, insanlara insanlığı öğretecektir. Şu bulunduğumuz on dokuzuncu asır âlim ve mütefennîn insanlar, ister. Zirâ bu asır pek âlî bir fâmilyâdan tevellüd etmiştir; pederi: “terakkî”, vâlidesi: “insanîyettir”. On dokuzuncu asır bir dehâdır, dehâ olan insanlar ihtilât etmek için kendileri gibi dehât ararlar. On dokuzuncu asır da bir dehâ olduğundan: Terakkî etmiş, tefennün eylemiş milletlere yâr ve mûnis olmak ister.

Okuyalım; düşünelim; terakkî edelim ki: Bizi de ondokuzuncu asrın evlâdları sırasında ta’dât etsinler... Bu asırda binâ yapmak lâbüd imiş: “ne binâsı? ve nereye? ve ne ile?” Şu üç suâlin cevâbı:

“Ahâli binâ etmek; o binâyı terakkî dâhiline yapmak; ziyâ-yı ma’rifetle inşâ eylemek” olurmuş; ne doğru söz! ne âlî fikir!

Siz okuyamadınız, ve sinniniz kemâle resîde olduğundan bundan böyle de okuyamayacağınızı anladığınızda teessüf ediyor iseniz: Pek alâ! Öyle ise bâri çocuklarınızı mekteblere veriniz de okusunlar. Fen tahsîl etsinler. Beş nev’ ta’âm yiyeceğinize iki türlü, bir türlü kuru ekmek yiyiniz zararı yok. Tek, hayr-ül-halef yetiştirmeye sa’y ediniz.

Bahsimizi biraz çokça uzattık eğer bu bâbda usanmayacağınızı bilmiş olsam, ciltlerle kitâblar yazmaya kadar çıkışacağım. Fakat ne vazifem? Usanırsanız ne yapalım? Bendeniz müsâdenizle biraz daha söyleyeceğim. Çünkü bugünkü günde bizde olan fikdân-ı fenn (kendi zu’mularınca) edîb geçinenlerin hâline bizi ağlatıyor! Cehâlet o gibi edîblerin kâllerinden, kalemlerinden çıkıp duruyor! Bu hâller herkesi güldürüyor; fakat gayret-i millîye sâikasıyla onların şu gülünç hâlleri bizi hüngür hüngür ağlatıyor. Çünkü: “fikir körlüğü tıbkı göz körlüğü gibidir. Bir a’mânın kazâen ayağı bir taşa ilişir de düşerse ona gülmemeli bil-âkis ağlamalıdır. Zirâ onun düşmesi ihtiyârî değildir; zarûfidir”. Şu kadar var ki, bir insan kendi haddini bir dereceye kadar bilmek şarttır. Edîb diye meydâna atılacak bir insan, hiç olmazsa, fûnûnun -oldukça muhteviyâtını bilmek bir tarafa- ne işe yarayacağını olsun bilmelidir. Yoksa ömrünü yalnız Ârabi, Farsî, Fransızca ve daha bu gibi lisânların tahsîline sarf etmiş de, kendisi âdetâ mecmû’-ı sarf ve nahf denilecek bir kavâid yığıntısı olmuş! Edîb diye ortaya atılmış! Ne fâidesi var? Bir gün olup da: “Tophâneyi

gezdim, o cesîm topların Mehmed usta, Ahmed kalfaların dest-i san'atından çıktığını gördüm" diyecek değil mi? İşte esef edeceğimiz, ağlayacağımız cihet budur yâ! Hey koca edîb-i lebîb! Bir kerre o topların her şeyinden vazgeçtik. Acâba derûnuna açılan, viyo ta'bir olunan helezonun nasıl ilimlere, hangi fenlere muhtâc olduğunu ve eğer bu topun mürtesîmlerini irâe eden resimler, resim-hânelerde ulûm-ı riyâziye ve tabîiye bilenler tarafından kafa çatlatıp da bil-hesâb tersîm edilmemiş olsalar, Mehmed ustaların ellerini bile hareket ettirmeğe cesâret edemeyeceklerini bilseniz, bu sözü yazmak değil hâtta kâle bile alır mıydınız? Gözünüze çarpan şu cesîm sefâini -derûnlarına koca makineleri oturtuverip de- su üzerine atan câhil bir Mehmed ustadır öyle mi? Ne mahdûd bir tasavvur!

(Mâba'dı var)

Tevfik Rızâ

Letâif

Hüsn ü edâsıyla nicelerini pençe-i hükmüne almış bir genç madam bazı kibâr zevât ile ta'âm etmekte iken içlerinden biri -henüz tamamıyla pişmemiş olduğu hâlde- tevzî' olunan külbastıdan kinâye olarak:

-Madam, hüsn ü letâfetinizden fırlayan şerâreler benim gibi bende-gânın yüreklerini yakıp kül etmeğe kâfi iken, nasıl oluyor da bu külbastıyı bir parça olsun pişirememiş? demesi üzerine mûmaileyhâ ziyâdesiyle bozularak hiddeti imâ etmez hafif bir sedâ ile:

-Evet, külbastının biraz çiğce olduğunu tasdîk ederim. Fakat ne çâre ki siz külbastı kadar da pişmemişsiniz! Cevâbıyla muhâtabını müstâğrak-ı şerm ü hicâb eyler.

Pederiyle kızı arasında:

-Kızım, şu bizim komşunun delikanlı oğlunu sabâh, akşâm gidip gelirken senin pencereden gördüğünü hiç arzû etmiyorum.

-Evet pederim, dün kendisi de kulağıma yavaşcacık "afv edersin ammâ şu senin pederinden de hiç hazzetmiyorum" diyordu.

Hilekâr bir âşık ile işve-bâz ve fakat sâf-dil bir âşık arasında:

Âşık -eğer beni- başkalarının yaptığı gibi –bir gün terk edecek olursan ben hiddet ve kıskançlığımdan mutlaka verem olur ölürüm.

Âşık –Hayır, sevdiğim, hayır. Benden istediğin kadar emîn olabilirsiniz.

-Fakat ne vechile?

-İstersen bir yemin edeyim.

-Evet, etmeli.

-Sen bu letâfetini hıfz eyledikçe ve kalbimde yalnız senin muhabbetini hissettikçe yemin ederim ki senden ayrılmayacağım.

(Der-âgûş ederek) teşekkür ederim, sevdiğim.

Meflûc bir zevc ile güzel zevcesi arasında:

-Madam. Aşağıda bir erkek sesi işitiyorum. Kimdir o?

-Hayır, efendim kimse yok. Piyanonumu düzeltiyorum.

-Peki. Fakat her ne kadar meflûc isem de yine hânemin içinde bir yabancı olup olmadığını hissederim.

-Şüphesiz, efendim!

-Bunun için, karşıki komşu ile mahdûmundan başka bir erkeğin buraya girmesini istemem. Eğer bir başkasının girdiğini anlayacak olur isem elimden bir yere kaçamazsınız.

-Müsterîh olunuz efendim. Zâten karşıki komşunun mahdûmundan başka evimize kimsenin geldiği var mı?

Numara: 3

Mündericâtı

Tevhîd* Bir Manzûme* Cümel-i Hikemiye-i İslâmiyye* Üç Dost* Ulüvv-i Cenâba
Bir Misâl* Hiddetli* Kuvve-i Mihânikiye* Gayret-i Ciddiye (son)* Köpekte Sâdâkât* Bir
Fıkra-ı Edebîyye* Denis Papen (mâbad)* Kadınlar Hakkında Bâzı Meşâhîrin Sözleri*

Muharrirleri

Muallim Nâcî* Mehmed Şükrü* Tefvik Rızâ* Mehmed Nâdir*

Edebiyât

(Muallim Nâcî)

Tevhîd

Allah ki mûcid-i cihândır
Bin türlü nikâbdan 'ıyândır!

Kesretde hezâr renge girmiş;
Her mazhara başka renk vermiş!

Bulmaz o tecelliyât gâyet;
A'dâd nasıl bulur nihâyet?

Tevhîdi sever o hâlık-ur-rûh;
Birdir bir o bî-niyâz Subbûh!

Yok şirke eğerçi i'tibârı
Tevhîde de yokdur iftikârı.

Ta'rîfine gitmemektir evlâ ;
Ta'rîfe gelir mi hiç Mevlâ?

Allâh nedir ? Deyince gâfil
Allâh deyip hamûş olur dil.

Âkil biliyor ki var bir Allâh;
Mâhiyyeti anlaşılmıyor âh!

Olmaz mı hired-güdâz-ı ümmet
Peygamberi lâl eden hakikat?

.....

.....

.....

.....

Ma'nâ-yı vücûd , Rabb-ı a'lâ;
Allâh bilir azîm ma'nâ!

Bak san'atına ne âlem-ârâ!
Bak kudretine ne hayret-efzâ!

Bak mülküne var mı intihâsı?
Bak zihne sığar mı kibriyâsı?

Devretmede dest-i kudretinde
Yüz bin küre mülk-i hikmetinde!

Etmîş ten-i zârı hâkdânî.
Kılmîş dil-i pâkî âsmânî.

Ten mürtebit olsa da zemîne
Cân çıkmada Rabb-ı âlemine !

Ten durmada âşiyân içinde;
Cân uçmada gaybiyân içinde!

Ey tâir-i gayb sânek Allâh!
Pervâzına bin tebârek Allâh!

Seyyâre-i arzı târik oldun;
Yükseklere doğru sâlik oldun!

Nâsût idi bir zaman makâmın;
Lâhûta mı şimdi i'tizâmın?

Şevkin kime? Durmayıp gidersin;
Allâh'ı mı cüst ü cû edersin?

Göz nûru gibi semâya çıktın;
Bak bak ne güzel fezâyâ çıktın!

Çık çık ki bu hâkdan tenindir!
Uç uç ki cihân-ı cân senindir!

Seyyâre hudûd içinde mahbûs;
Yoktur hele sence hadd-ı mahsûs!

Yâ Rab bu ne matlabımca rif'at!
Yâ Rab bu ne meşrebimce vüs'at!

Âlem kalır ortasında erzen
Cevlân-gehi böyle isterim ben!

Olsam da muhîti âsümânın
Elbette muhâtıyım Hudâ'nın.

Âgûşuma sığsa da semâvât
Yanında vücûd olunmaz isbât.

Olsam iki âlemin emîri
Emrim yine bir şehin esîri.

Bir öyle melîke ey esîrân
Hürriyetim olmasın mı kurbân

Afv eyle hatâ ederse gâhi
Bir cezbeli şâirin ilâhî!

Aşkınla nevâ-yı dil-nişîni
Raksân ediyor muvahhidîni!

Senden bu nefes , dehen de senden!
Şâir de senin, sühen de senden!

Maârif Nezâret-i Celîlesi'nde encümen-i teftiş ve muâyene memûrlarından Hindli Nusret Ali Han Efendi Hazretleri tarafından ihdâ buyurulmuş ve geçen nüshamıza yazılacak iken nasılsa kalmış olan bir eserdir ki aynen derc ediyoruz.

Avn istemeyen zî-şânım oldun
Ah tîr-i bî-gümânım oldun
Dermân yeri kalmadı benimde
Ey derd devâ-yı cânım oldun
Dil hâne-i mürğ sandı dâmı
Ey zülf bana mekânım oldun
Zencîri şikeste eylerim ben
Ey pâ neye der-miyânım oldun
Çok şükür sana libâs-ı üryân
Sen perde pûş-I nihânım oldun

Hiss buldu tasavvurunda meclis
 Ey hâmuşî dâsitânım oldun
 Düşüp yed-i ehl-i çeşmden âh!
 Ey hûdek-i bî-zebânım oldun
 Ol dem yine lâ-mekâne çıktım
 Ülfet bana nerdübânım oldun
 Artık (dedi nev-arûs-ı mazmûn)
 Ey “hân” bana hükümrânım oldun

Mehmed Şükrü

Cümel-i Hikemiye-i İslâmiye

Hazain-ül-hayrû ve-ş-şerrü mefatihe-r-ricâl.

Hadîs

Hazâin-i hayr ve şerrin anâhtarları insanlardır.

Men ye‘se min şeyin istiğnâ anhu.

Ömer R.A

Bir şeyden meyûs olan adam ondan müstağni olur.

Fi‘l-uzleti-r-râhati min haltâi-s-sûi.

Ömer R.A

İhtiyâr-ı uzlet eden kimse fenâ adamlarla ihtilâttan kurtulmuş olur.

*

A‘kalü-n-nasü ı‘zerehemü-n-nâs.

Ömer R.A

İnsanların en âkılı en munsif olanıdır .

El-buhlü câmi‘-ül-mesâvi-l-kulûbü ve hüve zamamün yukude behu ila külli su‘in.

Ali K.V

Hasîslik mesâvî-i kulûbu câmi‘ bir sıfattır ki insanı her bir fenâlîğa sevk edebilir.

El-lisânü sebe'ün inne halâ anhu 'akarun.

Âli K.V

Lisân yırtıcı hayvan gibidir, başı boş bırakılırsa akûr olur.

İnne-l-birre etilu tansur-ul-ebâtil.

Zemahşerî

Rüşvet ancak hukûk-ı gayr-ı meşrû'anın istihsâline yardım eder.

Ve izâ raeyte su'ubeten fi-matlabi fahmil su'ubete 'ale-d-dînâr.

Zemahşerî

İşlerde tesâdüf olunacak sıklet su'ûbeti akçeye çekdirmelidir.

Mecâliset-ül-câhilü maraz-ül-'alel.

Atâyî

Cühelâ ile ihtilât ve müvâneset akıl hastalığıdır.

Men keteme-n-nasihate mine-s-sultan ve'l-illete mine-l-etibba fe kathâne nefseh.

Hindî

Pâdişâhlardan nasîhati , etibbâdan illeti ketmeden adam nefesine hıyânet etmiş olur.

Fıkra-i Târîhiye

Evâilde Mısır kütübhânelerinde iki milyon cild kitâb mevcûd idi! Yalnız Târîh-i Taberî'den bin iki yüz nüsha var idi; hâttâ efâzıl-ı ulemâdan Şehâbeddîn Hafâcî 169 sene-i hicrîyesinde Mısır'da vefât ettiği vakit bazı resâil-i müstesnâ olarak terekesinde on bir bin cild kitâb zuhûr ettiği Mahkeme-i Mısırîyye siciline kayd oldu.

(Müstazrafdan)

Diğer

Bir gün Nûşîrevân şikâre çıkmış bir çiftlik kenarında dolaşır iken susuzluk galebe etmiş, su arattığı sırada bir kızcağız zuhûr etmiş, ondan su istemiş. Kız dahi hemân bir şeker kârnışı keserek ve ta'sîr ederek usâresini müşârün-ileyhe takdîm etmiş. Şerbet, gubâr,

alûd bulunduğu hâlde ne nefis şerbet diyerek ve fakat teennî ederek içmiş, onun üzerine kız demiş ki: Gördüm ki susuzluktan hârâretiniz ve kalbiniz âteş-nihâdedir. Onun için efendimize böyle tozlu bir şerbet takdîmine cesâret ettim. Eğer böyle yapmasa idim, sür'atle içerdiniz bu ise kalbinize sedde irâs ederdi, sû-il-fenniye illetine mübtelâ olurdunuz müşârün-ileyh kızın şu ifâde-i hikmet-âmîzinden pek memnûn olarak kendisini bir çok bahşîş ile taltif eylemiş.

Ekâlîm-i Tabî'yye

Ta'rif:

Toprak ve rüzgârların tereküb ve teşekkülü ekâlîm-i tabî'yye üzerine başlıca te'sire mâliktir. Ekâlîm-i tabî'yye hâr, bârid, râtib ve bilcümle nâfi'-ül-sıhha iklimleri hâvî ve muhîttir.

"Esbâb"

Ekâlîm-i tabî'yyenin sebepleri dokuzdur. Birincisi güneşin hevâ-yı muhîte olan te'siri. İkincisi küre-i arzın harâret-i dâhiliyesi. Üçüncüsü arâzinin sath-ı bahrden irtifâ'ı. Dördüncüsü arâzinin meyl ve inhirâfi yani eğriliğiyle mevki'lerinin vaziyetleri. Altıncısı büyük denizlere olan kurbiyetleriyle onların mevâki'ine olan mensûbiyetleri. Yedincisi toprağın tabâkât-ül-arzca tabî'ati ve ona müteallik vaziyeti. Sekizincisi bir yerin vâsıl olduğu derece-i zirâat ve ma'mûriyeti. Dokuzuncusu orada gâlib olan rüzgârlar.

(Harâret-i zâhire ve harâret-i muhtefiye) Harâret-i zâhire ecsâmın zerrâtını teshîn eder ve sıcaklığın hiss olunmasıyla meydâna çıkar.

Harâret-i muhtefiye zerrâtı münbasıt kılar ve zâhir olmadıkça harâreti meydana çıkarmaz.

Cihât-ı Umûmiyye-i Arz

Bir yere güneşin derece-i harâretinin nüfûz ve te'sîri şübhesiz o mahâllin şemse nisbetle bulunduğu vaziyetinden nâşîdir. Bir yere şâ'iât-ı şemsiyye kâimen in'ikâs ederse orada harâret çok olur.

Cihât-ı Garbiye

Nısf küre-i şimâlinin mevâki-i şarkîyesinde geceleri terâküm eden bürûdeti ertesi günün şuâ'ât-ı şemsiyyesi mahv eder. Hâlbûki mevâki'-i garbîye, şark ve cenûbdan vürûd eden eşi'a-i münharifenin harâretini tamamıyla ahz ve muhâfaza eylediklerinden sabâhları şuâ'ât-ı şemsiyenin gecenin soğuşuna mukâbelesine lüzûm kalmaz.

Riyâh-ı Gâlibe*

Rüzgârların tahavvül ve tebeddülleri müvâzene-i hevâya merbût ve ma'tûftur. Bir iklimin harâretiyle diğerk iklimin bürûdeti birbiri üzerine dâima te'sîrden hâlî değildir. Bâzıları da cenûbdan esen sıcak rüzgârlar, şimâlin sert ve şedîd soğuşunu ta'dîl eder. Nitekim şimâlin gâyet soğuk rüzgârları cenûbun gâyet sıcaklığını ta'dîl ettikleri gibi.

Sıcak ve kuru iklim, Sahrâ-yı Kebîr'den esen rüzgâr gâyet sıcak ve kurudur. Suları tuzlu ve azdır. Hayvanâtı asabî ve insanların rengi zeytûnî ve görünüşleri vahşî ve bedevîdir. Sekene-i Sahrâ-yı Kebîr ziyâdesiyle safrâvî-yy-ül-mizâcdırlar.

Sıcak ve Rutûbetli Memleketler

Asya-yı Osmânî'de Fırat ve Dicle vâdisiyle, Fransa'nın Afrika-yı garbîde "Sene Gambiya müstemlekâtı ve Birezilya'nın şimâl taraflarında vâki' olan memleketler ve Panama Boğazı ki kâffesi sıcak ve rutûbetlidir. Nebâtâtı pek güzel manzaralı ise de aralarında sam-nâk-ı haşerât ve müziyât eksik değildir. İnsanları balgamî-yy-ül-mizâc olduğundan orada bulunan Avrupalılar dahi biraz tagayyür etmektedirler.

* Bir yere çokça esen rüzgârlar; İstanbul'un poyrazı gibi.

Kuru ve Soğuk Ekâlîm

Bu iklimin nebâtâtı gâyet kuvvetli ve suları mebzûl ve lezzetlidir. İnsan ve hayvanâtı müvellid-ül-humûzâyı çokça teneffüs ettiklerinden yani oranın ciyâdet-i hevâsı, onları ziyâde kuvvetli ve sağlam bulundurur. Ahlâk ve tabiatleri mu'tedîl ve renkleri beyâz ve demevî-yy-ül-mizâc olanları gâlibtir. Bu ekâlîm hemen Avrupa, Asya kıtalarına mensûbtur.

Soğuk ve Rutûbetli Ekâlîm

Bu ekâlîm Sibiryâ ile İngiltere'nin şimâli Amerikasına mahsûstur. Hevâsı dâima mazarratlı bir sis ve dumanla muhâttır, insanları pek iri fakat za'îf ve lâubali ve mâlîhul-yâvîdir.

Mıntıka-i Hârre

Mıntıka-i hârrenin iki mevsimi olup biri kuru diğeri yağmurludur. Evvelkisi bir nev'î yaz ikincisi kış mevsimidir. Mevsim rüzgârlarının hübûbu sebebiyle hâsıl olan tebahurdan ve bir dahî tesâvî-i leyl ü nehârdan nâşî medâr altında bulunan ekâlîmden daha ziyâde hatt-ı istivâda bulunan ekâlîme tahammül edildiği meşhûrdur .

Tevfîk Rızâ

Cümel-i Hikemiye

Safâyı ta'kîb eden yolda, ekseriyâ, cefâyâ tesâdüf eder.

Monteskiyö / Montesquieu

“Söylemek ile yazmak insanın yalnız kendisi için olmuş olsa idi pek ziyâde ihtiyâtkâr-âne davranmak icâb etmez idi; hâlbûki bir söz veyâ kelime bir saat zarfında bin kişiye neşr olunabilmek ihtimâli olduğundan nâtıklar ile muharrirler teenniyyi bir ân zihinlerinden dür etmemelidirler.

Madam Dö Montenenon / (?)

Başlıca tedbîr, az söylemek ile başkalarından ziyâde kendi zâtından korkmaktır.

Fenelon / Fénelon

Ulüvv-i cenâb denilen haslet-i hasene başkalarına iyilik yapmak ile kendi aleyhine yapılan fenâlıkları afv etmektir.

Vovnark / (?)

Felâketten tevakkî olunmak için tedbîr, felâkete tahammül edebilmek için cesâretle gayret lâzımdır.

Ruso / J.J. Rousseau

Eğer kendimizde kusûr olmamış olsa idi, başkalarının kusûrlarını görüp işittiğimiz vakit o kadar memnûn olmaz idik.

Laroşfuko / La Rochefoucault

Bir nâmûslu adamın hissedebileceği en büyük meserret dostlarını mesrûr edebilmekten gelir.

Volter / Voltaire

Kânûnların emr, âdetlerin icbâr ve vicdânın tahsîn ettiği bil-cümle husûsât herkesin, pek güzel, bilmekte oldukları şu cümlede münderîcdir:

“Kendi hakkında yapıldığını istemediğin şeyi başkalarına yapma”.

Daklıs / (?)

Üç Dost

Sakın ahlâk ve etvârını tecrübe etmediğin bir adamı dost ittihâz etme; bir ziyâfet salonunda pek çok fakat zindân kapısında hiçbir dost bulamazsın. Vaktin müsâit iken bir dost edinmeğe gayret et.

Bir adam üç dosta mâlik idi; onlardan ikisini meclis-i ülfet ü sohbetine şâyân görürdü -kendisine en ziyâde arz-ı muhabbet eden- üçüncüsünü ise bir nâdân gibi telâkkî ederdi.

Nasılsa bir gün hâkim huzûruna celb olundu, (bî-günâh olduğu hâlde azîm bir cinâyetin maznûnu olmuştu). Şahsını pek çok müdâfaa ettiyse de mesmû' olmadı. En nihâyet lehinde hüsn-i şehâdetini iltimâs için dostlarına mürâcaat edip ağlayarak dediği: - Aman sevgili dostlarım! Beni içerinizden hanginiz müdâfaa edip bî-günâh olduğumu zâhire çıkaracak? Âmmenin hakkımda olan gazabı ânbeân teşeddüd etmektedir.

Üç dostundan birisi meşâgil-i zâtiyesinin kesretinden bahs ederek derakab i'tizâr etti; ikincisi ancak mahkeme kapısına kadar refâkât edebilip, mahkeme heyetinin hiddetde bulunduğunu görünce hemen sıvıştı. Şahsına pek o kadar ehemmiyet vermediği üçüncü dostu ise, kendini o derece bir memnûniyyet ve o kadar bir cesâretle müdâfaa etti ki, nihâyet berâat-i zimmetine hükm olunup sebebli tahliye kılındı, bundan başka bir çok hedâyâ ve 'atâyâ-yı girân-bahâ ile de memnûniyyetinin isticlâbına gayret olundu.

Bu âlem-i fenâda insan üç dosta mâliktir. Acâba insan mahkeme-i kübrâ-yı ebediyete çağrıldığı vakit bu üç dost ne yolda davranacaklar?

Akçe ki insanın hayatında bir muhibb-i mütekaddimdir. Vefâtı anında kendisini terk eder. İkinci dostu mesâbesinde olan akrâbası kendisini mezara kadar götürüp orada terk ve kendi meskenlerine avdet ederler.

Müddet-i hayatında, zihin ve fikrinden mütebâid bulunan ef'âl-i hasenesi, üçüncü dostudur ki kendisini kürsî-yi ehadiyete kadar kadar götürüp orada şahsını müdâfaa eder ve her hâlde eltâf-ı bî-nihâye-i samedâniyeden hissemend eyler. Herder*

Tevfik Rızâ

* Herder, Almanyalı olup pek meşhûr bir feylesofdur. 1703-1774

Ulüvv-i Cenâba Bir Misâl

Madam Jöfren, Meşhûr heykeltraş Buşardon'a iki aded mermer çiçeklik sipâriş eylemiş idi. Çiçeklikler yapılıp iki işçi vâsıtasıyla nezdine gönderildi. Madam Jöfren çiçekleri temâşâ etmekte iken birisinin kırık olduğunu müşâhede ederek işçilerden istizâh eylemesi üzerine merkûmlar:

Heyhât! Madam, bu felâkete duçâr olan arkadaşlarımız o kadar meyûs oldu ki hattâ huzûrunuza bile çıkmaya cesâret edemeyip mahzûnen avdet etti. Mösyö Buşardon duymuş olsa mutlaka kendisini tard eder. Halbûki zavallı arkadaşımızın familyâsı pek kesretli olup onların cümlesini infâka mecbûrdur. Bununla berâber;

-Peki, peki, bu kadar izâhât bence kâfi. Bu meseleden hiçbir kimseye bahs etmeyeceğimden emîn olunuz. Arkadaşlarınız da beyhûde yere meyûs olmasın.

Cevâbıyla işçileri yerlerine gönderir.

Biraz sonra kendi kendine:

-Bu adam pek mahzûn olmuştur. Kendisini tesliyet etmek için bir adam göndermeliyim.

Diyerek, uşaklarından birini yanına çağırıldı. Dedi ki:

-Mösyö Buşardon'un ikâmetgâhına gidip filanca adamı bulunuz. Şu on iki lirayı kendisine, şu üç lirayı da lehinde idâre-i kelâm eden arkadaşlarına veriniz, emriyle ulüvv-i cenâbını bir kat daha tezyîd eder.

Daklıs

Tevfik Rızâ

Hiddetli

(Şu mudhike yazıldığı zaman, pek o kadar âmmeyi celb edememiş idi: Fakat sonraları lâıyk olduğu derece, rağbete mazhar oldu. Lâharip)

Mülâhaza

Vâkı'â makâle-i atıyye, bâdî-i emirde pek basit görünürse de müdekkikâne mütâlâa olunacak olur ise ne derecelere kadar güzel yazılmış olduğu anlaşılıyor. Hadîd-i mizâc olanların ta'rîf ve tavsîfine bundan güzel bir misâl göremediğimizden bunun tecrübesini ihtiyâr ettik.

Mösyö Girişâr – (uşâğı?) cellâd herîf! Her vakit beni iki saat bekletecek misin?

(.....?) – Bahçede çalışıyordum, efendim. Kapı çalınır çalınmaz koştum, o kadar koştum ki yolda bile düştüm.

(Mösyö Girişâr) – Keşke kafan parça parça olaydı... Kapıyı niçin açık bırakıyorsun ? Zevzek!

(.....?) –Aman! Efendim, dün açık bırakmış olduğum için bendenizi tekdîr etmişsiniz. Açık bulunduğu vakit kızarsınız, kapalı olduğu vakit hiddetlenirsiniz. Nasıl yapacağımı şaşırdım.

(Mösyö Girişâr) – Nasıl yapacağınızı şaşırdın, öyle mi?

(Arist) –Ricâ ederim, birâder. Nâfile

(Mösyö Girişâr) – Siz biraz sabırlı olunuz... (.....?) Nasıl yapacağınızı şaşırdın öyle mi? Habîs!

(Arist) – Ricâ ederim, birâder, bırakınız şu herîfi de, azıcık da beni...

(Mösyö Girişâr) – Lakin, birâder efendi, siz uşâklarınızı tekdîr ettiğiniz vakit, herkes sizi serbest bırakıyor.

(Arist)- (kendi kendine) Biraz kendine bırakalım da hırsını alsın.

(Mösyö Girişâr) -(.....?) Nasıl yapacağını şaşırдың, ha? mel'ûn!

(.....?) -Hiddetlenmeyiniz, efendim, isterseniz çıktıktan sonra, kapıyı açık bırakayım? (Mösyö Girişâr)- Hayır.(.....?) – Fakat, efendim, başka çâre yok.....

(Mösyö Girişâr)- Daha mı ! Daha mı! Muhakeme ediyorsun? Hayvan!

(Arist) – Bana kalsa pek fenâ muhâkeme etmiyor. Böyle muhâkeme bir uşâğa mâlik olan, elbette memnûn olur.

(Möstö Girişâr)- Fakat, bence sizin muhâkemeniz de bir hiçtir. Evet muhâkemesi yolunda bulunan bir uşâğa mâlik olmayı herkes arzû eder. Fakat hakemlik eden uşâğa değil.

(.....) – (kendi kendine) Aman ya Rabbi! Şimdi çıldıracağım!

(Mösyö Girişâr) – (.....?) Susacak mısın? Sen.

(.....?) –Efendim, kulunuz; şaşırđım kaldım. Bir kapı ya açık ya kapalı. İntihâb buyurunuz, açık mı kalsın kapalı mı? Hangisini istersiniz?

(Mösyö Girişâr) – Rezil! Sana ben bin def'â söyledim ki benim istediğim kapı dâimâ ... fakat, şu hayduda bakın, şu hayduda! Bana bir uşâk parçası suâl sorsun! Ne demek! Habîs! Mel'ûn! Eğer seni bir def'â daha böyle yakalayacak olursam, vay hâline!...

(Arist'e) zann edersem, siz gülüyorsunuz, kânûn-şinâs avukat efendi?

(Arist) – Ben mi! Hayır, bu gibi emirleri uşâkların tamamıyla yapmayacaklarını bilirim de!...

(Mösyö Girişâr) – (Lavelya'yı göstererek) Halbûki bu çapkını benim başıma musallat eden sizsiniz.

(Arist) – Fenâ yapmadım zannederim!

(Mösyö Girişâr) – Ov! Zannederim..... ha! Gülücü efendi, biliniz ki, “zannederim” sözü akıllı bir adamın lisânından südür etmez

(Arist) – Ricâ ederim şu işi bırakalım, artık müsâde ediniz de size bir mühim haber...

(Mösyö Girişâr) – Hayır, evvelâ şu haydûd herîfden ne güne hizmetler gördüğümü gözünüzün önünde meydana çıkarayım da bir daha bilâ-sebeb kızmış olduğumu bana söyleyiniz. İşte şimdi göreceksiniz.(.....)'e - merdiveni süpürdün mü?

(.....?) – Ta yukarıdan aşağıya kadar.

(Mösyö Girişâr) – Havluyu?

(.....?) – Eğer zerre kadar bir şey bulabilirseniz, ayaklarımdan bütün bütün vazgeçerim.

(Mösyö Girişâr) – Katıra halâ su vermedin ha! (.....?) – İnanmazsanız, suya giderken beni gören komşulara suâl edin.

(Mösyö Girişâr) – Yulaf da verdin mi? (.....?) – Evet, hattâ..... de oradaydı?

(Mösyö Girişâr) – Fakat söylediğim gibi kana kana? Şişelerini götürmedin değil mi?(.....?) – Boşlarını bile getirdim.

(Mösyö Girişâr) – Mektûblarımı da postaya götürdün mü? Ha! (.....?) – Hiç götürmez miyim, efendim?

(Mösyö Girişâr) – Şu mekrûh kemâne el urma diye yüz kerre söyledim. Halbuki bu sabâh yine çalar iken..... hâtırınıza gelmiyor mu?

(.....?) – Onu siz dün parça parça etmediniz mi? Hâtırınızda değil mi?

(M ösyö Girişâr) – Gelen on iki çeki odunun halâ yerleşmemiş olduğuna emînim.

(.....?) – Hayır, efendim tamamıyla yerleşti. Hattâ gelen bir araba otu bile Giyom ile beraber anbara tıktık. Bahçede bulunan ağaçların hepsini suladım, üç tahta biledim, dördüncüsünü bilerken siz kapıyı çaldınız.

(Mösyö Girişâr) – (kendi kendine) şu tenbel çapkını mutlaka kovmalı..... bunun kadar beni hiçbir uşâk hiddetlendirmemiş idi. Bu herîf! Bu mel'ûn beni hiddetlendire hiddetlendire en nihâyet mevtime sebep olacak! (.....?)'e def ' ol şuradan!

(.....?) – (Arist'e, yavaşça) Acâba ne içmiş?

(Arist)– (Mülâyimâne) Çekil oradan.(.....? çıkar)

Tevfik Rızâ

Mehmed Nâdir

(Kuvve-i Mihânikiye)

İnsan, bu kuvvetin te'sîrâtını bir fikr-i amîk ile mülâhaza eylese: Def'aten hem ürker hem de kuvveti şâyân-ı sitâyiş bulur. Hep bu kuvvet sâyesinde değil midir ki: Eb'âd-ı nâ-mahdûdeyi imlâ eden cevâhir-i ferdiyye yekdiğeriyle tereküb ederek bil-cümle sevâbit ve seyyârât vücûd bulmuştur? Bunu düşündükçe insan kuvveti şâyân-ı sitâyiş bulur yine kuvvetin te'sîrâtıyla değil midir ki: Eb'âd-ı mücerrede, nâ-mütenâhiyye içinde sebâhât eden ecrâm-ı bî-nihâye, ve bu cihetle seyyârâtın sekeneşi kâffe-i mevcûdât ve mahlûkât

herc ü merc olup cevâhir-i ferdiyyeye ircâ' edilebilir? Bu cihetini düşündükçe insan ürker. Kuvvetten maksâd ne olduğunu iyice anlamak için, bir kerre ta'rîf-i fenniyesini yazmak muktezâ-yı hâldendir sanırız.

Kuvvetin ta'rîfi şu vecihledir: "Bir cismi hareket ettiren, veyâ hareketine sa'y kılan, velhâsıl bir eser hâsıl eden şeye kuvvet denir".

Kuvvetin künh ü mâhiyeti henüz ma'lûm değil ise de eseriyle belli olmaktadır". Bir cisim hareket ediyor" denilse, mutlak bir kuvvetin taht-ı te'sîrinde bulunduğu anlaşılır. Bir cismin müvâzenette olduğu tasavvur edilse, birkaç kuvvetin esîr-i mutlakı bulunduğu mütebâdir-i hâtır olur. Çünkü müvâzenet bir cisme birden ziyâde te'sîr eden kuvvetlerin – her ne sebeble olursa olsun– yekdiğerini mahv ve ifnâ ederek cism-i mezbûru hareketten iskât etmesine derler.

Bundan anlaşılıyor ki: Kâinâta hiçbir şey bu kadar ki: Kuvvetin te'sîrinden hâric vâkî' olsun. Kuvvet, kâinâtın her cihetini muhîttir.

Mâddiyûn der ki: Bu mevcûdât-ı avâlim eczâ-yı ferdiyenin tereküb ve terâkümünde hâsıl olmuştur. Binnen alâ zâlik, illet-i müstakile eczâ-yı ferdiyeden başka bir şey değildir. Pekâlâ! Hadî, şu fikr-i sakîmi kabûl edelim, lâkin bir kerre düşünmek değil midir ki: Bu eczâ-yı ferdiyeyi hareket ettirmek ve yekdiğeriyle terkîb ve temzîc eylemek için elbette bir kuvvetin vücûduna ihtiyâc hisseder? Tefekkür etmek lâzım gelmez mi ki: Şu ecrâm-ı adîdeyi mahrek-i aslîlerinde müstakır kılan kuvvete, şümûsun câzibeleri gâlib gelse aceb bu kâinât, bu seyyârât bî-nihâye ne hâl kesb eder? Şüphe yoktur ki: "Küllî şey'in yerciu ila aslîhi" Kelâm-ı hikmet-i ittisâmına ittibâen bir kerre tevâbi'in her biri, metbû'-ı mefhumlarının sine-i câzibe edâlarına atılacak ve bu hâlde insanların vücûdları tebahhur ederek, nâm ü şânları bile kalmayacaktır. Bir kerre de metbû'larda, yâni şümûsda, kuvve-i an-il-merkeziyyenin, kuvve-i ilâ-el-merkeziyyeye galebesini farz edecek olsak: Bu hâlde dahi şümûsu terkîb eden mevâdın her biri bu'd-ı mücerrede atılarak –ve çünkü bir icrâ-yı lâyetecezziâyı yekdiğeri kesb-i irtibât ettirerek kuvvetin ihlâlini farz etmiş olduğumuzdan– bunlar birbirlerinden bir sür'at-i seriyye ile infikâk ve infisâl ederek, eb'âd-ı mücerrede cevâhir-i ferdiye-i nâ-mütenâhiye ile memlû kalacaktır! Pek güzel ama! Bu zerrât, acaba ne hâlde bulunacak? "Bu'd-ı mücerred dâhilinde ile-l-ebed hareket

edecek” denmiş olsa, kuvvetin ademi tasavvur olunduğu gibi harekete bâis ve sebep ne olabilir?

“İlâ âhiri-n-nihâye bu‘d-ı mücerred içinde istikrâr eyleyecek” hükmü verilse, istikrâr fence müvâzenet demektir”.

Müvâzenet ise yukarıda ta‘rif olunduğu üzere, bir cismin birden ziyâde kuvvetlerin taht-ı te’sîrinde bulunarak durması hâline tesmiye olunurdu. Bu takdirce bir cisimde hareket ve müvâzenet hâlî olmazsa cism-i mezbûr ne hâlde bulunur? Hareketsiz müvâzenetsiz bir hâlin tasavvuru kaabil midir? Eğer ziyâdan, zulmetten hâlâ ve mahûden ânî bir hâlin tahayyülü mümkün ise bir cismin de hareketleri, müvâzenetleri berî olarak tasavvuru kaabil olabilir. Halbuki bu hallerin her ikisi de adîm-i imkândır.

Bundan anlaşılıyor ki: Kuvvetsiz, kâinâta hiçbir şey ve hâtta hiçbir cüz’ ü ferd idâre olunamaz. Öyle ise “kuvvet” illet-i müessire olmak lâzım gelir.

Kim bilir? Şu anda kuvvetin kârhâne-i hakîkisinde nice bin şümûs imâl ve ibdâ‘ edilerek eb‘âd-ı mücerrede dâhiline atılıyor? Kim bilir? Yine şu ânda nice bin âfitâb-ı tâbnâk -seyyârâtıyla birlikte- kuvvetin te’sîriyle icrâ-yı ferdiyeye tahavvül ederek kâr-hâne-i kuvvetin destgâh-ı ulviyetine düşüb yeniden sûr-ı muhtelif-i âhirde arz-ı vücûd ediyor? Kâinâtın -ki âlem-i kevn-i fesâddan ibârettir- ihtimâl ki şimdi, bir çok yerlerinde nice gürültüler kopup duruyor da bu‘diyetin nâmütenâhiliği mülâbesesiyle işitemiyoruz! İhtimâl ki, nice milyonlarla zî-rûhların vücûdları -buldukları seyyârâtın metbû‘ları üzerlerine atılmalarından- yanıp kavruluyor tebahhur ediyor da, bizim haberimiz olmuyor. Bu ahvâl-i dehşet-engîz, ve şu bedâyi‘ ve ihtirâât-ı muciz-âmîz hep bir kuvvetin te’sîriyle hâsıl ve nümâyân oluyor. Bu hâlde, maddiyâta illet-i müstakile denileceğine kuvvete ıtlâk olursa daha becâ olmaz mı? Hakikatte daha mutâbık ve muvâfık bir söz söylemiş ve bir fikr-i âlî-i vecdî hâsıl edilmiş olmaz mı? Bizde bazı şık beyleri görülüyor ki: bir mikdâr Fransızca öğrenerek: Demokrit, Epikür gibi maddiyûnun âsârını mütâlâa ederek, muhâkemesizlikten, ve daha doğrusu fikdân-ı fennden: “Ben materyâlistim” derler de: “Şecâat arz ederken merd-i kıbtî sirkâtin söyler”. Müddeâsınca izhâr-ı hamık ve belâhet eylerler.

Ey muhibb-i hakikat olan insanlar! Bu kuvveti sevelim, zirâ terâkkiyâtın menşei ve masdar-ı zuhûru kuvvettir. Kuvveti sevin ve onunla ziyâde iştigâl eden milletler görülüyor ki: Terâkkiyâtın hemen evc-i bâlâsına tasa'ud etmişlerdir. Şunu da söyleyelim ki: Bu kuvvetin- küh-i mahiyetini değil- te'sîrât ve kavânîn-i malûme ve mevcûdesini bildiren fen: (Ceraskal)

Esef olunur ki: Henüz daha mekâtib-i âliyemizde bile bu fenn-i celîl-üş-şâne pek az belki "hiç" denecek kadar az ehemmiyet veriliyor. Halbuki: Kâinâtın hangi noktasına bakılsa Ceraskal kanûnları mütâlâa ve müşâhede edilmemek mümkün değildir, küre-i arz üzerinde bir cismin sukutu Ceraskal kanûnu dahilindedir. Mermiyâtın mahrekleri bu fennin kavânîne tâbî ve mutîdir. Sefâin inşâsı ve bunların makinelerinin imâl ve tahlilleri hep mekanik kavâid-i ulviyyesine menûttur.

Ecrâmın şu intizâm-ı hayret-efzâsı mekanik fenn-i celîlenin kavânîn-i muntazaması sâyesindedir. İnsanları küre-i arz üzerinde meşy ü hareketleri deniz sularının ceryânı, velhâsıl her bir ahvâl ve keyfiyât bu fenn-i âlî kavâid ve kavânîni dâhilindedir. Garbın ve husûsuyla İngiltere'nin terakkiyâtı ne sâyede hâsıl ve peydâ olmuştur? Kuvvete meyl ve rağbet sâyesinde değil mi? Hakâyık-ı tabiâti anlamak kuvvetin kavânîn-i mevcûdesini bilmekle hâsıl olur.

Ebnâ-yı beşerde büyük büyük hizmetler etmek yine kuvvetin kavânîn ve kavâidini tahsîle muhtâctır. Kuvveti anlamak Ceraskal fennine âşina olmakla olur. Bu fennî tahsîl ise bir çok fûnûn-ı esâsiyeyi bilmekle mütevâkıftır. Bu fenn-i celîle hâdim olmak için değil midir ki: İcâd ve ihtirâ' edilen makinelerin tahrîk ve istimâlleri mümkün oluyor. Bu takdirce biz maddiyâtle değil, ciddiyâtle uğraşmalıyız. Kuvvâ-yi ulviyenin hall ü terkîbleriyle evkât-güzâr olmalıyız ki: Millet ve vatana hizmet edelim.

Fabrikaları idâre etmek kuvvetleri bilmekle olur. Menâfi' ve teshîlât ise fabrikalarda görülmektedir. Hevâ-yı nesîminin pek hâlis ve sâfisini teneffüs edip de, beri tarafından nâre-i fakr ü ihtiyâc ile yanıp kavrulacağımıza fabrikaların taaddüd ve tekessürüyle hevâ-yı nesîmimizi maden kömürü dumanları ile ihlâl edelim de refâh veistirâhât-ı umûmiyeyi istihzâr eden maden-i asferi fabrikaların yetiştireceği masnû'ât-ı ma'mûlât-ı müfide vâsıtâ- sıyla istihsâl edelim. Çalışalım efendim. Sâadet-i maddîye ve

manevîyemizi tahsîl-i san'at ve ma'rifetle arayalım. Artık bundan böyle: "İzzet-i âdem de geçer gam da geçer âlemde" vaktini hoş geçirip şöylece eğlenmelidir". Arkasından bir de "vay!" para etmez! Filhâkika beşer eğlenmek de ister. Fakat biz umûmen vezâif-i insaniyeyi zevk ü safâya hasr ediyoruz. Bir kerre tenbelliği terk ederek servet-i umûmiyemizi hâsıl etmek için ale-l-umûm tahsîl-i fûnûn ve ma'ârifeye hasr-ı vücûd edelim de sonra bir sûret-i muttaride ile zevkimizden de geri kalmayalım.

Fakat böyle fikdân-ı ma'lûmâtımızla beraber, bir de zevk ü safâhâte inhimâk veyâhud tenbelliğe hasr-ı vücûd edip de zaman-ı mukaddesemizi beyhûde yere sarf ve istihlâk edersek bizim için dünyevî refâh ve saâdet mümkün ve mutasavver değildir.

Biz haddimizi bilelim. Çünkü bu yolda cehâletimizin isbâtı bir berâhim-i kâtıa ile meydândadır. Bu âna kadar sanâyi' ve ma'ârif yolunda bir şey îcâd ve ihtirâ' etmek şöyle dursun Garbiyyûnun keşf ve îcâd edegeldikleri bunca hakâyık-ı fûnûnu ve havârık-ı sanâyi' anlamaktan acz ü meskenetimiz güneş gibi ortada duruyor.

Evet biz cehâletimizi mukırr olmalıyız. Lâkin hâlimize merhâmet ederek, fakat yeis ve fûtur getirmeyerek tutulmuş olduğumuz hummâ-yı muhrıka-i cehl ü nâdâniye bir devâ-yı âcil tedârîki çâresini gece gündüz sa'y ü gayret-i tâm ile arayıp bulmalıyız. Terakkî ve tefennün etmek sırrını keşf eylemeliyiz. O da: Ulûm ve ma'ârifeye cidden hasr-ı efkârdır. Bu da kuvâ-yı tabîyyeyi belleyip onları mahall-i lüzûmunda istimâl ile servet-i umûmiyeye nâil olmaktır.

Tercümedir

Sayd ü şikâre çıkmış bir kral, bir orman içinde maktûl bir insan na'sına tesâdüf eder. Bu maktûlun etrâfında câlib-i merhâmet bir sûrette uluyan bir köpek müşâhede eder ki: Bu bîçâre hayvanı sâhibinin yanından ayırmak için hükümdârın etibbâ'ı pek güçlük çekerler. Muahharen kral, na'sı defn ettirir ve köpeği alıp birlikte sarayına gelir. O ânda bu fi'l-i katlin mütecâsirini taharrî etmek için lâzım gelenlere emir verir. Her tarafı ararlar, mümkün değil kaatili keşf edip meydâna çıkaramazlar.

Bu vâkıadan bir hayli zaman sonra –ki artık bu madde herkesin sahife-i fikr ü hayâlinden silinmiş gitmiş idi- bir gün kral askerini gözden geçirmekte ve zavallı köpek dahi yanında bulunmakta idi. Çünkü bu köpek kralın pek sevgilisi olmuş idi. Bu esnâda köpek birden bire bir tavr-ı mütehevvirâne ve müntekîmâne ile askerlerin üzerlerine doğru hücumlar gösterir. Ve bunun bu hâli güyâ sâhibinin kaatilini keşf eylediğini imâ eder. Kral köpeğin bu gibi bir germiyyetli çabalayışını görerek neferlerinin birinden şüphelenmeye başlar. Ve derhâl merkûm nefer tevkîf olunur.

Taht-ı istinkâka alındığı zaman, itîrâf-ı cürm ü cinâyet ederek cezâsını bulur.

Meşâhîr-i üdebânın âsâr-ı edebiye-i mevcûdelerini bil-mütâlâa, yekdiğeriyle mukâyese ederek, üdebâ-yı müşârünileyhim meyânında birinin âsârına meyl ü muhabbet eden Sâbit Efendi isminde bir zât-ı edîb müşârünileyh ile görüşmeyi arzû eder. Her nasılsa ehîbbâsından birine bu arzûsunu beyân ve buna bir çâre bulunmak yolunu kendisinden istîmzâc eyler.

Ahbâbı – Bundan kolay ne var? Sizin âsârına hayrân olduğunuz edîb benim iyi bir dostumdur. Sizi götürüp ona takdîmde kusûr etmem Sâbit Efendi– bu bâbda gerçekten minnettâr olurum birâder.

Beynlerinde bir yevm-i muayyen ta'yîn eden şu iki ehîbbâlar yevm-i mezkûrda buluşurlar. Ve doğruca edîbin konağına giderler. Sâbit Efendi gerçi zekice bir şey idiye de mamafih pek de sâfderûn olduğundan muhabbet ettiği edîbin odasına girdikleri zaman edîb-i müşârünileyh kendilerini nâzikâne bir sûretle istikbâl edişine hayrette kalır. Edîb Efendi gâyet nahîf-beden bir zât olduğundan Sâbit Efendi mütâlâa ettiği âsârını, edîbin şahsına nisbetle pek âlî bulur ve bir türlü bu âlî sözlerin böyle serçe kuşu kadar bir vücûddan sâdır olduğuna kâil olmak istemezdi. Sâbit Efendinin sâfderûn bir zât olduğunu söylemiştik yâ! Biraz musâhebetten sonra Sâbit Efendi, edîb efendiye şöyle söyler:

-Efendimiz, âsâr-ı âlîyenizi mütâlâa ettiğim zaman zât-ı âlîlerini gâyet müşekkel ve muhteşem bir zât-ı azamet-vekâr zannedirdim. Halbuki zehâbım pek yanlış çıktı.

-(Tebessüm ederek) Evet fakat edîblerin azamet ve ihtişâmı vücûdlarında değil fikirlerindedir.

Kadınlar hakkında bazı meşâhîrin sözleridir ki Ahmed Münif Efendi tarafından gönderilmiştir.

Dişleri güzel olan kadın dâimâ güler.

Madmazel Sofi Arnod / (?)

Tarz-ı telebbüs moda nâmıyla tebdîl eden bir kadın onu ya kendi kusurunu seyretmek veya başka kadınların hatâlarını meydâna koymak için ihtiyâr etmiştir.

Kezâ

Kadınlar üç şeyi pencereden atarlar: Vakitlerini, sıhhatlerini, pâzelerini.

Madam Dö Jöfron / (?)

Kadınların dili silâhları hiçbir vakit paslandırmazlar.

Madam Negr / (?)

Genç ve güzel iki kadın hiçbir vakit dost olamazlar: Aynı malı satan iki tâcir iyi komşuluk edebilirler mi?

Ninon Dö Langlura / (?)

Bir kadın güzel olup da câzibesiz midir? Yemsiz oltaya benzer.

Kezâ

Hafif-meşreb bir kadın yalnız kanadından tutulan bir kuşa benzer. Bir gün olur da kaçarsa elde ya birkaç tüy bırakır yahûd hiçbir şey bırakmaz.

Saneh / (?)

Kadınları muhâfaza etmek ister misiniz? Kuşlar gibi kafese tığın!

Kezâ

Körün birine “zevcen bir keldir!” dediklerinde: “ evet dikenlerimden ben de öyle olduğunu hissediyorum” demiş.

Kezâ

Kadınlar erkekleri cennetten cehenneme ilkâ eden bir takım şeytanlardır.

Kezâ

Kadınsız bir saray ilkbahârsız bir seneye yahûd gülsüz bir bahâra benzer.

Birinci Fransuva

Mekteb-i Sultânî Talebesinden –İhsân Beyefendiye

Varakanızı aldık. Birinci nüshamızda mûnderîc Fârisî beyti pek güzel hall ve tercüme etmişsiniz. Teşekkür ederiz.

Talebe-i mûmaleyhimden H. Kemâl Beyefendiye

Sizin de varakanızı aldık. Gönderdiğiniz manzûme güzeldir. Bu eser evvelce gazete ile neşr edilmemiş olaydı, maa-l-memnûniye derc ederdik.

Nüşhalarımız daha muntazam çıkar ümîdiyle matbaayı değiştirdik. Umarız ki bundan sonra Âfâk, enzâr-ı kârîne daha parlak görünür.

Geçen nüshamızda mûnderîc “İmzâ” ser-levhâlı varaka üzerine beyân-ı mütâlâa edeceğimizi va'd etmiş idik. Bu nüshamız için hazırlanmış olan âsârın çokluğu mütâlâyı tehîr ettirdi.

Numara: 4

Edebiyât

Hasbihâl

E'âzım-ı şuarâmızdan Hersekli Ârif Hikmet Beyefendi Hazretlerindir.

İlâhî dehri yokdan vâ edersin

Nebûdu bûd ile devvâr edersin

Tezâdı eyleyib mizân-ı hikmet

Kemâl-i kudretin izhâr edersin

Zuhûrun perde eylersin zuhûra
 Cemâl-i vahdetin estâr edersin
 Füyûzâtın idüb mevkûf-ı hicret
 Habîbin vakfe-gû-i gâr edersin
 Ayân etmek için esrâr-ı aşkı
 Halil'e âteşi gül-zâr edersin
 Nice Yûsuf gibi ahrâr-ı dehri
 Esîr-i renciş bîzâr eylersin
 Ene-l-Hakkla idüb Mansûr'u gûyân
 Varır sonra anı ber-dâr edersin
 Celâlin eylemekçün hükmün icrâ
 Cahîmi mesken-i fuccâr edersin
 Gedâ eylersin istersen şâhânı
 Gedâyı şâh-ı haşmetkâr edersin
 Olunca bir zelîlin kaderi âlî
 Nice yüzbin âzîzi hâr edersin
 Sorulmaz hikmetinden kudretinden
 Teâl-Allah neler der-kâr edersin
 Kimin zir-i zâlâm-ı gamda pâmâl
 Kimin bâlâ-rev-i envâr edersin
 Kimin bî-gâne-i idrâk-i ma'nâ
 Kimin mahrem-i esrâr edersin
 Kimin mescîd-nişîn ü subha bir gîr
 Kimin dürr-i deyr ü dürr-i zünnâr edersin
 Kimisin müsterîh-i izz ü ikbâl
 Kimisin ye's ile gam-hâr edersin
 İdüb ta'lîm-i elhân andelîbe
 Nevâ-perdâz-ı cevri-hâr edersin
 Verirsin hüsn-i hâlet dilberâne
 Gönül bî-çâresin dûçâr edersin
 Füsûn ü nâr ile çeşmân-ı yârı
 Gehi fettân ü geh mekkâr edersin
 Bilinmez cilve-i ahkâm-ı takdîr

Gönül beyhûde sen efkâr edersin
 Bu râz-ı mübhemi kim bildi söyle
 Neden bilmezliğinden âr edersin
 Azîzim gel vücûdundan haber ver
 Ne hâcet-i gaybdan ihbâr edersin

Sevâbın nolduğun bildinse sûfî
 Günehden yana istiğfâr edersin
 Cihânı eyleyüb keyfince tasvîr
 Muhâlif gördüğün inkâr edersin
 Değildir ihtiyârın çünkü elde
 İstersen her ne kim nâ-çâr edersin
 Te'eddüb kıl dem urma mâcerâdan
 Hatâ-yı sâbıkın tekrâr edersin
 Unut bildiklerin düşme inâda
 Tekbîrle işin düşvâr edersin
 Nesin bilmem ne buldun böyle âyâ
 Ne haysiyetle istikbâr edersin
 Tecellî-gâh-ı kudretinin derûnun
 Niçin sen böyle teng ü târ edersin
 Edersen aşk ile perhîz ü pâkî
 Dilin ser-defter-i ibrâr edersin
 Değil cây-ı temettu' dâr-ı dünyâ
 Sanırsın bunda güyâ kâr edersin
 Ecel der-pîş, menzîller firâvân
 Yine ümmîd-i istikrâr edersin
 Gönül der-yûze-i feyz ile Hakdan
 Sirişkin gerçi kim isâr edersin
 Nedendir anlaşılmaz âh ü zârın
 Demâ dem âh âh ü zâr edersin
 Giriftâr olduğun sevdâ-yı aşka
 Lisân-ı hâl ile tezkâr edersin

Cenâb-ı şâha arz-ı müddeâ kıl
 Murâdın tâbını ızmâr edersin
 Meded yâ gavs-i Hakk yâ pîr-i Geylân
 Ki imdâdı bana her bâr edersin
 Sana güçlük mü var kim yek nazarda
 Dilersen evliyâ-etvâr edersin
 Cihân-ı dilde sensin abd-i kadir
 Beni lûtfunla sen ikdâr edersin

Mütéhayyirân-ı üdebâmızdan Humus mutasarıf-ı Sâbıkı Celâl Beyefendi
 Hazretlerinin bir gazel-i âlîleri:

Füsûn-ı işvesi berhem-zen-i dîn ü dîl ü cândır
 Nigâh-ı fitnesi müstevcib-i âşûb-ı îmândır

Arak-riz letâfet etti mi ruhsâre-i nâzın
 Yine evrâk-ı gül nûr-ı seherden şebnem efşândır

Nasıl imkân-ı cemiyet bulur insâf kıl insâf
 O diller kim perîşânî-i zülfünle perîşândır

Âvâlimsûz-ı hasrettir, felek beyhûde devrr etmez
 Kaçar ecrâm-ı ulvî dûd-ı âhımdan hirâsândır

Gamın şeb tâ seher bin saltanat teşkîl eder dilde
 Sabâh-ül-hayr ikbâlim benim şâm-ı garîbândır

Celâl artık yeter her işde bâr-ı minnet-i mahlûk
 Hayâtı böyle imrâr eylemekden ölmek âsândır

Yaprak

Kurumuşsun filizinden koparak;
 Nereye böyle zavallı yaprak?
 -Bilemem; fırtına yıktı meşeyi:
 İstinâd-gâh-ı feryâdım o idi.
 Tâ o günden beridir bâd-ı sâbâ,
 Nefha-i zulmü ile bî-pervâ,
 Sürmekte beni bilmem nereye
 Ovadan dağlara yâ meşcereye.
 Girdim böyle bilâ havf-ü keder
 Neresiyse varak-ı gül ki gider,
 Nereye âzim ise her bir şey:
 Beni bâd onlara etti der-pey!

Âfâk heyet-i tahrîriyesi huzûruna takdîm eylediğim şu manzûme Fransız şâirlerinden Arnoldun'dur ki dest-i tahrîb-i rüzgâr ile dalından dûr olmuş sevk-i kazâ ile âvâre kalmış bir yaprak lisân-ı hâliyle dehrden şikâyeti mutazammındır. Takdîmine cürretim ise ulviyet-i hüsn ü kemâl tasavvurca havârık-ı ebediyeden add olunmağa şayân bulunduğu içindir.

Şark kıyafetine sokulmuş bir Frenk dilberi olan şu manzûmenin letâfet-i dil-firîbine kıyâfetin biçimsizliği hâlinde bile gönüller müncezib olmamak mümkün değildir itikâdındayım.

Âfâk gibi cilve-gâh-ı irfân hükmünde bulunan bir vüs'at-ı abâd-ı edebde isbât-ı vücûda kalkışmaklığım mahzâ-i in'itâf-ı pertev-i belâgatle iktisâb-ı nûr-ı ma'rifet eylemek maksadından ileri geliyor.

Âfâk'ı, reng-i cehâletten nişân verecek derecede karartmağa bihakkın liyâkâtini mu'terif bulunduğum makâl-i sevâd veyâ sevâd-ı makâlem ümîd ederim ki o nûrun karşısında mahv olub gider.

A. Nâzım

Âfâk

Nâzım Beyefendi'nin, tecellî-zâr-ı âsâr-ı nev-resîdegân olan Tercümân-ı Hakîkat'te güzel güzel varakalarını nazar-ı takdîr ile görmekte idik.

Bize de ihdâ buyurdıkları şu eser-i güzîni müftehirâne derc ediyoruz. Böyle eserler Âfâk'ı karartmak şöyle dursun, envâr-ı münteşiresine kuvvet verir. Letâfet bahş eder. Âfâkîleri müteşekkir eyler.

Genç Nâzım Bey terakkîden elbette bir ân hâlî kalmayacaklarından bundan sonra da göndereceklerini ümîd eylediğimiz eserleri şüphesiz daha lâtîf olur.

Onları daha büyük memnûniyetlerle kabûl etmeliğimiz tabî'îdir.

Muallim Nâcî

Letâif

Hüsn-i tahrîr iddiâsında bulunur bir beyefendi hakkında söylenmiş.

Bir Kıt'a

Yazdığım sözler bütün parlak düşer, dermiş beğim.

Bence parlaklık anın rîkiyle kırtasındadır

Parlatırdım şimdi tahrîrât-ı bî-ma'nâsını

Olmasa mudhik o yanlışlar ki imlâsındadır

Sâhib-i imtiyâz

Muharrir efendiler! Her fikr-i şu'ledârdan evrâk alur cilâ, güzel ama ne diyorlar, biliyor musunuz?

Bir muharrir

Ne diyorlar? Aman yazdığımız şeyleri muâheze mi ediyorlar?

Sâhib-i imtiyâz

Hay hay! Âfâk'ın bazı mündericâtı fâidesiz, letâfetsiz bulutlara benziyor, diyorlar. Bir de "Âfâkî sözler" lâkırdısı var. Ricâ ederim. Dedirmeyiniz. Şunu gereği bir parlatınız.

Muharrir

Rüzgâr müsâid olursa o bulutlar hep çekilir gider.

Sâhib-i imtiyâz

Ne demek?

Diğer bir muharrir

Parlatınız ama günde bize parlak olmak şartıyla birer dâne lira vermelisiniz. Anladınız mı?

Diğer muharrir

Evet evet!

Sâhib-i imtiyâz

Yu!!! İşte sâde onu yapamam. Ben şimdi mesârîf-ı tabi'îyeyi nasıl çıkaracağım, diye düşünüp duruyorum.

Püsküllü Belâ!

Tuna Gazetesini unutmak, bir çok zaman kalemiyle umûma arz-ı hidmet eyledikten sonra mütevârî-i hâk-i fenâ olmuş bir edîbin artık adını anmamak nev'inden bir insâfsızlıktır.

Şimdiki vilâyât gazetelerine benzemezdi. Güzel şeyler yazardı. Mütâlâasından istifâde olunurdu. Kendisini İstâbulca da erbâb-ı mütâlâyaya sevdirmişti.

Acaba bazı kaari'n-i kirâmın hâtırında mıdır ki bu gazete bir nüshasında

"Meczûba İlişmemeli"

Ünvânıyla bir bend yazmışdı?...Pek de ümîd olunmaz.

Bizde nazar-ı dikkat o kadar mebzûl mudur ki ehemmiyetsiz add edeceğimiz şu “Meczûba İlişmemeli” ye de ilişsin?

O zaman her nüshasını okuduğum Tuna'nın bu bendi ibret-âmîz letâifden bulunduğu için benim hâtırımında kalmış.... yazacağım. Serlevhasından da anlaşılacağı üzere bu bend, ta'bir-i nâzikâne kullandığımız vakit “Meczûb” ünvânıyla teşrîf etmek istediğimiz bayağı delilerden birisine müteallik idi.

Biraz teennî ediniz. Birdenbire öyle “adam sen de nereden hâtırına geldi, bırak şu deliyi!” demeyiniz.

Derseniz, korkarım ki

-Mecnûn olur ki akla idrâk-bahş olur!

Mısrâyıyla ifâde olunan hakîkati anlayanlardan değiliz, demiş olacaksınız... Hele bir kerre okuyunuz. Mutlaka hoşunuza gidecek. Hâtât Afâk'ın gelecek nüshâlarında bunun nâziresini arayacaksınız ama bulamayacaksınız. Bir daha kim böyle külfet edip de size Mecnûn efsânesi yazacak? Uzun şey!..

Hikâyemi uzun sanmayınız. Değildir. Mu'tedîdir. Meşrebinize göredir. İşte başlıyorum. Ucu demirli, kalın bir sopayı istishâb ederek, canının istediği yerde gezip dolaşmak mu'tâdı olan âteşin mizâc bir meczûba, ukalâ-yı zemâneden biri takılırmış. O takıldıkça herîf söylenir, herîf söylendikçe beyefendi güler, eğlenirmiş.

Mübârek!....Meczûbun, yanından kat'â ayırmadığı o koca sopayı hiç de nazar-ı ehemmiyete almadın mı?

Zaman yamandır! Adama tanımadığı,yahûd tanımak istemediği şeyleri tanıtır. Adamı zebûnkûş-i zebûn eder bırakır.

Adama eğlenecek tarabhâne ararken, kaçacak virâne aratır! Daha neler yapar! Meselâ, bir muharririn zâif kalemini, delinin o sopasından değil; eski zamanda kahramânların zor bâzu ile kullandıklarını işittiğimiz o bilmem kaç batmanlık dehşetli “gürz”lerden daha mehîb gösterir.

Zaman ne isterse yapar. O istediğini yapadursun, siz şu tesâdüfe bakınız! Bir gün beyefendi ehibbâsından birisinin odasına girdiği vakit, bakar ki bizim meczûb, orada, tenhâca bir kanepenin üzerinde, çenesini göğsüne dayamış duruyor... Meğer öylece uykuya dalmış kalmış imiş! Başındaki o rengârenk kâğıttan yapılmış sivri külâh ise tabii ileriye doğru göğüs vermiş! Külâhın ucunda da yine kâğıttan tuhaf bir püskül var ki teneffüs hareketiyle yavaş yavaş sallanıp duruyor! Beyefendinin bu manzaradan artık ne derecelerde mahzûz olduğunu siz hayâl ediniz.

Niçin tecâvüz edersin behey şık! Temâşâ ile iktifâ etsen olmaz mı? Herîfin püskülünü tutuşturmağa niçin kalkışırsın?

Şeytân dürtüyor. Duramaz. Bir kibrit çakar, püskülü tutuşturur. Bir de alev külâha sarmaz mı? Beğimizin etekleri tutuşur. Külâhı herîfin başından çıkartmak ister. Çekiştirmeğe başlar.

Külâh ise çene altından sıkıca bağlanmış bulunur. Bir hayli uğraşır.

Bu sâdemât ile herîf uyanır. Vây!... Sâde uyansa, sâde söylense bir şey değil. Gözünü açar açmaz yanında durmakta olan mahûd sopaya sarılarak âteş püskürürcesine bir hiddetle -kaçamak gösteren- mîrimizi ta'kîbe başlamasın mı?

İşte bu fenâ!.. Beyefendi tabana kuvvet kaçır. Deli kovalar. Öyle bir hayli giderler. Birkaç sokak dolaşırlar. Nihâyet o hız ile ayağı kayan mîr-i mûmâileyh sokak ortasında hâzır bulunan sulu çamurun -her ne atılsa kabûl eden- âgûş-ı mülevvesine cân atar.

Mîr-i mûmâileyh çamur içinde yatıyor!...

Hazret-i meczûb da sopa omuzunda, gözleri dönmüş âvâz-ı bülend ile gâyet şiddetli kelimât-ı muntekimâne söyleyerek arkadan çatıyor!...

Âh! Çamurun içinde boğulmadan ihtifâ kabil olsa!.. Ne mümkün!... sâhib-ül-âsâ yetişirse iş fenâ! Bir vuruşta batıracak. Herîf deli! İndinde bir külâh için, bir adam başı ezmek işden bile değil! Şimdi ne yapmalı?... Durunuz! O ne! Çamurun içinde kurbağa sesi gibi bir şey iştiliyor....Vâh zavallı! Mîr-i mûmâileyhin âvâze-i istimdâdı! “Aman yetişin, öldüm!” diyor!....

Nasıl mîr-i mûmâileyhe acıdınız mı!... Yazık yazık!

Bu ne zillet!...

Müjde müjde kurtuldu!

Oradan bir araba geçiyordu. Mîr-i mûmâileyh o hâl ile o kılıkla arabacıya zelîlâne bir yalvardı. Araba geldi. Beyin tâ üstünde durdu. Meczûb da geldi çatı.

Bereket versin,arabanın altında, çamurun içinde hemen nefes almıyor denilecek bir hâlde bulunan mîr-i mûmâileyhi görmeden yıldırım gibi geçti gitti. Beye haber verdiler. Araba da çekildi.

İşte o zaman kemâl-i ihtirâz ile lertzân lertzân etrâfına bakınarak çamurun içinden yine oldukça nâzikâne bir tavır ile kıyâm eden mîr-i mûmâileyhi seyretmeliydiniz. Elbette şu bendi okumuşdan ziyâde gülerdiniz. Sâde gülmemeli mi? İbret de almalı!

Hâtâ Tuna Gazetesi, hikâyeye şöyle bir hâtıme de yapmıştı.

“Şu bendimizi okuyanlar hiç olmaz ise tebessüm edecekleri gibi bazılarının ibret alacakları şübhesizdir”.

Hakikat! Şu mecnûn, hemen mecnûn-ı âmirî merhûm kadar ibret-bahş-i ukalâ olabilir.

Bu hikâyemizi pek de hezeliyâttan sanmamanızı arzû ederiz. Gâyet ciddi mi istiyorsunuz? Öyle ise beşinci Âfâk'da bulunacak “Zavallı Aşk” serlevhalı makaleyi okumağa hazır olunuz.

Mehmed Şükrü

Sular

Hevâyic-i zarûriyemizden olan suyun hâl-i dâimîsinde yüzde 85 kısmı müvellid-ül-humûza ve 15 kısmı dahi müvellid-ül-mâ'dan mürekkebe olup bundan başka münhâl olarak vezninin yüzde 1.5 cüz'ü havadır. Havanın şu kısmı dahi hemen müvellid-ül-humûzadan ibâret gibidir. Zirâ havanın otuz ikisi müvellid-ül-humûzadan ve altmış sekiz cüz'ü azottan ibârettir.

Suların iyi olması cereyân ve hareket sebebiyle dâima teceddüd eden müvellid-ül-humûza gaz ile iyice işbâ' olunmağa tevakkuf eder. Sulardaki mevâdd-ı mütecânise, müvellid-ül-humûzayı ifsâd edebilir; o hâlde su dahi fenâlaşır. Suların iyi ve hafif olmasında buldukları mevâki'in dahl ü te'sîri münker değildir. Maşrık tarafındaki sular âlâ ve hafif olduğu gibi bil'akis garbın suları gâyet ağırdır.

Cenûb tarafının suları hem tuzlu hem muzırrdır. Buz hâlinde bulunan su ise âdeta buhâr-ı mâ'dir.

Deniz

Coğrafya-yı tabîiyi terkîb ve teşkîl eden aksâmdan başlıcası denizdir. Suların tebahhuru sâyesinde havanın ciyâdet ve safveti muhâfaza olunuyor! Sath-ı rûy-ı zemînde mevcûdât-ı hayvanîyenin neşv ü nemâsı, suların cereyânı sâyesinde hâsil oluyor! Ticâret, medeniyet, ve âlem-i hafâda kalan cemiyet-i beşerîyeye ittilâ' denizlerin bahş ettiği teshîlât sâyesinde değil midir?

Denizin Dibi

Denizin derin mahalleri dokuz kilometreden ziyâde olmadığı şübhesiz olarak hükm olunabilir.

Bu derin yerlerde yaşayan hayvanât ahtapot gibi “kesîret-ül-reciliye” hayvanâtın kaffe-i nev’iyle mercân vesâir sâdefî kısımlardır!

Denizin Altında Tatlı Su

Küre-i arzın ekser ikliminde, denizin sathı altında tuzlu sudan ayrı olarak tatlı su bulunduğu vardır. Nitekim “Küba” adasının cenûb tarafında “Sakaniya” körfezine yakın Spéziya’da bulunduğu gibi.

Sath-ı Bahr

Denizin yüzü her yerde müsâvi ise de bazı kere esen rüzgârların te’sîrinden ve bazı def’a dahi kar ve buzların erimesiyle sath-ı bahr yükselir. Bahr-i Baltık ile Kara Deniz’de vâki’ olduğu gibi.

Denizin Tabî’ati

Denizin tabî’ati bulunduğu mevâki’ ile hâvi olduğu münhal ve gayr-ı münhal mevâdd-ı mütecâniseye göre tahallûf eder. Kezâlik suyundaki bozukluk ve acılık dahi ka’rında bulunan mevâdd-ı müteaffinenin mikdârıyla mütenasibdir. Denizin rengi âdeta göktür. Hatt-ı üstüvâda denizin ziyâsı yâni hâvi olduğu fosfor unsuru gâyet acîb bir manzara arzeder.

Denizin Derece-i Harâreti

Savâhilden uzak ve enginde denizin tabâkât-ı sathiyesinin harâreti hevâ-yı nesîminin harâretinden ziyâde olduğu muhtelif arzlarda ve bir ekâlimde ve bir günün muhtelif evkâtında edilen tecrübe-i tedkikât ile sâbittir. Deniz sularının donması bazı

mevâki'de toprağın azalmasından ve bir de devr-i küre-i arzın batâetinden neş'et eder. Binaen-aleyh mihver-i arza yakîn olan mahallerde yani kutupların gerek cenûbu gerek şimâli yetmiş derece-i arzında bulunan denizleri dâima müncemid hâlinde bulunurlar.

Denizin Hareketi

Hareket-i bahrî, ufkî ve umûmî olup evvelkisi kaimî, münhanî, ve dâirevî olmak üzere üç harekete taksîm olunur.

Medd ü Cezr

Birincisi, kamerin veyâ nücûmun veyâhud cereyân-ı umûmiyenin kuvve-i câzibesinden veyâhud bizzat küre-i arzın devr-i sebebiyle hâsıl olan medd ü cezrdir. İkincisi, denizin hareketine sebep olan umûmî cereyândan veyâhud bir kısmı kilsînin akıntısından hâsıl olan med ü cezrdir. Üçüncüsü rüzgârların te'sîri sebebiyle cereyân-ı hevâ-yı nesîmîden hâsıl olan med ü cezrdir. Hareket-i arzdan veyâhud denizin altından âteş-i volkaniyenin zuhûru ile vukû'a gelen hareket-i bahrden medd ü cezr hâsıl olabilir.

Girdâb-ı Bahrî

Girdâb-ı bahrî yekdiğerini tecâvüz etmek üzere iki cereyânın birbirine müsâdemesinden bir hareket-i devriye ve câzibe hâsıl olmaktan ibârettir. En meşhûrları Mesina Boğazı'nda Sizil (Scisile) ve Karibd (Carybde) girdâblarıyla Vakroe (Vacroe) ve Moşnanso (Moshcnansoe) Adaları arasında ve Norveç'in şimâl tarafında vâki' Mâşistirân (Machstran) girdâbı arasında ve bir dahi Çin ile Japonya Denizi arasında Tanake (Tanaqe) tesmiye olunan girdâbdır.

Suların Envâ'ı

Deniz suları, tuzlu göl suları, tatlı göl suları, petrolü su, ziftli su, sâfi çeşme suları, nehir suları, yağmur suları, kar ve buzlardan hâsıl olan sular. Kuyu suları, dağ ve tepe suları, ma'den suları, demirli ma'den suları, demirli soğuk ma'den suları, kükürtlü soğuk ma'den suları, tuzlu ma'den suları, ekşi ve gazlı soğuk sular, gazlı ma'den suları, iyodu

hâvî sular, iyod ve hadîdi hâvî sular, miyâh-ı râkide, sızân sular, bataklardan hâsıl olan sular, burgu ile çıkarılan kuyu suları, altın ve gümüşü hâvî sular, mevâdd-ı muhrıkayı hâvî sular (Toskanya'da Purata suyu gibi) ilh..

Cümel-i Hikemiye-i İslâmiye

Edeb-ül-mer'ü hayrün min zehebih.

Pirâne-i fazl ve edeb zîb ü zîver sîm ü zehebden efdâldir.

Ali Kerimullah-i Veche

Hayr-ül- ashabü men yüdelihü ile-l-hayr.

Ahbâbın hayırlısı seni iyiliğe sevk edendir.

Kezâ

Et-tayrû bi-t-tayrû yusad.

Kuş kuş ile avlanır. Yani bir şey-i nefis yine anın mislini bezl etmekle ele geçer.

Ali Kerimullah-i Veche

Gadab-ül-uşşâku ke-matar-ur-rebî'.

Âşıkların hiddet ve gazabı bahâr yağmûru gibi çabuk geçer.

Kezâ

Fahr-ül- mer'ü bi-fadlihi evlâ min fahrihi bi-aslih.

Haseb ü neseble iftihâr etmekten fazl ü irfânla tefahhur etmek daha iyidir.

Kezâ

İcrâennâse 'ale-l-esedi ekserühüm rü'yetün.

Arslana mukabil be anın ile mukabeleye kail olmak lâ-cerem anı çok görmek ve savlet-i mehâbetini öğrenmekle olur.

Kezâ

İnne-ş-şiddete ba'd-r-rıfkı 'izze ve-r-rıfkı.

Rıfk ü mülâyemetten sonra izhâr-ı şiddet etmek izzettir; fakat şiddet ve hiddetten sonra izhâr-ı mülâyemet zillettir.

(?)

İnne-l-hulkı-lhasenü yüzib-ül- hatâyâ kemâtüzibü-ş-şemsül.

Ahlâk-ı hasene bir çok hataiyâtı eritir. Nitekim güneş kırağı erittiği gibi.

İbn-i Abbas R.A

El-mer'ü 'ind-el- imtihân yükrümü ev yühânü.

Âdeminn ledi-l-imtihân-ı fazl ü hüneri zâhir olmadıkça ne ikrâm ne de tahkîr olunmalıdır.

Fârâbi

Tevfik Rızâ

(İmzâ) Ünvânlı Varakaya Cevâb

İkinci nüshamızda (İmzâ) ünvânlı varaka üzerine beyân-ı mütâlâa edeceğimizi va'd etmiştik. Fakat –evvelce de arz olunduğu üzere- geçen nüshamızda âsârın kesretinden mütâlâamızı istiâba kâfi mahall bulunamayarak bu nüshaya tehîr olundu. Şu vechile vukû' bulan kusûrumuzun afvını, sâhib-i varaka, Mehmed Nesîb Beyefendi ile berâber ashâb-ı mütâlâadan temennî eyleriz.

Mîr-i mûmâileyh İmzâ hakkında serd ettiği mütâlâât heyet-i tahrîriyemizce uzun uzadıya, bir takım mübâhesâta sebep oldu. Şu ihtilâf ârânın kârîin-i kirâma arzı için heyet tarafından bendeniz tevkîl olundum.

Mübâhesemiz bir uzun müddet canlı bir sûretle devam ettikten sonra en nihâyet refikâmızdan Nâcî ve Şükrü Efendiler sâhib-i varakanın mütâlââtını tamamıyla kabûl ederek mübâheseye faysâl verildi.

Nâdir Efendi ile bendeniz varakanın bazı husûslarına mu'teriz kaldık. Müttehîd olan fikirlerimize gelince: İmzânın dâima noktalı yazılmasını tasvîb ve ihmâl-i noktayı sâhib-i varaka ile berâber biz de reddederiz. Zirâ, bir imzâ -şimdiye kadar âdet olduğu vechile- yazılmak lâzım gelirse bundan tevellüd edecek suûbet pek çok hatâlara sebep olabileceğini zannederiz. Meselâ: Bir zâtın iki ahbâbı olup da birisinin ismini, (Halîl) diğèrinin ismi (Celîl) olsa ve bunlar da âdet üzre, imzâlarını noktasız yazsa birisi tarafından yazılan mektûbun (Halîl) den mi yoksa (Celîl)den mi gönderildiği neden anlaşılacak? Bunun için imzâya nokta vaz' etmek usûlü umûmen kabûl edilse pek güzel olur.

Fakat imzânın yazı gibi doğruca yazılmasını tecvîz edemeyiz. Zirâ, zannımıza kalırsa, imzânın girift yazılması taklîdi kolay olmaması içindir. Eğer sâhib-i varaka ile iki refkimizin dedikleri gibi dürüstçe yazılacak olur ise en mühim bir şeyin taklîdi suhûlet kesb etmiş olur. Avrupalılar imzâlarını girift fakat menkût olarak yazarlar. Zâten mahrek-i istimâline bazan mecbûriyet gösteren, taklîd, korkusu değil midir?

Bizim reyimizce imzâ taklîd olunamayacak sûrette giriftçe menkût olarak yazılmalıdır. Lâkin bu giriftçe dediğimizden, imzânın okunamayacak derece karışık yazılması anlaşılmasın. Zirâ taklîdini tas'îb edeceğim diyerek kargacık burgacık gibi yazılırsa o zaman Çinlilerin yazısına dönmüş olur da hiçbir şey anlaşılmaz.

İsmin evvel ve âhir harflerini göstermek sûretiyle imzâ vaz'ını biz de pek manâsız görürüz. Fakat isim ile mahlasın berâberce vaz'ında, ismin yalnız ilk harfinden bilineceğine mebnî, bir ihtisâr-ı müfîd ecr olunmuş olur.

Hele imzâlarda -bir de hemen ekseriyetle metrûk olan- familyâ isminin isti'mâlini nihâyet derecede takdîr edenlerdeniz. Çünkü bu sûret hem sâhib-i imzânın kim olduğunu kolayca anlatır, hem de familyânın beka-yı nâmına hizmet eder. İşte bizim imzâ husûsunda efkâr-ı müşterekemiz bundan ibârettir.

Erbâb-ı mütâlâadan buna dâir beyân-ı ma'lûmât edenler bunlar ise memnûniyetle kabûl ve derc ederek, heyetçe hakîkaten mühim add eylediğimiz,ve kâriin-i kirâm tarafından da ehemmiyet verilmekte olduğunu anladığımız şu maddeye bir güzel netice vermek hizmetinde bulunuruz.

Cümel-i Hikemiye

Fenâlık, hiç hâtırda yok iken gelir, fakat çabuk yerleşir.

Buso / Bossuet

Fenâlığın eseri dâimîdir.

Madam Dö Montenon / (?)

Dostâne edilen mükâlemelerin sadâları pek latif çıkar.

J. J. Ruso / J.J. Rousseau

Terbiye sâhibi olanın sıfatıyla sîreti birdir.

Laburuyer / (?)

Bu âlem bir ıztırâb-ı müebbeddir; hiçbir şeyden muztarib olmayan hiçbir şey bilmez.

Jan Dö Mestr / (?)

Ömür karşı karşıya uzatılmış bir takım kirişlerden ibâettir, onların üstünden hiçbir yere kımıldanamayan insanlar kendilerini güzelce muhâfaza etmelidirler.

Molyer / Molière

Hakîm olan insan, başkalarının kendine bi-gayr-ı hakkın isnâd ettikleri hatâyâta tahammül eder; onların yaptıklarına, itidâl ile sabırdan başka, cevâb yoktur.

Kezâ

Edeb bütün ahlâk-ı hamîde ile müşterektir, fazîlet onların ziyâsını daha parlak gösterir.

Daklıs / (?)

Mütevâzi' doğanlar mes'ûddurlar, gurûr gibi insanı zelîl ve hakîr eden bir şey yoktur.

Vovnark / (?)

Kibir hiçbir iyilik husûle getiremez, bunun için kibirli olanlardan mazarrattan başka bir şey beklemeyiniz.

J. J. Ruso / J.J. Rousseau

İtidâl istirâhatın menba'ıdır.

Madam Dö Montenon / (?)

İstihzâ aklın za'fiyetinden neş'et eder.

Laburuyer / (?)

Cenâb-ı Hakk'ın insanlar içinde en ziyâde sevdiği âdildir.

Napolyon

Ef'âl akvâlden ziyâde câlib-i muhabbettir.

Buso / Bossuet

Kendisinden başka kimseyi düşünmeyen insan şayân-ı muhabbet değildir.

Kezâ

Târîh hükümdârânın, en güzel bir nasîhidir dediklerine pek güzel etmişlerdir.

Kezâ

İnsanı zevk yorar, rahat usandırır, iş meşgûl eder.

Buso / Bousset

Mâzî mütâlâa olundukça istikbâl daha ziyâde emniyet kesb eder.

Kezâ

İstifâde nâzik vakitlerde sallanır, fazîlet ise maksada dosdoğru gidip asla düşmez.

Kezâ

Lâfzenlerin hemen cümlesi tenbeldir.

Madam Dö Sevinye / (?)

Bîçârelere muâvenet etmekle onları tahkîr etmek salâhiyeti satın alınmış mı olur zann edersiniz.

Masilyön / (?)

Çalışmak

Cenâb-ı Hakk insanı çalışmak hem de pek çok çalışmak ve belki üzerinde yaşadığı toprağı alnının teriyle sulamak ve bununla beraber zât-ı pâkini tanımak için yaratmıştır.

Bir hakîm-i kadîmin dediğı gibi: “İnsan çıplak bir arzın üzerinde çıplak doğmuştur”. İnsanın ihtiyâcâtı o kadar çoktur ki birisinde azıcık tekâsül etmese diğerlerinin taht-ı tazyîkinden kurtulmak müşkîl olur. Evet, insan çıplak doğar, telebbüs etmek için arslan kaplan gibi en müdhiş hayvanların postunu çekip almaya mecbûrdur. Bir post için o kadar zahmeti ihtiyâr etmez veyahûd ihtiyâr ettiğı o kadar zahmete mukâbil bir postu muvâfik görmez ise koyunların yapağısını bükmeye ve esvâb olabilecek bir kumaşa mâlik olmak için bükdüğü iplikleri birbiri üzerine geçirerek nesc etmeye mecbûrdur. Yalnız bir telebbüs kâfi midir? Hayır. Tebeddülât-ı cevviyyeden de şahsını muhâfazaya mecbûrdur: Bunun için hayvanâtın her biri kendisine mahsûs bir yuva yaptığı gibi, insan da füsûlün adem ü intizâmından, emtârın kesret-i tezevvülünden enhârın feyezânından, şemsin harâret-i şedîdesinden, berkin bürûdet-i tahammül güdâzından şahsını muhâfaza için bir kulûbe inşâsına mecbûrdur. Sırtını örtmeye bir post, vücûdunu muhâfazaya bir kulûbe hayli zaman hâdim olur ise de tegaddiye her gün hem de günde iki def’a mecbûrdur. Hayvanın aklı yoktur fakat tesettür edebilecek tüylerden veyâ kıllardan ibâret bir kürkü vardır. Et’amesi de hâzırdır. Tuyûrdan ise ağaç dallarında envâ’ lezîz meyveleri, âkil-ün-nebât çârpâlardan ise merâlarda taze çimenleri hâzir bulur. Âkil-ül-lahm ise mezkûr çemen-horlardan birisini pek de müşkilât görmeksizin pençesine geçirebilir. Ya insan, insan eklinden lezzet-yâb olduğı hayvanları bir yere toplayıp sürülerle beslemeye, yahûd kendisinden daha kavî, daha ser’î bir hayvan bulup onun vâsıtasıyla avlamağa mecbûrdur. Yoksa şu havada uçan lezîz kuşu, ormanın içine kaçan şu semiz karacayı yakalamak için kuşun kanatlarından büyük ve ser’î kanatlara, karacanın bacaklarından ince ve çevik bacaklara muhtâcdır.

Bu iki hasîsanın ikisinden de mahrûm olduğu için bir ağaç dalını bükerek yay hâline koymağa ve bir ok yaparak istediği bir hayvan vurup düşürmeğe mecbûrdur. Şu şikârını henüz boğazından geçirmeden pişirmeğe de mecbûrdur. İnsanın hadd-i zâtında, tüten bir kanı içmek, titreyen bir eti yemek elinden gelmez. Şu güzel ağaçlara bir tarz-ı latîf bahş eden meyvelerin cümlesi tatlı değildir; tatlılarını daha tatlılatmak için zirâatle terbiye etmelidir. Hubûbâtın bazıları boş veyâ hafif iseler de pek mugaddî olduğundan iyilerini intihâb edip toprağı yumuşak ve kuvvetli arâzide yetiştirmek lâzım gelir.

İnsanın sarf ettiği bu kadar fedâkârlıklara mukâbil kazanabileceği şey yalnız bekâ-yı şahsîsidir. Bekâ-yı şahsîsine hizmette ise hiçbir kavim rehâvet göstermedi. Vahşi insanlar bile ihtiyâclarının bu derecesini def' ve esbâbına tevessül etmiş oldukları görüldü. Fakat bazıları o kadar hizmet o kadar gayret ettiler ki ihtiyâclarını kâmilten def' ettikten mâ'dâ bir takım hevâyî şeyleri bile düşünmeğe vakit buldular. Cem'ıyyât-ı beşerîyede vukû' bulan bunca ihtilâlât ve inkılâbât sâyesinde ihtirâât ve keşfiyât-ı insaniye şimâlden cenûba, şarkdan garba, Bahr-i Sefid'den Bahr-i Muhît'e, Bahr-i Muhît'ten Bahr-i Ummân'a eski dünyâdan yeni dünyâya devr ede ede sefâlet saâdete, kaba postlar harîriyâta, kavrulmuş buğdây etimme-i nefiseye, kunduz kulübelerinden pek de yüksek olmayan meskenler latîf kâşânelere ve muallâ saraylara tahavvül etti. Tayr*

İnzivâ

İnzivâyı mu'tâd ediniz, kâinâtın rûhumuzda hâsıl ettiği te'sîrâtı tahfif ve hevâsımızın iktibâs ettiği lezâizi taz'îf için inzivâ muktezîdir. Binaen-aleyh vakit vakit âlemden destkeş-i ferâğ olarak bir tarafa çekilmek lâzımdır. İnsan şahsının mevcûdâtını, kâinâtın nizâm ve intizâmını hâlık-ı mevcûdâtın azamet ve kudretini inzivâda görebilir. Yirmi dört saatin bir iki saati olsun mülâhazaya sarf edilmezse rûh bir şey keşf edemez. Tarîk-i rûhânîye mensûb bir zât demiş ki: "Mülâhaza rûhun gözüdür. Bu göz olmazsa envâr-ı hakikat görülemez. (Hikmet) de demiş ki: "Ben sâliklerimi inzivâyâ celb eder ve kendileriyle yalnız orada, mükâleme ve musâhabe ederim!" Fi-l-vâki' hakikat ekser def'â inzivâda arz-ı didâr eder. Mahkeme-i vicdân ve hevâsımız şemâtetini sevmez. Fakat inzivâda bir şart vardır ki onun hâricine çıkılır ise sıfır-ül-yed kalınmış olur. Zihin ve fikrin

*Adolf Tayr 1797 senesinde Marsilya'da tevellüd edip 1877 senesinde seksen yaşında olduğu hâlde vefât etmiş meşhûr bir zâttır. Fransa ahâlisinin reyîyle cumhuriyet reisi olmuştur.

muhâkeme edebileceğini ve hevâsın istiâb eyleyeceği şeyleri düşünmelidir. Aklın hudûdu tecâvüz olunur ise edilecek istifâde “hiç” den ibârettir. Bunun içindir ki “ Pelin” nâm hekîm: “Hiç den başka bir şey olamayacak bir şeyi yapmaktan ise hiçbir şey yapmamak daha âlâdır”. Hakîkîni söylemiştir.

Madam Lambr

Mehmed Nâdir

Mukaddes Bir Elma

Niçin gülüyorsunuz yâ? Elmaya isnâd-ı kudsiyyet ettiğim için mi? Ben de sizin şu güldüğünüze taaccüb ederim. Çünkü ben, mevki’-i bahse çektiğim elmanın hâiz-i hürmet ve kudsiyyet olduğunu isbâta muktedirim. Lâkin siz hande-i istihzânızdan dolayı nâdim olmaz mısınız? Elbette!

Küre-i arz üzerinden gelip geçen milyonlarla insanların içinde, ebnâ-yı beşere şu elma kadar ibrâz-ı hizmet etmiş pek az âdem bulunur! Bu sözüme artık büsbütün kahkahaları salıverdiniz öyle mi? Zararı yok siz gülmekte hürsünüz.

Ben de sizi iskât etmekte muhtârım. Bilirsiniz ki: Ecsâmda olan sıkletin ne demek olduğunu şu elma sâyesinde anlıyorsunuz. Hiç düşünmez misiniz ki: Kameri arzın ve arzı şemsin etrâfında mahrekleri üzerinde tutan kuvveti mütâlâaya bâis bu elmadır! İşte bakınız bu elma ne kadar mukaddestir: 1666 sene-i milâdiyesinde, Londra şehrinde vebâ illeti gereği gibi hüküm sürüyordu. Bu gaddâr illet, gence ihtiyâra, zükûr ve inâsa bakmayarak pençe-i zulm ve ittisâfına geçirebildiği zavallı insanları diyâr-ı ademe sürüyüp götürüyordu. İşte bu esnâda idi ki: Bir akşam (Volstrob) karyesinde yirmi üç yaşında gâyet dilber bir çiftçi oğlu bir elma ağacı altına oturmuş ve yüzünü avuçları içine alarak derin bir mülâhazaya varmış idi!

Ortalığın sükûnet-i hayret-fezâsı akşamın hüzn-i şafakîsine munzamm olarak şu genç adamın mülâhazatını bir kat daha ta’mik eylerdi.

Yirmi üç yaşında genç ve dilber bir delikanlı! Derin derin tefekkürâte dalmak! Buna ne ma’nâ verilir?

Ne ma'nâ verileceği ma'lûm ya! Busûnda bulunulan insanların hissiyât-ı âşikâne ve şehvât-ı nefsâniyenin ekseriyâ mağlûb ve zebûnu olduklarını herkes teslîm eder sanırım. Böyle olduğu takdirde, eğer siz o zaman bulunup da oradan çıkmış olsaydınız şu delikanlıyı da -ta'rîf ettiğimiz sûretle- görmüş olsaydınız şüphesiz şöyle bir mütâlâada bulunurdunuz:

“Vah zavallı delikanlı! Bu gaddâr vebâ seni de mi ma'şûkandan ayırdı? Evet delikanlı! Böyle medhûş bir hâlde deryâ-yı tefekküre dalmış ve kendinden geçmiş gitmiş olduğuna hakk veririm çünkü hicrân pek yaman bir âteş-i sûzândır. Ben senin şu anda fikrinden gelip geçen mülâhazâtı pek ra'nâ bilirim. Sevgiline kavuşmak için vebâdan istimdâd ediyorsun. Eğer şu tazarruâtını kabûl edip de imdâdına yetişmeyecek kadar bir insâfsızlık ederse, nefesine sûikâsdi kuruyorsun! Fakat gençliğine yazık!”

Lâkin bizim delikanlı şu mülâhazâtınızı anlaya idi size ne kadar gülecekti bilir misiniz? Sizin “Mukaddes Bir Elma” ser-levhasına güldüğünüzden ziyâde gülecek idi. Gülecek mi idi ya? Hayır! Gülmek isteyecekti. Fakat muktedir olamayacaktı. Zirâ iştigâlât-ı mukaddese-i zihniyesinin ihlâlinden korkacak idi:

“Âcabâ bu delikanlının mülâhazât-ı amîkası ne idi?” Buna mı merâk ettiniz? Pek âlâ! Söyleyeyim de sizi merâkdan kurtarayım:

Bu delikanlı, meşâhir-i heyet-şinâsandan (Kopernik) / Copernicus nâm zâtın harekât-ı seyyârât hakkında vaz' etmiş olduğu kavânîni mülâhaza ve mütâlâa ediyordu. Ne zann ettiniz ya? İnsanların içinde böyleleri de bulunur. Yirmi üç yaşında olduğu hâlde bil-cümle şehvât ve huzûzât-ı nefsâniyesine galebe çalarak efkâr ve mütâlâatını yalnız tabîatin, kâinâtın âsâr ve alâim-i ulviyesine hasr eder. Fakat bu nev' insanlar hemen bir milyonda bir dâne ancak bulunabilir diyeceğim. Bunlar, fikri teşvîş ve ihlâl, ve hürriyeti zabt ve kayd eden cismin ihtiyâcât-ı zâlim-ânesi fevkine su'ûd ederek lezâiz-i mâddiye ve ma'neviyeyi yalnız bedâyi'-i tabîate nasb-ı nazar-ı dikkat etmekte bulurlar. Bunlar dâhîdirler! Bunlar da âşıktır! Fakat elma gibi kırmızı bir yanağa değil! Tabîate ve tabîatin gönderdiği bir elmaya âşıktırlar!

Ne o? Yine mi suâl soruyorsunuz? Bu delikanlının ismini mi? Pek iyi! Onu da söyleyelim. Bu delikanlının adına: (Aysek Nevton) / I. Newton derler. Nerede mi doğdu? Amma çok soruyorsunuz ha!

İngiltere kontluklarından (Linkoln) nâm kontluğun (Volstrob) karyeciğinde ve 1642 sene-i milâdiyesinde -ki hekîm-i meşhûr Galilei bu senede vefât etmişti- tevellüd eyledi. Niçin mi doğdu? Ya Galilei vefât etti. Dünyâ dehâsız kalacaktı. Halbûki dâhîsiz dünyâ parasız adama benzer. Bu da insanlar için bir gadr-i küllîyi mûcib olacaktı. İşte bu sebebe mebnî Erham-ür-râhimîn olan Hazret-i Allah bu dehâyı gönderdi.

“Frenkleri ne kadar çok seviyorsunuz?”

Yok! İşte şimdi cânımı sıktınız. Bu âna kadar sormuş olduğunuz suâllere gücenmeyerek şetâretli cevâblar verdim. Fakat bu suâlinize pek cânım sıkıldı. Çünkü iftirâya cesâret buyurdunuz. Afv edersiniz efendim. Bendeniz milliyet ne demek olduğunu bilenlerdenim. Lâkin, bu dâhîleri ale-l-umûm ebnâ-yı beşer hâdimi olmak üzre telâkki ediyorum. Ve zannederim ki bunların vazîfesi de küre-i arz üzerinde mevcûd insanlara – bilâ-istisnâ- ibrâz-ı hizmet etmektir. Nasıl ki: Etiler. Rakkâsı her millet isti'mâl ve havâss-ı muhtelifesini mütâlâa ediyor. Bunu Galilei keşf etti. Câzibe-i umûmiye kânunu her millet her ferd nazar-ı hayretten geçiriyor. Bunu da (Nevton) Newton buldu.

Ama siz, sözünüzde ısrâr edecekmişsiniz ne yapayım? Muahhâren yavaş yavaş fikrimi anladığınız zaman elbette sizi vicdânınız muâheze eder de intikâmımı sizden alır. Neme lâzım? Biz sâdede gelelim:

Genç (Nevton) Newton elma ağacının altında mülâhazat-ı amîkesine dalmış, ve kendinden geçmiş gitmiş iken, ma'sûkası olan (tabîat)ın nazar-ı şefkat ve merhametini celb ederek, bu da ma'sûkunu nâil-i vuslat eylemek diledi de, dest-i kudretiyle ağaçtan bir elmayı kopardı. Ve Nevton'un hâk-i pâyine itiverdi.

Bu elmanın sukûtu, genç hakîmin fikrinde bir ziyâ-yı isti'dâd parlattı birdenbire başını kaldırdı: “Bu elma niçin sath-ı zemîne düşüyor?” gibi bir suâli kendisinden istifsâr etti. Vay! Bu zavallı tabîat meftûnuna da mı gülüyorsunuz?

Gâlibâ sûret-i zâhirede, şu suâl size pek basît göründü. Fakat eğer size: “Bu elma, ağaçta iken her tarafı yalnız havâ-yı nesimî ile ihâta edilmiş olduğu hâlde niçin sâir cihete düşmedi de sath-ı arza sukût eyledi?” diye bir suâl sormuş olsalar: “Â! Bunu bilmeyecek ne var? Elbette yere düşer!” diye bir cevâb verirsiniz! Lâkin erbâb-ı fenn acabâ yakanızı şu basît ve âdî bir cevâb ile salıverir mi bakalım? Aslâ!

Erbâb-ı fenn, herşey için -değil böyle âlî bir suâle en âdî bir vak’a için bile- ortaya bir (niçin) fırlatırlar. Ve sizden delâil-i kâtı’a ile bir isbât almadıkça yakanızı salıvermezler. Eğer isbâta adem-i iktidârınızı görürlerse, sözünüze aslâ itimâd eylemezler.

(Nevton) Newton elmanın sukûtu gibi bir ser-rişteyi ele geçirdikten sonra merkezi-i arzda bir kuvvetin mevcûd olduğunu ve her cismi kendisine doğru cezb etmekte bulunduğunu keşf etti.

Artık bu kadar bir ip ucu tuttuktan sonra (Nevton) Newton gibi bir dâhînin fikri hiç mahdûd mu kalır? Derhâl tasavvur ve hayâli eb’âd-ı mücerredeye doğru uçtu. “Mâdem ki küre-i arzda böyle bir câzibe mevcûddur; her cismi cevheri nisbetinde^(*) cezb eylemesi icâbât-ı tabiattendir. Öyle ise kameri de cezb ediyor. Fakat kamer niçin sath-ı arza düşmüyor?” gibi mülâhazât (Nevton)un fikrinden geçti. Ve işte bu fikir ile “câzibe-i umûmiye” denilen kânûnu keşf eyledi.

Bu câzibe üzerine biraz ma’lûmât verelim. Lâkin tâ bendimizin mebbe’inden beri latife kılıklı bir takım gevezelikte bulunduk ise de; bir mikdâr da ciddiyâta girişmemiz lâzım geldi.

Bilirim ki: ciddiyât biraz cânınızı sıkar fakat eğer ciddiyâttan burada – velev cüz’î olsun bahs açmamış olsam, bu bendi yazmaktan asıl maksad-i âciz-ânemi nazar-ı ehemmiyetten düşürmüş olurum. Lâkin, bu derece ürkemeyiniz. Ciddiyât dediğim -zihin paralayıcı bir takım düstûrât-ı riyâziye olmayıp- yine fennin basît aksâmına âittir.

(*) Bir cismin cevheri, cism-i mezbûrun mesâmâtından sarf-ı nazar tereküb ve teşekkül ettiği nikât-ı heyûlânesi mecmû’una itklâk olur.

Yukarıda ta'rîf olunduğu üzere, câzibe-i umûmiye ecsâma –cevherleri nisbetinde- te'sîr eder. Yani her bir cisim yekdiğerini cevherleriyle mebsûten, ve mesâfelerin murabba'ları mütekâfiyeten mütenâsib olmak üzere cezb ederler. Fakat küre-i arza nisbetle üzerinde mevcûd ecsâmdan her biri asgar-i nâ-mütenâhî olduğundan ecsâm-ı mezbûrenin küremizi cezbeleri gayr-ı mahsûsdur.

Şunu da bilmek lâzımdır ki: Cisimler, cevâhir-i ferdiyenin tereküb ve tecemmü'ünden hâsıl olmuşlardır. Kuvve-i câzibe ise, bir cismin cevâhir-i ferdiyesinden behrine ayrı ayrı te'sîr eyler. Fakat, erbâb-ı fenn bu kuvvâ-yi müteaddideyi terkîb ederek, bunların kuvve-i muhassalalarını tasavvur, ve bu kuvve-i muhassalânın yalnız nokta-i tatbîkine câzibenin te'sîrini farz ederler ki:

İş bu nokta-i tatbîk o cismin “merkez-i sıklet” noktasından ibârettir.

Gördünüz mü? Bundan bir nokta daha kendisini bize arz etti ki nokta-i mezbûre, yani “merkez-i sıklet” sâyesinde amelîyât-ı sînâiyeden pek çoğu sâha-i vücûda çıkıyor. Demek ki: Bu kavânîn ma'rifetiyle ebnâ-yı beşer her işinde teshîlât ve istirâhate nâil oluyor. Halbûki: Bunlar hep bir elma sâyesinde keşf olunmuştur. Fil-vâki' bir elmanın, kavânîn keşf ve istihrâc edemeyeceğini biz de sizin kadar biliriz. Fakat dahâtın fikirlerinde cevelân eden bir ihtirâ' ve bedî'ayı kuvveden fi'le ihrâc için bir ser-rişte lâzımdır. İşte o ser-rişte burada bir elma olduğu için şâyân-ı hayrettir.

Nasıl bizim elma mukaddes mi değil mi? Bu bendimizde, asıl nazar-ı ehemmiyete alınacak bir mâdde daha var ki o da: (Newton) gibi dehâtın efkâr-ı ulviye-i terakkî-cüyâneleridir. Bir dâhî bir çemen-zâre gider, herkes gibi eğlenmek için mi? Hayır. Ya? Fikr-i ulvîsi, şehrin izdihâm ve şemâtetinden âsûda olarak serbest düşünmek için. Ne düşünmek? Benî nev'ini. Ve onların saâdet hâllerini. Esen rüzgâr çimenlere bir hareket-i raksîyye verdikçe, orada bulunan bir dâhî teessüf eder. Niye? Rüzgârın kuvvetini boşuna sarf ettiğine. Arzû eder ki: Beyhûde yere hiçbir vakit kuvvet sarf edilmesin. Menâfi'-i beşeriyeye hâdim olsun. Bir dâhî -ömürünün sonuna kadar- kûşe-i inzivâyâ çekilirse vicdânı huzûrunda müttehem ve mahcûbdur. Çünkü, bir dâhî yalnız bedâyi'-i tabîate nazar-ı hakîmânesini atf ü nasb ederek, telezzüzât-ı zâtiyesiyle mütelezziz olup da kendi âleminde –benî beşere elinden geldiği kadar hizmeti dirîğ ile- vakit geçirmek için halk olunmuştur.

Ebnâ-yı cinsine -tâ kuvâ-yi fikriye ve zihniyesi tükeninceye kadar- arz-ı hizmet etmek için taraf-ı Rabbânîden gönderilmiştir. Evet, bir dâhînin ıssız orman köşesinde oturup da hâlet-i istiğrâka gelmesi, milyonlarla insanların saâdet hâllerini mûcib olur. Ne hâcet! Yukarıda görmüş idik ki: Bir dâhînin bir elmâ ağacı altına oturup tefekkür etmesi, âlem-i eflâkı hâl-i intizâmında zabt eden bir kanûn-ı umûmîyi bulup meydân-ı istifâdeye koymasına bâdî olmuştur.

Numara: 5

E'âzım-ı Üdebâ-yı Osmânîye'den Trabzon vilâyet-i celilesi vâililiğine sâye-bahş-ı minnet ve teşvîk fermâ-yı erbâb-ı heves ve ma'rifet "Sırrı" Pâşâ Hazretleri Trabzon'dan cevâben şeref-vârid olan iltifât-nâme-i âlîdir.

Âfâk'ın heyet-i muhtereme-i tahrîriyesine

Âfâk, gibi meânî-i kesîreyi câmi' bir hicâlî eser-i bedî'i çeşm-i rüzgâr birinci def'a olarak ârâyiş-i nigâh-ı ibtisâr ediyor.

Âfâk ki binlerce tevâbi'e mâlik bir âfitâb gibi şa'sa'a-i-âlem-i ârâsiyle cihân-ı ma'rifeti ziyâdâr ediyor güyâ ki şu aralık edebiyât, âleminde yolunu şaşırmış bahs ü münâzarada hadd-i ma'rûfu aşırılmış olan hayret-zedelere reh-nümâlık için intişâr ediyor.

Birer hârîka-i kemâl, itlâkına sezâ-ver olan muharrirlerinin kudret-i edebiyelerine âsâr-ı kalemiyelerinden âdil, şâhid mi olur ki benim gibi bir âcizin vasıf ve şehâdetine ihtiyâc görünsün?

Eserin devamını temîn edecek rağbet-i âmme ve intizâmını artıracak himmet-i hâmedir ki leh-ül-hamd ikisi de mevcûddur.

Efendiler!

Heyet-i muhteremenizin mahsûlât-ı fikriyesini revâc-gâh-ı kabûl ve takdîre arz ile umûmu müstefid edecek şu eser-i maârif gösteren bedâyi'-nümâ-yı intişâr olduğu günden

beri vicdânımda hüküm süren hiss-i memnûniyet-i şeref-nâme-i belâgat-pirâlarının şeref-i vürûdu üzerine artık tebrik-i muvaffakiyetleri için tehzîz-i hâmeye medâr-ı cür'et olmuştur.

Bendenizle beraber Kastamonu'da Âfâk'a müşteri olan 15 zâtın esâmisini mübeyyen pusula leffen ve posta ücretiyle beraber bir senelik bedeli olan 750 kuruş posta-hâneye teslimen takdîm kılındı.

Âfâk'ın nüshaları çıktıkça herkesin kendi nâmına olarak başka başka irsâli mercûdur.

Bendenizin Trabzon'a azîmeti halef zî-şerefînin teşriflerine müteallık olmak hasebiyle halef-i müşârün-ileyh hazretlerinin Dersâadet'ten hareketlerinden sonra kendiminkini Trabzon'a göndermeleri icâb edeceği muhtâc-ı beyân değildir.

Bâkî müdâric-i kader ü şerefde ve hemîşe-i i'ttilâda olalar.

Fî 18 Kânûn-i evvel sene 98

Kardeşiniz

Sırrı

Kastamonu'dan

5.129.130

Âfâk

Müşârün-ileyh hazretleri gibi bir büyük edîb-i mu'allâ-âsâr tarafından mazhar buyrulduğumuz şu parlak iltifât-ı ma'rifet-perverânedен hâsıl olan memnûniyet ve mefhâretimizi ta'rîf için kalemlerimizde iktidâr göremiyoruz.

Cümlemiz kendilerinin pirâye-i matbûât-ı millet olan âsâr-ı fâhire-i ekmelâneleri müstefidlerinden ve binâen-aleyh kemâl-i müsellemleri senâhânlarından bulunduğumuzu yâd ederek pek büyük bir iftihâr ile zât-ı âlî-i edîbânelerine arz-ı şükrân eyleriz.

Mişârün-ileyh hazretleri tarafından lûtfen ihdâ buyrulan bir eser-i celfidir.

Firâk-nâme

Bu meclisin sürülür dembedem safâsı yine
 Cefâsı çoksa da var dilberin vefâsı yine
 Ederdi firakâtin icâb selb-i akl ü şu'ûr
 Ümîd olunmasın ger sonra intifâsı yine
 Bulut gibi geçer âhir bu zulmet-i hicrân
 Güneş tutulsa da şeksizdir incilâsı yine
 Ölürlen öptürebilseydi la'l-i nâbını yâr
 Şehîd-i aşkının olmazdı hûn-ı bahâsı yine
 Ne rütbe olsa da ârâm-rübâ bu işveleri
 Cihân değer güzelin şöyle bir edâsı yine
 Kenâr-ı çeşme-i hayvanı gerçi ot bürümüş
 Reşâşe-pâş-ı safâ la'l-i cân-fezâsı yine
 Tagayyür etse de nakş ü nigârı bu kasrın
 Masûn olur umarım şu metîn-i esâsî yine
 Tagayyür bitirdi Sırrı'yı hakkâ ki derd-i hicrânın
 Bunun olur ise senden olur devâsı yine

13 Kânûn-ı evvel sene 1297

Varaka

“Âfâk” Heyet-i Tahrîriyesine

Muhâbereye Mukaddimecik

Muhâbere nâmı altında topladığım şu âşikâne muhâtabalardan maksad bir sevdâlı müteverrem hissiyatını tasvîrden başka bir şey değildir.

Bu mektûblar esâsen enzâr-ı umûmiyeye vaz' olunacak hâsiyetten müberrâdırlar; bir meziyetleri görülebilirse o da gönül ahvâline âid buldukları olabilir.

Her hâlde mütâlâalarından lezzet alınmasa bile âlemde bu kabîl hissiyât ve tahayyülât dahi bulunduğu da öğrenileceği için değil: Belki bu bâbdaki tecârib teyîd olunacağı cihetle o kadar cân da sıkılmaz sanırım.

Şimdiden temîn ederim ki M... nâmında bir müteverrim kızcağız ile A... isminde bir genç âşık musavver hakîrin hayâlî âleminden başka bir yerde isbât-ı vücûd etmemişlerdir.

A... Nâzım

Mektûb

“1”

-M... den A...ye-
Efendimiz!

Hayâlim hâfızanızda hiç yer tutmadı mı ki beni bu kadar unuttunuz; yoksa hangi sisdir ki o levha üzerine bir perde çekmiş de size göstermiyor?

Gönlüm gibi vücûdum da hasta ve bî-dermân olarak her dem mahzûn mahzûn göz gezdirdiğim, şu murdâr yatağa esîr oldum!... Esâret içinde, esâret hâlinde bulunan bir âcizin kalb-i mahzûnunu tatyîb etmenin nezd-i ulûhiyette ne kadar makbûl bir mürüvvet olduğunu da unuttunuz!... Kim bilir, hangi nüsha-i hüsn ü ân mütâlâasıyla, kim bilir ne gibi tatlı hayâlât ile meşğûl ve safâ-yâb oluyorsunuz! Allah safânızı artırsın... Fakat ne olur, bu meşğûliyetten ârî kalacak bir fâsıla-i hayatîde, muhtâc-ı iltifâtınız olan, bir vücûdun tahatturuna hasr eyleseniz!!!...

Zavallı ben! Öyle büyük insanların beyinleri eb'âd-ı mücerrede gibidir. O beyinler hep havârik-ı ulvîye ile memlû bulunurlar, o eb'âd içinde büyük büyük güneşler cevelân eder; benim gibi hiç kadar hükümsüz bir cüz'-i mazlûm o âleme nisbet ne ehemmiyeti hâiz olabilir?...

Mektûb

“2”

-Cevâb-

Serzenişli mektûbun vicdânımın ıztırâbını teşdîd eyledi. Bana insâfın yoksa vicdânın da mı yok? Bir kere hâlimi bir kere de senin mu'âmeleni muhâkemeye çek! Bak kim müttehem çıkar; ...seni düşünmezsem kimi düşüneceğim? Zâlim, aklımı perişân eden, gönlümü berbâd eden sen değil misin? Kitâbım hâfizamda mahfûz olan hayâlin, medâr-ı iştigâlim muhabbetin iken benim için kitâb okumağa, başka şeylerle meşgûl olmağa meydân kalıyor mu?

Ah; beni berbâd ettin, insanlıktan çıkardın, garîb bir mahlûk hâline koydun, bunlarla kanâat edemedin de şimdi de bütün bütün mahvıma mı yoruyorsun? Zâten parça parça olmuş bir yüreğe hançer vurmakta ne lezzet vardır?

Ben sana bu âna kadar âteş-i derûnumdan bir şerâre sıçrattım mı? Gönlümle ne kadar kanlı mücâhedeler ettim; sen bundan haberdâr mısın?

Zavallı gönlüm bu kadar kanlar, âteşler içinde bu kadar tazyîkler ibrâmlar altında kaldığı hâlde hiç sadâ-yı istimdâdını duydun mu?

Ah! Beni bunları söylemeğe niçin mecbûr ettin? Bu vakte kadar cemâlini -gizli gizli- bîtâbâne temâşâyâ me'lûf olan gözlerimde lemeân eden bârika-ı muhabbetini fark edebildin mi?

Heyhât zavallı dil-ber! Bu vukû'âttan sen ne kadar bîhaber idin, niçin öğrenmek istedin?

Benim bu kadar itirâfâtım neye yarayacaktır? Belki aleyhimdeki gazab ve hiddetini teşdîd ile beni enzâr-ı kakhârâne altında ezmeğe sizi tahrîs edecektir.

Fakat insâf et! Bu itirâfım ihtiyârî değil.

Senin serzenişlerine mukâbeleden ziyâde gönlüme isnâd ettiğin töhmeti müdâfaa için şu ikrâr-nâme-yi mahkeme-i vicdânına takdîm ettim. Umarım ki ma'rûzâtım müsâdif-i nazar-ı insâf olur!... Kulaklarımı hurde-şinev hükmüne koydu, kalbimin en hafif bir çarpıntısı beynimde kıyâmet sadâları kadar kıyâmetler koparır, sûr-ı İsrâfilden sadâ verir! Anladın mı! İbtîlâmın derecesini anladın mı?

Gözlerindeki nûr-ı muhabbeti göremedimse kabâhat bende mi? Pertev-i cemâlin gözlerimi kamaştırmış idi ki senin çehreni bile fark etmemeğe başlamış idim.

Âdeta karanlık gecelerde semâya baksam cevvin güneşlerle memlû olduğuna hüküm edeceğim gelirdi...Gündüz güneşe baksam gözlerime bir şâibe gibi görünür idi.Hep vâkif oldun? İşte her şeyi öğrendin. Bak töhmet hangi tarafta imiş, münsifâne bir hüküm ver!

Mektûb

-M...'den-

Hastalığının ibtidâsından cevâbını alıncaya kadar ömrümü hicrân içinde geçirmişdim.

Hicrân nedir bilir misin? Azâb-ı cehennem! Her âteşli âhı âsumân içinde belki bin seyyâre teşkîl eder... Değil değil, âlem-i sevdâda bin cehennem peydâ eyler... Zâlim! Muhabbetin cennet safâ... yok yok, safâ-yı cennet ise firkatın azâb-ı duzahdan beter bir belâ!

Hicrân gönüllerdeki âteş-i sevdâyı alevletir bir hevâdır... Pek çok imtidâd ederse o âteşi mahv eder bırakır... Eğer imtidâdı az olursa dâima ıztırâb demektir... Sevdâdan kurtulmak isteyenlere iki tedbîr var: Biri sık sık nâil-i visâl olmak diğeri pek çok zaman hicrâna katlanmak... Sakın ben böyle bir hâli istiyor sanma... Fikrimi sana serbest-âne bildirmek emelimdir.

İşte o eyyâm-ı hicrânda gönlümün heyecân arasında zuhûr ile semavâta çıkan nidâlarından birini gönderiyorum: Bak hâlim ne imiş anla!

İsti'tâf

Bu nâme o yâr-i cânê gitsin:

Bir âhdır âsumâne gitsin!

-Gâlib-

İftirâkın bitirdi kuvvetimi,
 Kırdı aşkın vakâr ü izzetimi
 İzzetim istiyor ki hür olayım
 Aşkın ister esîr olup kalayım
 Lûtf u kahrın tekâbül etti amân
 Buna bilmem nasıl dayansın cân
 Sana gönlüm gücendi de dil-ber
 Yine iltâfını temennî eder.
 Sanki berk-i belâ gibi nigâhın
 Yaktı sâ mânını belâlı dilin
 Yeter Allah aşkına sıtman ;
 Kesti dermânımı belâ-yı gamın!
 Ben ne yaptım sa bakma; afv eyle
 Beni öldürme hışımla böyle
 Beni mahrûm-ı iltifât etme:
 Yani vâreste-i hayât etme!

Tehâlûf-i hissiyâtımın derecesini takdîr et.... Anla ki “cinân-ı visâl ile cahîm-i firâk arasında bir nev' ârâf hükmüne girmek benim hâlîme kıyâs olunabilir mi?

(Mâ'badı müteâkıben)

Varaka**Kalem Hakkında Birkaç Söz**

Kalem bir mürebbî-i bî-nazîrdir.

Kalem bir feylesof mizâc olup ehline göre idâre-i lisân eder.

Kalem bir medâr-ı ma'îşet-i insandır.

Kalemi güzel isti'mâl eden, nefsinin saâdete îsâl eder.

Kalemin ne demek olduğunu bilmek için kalemin yazdıklarına âgâh olmak kâfîdir.

Nâ-dân eline geçen kalem ahvâl-i medeniyetten bî-haber vahşiler içine düşen bir âlim kabîlindedir.

Kalem o kadar mûnis insandır ki biraz ülfet eden kendisinden ayrılmak istemez.

Dilinden anlayanları kalem kadar hoşnûd eden bir mahlûk daha var mıdır?

Kalem fikrin tercümânıdır.

Kalem muhibbini fâik-ül-akrân eder.

Kalem cemî' mükevveneden akdemdir.

Mâlik

Âfâk

Kalem hakkındaki fikaratınızdan bazıları fikr ü mesleğimize muvâfık görülmediği için tayy olundu. Bu bâbdaki ma'zeretimizi size kabûl ettirmek için "bunu da yapan memdûhunuz kalemdir" fikrâsının arzıyla iktifâ ederiz.

Varaka

Servet, mahzûziyet, sıhhat, hüsn-i sûretle isti'mâlini bilmeyenler için felâkettir "insanı iyiliğe sevk eden dirâyet değil hissiyâttır".

Sabır hîle-kâr olmayanların hîlesidir.

İntikâm alınan lezzet fânî ve merhametten hâsıl olan ise dâimîdir.

Âkılın şehveti fikrinin, ahmakın fikri şehvetinin arkasındadır.

Âkılın lisânı kalbinde ahmakın kalbi ağzındadır.

Dâimâ düşünülen şeyleri söylemek değil, söylenilen şeyleri düşünmek lâzımdır.

Zamanı kendisine müsâid zanneden mecnûndur.

Zengin olmak isteyenler kazanmak ile hüsn-i sûretle idâre etmek vâsıtalarını öğrenmektedirler.

M... Rüşdî

Âfâk

Derc ettiğimiz şu varakanızın bazı cümelini mesleğimize tevâfuk etmediği cihetiyle tayı ettiğimiz için arz-ı ma'zeret ederiz.

Muallim Nâcî

Zavallı Aşk

Bu ne? Bu kim? Feneri şöyle yakın getirir misiniz? Vâh bî-çâre! Yine düşmüş kalmış! Geliniz muâvenet edelim. Yine küfelik olmuş! Kaldıralım evine götürelim. Tanıdınız mı?... Ah! Bu bizim mazlûm!...

Saat sekize geliyor. Acırım zavallıya! Vâlidesine de bundan ziyâde acırım. O, evde bunu bekler. Bu orada kimi bekliyor? Ah mazlûm! Daha usanmayacak mısınız...

Böyle zemherîr gecelerinde, kar yığıntıları içinde yuvarlanıp yatmaktan bilmem ki ne zevk alıyorsun?

Ârif Bey şu kelimeleri söyler söylemez, üç arkadaşının da enzâr-ı dikkati mazlûma teveccüh etti.

Mazlûm karın içine gömülmüş, kollarını birbirinin, başını da kollarının üzerine koymuş duruyor idi.

Harâretli harâretli teneffüs edişi sarhoşluğunun derecesini anlatıyor idi. Paltosu arkasında ama fesi başında değil. Oraya düşüp büzüleli epeyce vakit olmuş. Haffif bir rüzgâr ile ağır ağır yağmakta olan kar, siyâh paltosunu, siyâh saçlarını hayli ağartmış.

Evvelden görmedikleri adam olduğu için, mazlûmu tanımakta Ârif Beyin arkadaşları da güçlük çekmişler. Teessürde Ârif Beye iştirâk eylediler. Mazlûm'u hemen tutup kaldırmak istediler. Ârif Bey dedi ki: "Kaldırırım diyorum fakat acele etmeyelim. Mazlûm dâimâ yanında ateşli bir revolver bulundurur. İhtiyât lâzım. Kendimizi tadrîcen tanıtalım da ondan sonra refâkate teşvîk edelim". Ellerini çektiler. Ârif Bey yanına yaklaşarak kulağına: "Mazlûm! ben seni tanıdım. Sen de elbette en sevgili arkadaşının sesini tanırsın" demesiyle Mazlûm başını kaldırdı. Beyâzları gül-gûn olmuş olan humâr-âlûd gözleriyle fenerin şu'lesinden bil-istifâde Ârif Beyin yüzüne baktı. Fakat hiçbir söz söylemedi.

"Bak! Biz senin için gelmedik. Bu bir tesâdüftür. Biz senin kadar âteşli değiliz. Üşüyoruz. Bu sözlerden maksadım şurada oturup da bir kar safâsı yapamayacağımızı anlatmaktır. Seni burada bırakıp gitmemize ise sen de kail olmamalısın. Ah! Şu mübârek karın böyle âheste âheste yağışı da ne kadar hoşuma gider! Gel Mazlûmum! Kar üzerinde yürümek de az safâlı olmaz". Diyerek Ârif Bey mazlûmun bir koluna sarıldı.

Diğer kolunu da arkadaşlarından biri tuttu. Kaldırdılar. Yavaş yavaş yürümeğe başladılar.

Mazlûm'u der-âgûş etmiş olan kar yığıntısının nerede olduğunu merâk etmeniz tabîidir. Haber verelim. Bu gökden inme kaba döşek Mazlûm'un nazarında pek mukaddes olan bir sokak kapısının önüne serilivermiş idi. Bu kapının yirmişer adım sağ ve sol cihetlerine bakıldığı vakit hesâbsız ayak izleri görülür idi ki bundan Mazlûm'un orada

aşağı yukarı bir çok gezindikten sonra mihrâba karşı murâkabe-i medhûş-âne tarzında kapının tâ önüneçökmüş olduğu anlaşılır idi.

Mazlûm'u böyle vakitsiz oralarda dolaştırı, sonra da tutup karın içine atan kim idi? Bunu yapan pek meşhûr bir zâlim kaahirdir. En büyük adamları bile pençe-i gâlibinde bâzîçeye döndürür.

Sadmesine uğramamış olanlar nâmını yâd etmekle mütelezziz olurlar. Belâsını çekmiş bulunanlar ismi anıldıkça yüreklerinde bir lerzîş hissederler. Bilemediniz mi? Aşk aşk!

İşte bizim Mazlûm'u bu hâle koyan o idi. Onun bu kadarcık olsun makhûriyetini çekmeyenler ne kuvvette ne bürhâna ber-endâz olduğunu anlayamazlar.

İşin içinde aşk olduğu anlaşıldı ya! Öyle ise Mazlûm'u evine götürelim. Mazlûm iki muayyen müşfik arasında bulunduğu hâlde beş on adımttıktan sonra hafif hafif titremeye başladı. Hafif kaldı. Lerzesi gittikçe ziyâdeleştii. Fesi bulunamadığı için başına bir çevre sarmak istediler. İşâretle red eyledi. Refikâsı ara sıra kendisine bir iki söz söylerler idi. Lâkin Mazlûm'u nutka getirmek kabil olmaz idi. Arif Bey Mazlûm'u o çevrede bulunan kendi hânesine götürmek sûretini düşündü. Bir de vâlidesinin şiddet-i intizârını tasavvur etti. Kendisini vâlidesine kavuşturmak tarafını tercîh eyledi. Mazlûm'un evi ise düşmüş bulunduğu yerden yarım saatten ziyâdece bir mesâfede idi.

Ârif Bey refikâsıyla söyleşti. Mazlûm'u vâlidesine götürmeğe karar verdiler. Bu muhâvereden iki dakika sonra idi ki cümlesinin nazar-ı hayret ve merhameti Mazlûm'un bir levha-i yeis tasvîr eylemiş olan yüzünde ictimâ' eyledi.

Bu sebep ise o âna kadar lisânından harf-i vahid sūdûr etmemiş olan Mazlûm'un ansızın şiddetli bir sûretle ağlamaya başlaması ve güyâ istediği gibi ağlamak için sokak ortasında durmak istemesi idi. Şefik hem titrer hem ağlar idi.

Refikâsı bu hazîn manzarayı birkaç sâniye müteessirâne seyrettikten sonra Mazlûm'un teessürünü ta'dîl için birçok lâkırdılar bulup söylediler ise de te'siri görülmedi. Sözü kestiler. Mazlûm'u yine yola devam ettirdiler.

O gece ma'hûd kapının önüne erkence şitâb etmiş olan zavallı âşıkın bir aralık tâ kapının önünde durup da hayâlince ma'sûkasının aks-i envâr-ı didâriyle parlamakta bulunan pencerelere doğru mütehassir-âne nazarlar atf eylediği sırada kapıdan çıkan bir âğâdan nasıl şedîd bir mu'âmde-i tard ve tahkîr gördüğünü ve bundan hâsıl olan infîâl ile nasılsa revolver meydân vermeksizin oradan ayrılıp bir buçuk saat sonra nasıl mest-harâb olduğu hâlde yine geldiğini kim bilsin?

Belâ-zede Mazlûm titremekte haklı olduğu kadar ağlamakta da haklı idi. O hâl ile eve kadar geldiler. Evde bî-hâb ü huzûr beklemekte olan vâlidesiyle teyzesi kapıyı açtılar. Kendisini arkadaşlarıyla beraber içeriye aldılar. Mazlûm doğruca odasına çıktı. Kendisine mahsûs olan küçük minderin üzerine oturdu. Refikâsı da etrâfını aldılar. Soyunup geceliklerini giymesi vâlidesi tarafından ihtâr olundu. Birâz kendi hâline bırakılmasını ricâ etti. Titreyip ağlamak bir çeyrek kadar daha hükm sürdü. Nihâyet Mazlûm gözlerini silerek arkadaşlarına karşı şu vechile söze başladı.

Teşekkür ederim kardeşler! Bir bîçârenin imdâdına yetiştiniz. Hayâtını vikâye eylediniz. Allah istediği vakit insana sürü ile Hızır gönderiyor. Ulüvv-i cenâbınız beni yeniden size meftûn etti. Mazlûm gibi bir başka sefih nerede? Sizin gibi âlî tabiatli dostlara mâlik olmak nerede? Size şimdi benden ummadığımız vechile "beni niçin orada bırakmadınız? Sabâha kadar orada yatıp kalaydım elbette ölür idim. Sevdiğimin eşğinde kurbân olmak şerefini olsun kazanır idim". Der isem benim indimde de en münâsebetsiz hezeyânlardan olmak üzere dinleyiniz... Demem. Mazlûm'dan bundan sonra öyle âşıkâne, en doğrusu mecnûn-âne söz işitmeyeceksiniz. Dikkat ediniz. Mazlûm bu dakikadan sonra âşık değildir. Çünkü mecnûnluk âleminden çıktı.

Aklını başına topladı. Aklım nerelerde geziyormuş bilmem?! Sizinle beraber o da geldi mazlûmu buldu. Aşk ne demek? Her türlü sefâlete tahammül etmek! Öyle mi?

Âşık, bir eşeğin çifte-i tahkîrini de taltîf olmak üzere kabûl edecek kadar alçak tabîatli olmak demek ise Allah aşkına Mazlûm'u öyle âşıklıktan, öyle alçaklıktan tenzîh ederiz! Mazlûmu öyle bir âşık tanımayınız. Böyle bir insan tanıyınız. Bakınız şu çılgınlığa! Eyvâh! Bin eyvâh!!

Gençliğimin o en güzel en kıymetli zamanlarını ne de beyhûde geçiriyor imişim! Ne bîhûş imişim! Beni gerçekten sevmekte olduklarını şimdi anladığım adamların kardeşçe ettikleri nasihatleri dinlemek şânından olmayan ben idim.

Ne cehennemî imişim! O rahîmâne sözler nazarımda zebânîler ağızından saçılır âteş parçaları kadar menfûr idi.

Âşk ha aşk! Ne tatlı kelime! Ne câzibeli nâm! Artık dünyânın âşıkları bir yere gelsinler de bana anlatsınlar. Aldanır mıyım? Bir daha mı? Bu kadar tecrübeden sonra ihtimâli mi var?

Âşk! Ey dünyâ cehennemi! Hele senden çıktım. Cehennemden çıkan bir daha girmez! Bir daha girmemek üzere çıktım.

Ben dünyâda, âhirette günâhı kadar nîrân-ı intikâm içinde yuvarlanıp da nihâyet cennete gönderilecek mümine misâl oldum. Günâhım ne kadar çok imiş! Ne kadar çok yandım!

Âh! Cismim rûhuma giydirilmiş bir pirâhen-i âteşin kesilmiş idi. Azâb-ı cehennemi safâ-yı na'im kıyâs eder imişim! Bunların hepsi müteharrik insan sûreti için idi. Yazık yazık! O sûrette aradığım ma'nâların meğer hiç birisi yok imiş!

Ne mübtedîlik! Lafz-ı mühmelde ma'nâ mı aranır? Kârî'de vefâ aramak ferc-ül-bahr içinde şeh-dâne aramak gibidir!... Mazlûm'un bu nutuktan sonra rüfekâ kemâl-i memnûniyetle musâhebete giriştiler. Söylenilen sözlerin bir çoğu Mazlûm'un bu sûretle sahve gelmesinden ne derece memnûn ve müstebşir olduklarına dâir idi. Musâhebet haylîce uzadı. Hâtta sabâh açılmağa başladı. Nihâyet refikler Mazlûm'a artık biraz istirâhat etmesini tavsiye ederek kalktılar gittiler. Mazlûm'u da vâlidesi yatağına yatırdı. Fakat bîçâre Mazlûm ertesi gün yatağından kalkamadı. Bir hafta sonra kalkabildi.

Mazlûm yirmi beş yaşında ezkiyâ-yı ümmetten bir gençtir. Perîşânî-i aşktan bu sûrette yakayı kurtardıktan sonra muktezâ-yı terbiyesi olmak üzere küçüklüğünden beri matlûb-ı âlâsı olduğu vechile vücûdlarından vatanca istifâde olunur adamlar sırasına geçmek için yeniden bir azm-i kat'î ile tahsîl-i fenn ve ma'rifete çalışmağa başladı.

Sür'atle terakkî ediyor. Birkaç sene sonra Mazlûm'un ne çalışkan bir genç ne âlî bir vatan-perver olduğunu meydâna koyacağı âsârdan herkes anlayacaktır.

Mazlûm'un bu hâli emsâlinden bir haylîsine nümûne-i intibâh oldu. Onlar da hevâ-perestâne revîşi terk ettiler. Çalışmağa başladılar. Onlar da terakkî âşıkı oldular. Bu aşk-ı sahîhin umûm evlâd-ı vatana sirâyet ettiğini görmeği âşık-âne arzû edenlerdeniz. İnşâallah göreceğiz! Yaşasın erbâb-ı sa'y ü sebât!...

Şâm-ı Garîbân

883 numaralı Tercümân-ı Hakikât Gazetesi'nde (Bir Hâne-i Berdûş) imzâsıyla neşr olunmuş idi.

Ki bir ovada sefer-güzînim;
Bîgânesi şâh-ı sâye perver.
Ki bir leb-i cûda hoş-nişînim;
Perverdesi bîd-i sâye güster.

Cûlar gibi sûbesû revândır.
Bilmem ne zaman mukîm olur dil?
Nakkâd-ı garâib-i cihândır.
Hikmet görerek hakîm olur dil.

Gahî çıkıyor be vıfk-ı dil-hâh
Bir şehri cesîme şâh-râhım,
Akşâm oluyor da olmuyor gâh
Bir karye müsâdif-i nigâhım!

Âşinâ-yı seferde çeşm-i im'ân
 Gördükçe mevâki'-i lâtfîfe
 Bulmaz mı tabîatında insan
 Bir hâhiş-i celse-i hafîfe

Bir dağ eteğinde şöyle durdum
 Çekmiştir kenâre şemsi kûhsâr
 Sevdim o güzel yeri oturdum
 Teşkîl ediyordu bir çemen-zâr

Düşmüştü şevâhik-i cibâlin
 Tâ nısf-ı fezâyâ dek zılâli
 Hâlâ o cibâlin ol zılâlin
 Piş-i nazarımdadır hayâli

Eylerdi güzergehin zer-endûd
 Yer yer görünen ziyâ-yı mevvâc
 Âheste revîşle zıll-ı memdûd
 Bir yandan onu ederdî târâc

Ettikçe letâfetin temâşâ
 Kalsın der idim o hâl, câvid
 Çok sürmedi ol nezzâre hayfâ
 Gittikçe azaldı nûr-ı hûrşîd

Tenhâ bırakıp beni nihâyet
 Mihr oldu nihân sular karardı
 Etrâfını kaplayınca zulmet
 Seyyâh-ı garîb fikre vardı.

Mahfûf-ı gam oldu şâd gönlüm
 Ebr altına girdi âfitâbım
 Yârânı etti yâd gönlüm
 Oldu mütezâyid ıztırâbım

Çoktan beri dil misâl-i sayyâd
 Âvâre-i deşt-i ibtilâdır.
 Var mı acabâ beni eden yâd?
 Yârânı dediğim de bî-vefâdır.

Düşsen dahi bir refik-i hâssa
 Eyler seni dağdâr-ı firkat
 Âlemde kusursuz hülâsa
 İnsana kemâl eder refâkât!

Bin kıssa-i bî-kesân yazılsa
 Bilmez bunu şahs-ı hâne-perverd
 Bir beyt-i edîb-nişân yazılsa
 Anlar onu ârif-i cihân-gerd

Tenhâ mı seyâhatim? Değildir
 Var bir de refik-i ter-zebânım
 Güftâr-ı güzîde, tab'ı nâdir
 Kimdir? Kalem-i dakîka-dânım!

Kalsam ne zaman hazîn ü bî-yâr
 Tenşît-i dile inâyet eyler
 Verdikçe dimâğa hiddet efkâr
 Ben söylerim ol kitâbet eyler

Fahr-i acemâneden masûndur
İbrâz-ı hakîkat etmek ister
Bilmekse garaz ne erganûndur
Elhânına dikkat etmek ister!

Alfred Dö Muse / Alfred de Musset

Komşunun Perdesi

Komşunun perdesinde lertzîş var
Pek de âheste oynuyor ancak
Ben hayâl eylemekdeyim ki nigâr
Açacak revzeni hava alacak

Beni görmek midir murâdı aceb?
Oluyor pencere küşâde aman
Yüzünü bir görür müyüm yâ Rabb?
Dil-i bî-tâbı aldı bir helecân.

Bu ne rüyâ! Bana o yâr değil
Onu sevmekte bir sakîl herîf
Perdeyi kaldıran nigâr değil
Rüzgâr oynatır hafif hafif.

Mehmed Şükrü

İmâm Şâfi'î'nin Bir Kasîdesi

Gecelerin tevlîd eylediği hâdiseler için ağlama, zirâ havâdis-i dünyâ için bekâ yoktur.

Korkuyu mûcib ahvâlde ashâb-ı celâdetten, ve hûy ve tabîatte dahi ashâb-ı vefâ, ve semâhatten ol.

Ne hüzn ü sürûrda ve ne fakr ü servette devam yoktur.

Ashâb-ı kanâatten olan kimse dünyânın hazînelerine mâlik olanla müsâvidir.

Hasîslerden semâhat me'mûl etmeyiniz, teşne-gân-ı âb için âteşten su yoktur.

Her bir ayb semâhatle örtülür, nice kusûr ve hataiyât sehâ sâyesinde mestûr kalır.

Görüyorsun ki zaman her bir zî-rûhu gadr ile ihlâk ediyor, halbûki servet ve yesârın ölüme faydası olmuyor.

Küre-i arz geniştir fakat belâ nâzil olursa kaçacak yer bulamazsın sana ziyıık olur.

E'âzım-ı Hükemâ-yı İslâmiyeden Fârâbî

Müşârün-ileyhin kendisi “Ebû Nasr Mehmed Bin Tarhan El Fârâbî” olup hicretin 259 senesinde “ Itrâr” nâmiyla iştiâr eden “Fârâb” şehrinde kadem nihâde-i vücûd oldu. Li ecli-t-tahsîl ol vakitler merkez-i ulûm ve fûnûn olan Bağdâd'a geldiği vakit, lisân-ı mâder zâdı olan Türkçede fevk-al-âde mahâret ve melekesi lisân-ı Arabî'yi öğrenmekte zahmet çekti. Az vakitte lisân-ı mezkûrun kûn ve dakâyıkına vâsıl oldu.

Zamanında mantık ve hikemiyâta şöhret-i fevk-al-âde ashâbından olan hakîm “Ebû Beşir Mutî Bin Yûnus” dan fûnûn-ı mezkûreyi az vakitte tahsîl ile “Harrân” a azîmet ve orada hakîm “Ebû Hayâ El Nasrânî”den fûnûn-ı mezkûreyi ikmâl eyledi.

Ve yine Bağdâd'a avdet ve ulûm-ı felsefeye ve Aristo'nun kitâblarını şerh ederek ilm-i musîkîyi ittikan ettikten sonra e'âzım-ı âsârını orada telîf etti.

Bir müddet sonra müşârün-ileyhin zihnine seyâhat arzûsu galebe etmekle Bağdât'ı terk ve Dımeşk'e ve Mısır'a azîmet ve Seyfû-d-devlenin zaman-ı hükûmetinde yine Dımeşk'e avdetle orada ihtiyâr-ı ikâmet etti.

Müşârün-ileyh hiçbir vakit tebdîl-i kıyâfet etmediğinden dâimâ zî-etrâkte gezerdi. Bir gün ulemâ ve fûzulası hâzır olduğu hâlde Seyfû-d-devlenin meclisinde bulundu esnâ-yı mübâhesede müşârün-ileyhin her bir kelâmı evc-i âlâ-yı izzette ve hâzırûnun her bir lafzı hazîz-i mezellekte kalır mübâhisîn-i incisâmkâr âciz kaldılar ve böyle hakîm-i zu-fünûnun kelâm-ı hikmet-nisârını kayd ü zabta başladılar.

Müşârün-ileyh nâs ile ihtilâtı sevmediğinden dâimâ münferîden yaşardı. Ve Dımeşk'te durduğu müddette ya su başında ya bağçe kenârında bulunarak kitâb-ı tabîatı mütâlâa ile mütelezziz olurdu.

Hakîm Fârâbî zâhid idi. Müttakî idi. Az bir şey ile kanâat ederdi hâttâ Seyfû-d-devle'nin ihsân ve ta'yîn ettiği yevmiye dört dirhemle âhir ömrüne değin iktifâ etti.

Müşârün-ileyh 339 senesinde terk-i hayât ile âzim-i dâr-ül-karâr oldu. Ve Dımeşk'te "Bâb-ı sagîr'e defn olundu Rahmetullahıaleyh" Aristo'nun mantık ve musîkî ve sâir ulûm-ı hikemiyenin şu'ebâtına dâir telîf ettiği âsârın ekseri müşârün-ileyh tarafından şerh olunduğu gibi gerek ulûm-ı hikemiyeden ve gerek târîh ve edebiyât ve siyâsiyâta dâir pek çok âsâr-ı celîleleri vardır.

Müşârün-ileyhin müellefâtından dest-res olabildiğimizi Âfâk'ın kalbine derc ettik.

Tevfik Rızâ

Bir Muhâvere

Geçenlerde bir zât ile aramızda şöyle bir muhâvere cereyân etti:

(Muhâtabımız câhil bir şık idi)

Z: -Sizin "Âfâk" hakkında bazı mütâlâatım var. Müsâde varsa arz edeyim.

B: -Buyrun.

Z: - Evvelâ şu “Âfâk” ünvanını düşündüm, düşündüm de nereden bulup çıkarmış olduğunuzu bir türlü keşfedemedim. Kendi kendime dedim ki “acabâ şu risâlenin muharrirleri “menba’-ı maârif”, “sahrâ-yı ma’rifet”, “merci’-ül-enâm” gibi tumturaklı ünvanları kabûl etmeyip de “Âfâk” nâmını neden cümlesine tercîh etmişler? Yoksa hâtırlarına mı gelmemiş?

B: -Hayır, efendim, hayır. Hepsi hâtırlarına geldi. Hâtâtâ şu ünvan meselesi rûfikâ-yı tahrîri bir gece sabâhlara kadar işgâl etti. “Kâmûs”lar, “Ahterî”ler, filânlar baştan aşağı gözden geçirildi. En nihâyet arkadaşımız Nacî’nin bulduğu “Âfâk” hepsine tercîh olundu. Ve bir çok alkışlarla kabûl edildi.

Z: -Tuhaf şey! Fakat bu kadar alkışlara gürültülere mazhar olan şu isimde ne gibi hasseler görüldü?

B: -Me’mûlümüzün fevkinde bir takım hasseler bulduk.

Z: -Amân! Ricâ ederim. Nasıl hasseler buldunuz?

B: -“Âfâk”ın hasseleri herkese söylenmez ama mâdemki bu kadar merâk buyuruyorsunuz, hâtırınız için söyleyim, fakat başkalarına söylemeğe gelmez, ağzınızı sıkı tutmalısınız. Hudâ-negerde! Birisinden işitecek olursam “Âfâk” hakkında size bir daha bir şey söylemem.

Z: -Amân! Birâder. Hiç bendeniz öyle olur olmaz şeylerin öteye beriye söylenmeyeceğini bilmezlerden miyim? Şu ihtârınıza hâcet bile yoktur, zannederim.

B: -Efendim “Âfâk” ma’lûmunuz olduğu üzere “ufk” un cem’idir.

Z: -Evet, evet, ma’lûm!

B: -“Ufk” un da ne demek olduğunu biliyorsunuz ya!!...

Z: -Evet, şey cânım şu dünyânın

B: -“Âfâk” coğrafya ile kozmografya fenlerine mahsûs ıstılâhâtta biridir. Asıl ta’rifi: Nazar uzaklara doğru imâle olursa kubbe-i semâ ile arz birbirlerine bitişmiş gibi azîm bir dâire müşâhede olunur ki ona “ufk” denir.

Z: -Ma’lûm, efendim ma’lûm. Hâtta Boğaziçi’nde Kavaklar’a doğru vapurla gidilse uzakta kara deniz semâ ile birleşmiş gibi görünür. Fakat “Âfâk” ın havâssı bundan mı ibâret?

B: -Hayır, efendiciğim hayır. “Âfâk”ın hasselerinden biri de dört harften mürekkebe olmasıdır.

Z: -Ey! Bundan ne hasse çıkabilir?

B: -Cânım, heyet-i tahrîriyeyi teşkil eden dört kişi değil mi? “Âfâk” da dört harften mürekkebe olduğundan bir garîb mütâbakat hâsıl olmuş olur.

Z: -Pekâlâ, ama “Âfâk” ın “elifi” üzerinde bulunan “medd” ne olacak?

B: -“Medd” harf midir, ya? “Âfâk”ı da yukarı çekip götüren o “medd” sâhib-i imtiyâza alâmettir.

Z: -Lâkin hakîkaten tuhaf mutâbakat?

B: -Zâhir, efendim, tevekkeli bendeniz size söylemek istemiyordum.

Z: -Fakat, böyle heyet-i tahrîriye ile muvâfakat gösterecek bir isim bulmak her vakit nasîb olmaz.

B: -Evet, böyle bir isim bulmak pek zordur. “Âfâk” ilmin nâ-mütenâhî bulunmasından da kinâyedir. Küre üzerinde her insan, her cisim belki her zerre için “ufk” vardır. Zât-ı âlîniz deminden söylediğim ilimleri görmüş iseniz “ufk” küreviyet-i arz meselesine kadar hizmetler göstermiş olduğunu elbette tahattur edersiniz.

Z: -Burası güzel fakat şu “Âfâk”ın altına yazdığınız beytin birinci mısra’ı ne ise ne. İkinci mısra’da bir ifade yanlış görüyorum.

B: -Nasıl?

Z: -Birinci mısra’da “her fikr-i şu’ledârdan” ikinci mısra’ında da “sitâre”den bahs olunmuş. İki mısra’da da ziyâdan bahs olunduğu için “Âfâk’a her sitâre verir başka bir safâ” yerine: “Âfâk’a her sitâre verir başka bir ziyâ” dense idi. Daha belîğ olurdu zannederim.

B: -Dediğiniz gibi “Âfâk’a her sitâre verir başka bir ziyâ” dense idi, sitârelerin başka başka ziyâ neşrettikleri anlaşılmaktan mâ-adâ “yıldızlar ziyâlıdır” sözü gibi ma’lûmu ilâm kabîlinden bir söz olmuş olur. “Âfâk” neşr-i ziyâ eden güzel yıldızların ziyâlarından bahsetmekten ise o ziyâların içinde hüküm süren safâyı söylemek hem belîgâne ve hem de feylesofâne olmuş olur. Değil mi ya?

Z: -Evet, efendim. Allaha ısmarladık.

B: -Uğurlar olsun, beyim.

Cümel-i Hikemiye

Dünyâda ne kadar zevk ne kadar eğlence var ise hepsini tecrübe ediniz, göreceksiniz ki arzû ve hevesle intihâb olunan bir iş kadar hiçbir şey sizi mütelezziz ve mütevekkil edemeyecektir

Buvast /(?)

Kendisi hiçbir kimsenin esîri olmadığı hâlde, bir başkasını da kendisine esîr etmek emelinde bulunmayan insan ne mes'ûddur.

Fenelon / Fénelon

Bir ahsen-i fi'ilde bulunan bir kimse yaptığı iyiliği unutmaya ve iyilik gören kimse keremkârını unutmamağa mecbûrdur.

Demosten / (?)

Mâlik olduğunuz istihkâk ve liyâkât erbâb-ı arz ü kemâlin muhabbetini celb eder; avâmın teveccühünü kazanacak yalnız makâmıdır.

Lâ Roşfuko / La Rochefaucault

Tahkîre tahammül edemeyen insanlar mes'ûd olsun!

Paskal / Pascal

Kânûnu himâye eden millet bir vakitte mahv olmaz.

Monteskiyö / Montesquieu

Fakîrin az dostu vardır, bî-çârenin ise hiç yoktur.

Vovnark / (?)

Fenâ insanlar müttehiden yaşayamazlar.

Dösekor / (?)

Mes'ûd bulunanların savâbık-ı ahvâlini tedkîk edinniz. Göreceksiniz ki saâdetlerini pek bahâlı olarak alabilmişlerdir.

Bernardin Dö Sen Piyer / B. Saint Pierre

Cehâlet ile Sefâlet

(Cehâlet ile sefâlet ilm-i hıfz-s-sihhanın teemmüm ve intişârına bir sedd çekmekte ise de târîh şu iki âfet-i muharebeye galebe etmek mümkün olacağını isbât ve izâh eylemektedir).

Hıfz-s-sıhha gibi lüzûm ve vücûbu öteden beri her sâhib-i fikr-i münevver nezdinde derece-i bedâhete varan bir ilm-i celîl-ül-kadrin intişârına mâni' ve semerât-ı müfidesinin iktitâfına hâil olan esbâb-ı muzırta sırasında cehâlet ile sefâlet en fâil bir hâlde görülmektedir.

Acabâ bir takım âlâm ve iktidâr-ı mütesilsilenin menba'ı olan o cehâlet ile sefâlet hayat-ı millî âheste, âheste ifnâ ve sıhhat-i beşeri günden güne ihlâl ederek vefeyâtın mikdârını teksîr etmekte olduğunu iddiâyâ kim cesâret edebilir?

Şu iki seyl-i belânın derece-i şiddetini anlamak için sefilâne yaşayanlar ile mesûd-âne yaşayanların ahvâlini nazar-ı dikkatten geçirmek kâfidir.

İlm-i servet ve fenn-i idâre müelliflerinden Mösyö Vilerme nâmında meşhûr bir zâtın tanzîm ettiği cedvele bakılırsa servet-i umûmiyesi oldukça mükemmel olan eyâletlerde kırkaltı kişiye bir fevt isâbet etmiş olduğu hâlde âhâlisi fakîr olan eyâletlerde otuz üç kişiye bir fevt isâbet ettiği müşâhede olunur.

Eğer şu müvâzene Paris hakkında icrâ edilse müşâhede olunacak tehâllûf daha ziyâde câlib-i teessüftür.

Filhakîka bundan makdem "Sen" eyâleti vâlisi olan Mösyö Dö Rumboto tanzîm eylediği cedvelden müstebân olacağı üzre Paris'in en zengin add olunan ikinci dâiresiyle en fakîr bulunan dokuzuncu ve on ikinci dâireleri arasında bulunan fark-ı tahâlûf hakikaten bâdi-i taacübdür:

İkinci dâirede 1000 kişiye 18 vefeyât isâbet edip ömr-i vasâtîleri ⁽¹⁾ 55 seneyi iş'âr eder.

⁽¹⁾ Ömr-i vasâtî bir zaman-ı muayyen zarfında vefât edenlerin sinlerini cem' ve aded-i vefeyâtla taksîm ederek bulunur. Meselâ bir sene zarfında 1000 kişi vefât etse ve bunların sinleri de üst üste 30.000 sene olsa eşhâs-ı mezkûreden her birinin ömr-i vasâtîsi 30 sene olmuş olur.

Dokuzuncu dâirede 1000 kişiye 30 vefeyât isâbet edip ömr-i vasâtîleri 32 sene 2 ay iş'âr eder.

On ikinci dâirede 1000 kişiye 30 vefeyât isâbet edip ömr-i vasâtîleri 32 sene 7 ay iş'âr eder.

Şu müvâzene-i mühimmeden anlaşıldığı üzere mes'ûdâne yaşayanlar ile sefilâne yaşayanlar beyninde bulunan fark 30 adediyle 12 adedinin beyninde bulunan farka müsâvî veyâhûd 100 adediyle 40 adedi nisbetindedir.

Hele Almanya'da Berlin'li Mösyö Kasper'in yaptığı müvâzeneye atf-ı nazar olunsa tesâül ile ancak taayyüş edebilen fukarâ gürûhuyla debdebe ve saltanatla evkât-güzâr olan zengin takımı -ki servet ü yesâr, ekser ahvâlde, muhrib-i sıhhat olduğu için ağniyâ ömr-i vasâtînin hadd-i âzamını bir vakitte gösteremezler- beyninde bulunan tefâvüt nisbet kabûl etmez bir raddede görülür.

Şu iki muhtelif sınıftan aynı bir zamanda tevellüd eden 1000 kişide esnân-ı muhtelif üze âlim-i mûmâileyhin müşâhede eylediği mikdâr-ı nüfûs şu cedvelde gösterilmiştir:

5 yaşında ağniyâdan 943 kişi ve fukarâdan 655 kişi müşâhede olunmuştur.

10	938	598
20	886	566
30	756	527
40	693	446
50	553	338
60	398	226
70	235	117

(Mâba'dı var)

Numara: 6

Şeref-i hayâta dâir Amerikalılar tarafından tertîb olunmuş bir manzûmeyi meşâhir-i şu'arâmızdan Mekteb-i Sultânî Fârisî muallimi Feyzî Efendi Hazretleri ber vech-i âtî nazmen tercüme buyurmuşlardır:

Terenümât-ı dilâşûb ile deme zinhâr
Hayât düş gibidir bî-sebât ü bî-mikdâr
Değil değil bu mukaddes hayât ciddîdir
Değil değil ebedîdir hayât devlet-yâr

Vüfûr-ı fer ü şükûhu cihâna sığmaz iken
Nasıl bu cevhere zindân ola megâk-i mezâr

A cân-ı pâkişim toprak oğlu topraksın
Ki hâh-zâde yine hâk olur nihâyet kâr

Azîz cânâ göre âlet-i hattâb olamaz
Bu türlü beyhûde akvâl ü nâ-sezâ güftâr

Hemen neberd-geh-i ömrde bahâdır ol
Koyulma sen leb-i cûde çirâye hayvanvâr

Kapılma reng-i hoş-âyendime istikbâlin
Eğerçi hoş görünür bu amel sana her bâr

Bırak ki defn ede mâzî de kendi mevtâsın
Yaşa bu zinde olan hâl içinde sen ey yâr

Derûn-ı sîne ise taht-gâh-ı hüsrev-i dil
Cenâb-ı Hak bâşın üstünde ya ulü-l-ebşâr

Hemîşe bir işi hüsn-i hitâma erdirerek
Bir özge kâre şürû' eylemekle leyl ü nehâr

Bir iz bırakmağa sa'y et o kumlar üstünde
Ki behr-i ömrünü etmiş ihâta çün per-gâr

Birâderân-ı kazâ-dideden meğer birisi
Günün birinde ede belki bu melâza güzâr

Reh-i selâmeti işbu eserle bulduğunçün
Ede bu sûret ile istifâde-i bis-yâr

Umûr-ı mâzîyi tekmîl edince başla hemân
Mehâmm-ı âtîyi tanzîme kahramân-ı girdâr

Varaka

A... Nâzım

(Muhaberenin mâba'dı)

Mektûb

5

-A... 'dan-

Merhametsiz! Beni öldürmek için mi hicrândan filândan bahs ediyorsun! Yapmış olduğum bir haksızlığın cezâsını bu sûretle vermek istiyor isen zâten ben cezâmı lüzûmundan bile fazla olarak çekiyorum! Manzûmeni dikkatle okudum; o hissiyât-ı mütegayyîre bende de hüküm sürüyor...

Ya sernâmesini mutlaka beni kahr için, ne güzel intihâb etmişsin!... Dikkat ediyorsun ya! Fakat yine vâ ol! Âh gibi bana doğru meylini de inkâr edemiyorsun.... Meyl et. Meyl et; âgûşuma düş!... -Kaddine ermek umar dil, ne temennâdır bu! Eremez kimse

ona âlem-i bâlâdır bu!- beytinin hayâli sakın seni meyûs etmesin. Ben bir âsumân isem sen de bir “âh”sın; âh her zaman semâvâta râcî’ ve vâsıldır inân! Fakat; ben sana değil nigâhına şu yolda hitâb etmek isterim:

Nihân nihân göğe meylinde âha benzersin
Gönül müekkilisinde nigâha benzersin!

Nasıl? Ben senin gibi şiirden behre-mend değilim ki sana mukâbeleten bir manzûme göndereyim.... Fakat korkarım sevdân beni şâir de edecek! Arasına bazı şeyler karalıyorum; o da senin muhabbetin sâikasıyla. Birini yazayım da bak beğenir misin?

Derd-i firâk cümle nihân söylerim sana;
Ta’ dâd eder yegân yegân söylerim sana;

Gör sen de derd-i aşkı nasıl bir azâbdır,
Ol mübtelâ-yı çeşm o zaman söylerim sana.

Habîdedir muhabbetin incitme gönlümü
Terk eyle nâz ü kahrı amma söylerim sana!

Hecrinle taşıtı iki gözümde sirişk-i gam
Cûy-ı revâne döndü inân söylerim sana!

Mektûb

6

M...’den

Cevâbını aldım. Sen de bana mutlaka iltifât etmek istemişsin, nasıl teşekkür edeyim? Fikrimi hayâlin işgâl etti; gönlüme muhabbetin istilâ eyledi. Bir vücûdum kalmıştı ölüm tesâhub ediyor!

“Ölüm!” ne yamân söz, ne müdhiş tasavvur ve fakat ne mutlak hakikat! Allah aşkına, Â..... ölüm nedir bana söyle? Niçin her gün kuvvetim eksiliyor, neden göğsümün ağrısı her gün ziyâdeleşiyor?

Bilirim ben; bilirim dûçâr olduğum illet senden vefâdârdır. Fakat mezârda da pertev-i cemâlinden mahrûm kalır mıyım? İstemem öyle ölümü istemem..... Âh ne olur, ihtiyâr-ı külfetle yanıma gelsen! Mektûbların geldikçe bir melek-i müncî mektûb heyetine girmiş sanıyorum! Mektûbların bana hayât gibi gelir; kendin kim bilir ne gibi gelirsin! Mutlak cennet gibi...

Ah bu tasavvurdur ki beni hem mahzûn ve hem mesrûr ediyor. Etrâfıma göz gezdiriyorum: Gördüğüm şeylerin hepsi sana nisbet hiçlikten ibâret kalıyor. İşte âlem-i insaniyette azemet-i ilâhiyenin -küçük- bir numûnesi bu hâldir! Fakat -küçük- diyorum, dikkat et beni! Siz değil hiç bir kimse vücûd-ı bâriye misâl olamaz.... Hak öyle mukayeselerden berîdir; o zü-l-kibriyâya nisbet eb'âd-ı gayr-i mütenâhiye bile hiç hükmünde kalır.

Fakat nazar-ı müsâvât-perverî eb'âd-ı mücerrede nasıl şâmil ise en küçük bir zerreyi değil cüz'-i ferdi ve belki bu cüz'ün her bir kısmını da muhîttir... Nezdinde bir garîbin bir damla tufân ile hemkaderdir. İşte rûhum menba'-ı rûha o rûh-ül-rûh-ı sebûha meyl-i ric'at ediyor; fakat senin bârika-i muhabbetinle münevver olarak meyl ediyor. Muhabbetinin uluvviyet-i kadrini tasavvur et!

Âlem bir tecrübe meydânıdır dostum! Kim o meydanda müsâbakat şerefini ihrâz ederse başında iklîl-i zafer, tak-ı hakîkatten geçerek mükâfâthâne-i ebediyete vâsıl olur.

Kendime tesliyet veriyorum sanma! Sen nimet-i zekâyâ benden ziyâde nâil olduğundan bu hakikatleri benden ziyâde düşünürsün. Ne yapayım ömrümü bî-hevâ-yı ma'siyyet içinde tasmîm eyledikten sonra bârî son saatlerimi cenâb-ı vehhâbın kudsiyetini tefekküre imrâr edeyim... belki bu sûretle mağfiretine şâyân olurum.

Fakat görüyorsun ya bu sırada seni de unutmuyorum... Cenâb-ı Hak seni kendisiyle birlikte düşündüğümünden dolayı mutlaka beni dûçâr-ı mücâzât etmeyecektir... Öyle ya...Sen

Hakkın bir nûmûne-i kudretisin.... Seni düşünmek kudretullâh'ı düşünmek, seni takdîs etmek hakkı takdis etmek değil midir?

Bu sefer çok mu söyledim? Ne yapayım bir iki günden ibâret kalan hayâtımı istifâde olunacak derecede sarf etmeli değil miyim? Ben ölürsem muhabbetin açıkta kalır sanma! O bana senin hediyen değil midir? Ben onu berâber alıp götüreceğim... Fakat kim bilir -darılma ama fikrime geleni söyleyeceğim: -belki o hediyenin- başka bir yere de takdîm için- iâdesini istersin! O halde hayâlini de alamazsın... Ölünceye kadar birlikte taşırım sonra kimbilir benimle birlikte bulunur mu?... Yok yok... Muhabbetini alırsan sonra ben pek garîb pek bîkes kalırım!...

Mektûb

7

-A... 'dan-

Mektûbunun mürekkebinî âteşte mi hallettin..... Yoksa âteşli fikrini harf heyetine koyacak hârikaya mı mazhar olmuşsun!...

Ne âteşli sözler ne muharrrik tasavvurlar! Allah aşkına, bana acı! Benim gönlüm pilâtinden, beynim elmâsdan değil a! Böyle bile olsa o kadar harâret karşısında mutlaka erir gider.

Öyle korkunç hayâller, böyle fenâ şakalar hâtırına nereden geldi? “Ölüm” lâkırdısı bir nev-civân ağzına yakışmaz... Âh ölüm nedir diye benden sormuyorsun... Ölüm muhabbetinden mahrûm kalmaktır..

Sence de öyle olmak gerek... Benim muhabbetimden mahrûmiyeti ister misin? Sakın bir daha o mûhiş kelimeyi lisâna alma! Alîm Allah beni ecelimden evvel öldürürsün... O karanlık, o soğuk mezârlar senin vücûdunu mu örtecek!

Ömrümde benim kucaklayamadığım nâzik bedenini mi saracak! Yok yok... O hâlde billah, boğa yılanlarına sarılsam, volkanlara atılsam yine kahrımdan halâs olamam! Âh mevlâm nasîb etse dâimâ yanında çâkenin olarak bulunsam; ümîd ederim inşâallah bu ni'mete nâil olurum....

O âlî fikrinle cenâb-ı hâlıkı düşünüyorsun... Allah'dan gelen yine Allah'a gider... Düşün düşün... Onu düşünmekle mes'ûd ol... Allah'ı düşünmek âlemleri ihyâ eder... Beni de nisyân etmiyormuşsun... Unutma hem hâlıkını hem meftûnunu hem amîrini hem esîrini unutma!

Lâtifen pek müdhiş. Hediyemi senden başkasına takdîm edecek vicdânsızlardan mıyım? Verilen şeyi geri almak değil fakat bir başkasına da peşkeş çekmek gibi bir eşna' denâetin benden südürüne imkân verir misin? Senin o ulvî fikrin bu gibi alçaklıkları nasıl kabûl edecek... Hüdâ aşkına bir daha böyle mâtemli sözleri söyleme; sonra beni zencîr-bedûş-ı cinnnet olarak beyâbâna saldırırsın. Muhabbet ebedîdir bilmiyor musun? Çünkü muhabbet rûha âiddir, rûh ise ebedî değil midir?

(Mâba'dı var)

Muallim Nâcî

Kebûter ⁽¹⁾

Uçdukça hayâl-i yâr gözde
Ârâma bulup medâr sözde

Şeh-dâne-i dîde-i terimle
Meşgûl olurum kebûterimle

Bir öyle enîs-i cân bulunmaz
Ammâ o da her zaman bulunmaz

Terk eylemiş işte âşiyânı
Hâkî iken olmuş âsumânî

Peyrevdir o vahşet-i i'tiyâda
Nûr-ı nigeheim uçar havâda

⁽¹⁾ Sakız'da infirâd âleminde söylenmiştir.

Her hangi tarafta olsa matlûb
Olmaz mı nazar o sûya meclûb

Enzârdan arzû 'iyândır
Efkâra dü dîde tercemândır

Arz eyliyor ol lâtif peyker
Her bir süzülüşte lûtf-ı diğêr

Dil şevk ile oynuyor yerinden
Âvâz-ı latîf-i şeh-perinden

Uçsun demem isterim ki insan
İnsana ferîşte indi densin

Var vechi eğêr desem melektir
Ammâ şu da var ki pek dönektir

Sen olmadan âşiyân-resîde
Gönlüm nasıl olsun ârâmide

Âteş gibi sevme i'tilâyı
Gel olma a sevdiğim hevâyî

Bâlâlara doğru erme pervâz
Tâ olmıyasın dûçâr-ı şeh-bâz

Alçakta da pek dolaşma zirâ
Eyler iki saçmâ ömrün ifnâ

Kondu ser-i bâma bârek Allah
Tekrâr havâlanırsa eyvâh

Uçmak için olmasın bahâne
Gâhî o bakışlar âsumâne

Ey sun'-ı safâ-fezâ-yı Bîçûn
Dil oldu tenezzülünle memnûn

Erbâb-ı hakîkatin hümâsı
Sevdâlı tab'iatın safâsı

Benden mütevahhiş olma öyle
Gel gez azıcık yanımda şöyle

Tab'ımdaki zevk ü şevki tâm et
Meftûn-ı hırâmınım hırâm et

Oldum ben o hoş-hırâma mâil
Tâvûsa tutar mıyım mûmâsil

Bir kerre bakın nasıl sebük-rûh
Ma'zûrum olursa bence memdûh

Seyr eyle şu gerden-i bülendi
Sevmez mi gönül bu şeh-levendi

Reftârına dikkat et ne mevzûn
Şâir buna olmasın mı meftûn

Tüylerde bakın şu intizâma
Şâyeste değil mi ibtilâma

Tozluk ile toz müşârik olmuş
Pûşide-i pây nâzîk olmuş

Feyziyle tabîatin donanmış
Her bir tüyü nûr ile boyanmış

Sabbâğına sad hezâr tahsîn
Allah! Nedir bu nûr-ı rengin

Baktın mı refikasında nâza
Bak bak berikinde ihtizâza

Merdâne mürûra bak yanından
Bakmaz bile geçse çâk yanından

Amma müteâkıben de nâçâr
Sevdâzede-vâr bir dönüş vâr

Yâre dokunur Hüdâ-negerde
Bâlin ne sürürsün öyle yerde

Şevk olmalıdır sebep bu hâle
Tozlandı, yazık o perr ü bâle

Erbâb-ı nazar sevip öperler
Yerlerde sürünmesin o perler

Seyreyle terakkî-i neşâtı
Göstermede sırr-ı irtibâtı

Hû hûya girişti âşıkâne
Kaydında değildir âşiyâne

Mâdâm ki mutlak-ül-inândır
Âvâreye her şey âşiyândır

Hûhûları âh pek derûnî
Âşık beğenir bu organûnu

Baktıkça o sun'-ı ber-kemâle
Şâhîn-i kazâ gelir hayâle

Göklerde gezen o bâl-i menkûş
Bir gün olacak zemîne mefrûş

Hoşnûd musun bu ibtilâdan
Bilmem ne usandın inzivâdan

Bir beyzâ içinde hayli eyyâm
Tenhâca kapandın ettin ârâm

Ah olsa idim şu sırra vâkîf
Nerden girip oldun onda âkîf

Çıktın büyüyüp fezâ-yı feyze
Hâtırda mı tengnâ-yı beyzâ

Geh arkadaşınla gâh tenhâ
Hürüm diyerek uçarsın ammâ

Gâhî o nigâh-ı vahşet-âsâr
Hissettiriyor ki bir gamın var

Etmîş seni de karîn-i hayret
Hürriyet içinde bir esâret

Baksan görünür bu dâr-ı ibret
Sayyâd ile sayddan ibâret

Gördün mü bu dâm-gehde âzâd
Bir dâmın esîri sayd ü sayyâd

Âlem bu tarîka münseliktir
Yek diğeri sayda münhemiktir

Bir gürk ona geldi oldu cellâd
Av bekler iken av oldu sayyad

Bir başka cihân olunsa ibrâz
Etsek şurdan seninle pervâz

Dünyâ nedir anmasak unutsak
Âvâreyiz âşiyâne tutsak

Numara: 7

Muallim Nâcî

Dereden Tepeden

Olmakda nigâh bî-kararım
Hoş-âver tab'-ı cezbe-dârım

Geh çıkmakda karlı kûhsâre
Gâh inmede buzlu cûy-bâra

Bakmakda iken şu karlı dağa
Âheste nigâhım indi bâğa

Manzûrum olan bahâr gitmiş
Ezhâr-ı nazar-şikâr bitmiş.

Ey âşıkı olduğum nihâlân
Evrâkınızı kim etti tâlân

Ey yerleri kaplayan nebâtât
Sizden de nişâne yok mu? Heyhât!

Kar düşmede arza pâre pâre
Dönmekde felek şükûfe-zâre

Her parçası bir güzel çiçektir
Şâirde çiçek etek etektir

Seyr et! bu şükûfe-i semâvî
Bir mu'cizeyi değil mi hâvî

Bülbül! Ne çekildin âşiyâne
Tab'ında tükendi mi terâne

Hânende-i gülistân idin sen
Vecdâver-i âşıkân idin sen

Ol ruhları etti dil tahayyül
Güller arasında kaldı bülbül

Ben olmadayım hezâre sâni
Densin bana bülbül-i hazâni

Eyler beni durmayıp ziyâret
Beyt-ül-hazenimde bin meserret

Dâim nazarımda sür ü mâtem
Hem-dem bana hem sürûr hem gam

Ya Rab ne gâm-ı meserret-âmîz
Ya Rab ne safâ-yı mihnet-engîz

.....
.....

Zevkim kederim devamsızdır
Her âlemim intizâmsızdır

Efkârım eğerçi nazma mâil
Hâlim değil intizâmı kabil

Pîrâne nasîhât etseler de
Ben nerdeyim ihtiyâr nerde

Gönlümce tebesüm oldu mu'tâd
Çeşmimde cihân tebessüm âbâd

Gönlüm gibi kâinât yek-ser
Karşımda hazîn hazîn gülümser

Hürüm de esîriyim garâmın
Ben âşkıyım bu ibtisâmın

Gül mevsimi gülistânı sevdim
Geldikçe hazân hazânı sevdim

Kuvvetlidir iltihâb-ı tab'ım
Şiddetlidir incizâb-ı tab'ım

Meftûnluğumu nigâh söyler
Ben söylemesem de âh söyler

Takât getiriş hüçûm-ı aşka
Pek müşkîl olur ketûm-ı aşka

Dil hâsılı kaldı şevke meclûb
Şibl-ül-esed oldu bebre mağlûb

Bî-çâre esîr-i hilkat olmuş
Sevdâ-zede-i tabîat olmuş

.....
.....

Bîgânesidir ferâğ-ı hüsnün
Pervânesidir çerâğ-ı hüsnün

Yok gerçi küşâyış-i rebî'î
Söyletmede cûşîş-i tabî'î

Tab'ım gibi andelîb, nâdir
İndinde hazân bahâr birdir

Gittikçe garîb meşreb oldum
Âlem nazarında agreb oldum

Vüs'atleniyor tasavvûrâtım
Şiddetleniyor teessürâtım

Bir şâire sorma mezhebinden
Şerm eyle ulüvv-i meşrebinden

Tab'ımda cihân cihân-ı me'ânî
Hâmemde nevâ-yı âsumânî

İnseydi bu nağme âsumândan
Lebbeyk çıkardı her dehândan

Mademki bitmiyor hayâtım
Zann etme biter terennümâtım

Hissinde ne rütbe varsa dikkat
Ol rütbe verir sûrûr u rikkat

Bir beytim ederse hüznü da'vet
Bir diğeri bahş eder meserret

Ahvâlimi anlamaksa matlûb
Gel ol cezbâta sen de mağlûb

Elfâza sığışmıyor me'ânî
Deryâyı alır mı hiç evânî

Nev-zemîn Bir Gazel**Mekteb-i Sultânî Fârisî Muallimi Feyzî Efendi Hazretlerininindir.**

Harekât-ı sefele nevâzına
Feleğin sebeb acabâ nedir

Sanırım efâzılı ezmeğe
Bu cemîle mahz-ı bahânedir

Nice sâhib-i edeb ü hüner
Cühelâyâ arz-ı niyâz eder

Bu ne hâldir denilirse der
Ki bütün iktizâ-yı zamanedir

Dilimin şikâyete hakkı yok
O nigâr-ı hasm-nevâzdan

Şu kadar ki dost güdâzdir
Harekâtı dil-şiken-ânedir

Sana benden ey meh-i bîbedel
Bu huçeste-beyti ne hoş demiş

Ola rûh-ı nâzımı şâdmân
Ki belâgati acem-ânedir

Bu ne handedir bu ne gamzedir
Biri cân alır biri cân verir

Bu ne zülfüdür bu ne hâldir
Biri dâmdır biri dânedir

Ümerâ-yı şî'r ü kelâmdan
Bulunur mu nâ'il-i kâm olan

Der isen felek-zede Feyzî'yi
O da tîr-i aşka nişânedir.

51. Hâver Mecmûasındaki Edebî Metinler

Hâver

Seyyâreleriz dâiriz etrâfını dâim

Hep nûr alıruz mihr-i safâ-âverimizden

Dünyâ-yı terakkîyi tutar şa'şâ'asıyle

Seyr et doğacak mihrimizi Hâverimizden

On beş günde bir cüz' neşr olunur. Siyâsiyâttan mâ'ada her şeyden bahseder.

Mesleğimize muvâfık âsâr ve mebâhis için sahifelerimiz dâimâ açıktır.

Numara: 1

Mukaddime

Hadâik-i efkâre letâfet-âver ve tarâik-i esrâra sâyegüster-i efnân devhâ-i hikmet ü ağsân şecere-i ma'rifettir. Berk-i nihâl-i hüner-âfet-zede-i hazân ve fütâde-i hâk-i hevân olmaz. Bîh-i dıraht-ı kemâl-perver-i siyâb-ı feyz-i lâ-gezâl ü benâberin vâreste-i bîm-i zevâldir.

İlm ü irfân bir sıfat-i rûhâniye ve keyfiyet-i vicdâniye olup menşe-i aslîsi füyûzât-ı celîle-i Rabbânîyedir. İnsan bu vâsita ile ahlâk-ı behimiyeden etvâr-ı melekiyeye intikâl ve bu alâka ile ervâh-ı ulviyeye ittisâl eyler. Ulüvv-i efkâre mâlik olanlar lâ-muhâle tarîk-i

ma'rifete sâlik olurlar. Öyle ise nişâne-i ulviyet-i vicdân sülûk-ı şahrâh-ı irfân olmak lâzım gelir.

Âlim her ne vakitte olsa mazhar-ı 'izâz ve ibcâl câhil ise nâil-i ikbâl olsa da encâm-ı kâr-ı paymâl olur. Ârif Câmî Hazretlerinin;

....

... (?)

Nazm-ı hayat-efzâlarından hülâsa-i maksadı kîse-i erbâb-ı kemâl sîm ü zerden hâlî ise de deryâ-yı dil-i 'ârifânelerinin güher-i irfân ile mâlî bulunduğunu tefhîmden ibârettir.

Virâne-i nâdânîde pür-şikeste olan bûm-ı meş'ûm ma'mûre-i fazîlette pervâz eden hümâ-yı dil-firîbe mu'âdil ve dıraht-ı huşk-ı cehâlette tarh-ı lâne-i sefâlet eden zâg mahrûm-ı gülnihâl-i ma'rifette âşiyân-sâz olan andelîbe mûmâsil olamaz. İbn-i Râvendî'nin;

...

... (?)

Kavlinde câhilin âkile mukâbil tutulması güher-i ilm ü irfân ile mütehalli olmayan ukûlün derece-i 'itibârdan sâkit olduğuna ve ârıza-i cünûn lâzıme-i cehl ve nâdânî bulunduğuna îmâyı mutazammındır.

Câhilin iktisâb-ı kemâlât-ı ilmiyeden tebâüdüne binâen zümre-i mecânîne iltihâkını âkil pîş-i nazar-ı mütâlâaya alır da tahsîl-i ma'ârif ve hükm uğrunda diriğ-i inâyet ve kuvve-i âkilesini zebûn-ı pençe-i atâlet eylemez.

İnsan irfân ile kamrân ve beyn-el- emâsîl müşâr bi-l-benân olur.

Fazîlet insanı bir hümâ-yı balâ-pervâz ve ankâ-yı kâf-ı izz ü nâz eyler.

Bâb-ı fezâile intisâb edenler hürriyet ve bârgâh-ı ekâbire ilticâ edenler arz-ı ubûdiyetle imrâr-ı evkat eylemektedirler ve sâde-i kemâlâta ittikâ edenlerin cibahı metâli'-i şümûs-ı istiğna ve deycûrsitâna cehâlette kalanların delîl-i rahî çerâğ-ı mürde-i müdâhene deryâdır.

Li-muharrire

Âkilin fikrinde yoktur Hüsrev'in gencînesi

Câm-ı Cem-i İskender'in meşhûr olan âyînesi

Hem habîr eyler cihândan hem de istiğnâ verir

Sâhib-i fazl ü kemâlin nakş-ı levh-i sînesi

Câhil ile cemîyyet beyninde cehâlet hâil ve bu cihetle menfa'at-ı husûsiye uğrunda mazarrat-ı umûmiyeye kail var ise yine câhildir.

Fikr-i millî bir emr-i cibillî ise de bazı mevânî'in-i hudûsuyla umûr-ı tabî'iyenin te'sîrâtına haleldârî olabilir. İşte semenderin ateşte yanmaması ve bazı marazanın suya kanmaması bu kabîldendir.

İstid'dâd-ı mahz-ı câhil bir mutalsam gencineye mümâsildir. Âsâr-ı kaabiliyetin zuhûruna en birinci mâni' cehâlet ve efkâr-ı milliyeyi canlandıran ilm ü ma'rifettir.

Ta'mîm-i ma'arife hizmet eden bazı hükûmât-ı sagîre bugünkü günde düvel-i muazzama sırasında bulunurlar. Çünkü bir devlet ta'mim-i ma'arife himmet eder ise efrâd-ı milletten bir çok efkâr-ı âliye ashâbı ve bir takım iş erbâbı adamlar zuhûra gelir ki devlet matbû'asına sadâkatle hizmet ve menâfi-i milliyeyi muhâfazaya fevk-al-âde gayret eyler. Böyle bir devletin elbette ayîne-i hâl ü meâlinde çehre-i terakkî nümâyân ve az bir vakitte İskender-i sâni-i cihân olacağında ukalâ tereddüd etmezler.

Bu dakikaya mebnîdir ki halife-i bî-medânî ve zıll ü zâlîl-i yezdânî Hakân-ı gâzî (Abdülhamid Hân-ı Sâni) Efendimiz Hazretleri cülûs-ı meyâmin-i me'nûs-ı mülûkânelerinden beri teb'a-yı saltanat-ı seniyyelerinin beyninde ulûm ve ma'arîfin ta'mîmine himmet ve efrâd-ı ahâlinin zulmet-i cehâletten tahlisine fevk-al-âde inâyet buyurmaktadırlar.

Himmet-i meşkûre-i tâcdârî ve inâyet-i mebrûre-i şehriyârileri âsâr-ı celîlesinden olmak üzere memâlik-i saltanat-ı seniyyelerinin her tarafından envâr-ı terakkî bedîdâr ve asr-ı me'âlî-hasr-ı mülûkâneleri gıpta-fermâ-yı savâbık i'sâr olmağa başladı. Böyle bir devr-i terakkîde bulunduğumuz cihetle cümlemiz bahtiyâr ve izhâr-ı mübâhât ve mefâheret emrinde bî-ihdiyârız.

Ehl-i ma'ârif hakkında mebzûlî-i teveccühât-ı şehensâhileri herkesi iktisâb-ı kemâlât-ı ilmiyeye hâhişger etmekte olduğunu kemâl-i efkâr ile görüyoruz. Ni'am-ı celîle-i teveccühât-ı mülûkânelerine teşekküren ma'ârif ve ulûmun 'alâ kadri-t-tâka ta'mîmine bez-i mesâi ederek arzû-yı dil-i şehyâriye hizmet-i (....?.....) uhde-i ashâb-ı fazîlettir. Şecere-i fazl ü kemâlin semere-i fevk-al-âdesi hey'et-i ictimâiye-i millîyenin istifâdesidir.

Bir insan müntehâ-yı ilm ü irfâna irtikâ etse bile mâdem ki umûmun intifâ'ına medâr olacak esbâb-ı vesâilin tedârik ve ihzârına sarf-ı mesâi eylemez. Erbâb-ı nazar o insanı nihâl-i bî-semer ve kavs-i bî-veter menzîlesinde tutarlar.

Edebiyât**Gazel**

Gördüm âsârın bahârın oldu sahrâlar benim
Olmamak mümkün mü en şiddetli sevdâlar benim

Verdi cevân-ı diğerk feyz-i tabîat fikrime
Aldı ârâmım bu rûh-efzâ temâşâlar benim

Arz eder bir başka âlem şimdi her sahrâ bana
İnşirâhım şerh olunmaz gayrı dünyâlar benim

Olmasın da tab'-ı rindânem kim olsun neşvedâr
Tâze sâkîler benim lebrîz minâlar benim

Çeşm-i âlem kimde görmüştür bu mes'ûdiyyeti
Bak bütün karşımdaki âyîne-sîmâlar benim

Muallim Nâcî

Muhabbet

Olmuş yine neşve-zâr-ı âlem
Gönlüm gibi kâinât hurrem

Yârim gibi hande-rîz-i harîr
Âlem dolu zevk ile serâser

Mehtâb cihâne nûr-bahşâ
Seyr et ki ne dil-nişin temâşâ

Envâr mı inmede hevâdan
Ya hande mi yağmada semâdan

Ahter mi şu âsümânda tâbân
Ya bir dehen-i melek mi handân

Aşkım mı yayılmada cihâna
Ya Rab bu ne levh-i şâirâne

Gülmekde melâik âsümânda
Güller anın aksidir fidânda

Gülşen mi bu aks-i dil mi âyâ
Ezhâr mı şevk-i dil midir yâ

Bülbüleri dinle rûh-bahşâ
Güller ne kadar letâfet-efzâ

Ah nedir bu hâl-i hurrem
Bir hande-i hilkat olmuş âdem

Bir gün yine böyle bir zamanda
Parlardı bu mâh âsümânda

Dünyâ yine böyle pür-letâfet
Gönlüm yine böyle pür sa'âdet

Gülşende cihânı seyr ederdim
Dünyâyı muhît idi hayâlim

Bir nûr göründü çeşme ol ân
Ammâ ki ne nûr nûr-ı yezdân

Envârın içinde hüsn-i pür tâb
Güyâ ki tebessüm etti mehtâb

Bir duhter-i şûh mâhzâde
Mehtâb gibi cemâli sâde

Mahlûk idi saçları bu şebden
Masnû' idi nûrdan o gerden

Gördüm bu cemâli hayret ettim
Bir başka latâfet oldu rûşen

Ol rütbe değişti kim bu âlem
Sandım ki cihâne düştüm ol dem

Gül-rîz olarak kamer semâda

Pûyân idi nûrlar hevâda

Şakk oldu semâ cemâl-i yezdân

Gark etti cihâmı nûra ol ân

Eylendi zuhûr her cihetten

Bin mâh-ı münîr-i pertev-efgen

Hûrîler uçardı hâkdânda

Ervâh gezerdi âsümânda

Bir sûrete girdi kim bu âlem

... gülüyor sanırdı âdem

Bir hayli dem öyle lâl kaldım

Hayretler içinde fikre daldım

Esbâbına sonra oldum âgâh

Bildim ki nedir bu hâl eyvâh

Etrâfımı kaplamış muhabbet

Te'sîri imiş anın bu hâlet

Tenhâ-yı Firkat

Dünyâ ne kadar letâfet-âmîz
Her yer mütebessim ve safâ-rîz

Bir dîdeye benzermiş ki âlem
Mahmûr-ı şarâb-ı vasl; hürrem

Ulvî ulvî cihân-ı handân
Diller buna olmasın mı hayrân

Zikr etmede kâinât her gâh
“Allah Allah Allah Allah”
Tehlîl-i meleklerle dolmuş eflâk
Tevhîd-i beşerle kürre-i hâk

Ulvî o kadar cihân serâser
Kim kalb-i Muhammedîye benzer

Feryâd-ı hezâr rikkat-efzâ
Ulvîyet-i dehre rûh-bahşâ

Ecrâm sönük sönük nümâyân
Gayb olmağa cümlesi şitâbân

Yâ Rab bu ne âlem-i bedâyi‘

Her kûşede bin bedî‘a şâyi‘

Eflâk ü zemîn birbirinden

Baksan görünür ziyâde rûşen

Dünyâ mı güler semâ mı bilmem

Hayrette kalır bu hâle âdem

Aks eylemiş âsümân zemîne

Âkis bu zemîn de âsümâne

Âyîne-i in‘ikâsı olmuş

Her birisi diğeriyle dolmuş

Ulviyet eder misâl-i deryâ

Etrâfda mevceler hüveydâ

Her mevce olur gözümde münşakk

Arz eyler o şekl-i yâri mutlak

Eyvâh ne rütbe olsa âlem

Ezvâk-ı letâfet ile hürrem

Gönlüm yine yârini unutmaz

Ol nâzlı nigârını unutmaz

Herhangi cihet olursa manzûr
Mutlak görünür cemâli pür-nûr

Mehtâbda her cihette nâzır
Görmez mi safâ vü zevki zâhir

Bu levhada ol cemâl-i enver
Bir hande içinde şevk-i muzmer

Yâ Rab bu ne hâl-i pür letâfet
Gülmekte gönlümde derd-i firkat

Bir böyle zamanda fikr-i vuslat
Etmez mi dili garîk-i lezzet

Feryâdına et devam bülbül
Dinler seni dil müdâm bülbül

Gönlümdeki hüsn-i aşkı tasvîr
Etmekte o âh ü vâh dil-gîr

Sen âhlar ile durma öyle
Gönlüm mütelezziz ahlarla

Yâ Rab ne idi o leyl-i agreb
Etmez mi tekerrür âh ol şeb

Bir leyl içindeyim ki dâim
Hurşîd yine muntazır dü çeşmim

Hurşîd mi zâhir oldu âyâ
Bak bak ki nedir o nûr-ı peydâ

Hurşîd fakat ziyâsı hande
Bir başka safâ göründü bende

Yâ Rab bu nasıl güneştir âyâ
Bir mevce-i şevk olsun yâ

Etrâfını kaplamış melekler
Ondan hepsi tenevvür eyler

Her nazrada başka bir letâfet
Arz etmede ol şeh-i melâhat

Hayretler içinde kaldı gönlüm
Hürşidini seyre daldı gönlüm

Eyvâh hayâl-i yâr imiş o
Gönlümdeki şivekâr imiş o

Ben mihr sanırmışım nümâyân
Gezdikçe gözümde şekl-i cânân

Her lâhza gözümdedir hayâli

Gönlümde tefekkür-i visâli

Bir vuslatı uğruna fedâyım

Var anla ne rütbe mübtelâyım

Menemenlizâde Tâhir

İmâm Gazâlî Hazretleri, ki hicretin dört yüz elli senesinde “Tus” da ziver-i mehd-i şühûd olmuş ve beş yüz beş senesinde yine “Tus” da irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurmuş efâzıl-ı hükemâ-yı İslâmiyedendir; câmi’-i şeri’at ve hakîkat bir zattır.

İsm-i ‘âlîleri Mehmed, künyeleri Ebû Hâmid, lâkab-ı sâmilere Zeynüddîn, ünvan-ı sa’âdet iktirânları Hücçet-ül-İslâmdır. Beyn-el-enâm şöhret-i seniyyeleri dahi Gazâlî’dir.

Ulûm ü funûn-ı hikemiye ve mütenevviada bini mütecâviz olan âsâr ve te’lifâtı kitâbhâne-i her-diyâra ziynet-sâzıdır.

Hele eyâdi-i ihtirâma dâir olana “İhyâ-ül-Ulûm”u hakîkatte ulûmu ihyâ etmiştir. Kitâb-ı mezkûrun Alman lisânında tercümesi Almanya’da dört def’a basılmış olduğu hâlde şâyân-ı teesüfdür ki lisânımıza tercüme olunması hâtırlara bile gelmemiş ve nüshâ-i Arabiyesi dahi Mısır’da basılmıştır.

“İhyâ-ül-Ulûm” dört cilt üzerine müretteb gâyet büyük ve Arabî ve hazreti imâmın lisân-ı mâderzâdı ise Farisî olduğundan lisânıyla mütekellim olduğu kavmin âvâmını da müstefid etmek ve İhyâ’nın telhîsi olmak üzere muhtasar ve farisî-ül-ibâre “Kimyâ-yı Sa’âdet” nâmıyla bir kitâb daha te’lif eylemiştir. “Kimyâ-yı Sa’âdet” hemen “İhyâ-ül-Ulûm” kadar ehemmiyeti hâizdir. Eğer ki erbâb-ı himmetten birisi bunun tercümesine

başlamış ise de hemen aşırı mikdârını tercüme eder etmez rahmet-i ilâhiyeye kavuşmuş gitmiş ve binaenaleyh bu kitâbın da mütercem bir nüshası ele geçmemiştir.

Böyle bir eser-i nâfi'nin lisânımıza nakl ü tercümesinde fevâid-i kesîr ve bu emr-i hatîr hayli vakitten beri cây-gîr-i zamîr-i fakîr ise de nasılsa şimdiye kadar müsâid bir zamana tesâdüf olunamamış idi. Bu kere Ma'arif Nezâret-i Celîlesi'nden cüz' cüz' neşrine istihsâl-i müsâade eylediğimiz işbu risâlede ebnâ-yı vatana ve bilhassa ihvân-ı dîne yâdgâr olmak üzere parça parça olarak tercümesini tasâmim eyledim. Bu bâbda ittihâz edeceğim meslek ise nakl-i meâldir. Hele tertîb hiç iltizâm olunmayacaktır. Belki fâidece ehemmi gördüğüm cihetlerini takdîm edeceğim.

Beni bilenlerce ma'lûm olan iktidârsızlığım nefsimce de müsellemler ise de tevfiik-i Cenâb-ı Bâri ile rûhâniyet-i hazret-i peygamberîyi istinâdgâh ittihâz ederek aczime galebe etmek istiyorum.

Vallah-ül-muvaffak-ül-mürşid

Lil-mütercim-ül-fakîr

Îlâhi hâlık-ı kevn ü mekânsın

Îlâhî mübdi'-i devr ü zamânsın

Muhît-i cümle eşyâ-yı cihânsın

(.....?....) -ı zemîn ü âsümânsın

Vücûdun rûhbahşâ-yı ademdir

Sen ol mevcûd ü hayy-i bî-gümânsın

Basar idrâk kılmaz zât-ı pâkin

Basiret ehline nûr-ı ıyânsın

Hudâyâ dergehin dâim küşâde

İlâhi melce-i bî-çâregânsın

İntihâ

Âgâz-ı Tercüme-i Kitâb

İlâhi! Sitâre-i serây-ı heft rahşân ve katarât-ı bârân ü berk-i dırahtân u rîk-i beyâbân ve zerrât-ı zemîn ü âsümân kadar bî-hadd ü pâyân şükr ü sipîs-ı firâvâne lâyıksın.

Yâ Rab! Vahdâniyet senin sıfatındır. Celâl ü kibriyâ vü azamet ü ‘âlâ vü mecid ü bahâ ancak senin hâsiyetindir.

İlâhi! Senin kemâl-i celâlınden ferd âferide-i âgâh ve hakîkât-ı zâtını idrâke sende gayrı hiçbir kimse için râh yoktur; bil ki hakîkat-ı ma‘rifetinde ikrâr acz-i müntehâ-yı ma‘rifet-i sıddıkân ve senâ vü hamdinde i‘tirâf-ı taksîr-i nihâyet senâ-yı ferîştegân ve peygamberândır.

Yâ Rab! Gâyet-i akl-ı ukûla mebâdi-i işrâk-ı celâlinde hâim ü hâir ve müntehiyân-ı sâlikân ü mürîdân cemâl-i hazretine taleb-i takerrüb için muhît-i dâire-i hayrette dâirdir.

İlâhi! Asıl ma‘rifet-i zâtından kat‘-ı ümîd ta‘tildir. Vâsıta-i hayâl ile kemâl-i ma‘rifetini da‘vî ise teşbîh ü temsîldir.

Cemâl-i zât-ı mukaddesini mülâhazada gözler kamaşır ve acâib-i masnû‘âtına nâzır olan ukûl tasdîk-i vücûdunda muztarr kalır.

Yâ Rab! ‘Âzamet-i zât-ı ulûhiyetinin keyfiyet ve hakikatini dâire-i fikretle ta’yîn ve tahdîd edecek ferd mefkûddur. Ve âsâr-ı kudret-i bâhirene ihâle-i basr-ı basîret edip de kendi varlığının senden olduğunu idrâkten gâfil olacak dil gayr-i mevcûddur.

İlâhî! Meşhûd ve nâ-meşhûd kâffe-i mevcûdât senin âsâr-ı kudretin, senin envâr-ı ‘azametindir. Ve mecmûa-i kâinât senin bedâyi’ ü garâib-i hikmetin, senin şa’sa’-i cemâl-i hazretindir.

Yâ Rab! Sahife-i hestîde isbât-ı vücûd eden eşyâ hep sendendir; hep seninledir. Senden gayrı hiçbir şeyde vücûd-ı hakîki yoktur; bil ki her şeyin vücûdu senin pertev-i nûrundur.

İlâhî! Dürûd-ı nâ-ma’dûd senin ol seyyid-i peygamberân ve reh-nümâ-yı ehl-i îmân olan habîb-i zîşânınla âl ü ashâbına olsun ki cenâb-ı nübüvvet-me’âbını emîn-i esrâr-ı rubûbiyetin ve merfû’-ı dergâh-ı ulûhiyetin kıldın. Ve âl ü ashâb-ı kirâmından her birisini pîş-vâ-yı ümmet ve nâşir-i envâr-ı şeri’at eyledin.

İnsan! Bil! Ve âgâh ol! Ki sen oyuncak olmak için yaratılmadın; bil ki bu güzergâh-ı fânîde senin uhde-i insaniyetine tevdî’ olunan iş pek büyük ve kadrin ziyâde ‘âlîdir.

Ezelî olmadığına bakma! Çünkü ebedîsin. Eğer ki cesedinle hâkî ve süflîsin; ammâ hakikat-ı rûhunla ulvî ve rabbânîsin. Fil-hakîka asıl cevherin bidâyet-i hilkatinde behimiyet ve sebuiyyet ve şeytâniyet sıfatlarıyla mülevvestir; fakat mücâhede ve mu’alece ederek nefsinin o telvisden tathîr et! Ki kurb-ı Hakk’a şâyeste ve esfel-i sâfilinden tâ a’lâ-yı ‘âliyyine kadar irtikâya zafer-yafte olursun.

“Yüksel ki yerin bu yer değildir

Dünyaya geliş hüner değildir”.

İnsan! Esîr-i şühût ve gazab olarak behâyim ü sibâ'dır ki sen de kalma! Orası esfel-i sâfilindir.

Şühûtla gazabı kendine esîr ve kendini onlara hâkim kılarak melâike derecesine eriş! Orası da a'lâ-yı 'âliyyîndir.

“Yüksel ki cihân sefil ü dûndur

Rağbet ona âdetâ cünûndur”.

Zirâ ihyâ-yı melekîyetle ifnâ-yı hayvaniyet eden insanlar Allah'a kulluğa lâyık olurlar. Bu liyâkat ise sıfat-ı melekîyet ve kemâl-i derece-i âdemiyyettir.

İşte bu mertebeye te'âli eyleyenler cemâl-ullaha enîs olurlar ve artık o cemâlin tahammül-i firâkına bir lâhza tâkat getiremezler.

Ey gâfil insan! Hiç şüphe etmeyerek bilmelisin! Ki hakîkatte cennet bu cemâl-i bâ-kemâle nazardır. Yoksa senin müştahiyât-ı nefsâniyene müsâid ve muvâfık olarak tasavvur ve tasvîr ettiğin cinânın nezd-i urefâda hiçbir hükm ve ehemmiyeti yoktur.

“Yüksel! Ki bunun da fevki var

İnsanlığın ayrı zevki vardır”.

Ubeydullah

(Bir Kamus ile Kavâid Kitâbına Muhtâcız)

Bizden başka akvâm-ı mütemeddine içinde hiç birisi yoktur ki kendi lisânına mahsûs bir kamûs ile kütüb-i kavâide mâlik olmasın. Acaba milletimizde böyle kütüb-i müfideyi meydâna getirecek ashâb-ı iktidâr mı mevcûd değildir, yoksa o yolda ashâb-ı iktidâr mevcûddur da sâika-i ten-perverî ile mi bu emr-i hayra teşebbüs olunmuyor?

Bendenizce şikk-ı evveli teslim etmek hiçbir vech ile câiz olamaz. Yirmi otuz milyon nüfûsu şâmil olan koca millet-i Osmâniyede bir kamûs meydana getirecek kadar sâhib-i iktidâr bir âdemin iki üç yüz sene içinde yetişmemesi hemen müstehîl görülecek derecede akıldan ba'îddir.

Şikk-ı sâni evvele nisbetle bir dereceye kadar karîn-i kabûl gibi görünürse de yine de sebab-i aslî yalnız ashâb-ı iktidârın ihtiyâr-ı tenperverî etmesinden ibâret değildir. Biraz da ahâlimizin o yoldaki âsâr-ı müfideye olan za'f-ı rağbetleri sebep oluyor. Çünkü tenbelliğin en birinci düşmanı mükâfâtıdır. İnsan mazhar-ı mükâfât oldukça tacdîd-i şevk eder. Gayret bir bahara benzetilirse mükâfât o baharın hurşîd-i rahşânıdır, güneş görülmedikçe baharın safâsı arz-ı didâr edemez.

Ashâb-ı iktidârdan birisi birkaç seneler uğraşarak ve -kitâbcıların hamyâzesini çekmemek üzere- bir iki bin guruş sarf ederek bir eser meydana çıkarıyor üç dört sene içinde kitâbının mesârif-i tab'iyesini çıkartabilirse kendini bahtiyâr add ediyor. Beş altı sene beklemedilçe kâr etmesi kabil olmuyor bâri aldığı kâr ettiği intizâra değer bir şey olsa!...

Bazı adamlar bulunur ki milletlerine hizmet etmek maksadını hâsıl edeceklerine emin oldukdan sonra her türlü fedâkârlığı ihtiyâr eder kâr istemez, zarardan çekinmez yalnız o fedâkârlığı mukâbilinde kazanacağı şöhrete kanâat eder. Bir takımı ise onu da istemez. Fakat öyle insanlar bir millet içinde ancak bir asırda gelebilir ki bunların pek çoğu da kamûs te'lîf etmekle uğraşamaz herkes emeği mukâbilinde bir mükâfât görmedikçe çalışmaz bâ-husûs zarar etmek hiç işe gelmez şurasını demek isterim ki ahâlimizde âsâr-ı müfideye lâyük olduğu kadar rağbet görülse o zaman kamûs te'lîfine sâhib-i iktidâr ve o

yolda lâbûd olan müşkilâta gâlib gelecek hamiyetkâr ne kadar zevât bulunduğu pek çabuk âşikâr olur.

Bir kamûsa olan ihtiyâcımız ta'rîf ve tavzîh ihtiyâcından berîdir; Arabda, Acemde Fransızlarda, İngilizlerde doğruca ifâde-i merâm için kendi lisânlarının kavâid-i mazbûtasını öğrendikten sonra başka bir şey tahsîline ihtiyâc kalmaz. Bizde ise Arabcayı Farisiyi mükemmel sûrette öğrenmedikçe doğru bir şey yazmaya imkân olmuyor.

Tabî'at-ı milliyemiz ne kadar garîbdir!!! Dâima önümüzde bir mukallidin bih ararız. Kendi kendimize bir şey icâd etmek hiçbir vakitte elimizden gelmiyor, bari taklîd de olsun izhâr-ı iktidâr edebilesek! Acemleri taklîde uğraştık yalnız münâsebetsiz mübâlağalarını lüzûmsuz cinaslarını filanlarını alarak güzel teşbîhlerini hikemiyâne fikirlerini nazar-ı itibâra almadık. Arabların yalnız kafiyelerini seci'lerini taklîd ettik. Fransızların danslarını tuvaletlerini almağa uğraşyoruz fazâil-i ilmiyyelerini sâde medh ediyoruz!!!

Hâlâ "gelir" fi'lini ya ile mi yoksa vav ile mi yazmak lâzım geleceğini bilmiyoruz. Hâlâ lisânımızın kavâidi neden ibâret olduğundan bî-haberiz!

Hâlâ lisânımız Arabca mı Farisi mi yoksa başlı başına bir lisân mıdır! Bu cihete bir karar-ı kat'î veremedik! Verilecek karar meydanda duruyor da yine veremiyoruz!!

Farz edelim ki şimdi birisi çıksın da olduğu gibi bir kavâid kitâbı bir kamûs yapsın o kadar nâ-becâ muhâlefetlere o kadar lüzûmsuz i'tirâzlara duçâr olur ki ta'rîf kabûl etmez. Bu husûsda en büyük mesele kamûs ile kavâidin ne yolda olmak lâzım geleceği meselesidir.

Her ne kadar böyle mesâil-i 'azîmede beyân-ı fikr etmek benim gibi aceze için en büyük cesâretlerden ma'dûd olursa da e'âzım-ı üdebâmızın nazar-ı avf ü merhametlerinden istimdâd ederek şu sözleri söylemekte ma'zûrum.

Gerek kavâid-i Osmâniyede ve gerek Kamûs-ı Osmânide ittihâz edilecek esâs lisânımıza mahsûs olarak birinci def'a olmak üzere meydân-ı intişâra çıkan ve hakîkat şinâs-ı edib olanları müellifine bihakkın minnetdâr eden Ta'lim-i Edebiyât'ın eserine iktifâ

ile orada tavzîh olunduğu gibi “Osmanlıca kendi kendine bir lisân-ı mahsûsdur. Ne Arabcanın ne de Farsinin kavâidine tâbi’ olamaz. Ancak lüzûm görüldüğü halde onlardan isti’âre-i kavâid ve kelimât edebiliriz”. fikrinden ibâret olmalıdır o iki lisândan olarak isti’mâl ettiğimiz kavâidin kâffesini Osmanlıcanın malı olarak isti’mâl ettiğimiz kavâid kitâblarımıza derc etmeliyiz. Kelimâtı dahi bunun gibi gerek Arabiden gerek Farisiden alınmış olsun Osmanlıcanın kelimâtı olmak üzere kamûsumuza yazmalıyız. Bu yolu ihtiyâr etmedikçe lisânımızı ıslaha ihtimâl veremem.

Yavaş yavaş âlem-i edebiyâtı istilâ etmekte bulunan terakkîyât-ı fikriyeden ümîd ediliyor ki lisânımız bu hâl-i intizâmı kesb edecektir. Ancak her şey yavaş yavaş olur. Arabların bu günkü gün intizâm-ı hâline hayrân olduğumuz lisânları kim bilir kaç yüz senede bu merteye-i fevk-al- âdeye vâsıl olmuştur.

Şimdi lâzım olan bir şey varsa o da yukarıda arz olunduğu gibi ahâli tarafından erbâb-ı iktidârı teşvîk edecek sûrette âsâr-ı makbûle ve müffideye izhâr-ı rağbetle hem ashâb-ı te’lîfi hem kendilerini müstefid eylemektir.

Küfrân-ı ni’met olmamak için şurasını da i’tirâf etmelidir ki matbû’âta olan rağbet-i umûmiye eski hâline nisbetle hayliden hayli terakkî etmiştir. Eğer bu terakkî devam ederse devr-i hazret-i sultan Hâmid Hânî’de âfâk-ı edeb ve ma’rifeti isti’lâ eden fikr-i terakkîyâta mu’avenet ederek edebiyât ve ma’ârifimizin merteye-i kemâlini bulmasını tesrî’ edeceği için asr-ı ma’ârif hasr-ı hazret-i padişâhînin müessir-i lahzâsına bir lâ-hika-i fâika olabilir.

Menemenlizâde Tâhir

Numara: 2

Edebiyât

Fihris-i Usûl-i Kelâmiye

Ey mübdî’-i hikmethâne-i hestî vü imkân ü mûcîd cümle-i mevcûdât kevn ü imkân-ı sıfat cemâlin âsâr-ı hudûs ü nuût-ı cemâlin avâriz-ı tagayyür ve intikâlden mütenezzih ve ukûl ü ifhâm-ı kibriyâ-yı zât u kâtibe-i evhâmbidâ-i azemet sıfatında mütevellihdir. Zât-ı

pâkine âsâr-ı sıfat-ı zâtîyen delâlet-i vahdâniyetine dahi nizâm-ı masnû'âtın şehâdet etmektedir. Kemâl-i kudretinle heft-i âsümân ü zemîni ve hilâl-i tabakât-ı arz ü semâda mahlûkât mütenevvîa-i hikmetkârîin icâd ve bunlardan mu'aşşer nev'-i beşer-i nazar ü istidlâl ile irtikâ-yı medâric-i kemâle sen 'idâd eyledin. Nev'-i benî âdemin acâib mahlûkâtında tefekkür ve garâib-i masnû'âtında tedbiri muktezâ-yı emr ü fermânındır. İşbu vazife-i nazifeyi ifâ edenler zât-ı mukaddese-i ilâhiyeni nekâisden tenzîh ve sıfat-ı kemâliye ile tavsîf ederler.

Hudûs-ı müstelzîm devr ü teselsül olmağla kadem-i zâtı senin sıfatın ve âsârında zâhir olan itkânın iktizâsıyla hikmet-i lâzîme-i zâtındır. Nizâm-ı müşâhidin adem-i ihtilâliyle cemî' eşyânın hüsn-i itilâfi sıfat-ı ulûhiyetinde vahdetini ve her bir terkîbin imkân ve hudûsla ittisâfî hadd-i zâtında ahadiyetini iktizâ eder. Gayre mücânesetin mefkûdiyetinle, ferdiyetin ve zâtının her hâcette maksûdiyetiyle samediyetin sâbittir. Sıfatında eşbâh hakîkat-i zâtında emsâlin yoktur. Sevâib-i nakıs ü keder ve kıyâs-ı vehm ü hayâl-i beşerden müberrâsın.

Levh-i Mezâr-ı Şâir

Oldu cân hem bezm-i cânân dinlemem sussun cihân
Gûş-ı cânım dinlesin ârâm-ı cânım söylesin

Bir zaman ben söyledim kim bildi bundan böyle de
Gönlümün hâlin yıkılmış hân mânım söylesin

Meşhedim mahşer kesilmiş bende yok sûzdan eser
Kıssa-i rengînimi hûn-ı revânım söylesin

Ben nihân oldumsa âsârım nihân olmaz durur
Şânımı ahlâfa sıyt-ı câvidânım söylesin

Bir zaman olsun bana levh-i mezârım tercümân
Ben yoruldu söylemekten tercümânım söylesin.

Şikâyet**1**

Ah gurbet bitirdi tâkatimi
 Beni bir pîr-i bî-müdâr etti
 Selb edip iktidâr ü rûhatımı
 Genc iken vakf-ı ah ü zâr etti
 Yâd edip bazı eski hâletimi
 Ağlarım ihtiyâr-ı uzlet ile
 Gece gündüz bu derd-i firkat ile

2

Neye müncer olur aceb hâlim
 Böyle firkatte mi geçer giderim
 Ne zaman azm-i sû-yı yâr ederim
 Beni yâd eyliyor mu hiç zâlim
 Dâima öyle âh ü zâr ederim
 Dîde giryân dil esîr-i keder
 Mihr-i tâli' ne dem zuhûr eder

3

Giryeden çeşmim oldu nâ-bînâ
 Yâr mı yok tasavvura kudret
 Bu ne yâ Rab ne 'âlem-i zulmet
 Rahmetin münkatı' mıdır? Hâşâ!
 Aldı etrâfımı seb-i dehşet
 Bana muzlim bu dem bahâristân
 Gözüme 'âlem oldu hep zindân

4

Söyle ey bülbül-i nagam-perver
 Sen misin yoksa ben miyim pür gam
 Söyle ey tâli' bile hemdem
 Ne zaman intihâ bulur bu keder

‘Âlem olmakta şevk ile hürrem
Bense mihnetler içinde eşk-nisâr

5

Yirmiye sinnim olmadan vâsıl
Ham olup kâmetim sarardı yüzüm
Görmez oldu cihânı şimdi gözüm
O ziyâ-yı ümîd olup zâil
İnhisâr etti bu suâle sözüm
Sen de fikr eyliyor musun beni âh
Nerdesin nerde söyle gel ey mah

6

Nitekim gün doğunca ebr-i seher
Olur âteşlere ve o demde mekân
Dolar âteş ile hemân dil ü cân
Hâtıra gelse sevdiğim dilber
Gâib etsem hayâlini o zaman
Alır etrâfımı zalam-ı leyâl
Dîdeden eksik olmasın o hayâl

7

Hasta-i derd-i bî-devâ oldum
Hem-nişînim enîs ü yârim yok
Baş ucumda vefâ şî‘ârım yok
Şöyle bir derde mübtelâ oldum
Hâlimi fikre iktidârım yok
Za‘f ile oldu bir hayâl benim
Görmüyor kendi gözlerim bedenim

Şiir Nasıl Söylenir

1

Meselâ olmadan güneş peydâ
 Bir sükûta dalar bütün dünyâ
 Arz-ı ulviyet eyleyip sahra
 Diline hâli aks eder güyâ
 Kaplar etrâfi bir garîb sadâ
 Ki anı istimâ' eden dildir
 Geh o dilden cihân zâildir
 Cûş edip dilde bahr-ı ulviyet
 Eder insanı garka-i hayret

O zaman arşa 'itilâ edilir
 O zaman şi're ibtidâ edilir

2

Yâ geh bir meclis-i muhabbette
 Sevdiğin kızla bezm-i ülfette
 Dem-i cûş u hurûş-ı hayrette
 Oturup 'âlem sa'âdette

Unutup öyle bezm-i sohbette
 Kendini kâinâtı dildârı
 Hüsnüne âşık olduğun yâri
 Âlem-i aşka atf-ı çeşm ederek
 O cihânlarda gezmeğe giderek
 Kayd ü derd-i cihândan hâlî
 Neşvelerle gönül olur mâlî

O zaman arşa i'tilâ edilir
 O zaman şi're ibtidâ edilir

3

Yâ geh efkâr-ı i'tilâ-perver
 Zihne bahş eyleyip fer ü ziver
 Başlayıp etmeğe semâya nazar
 Fikri tâ arşı eyleyip de güzer
 Ma'raz-ı Hakk'a eyleyince sefer
 Zîr-i pâyında terk edip dehri
 Edecek atf-ı âleme nazarı
 Âlem-i Hakk'a intisâb olunur
 Başka bir hilkat iktisâb olunur

Tâ ki ol rütbe i'tilâ edilir
 Nazm-ı eş'âra ibtidâ edilir

4

Olmayınca gönülde ulviyet
 Olamaz şiir nazmına kudret
 Edemez öyle bir zaman elbet
 Şâirin fikri terk-i hayret
 Yazar eş'arı kafiye aramaz
 Zihnini sarf ü nahv ile yoramaz
 Doğru söylerse şiirini âlâ
 Bakamaz olsa da sözünde hatâ
 Çünkü ilhâm eder anı tatbîk
 Edemez hûb ü ziştini tefrîk

Olmasın da hatâ hayâlinde
 Zarar etmez olursa kalinde

Şiir ve Şâir

Benim fikrimce bir şâirin kalbi envâr-ı bedâyi'in mehbîti ve âsârı kalbinin âyîne-i in'ikâsı olmalıdır. Güzel düşünmeli güzel hissetmeli de düşündüğü hissettiği gibi yazmalıdır. Yalnız şu var ki güneşin ziyâsı menşûr içinden geçtikçe hâsıl olan tayfî ne kadar nazar-rübâ olursa bir şâirin fikri de menşûr-ı edeb denilmek lâzım gelen hâmesinden geçtikçe o kadar dil-nişîn birinin letâfet alarak kulûbu teshîr etmelidir. Mersiyelerini okuyan ağlamalı bahâriyelerini gören neş'e-yâb olmalı memdûhunu herkese beğendirmeli menfûrundan herkesi tenfir etmeli.

O kadar güzel tasvîr etmelidir ki okuyanlar tasvîri musavverden daha güzel bulsun! O kadar vâzih ifâde etmeli ki mütâlâa edenler kendini şâirin zihninde fikirleri içinde geziniyorum sansın!

Herkes söz söyler fakat söylediği şeyler şâir kadar te'sîr ettiremez. Her tel sedâ verir fakat keman kadar hiç birisi müessir olamaz.

Bir âlem tasavvur edilsin bir hâlde ki bir ciheti cûş ü hurûş-ı neş'e ile firdevsi âbâd-ı sa'âdet olmuş bir ciheti hüzn ü ye'sin girye ve figanıyla mâtemzâr-ı kerbelâ hey'eti almış. Şarkı levha-i tulû' ile handân garbı manzara-i gurûb ile hazîn olmuş. Zemîni bir nev-bahâr-ı sa'âdetin feyziyle donanmış semâsı ebr-i barân ile kapanmış.

Bir hâlde ki vâsıta-i nesîm ile gelen keman sadâsı gibi emvâc-ı neş'esi arasında âh ü enîn sadâları işitilir. Handeleri içinde girye daneleri yağar.

İşte böyle bir âlemin maddiyât içinde nazîri varsa o da bir şâir-i sahîhin zihnidir.

Gâh olur lâtif lâtif fikirleri garîb garîb tasavvurları ciddî ciddî ifâdeleriyle nazarlara her türlü ezhârı açılmış bir gülşen-i bahâr-ı sa'âdet arz eder. Gâh olur korkunç korkunç sözleri, müdhiş müdhiş hayâlleri vahşi vahşi tagayyürleriyle dehşetten tüyleri ürpertecek sınırları kuvvetten kesecek kadar mahûf âlemler tasavvur ve tasvîr eyler. Gâh olur acıklı acıklı figanları müessir müessir nağmeleri hazîn hazîn ifâdeleriyle insanı bilâ-ihiyâr ağlatır; ağlata ağlata mütenebbih eder.

İşte asıl şâir bunlara asıl şiir bu yolda sözlere denilir. Yoksa borularının kemanlarının filavtalarının her biri başka havalar çalar bir bando mızıka gibi beyitleri arasında irtibât olmayarak her biri yek diğerine taban tabana zıd bir takım fikirlerden bahs eden şiire benzemek üzere yalnız vezinle kafiyesi bulunan sözlere şiir değil hezeyân denilir.

Böyle sözler arasında hoş gidecek her hüsn-i tabî'atı kendisine meftûn edecek beyitler de bulunabilir. Fakat neye yarar yalnız beğenilir başka hiçbir te'siri hiçbir fâidesi görülmez eğer edebiyâtın hizmeti münhasırân gönül eğlendirmekten ibâret olsaydı ne ehemmiyeti kalırdı. Gönül eğlendirmekle beraber tehzîb-i ahlâka tasfiye-i vicdâna da hizmet etmelidir ki edebiyât erbâb-ı hakikat nazarında mazhar-ı hürmet ve 'itibâr olabilsin.

Ben bu yolda merbût olmayan şiirleri gâyet güzel bir resim levhasının muhtelif cihetlerinden koparılmış parçalarına benzetirim. O parçalar içinde pek güzel pek mâhirâne san'atlar bulunabilir. Fakat eksikleri doldurularak muntazan bir hey'ete konulmadıkça hiçbir işe yaramaz.

Şurası şâyân-ı teessüfdür ki bizde şimdiye kadar söylenen şiirlerin –birkaç divânın bazı parçaları müstesna olduğu halde- hemen şimdi bu yolda gazeller kasidelerden ibârettir. Hâtta bir dereceye kadar merbût olmak üzere yazılan mesnevîler bile bu yoldadır.

Vaktiyle bu bahis üzerine birisiyle konuşmuştum mübâhisim tarz-ı atik tarafdârlarından idi. Nâ-merbût gazelleri müdâfaa etmek üzere “görmüyor musunuz tabî'at bile her cihetini bir şekilde bir letâfette buldurmuyor vakit oluyor ki bir cihette güneş doğarken aksi cihette kamer gurûb ediyor. Bahâr içinde yağmur yağıyor kış zamanında bahar havaları görülüyor.

Şurada görürsün bir maktûl eli kanlar içinde teslîm-i cân ediyor, biraz öteye gidersin bir meclis-i işrete tesâdüf edersin ki neş'elerine baksan gam, keder denilen şeyler yanlarına uğramamış zann edersin. Biraz daha öteye gitsen birbirinin boynuna sarılarak su şekline temessül etmiş muhabbet denilmeğe şâyân olan giryelerle birbirinin yüzüne jaleler serpen iki âşık ma'sûk görürsün. Şâirlerin en büyük üsdâdı tabî'at değil midir? Her şeyde taklîd ettiğimiz gibi bu husûsda da tabî'atı taklîd etmeliğimiz lâzım gelmez mi o hâlde

gazelleri tezyife nasıl hakkınız olur” yollu beyân-ı fikr etti ben de mukabeleten “Evet! Vâkı‘a tabî‘at daima bir şekilde arz-ı bedâyi‘ etmiyor fakat onun gösterdiği tabloların hepsi başlı başına birer levhadır. Yani başlı başına birer manzûmedir. Bu aynıyla bir mecmûa-i eş‘ârın meselâ birinci sahifesi açıldığı zaman gâyet hazîn bir mersiyeye ikinci sahifesinde fevk-al-âde müferrih-i vicdân olacak bir manzûmeye biraz daha ilerisinde meselâ Bir Müteverrimin Feryâdı ünvanıyla yazılmış bir şiire tesâdüf etmek gibidir yoksa birinci beytinde bir kıza arz-ı vuslat ettiği hâlde ikinci beytinde muhabbetin aleyhinde bulunmak üçüncüsünde kimseyi sevmediğinden bahs etmek gibi münâsebetsizliklerle memlû olan gazellerimiz hiçbir vakitte tabî‘atın taklîdi olamaz alel-ıtlâk ben gazellerin aleyhinde bulunmuyorum, güzel söylendiği hâlde güzel olabilir asıl itirâz ettiğim cihet o güzelliğe o irtibâta dikkat etmemektir. Meselâ Hitâm-ı Acemi imzâsıyla geçende Tercümân-ı Hakikat’de arz-ı dîdâr eden bir şâirin –ki şahsı bendenizce mechûldür- “koynuna” redifli gazeli gibi şeyleri kim sevmez? Mâdem ki tabî‘atın bu ihtilâf-ı nümâyişini taklîd etmek istiyorsunuz gazellere değil tiyatrolara mürâcaat edin ki istediğiniz şeyin en parlaklarını orada bulursunuz” dedim. Hakikat-i hâl de bundan ibârettir.

Bir de bizim şiirlerin en ziyâde şâyân-ı iştikâ olan ciheti teşbîhlerde, tevcîhlerde kat‘a mülâyemet aramamaktır.

Meselâ bir kıızı medh için ağzını hokkaya benzetmek isteriz bunda ne tabiiyyet ne de letâfet bulunur, okuyanlara lezzet değil nefret verir.

Çünkü o yoldaki sanayi‘-i edebiye hüsn-i isti‘mâl olunduğu hâlde ne kadar lezzetbahş-ı vicdân olursa sû-i isti‘mâl edildiği hâlde de o kadar menfûr olur.

Mû-miyân, zülf-i mâr gibi bahs etmeye değmez şeyleri bir tarafa bırakalım da oldukça muvâfık-ı hüsn-i tabî‘at add olunan âsâra bakalım. Onlar arsında da meselâ bir ma‘şukayı âteş gibi kırmızı çehresi, hilâle benzer kaşları, cereyân-ı enhâra benzeyen refâtıyla medh edildiği görülüyor. İnsâf olunsun da söylensin! Âteş gibi bir çehre nasıl sevebilir? Hilâl kadar mukaddes kaşlardan hangi gönül lezzet alır? Bir güzelin refâtı nasıl oluyor da enhâra benzetiliyor?

Vaz'lar hareketler tavırlar tasvîr olunuyor ki aranılrsa tabî'atte bir misâli bulunmak kabil değildir! Sözler söyleniyor veyâhud söyletiliyor ki hâl ü mevkî'e asla tevâfuk etmez bunlar neden neş'et ediyor? Şâirlerimizin düşündükleri şu nedenleri yazdıkları şeylerde âsâr-ı tabî'atı nazar-ı tedkike almamalarından! O hâlde edebiyâtımızın ıslâhı için çâre-i münferid bir takım tedkîkât-ı rûşen-i nazarâne ile âsâr-ı tabî'atı muhakeme ve mütâlâa ve yazdığımız düşündüğümüz şeylerde o muhakeme ve mütâlâamıza tevfikân hareket etmektir. (Lisânın şâyân-ı ıslâh olan cihetleri başka mebhasdır. Burada maksad efkâr-ı edebiyenin terakkîsidir). Yukarıdan beri ta'dât olunan şâyân-ı teessüf hâlât içinde sezâ-vâr-ı teşekkür olacak bazı cihetler de vardır ki eş'arımızın bunun kesb ettiği ve gittikçe etmekte bulunduğu terakkîyâttır.

Ma'mâfih üdebâmızın ibrâz ettiği bu kadar gayret ve ikdâm ile beraber yine eş'arımız matlûb olan derece-i terakkîye pek uzak ve oraya vüsûl için el-ân bir silm-i teâlî mefkûddur.

Biraz yukarıdaki sözlerimle bunlar beyninde bir tenâkus bulunduğu fikrine zâhib olunmasın. Şiirimiz terakki ediyor dedim fakat daha müntehâ-yı maksûda pek uzak olmadığını da itirâf ediyorum.

Bendenizin edebiyâta fevk-al-âde merâkım olduğundan bu haller hakîkatte mucîb-i teessüfüm oluyor. İşte bu teessüf sebebiyledir ki bundan sonra bazı şi'rlere hakkında mütâlâatımı yazacağım da ashabından müdâfaa buyurmalarını ricâ edeceğim tenezzül ederlerse bahse girişeceğim. Tâ ki hâta hangi cihette ise meydana çıksın iki taraf da müstefid olsun.

Mebâhisi yalnız i'tirâza hasr etmeyerek bazen de terakkîyât-ı şiiriyeye medâr olacak cihetlere dâir aklımın erdiği kadar bahisler edeceğim.

Benim için büyük bir cesârettir fakat ne çâre ki üdebâmız ihtiyâr-ı sükût ettiklerinden böyle mebâhis-i mühimme benim gibi iktidârsız kalemlere kalıyor. Bu şâyân-ı teessüftür fakat ne çâre ki böyle oluyor!

Şurasını da arz edeyim ki yukarıdan beri şiir hakkında verdiğim tafsilâta bir de gazetelerde filanlarda bazı eş'âr ve âsârım bulunduğuna bakıp da hâşâ "benim yazdığım şeyler ta'rif ettiğim yolda muntazamdır" gibi bir fikirde bulunduğuma hükm edilmesin ki iftirâ' edilmiş olur.

Ben hâtta şu yazdığım makalenin bile pek çok hatiyyatı mu'terifim. Ama denecekmiş ki evvelâ sen güzel yaz da sonra güzel yazmak hakkında beyân-ı fikr et! Ben güzel yazamamakla güzeli tarîf etmemekliğim neden lâzım gelsin ki böyle şeyleri düşünmeye mecbûr olayım şu makaleden dolayı ben ancak içindeki fikirlerin hatâ olmasıyla muaheze olunabilir.

Tâhir

Ve Viktor Hugo'nun *Les Misérables* ismindeki eser-i meşhûrunun bir parçasıdır ki bazı cihetleri harfiyyen ve bazı cihetleri mealen tercüme olunmuştur.

Suret-i Tercüme

Denizde bir adam!

Kim bakar? Gemi durmaz yoluna devam etmeğe mecbûrdur geçer, rüzgâr insâf etmez eser.

Bîçâre adam bir görünür bir görünmez olur, batar çıkar tekrar batar istimdâd eder ellerini uzatır ama kimse işitmez, kimse imdâd etmez. Gemi fırtınanın te'sîr-i şiddetiyle titreyerek dalgaların üzerinde yüzer. İnsan artık görünmez olur. Başı nâ-mütenâhilik içinde bir nokta gibi kalır.

Nâ-ümîdâne feryâdlara istimdâdlara başlar, gemi uzakdan bir hayâl gibi görünür. Bakar! Mecnûn mecnûn gemiye bakar. Gittikçe gemiden tebâüd eder sararır solar o adamcağz şimdi şuracıkta idi, şimdi köprü üzerinde diğerler gibi o da gelir gider teneffüs eder güneşden istifâde eyler idi. Berhayât idi şimdi ise ayağı kaydı düştü mahv oldu!!

Zavallı adam bir bahr-ı huruşânın dalgaları arasında yuvarlanır basdığı yerler ayağının altından kaçır, te'sîr-i rüzgâr ile yükselip yükselip de müdhiş bir sadâhâsıl ederek parçalanan dalgalar etrafında korkunç korkunç gezinir durur, batar çıkar yine batar nazarlardan nihân olur. Yine çıkar battıkça ayağına otlar sarılır denizin dibine doğru çökmeğe başlar. Kuvâ-yı mecmûasını bir yere toplayarak çalışa çalışa suyun yüzüne çıkar dalgaların dest-i zulmüne düşer, suyun yüzünde çalkanır durur.

Acı acı sular yutar, korkunç korkunç feryâdlar eder. Su gibi rüzgâr gibi en şedîd iki kuvvetle dâimâ uğraşır hayatını müdâfaaya çalışır, gayret eder, yüzer. Fakat heyhat! Ettiği gayretlerin hepsi boşa gider.

Gemi ufkun reng-i hâili içinde görünür görünmez bir hâlde yoluna devam eder. Dalgalar dört taraftan tazyîk eyler bir de gözlerini açar etrafına bakar denizle gökden başka bir şey göremez.

Denizin pençe-i mecnûnânesinde bin türlü işkenceler görür, kulağına mahûf mahûf sözler gelir dikkat eder nereden geldiğini anlayamaz.

Bulutlarda kuşlar göklerde melekler mevcûddur fakat onlardan buna ne fâide var! Kuşlar öter, melekler uçar bu bîçâre ise harharalar feryâdlar eder.

Denizle semâ arasında bir mezâra girer, nazarında deniz mezâr semâ kefen hüviyetini alır, akşam kavuşmağa başlar sâatler geçer elleri ayakları kuvvetten kesilir gemi nazarlardan büsbütün nihân olur. Zavallı adam her cihetini dehşetli dehşetli hayâller bürümüş, bir vahşet-âbâd ü hiddette kalır, dalar yuvarlanır ayağının altında yokluktan başka bir şey hiss edemez. Feryâd eder imdâda gelecek kimse yok!! Ya imdâd-ı ilâhi nerde?

İmdâd! İmdâd! Bağırır dâima bağırır. Kimse yok ne ufukda ne semâda hiç kimse yok.

Denizlerden kayalardan yosunlardan temennî-i mu'âvenet eder. Sadâsını hiç birisine isma' ettirmek kabil olamaz fırtınadan ricâ-yı merhamat eder. Fırtına âmirinden başka bir kimseye itâ'at etmez.

Etrafını müdhiş müdhiş zulmetler kaplar takattan kalır arar; dayanacak yer bulamaz. Na'sının bu âlem-i zulmet ü tenhâyide kesb edeceği hâli düşündükçe vücûduna istilâ eder. Soğukluk takatini keser yüzmek ister elleri büzülür hareket etmeğe muktedir olamaz. Kollarını vücûdundan ayrılmış zann eder.

Ne bulutlardan ne girdâblardan ne rüzgârdan bir mu'âvenet göremez. Kendini pençe-i mevte teslim eder. Ve vücûdunu hareketsiz bir sûrette su üzerine terk eyler bir âlem-i samt ü sükût içinde dolaşır durur.

Ey cemiyet-i insaniyenin harekât-ı zâlimânesi! Ey mahkûm-ı kanûn olanları gark eden bahr-i muhît! Ey dahşet-i ye's!

Yukarıdan beri ta'rîf olunan vüs'ât-âbâd-ı dehşet cemiyet-i medeniyenin şeb-i yeldâ-yı zulmüdür ki mahkûmları zebânîler nîrân-ı zulmet içine atarlar. Bu girdâb-ı felâkete düşenler bir cenâze hâlini kesb edebilir. O hâlde o cenâzeye kim hayât bahş edebilecek?

“Ki bir demde bin hûna vardır mecâl
Velî mürdeyi zinde etmek muhal”

Menemenlizâde Tâhir

Numara: 3

Edebiyât

Yaktı aşkın oldu kalb-i nâle-hâhım âteşîn
Koptu gönlümden olur elbette âhım âteşîn

Ben bu âteşlerle döndüm şu'le-i cevvăleye
Gördüğüm ruhsârlar muhrik nigâhım âteşîn

Fıkr-i pestî hâtırımdan çıkmasın süzân olur
Himmet âteş sine-i himmet-penâhım âteşîn

Olmayın hem-râhım ey zulmet-pesend efserdegân
Rahş-ı fikrim şu'le püskürmekde râhım âteşîn

Bir sözüm isbâta kâfidir kemâl-i aşkıımı
Bârek Allah müdde'â parlak güvâhım âteşîn

Muallim Nâcî

Tabiatım

1

Balolarda bulunmuyor lezzet
Karı ardında gezmeden nefret
Karnavallar da bâis-i sıklet
Hele yollarda koşmadır cinnet
Bunları bence nâ-becâ bulurum

2

Seyr-i sahrâdır en güzel seyrân
Âlem-i vahdet ile bir cânân
Bana kâfi, ziyâdesi noxsân
Ben o âlemde pek safâ bulurum

3

Meselâ vakt olursa subh-ı bahâr
Başlar elhâne bülbül-i gülzâr
Açılıp ziynet-i cihân-ezhâr

Deşt ü sahrâ olur da hande-nisâr
 Neşveler dilde mevc urur her bâr
 Böyle yerlerde incilâ bulurum

4

Ne cihân-ı vâsi'dir vahdet
 Anda mevcûd âlem-i hikmet
 Âlemin zihnine verip kudret
 Keşf ü icâd yine eder himmet
 Şâirin fikrine verip cevdet
 Eder eş'âra bahş-ı ulviyyet
 Ben o dünyâda i'tilâ bulurum

5

Yâ cihân-ı muhabbet ü sevdâ
 İşte bir menba'-ı bahâr-ı safâ
 Mihre şayân olursa gıpta-resâ
 Mesken-i Hak denilse de ahrâ
 Bu cihân ol kadar safâ-bahşâ
 Kimi görsem cihânda nağme-serâ
 Mutlaka aşka mübtelâ bulurum

Menemenlizâde Tâhir

Beyler! Efendiler!

Hâver isminde bir mecmûa neşr olunduğunu gazetelerde okudum. Bursa, İstanbul'a o kadar uzak olmadığı için pek çabuk bir nüshasını elde ettim. Eserinizi fevkal-âde güzel buldum. Ma'ârif-i milliyemizin terakkîyâtı mebahisinde gösterilecek kadar güzel! Cenâb-Hak'dan neşrinde devamınızı temennî ederim.

Şimdiye kadar mülkümüzde pek çok resâil-i mevkûte neşr olundu. Fakat ne yalan söyleyeyim, onların içinde Hâver kadar hüsn-i intihâb ve tertîbine dikkat edilmiş bir esere tesâdüf etmedim. Risâle-i mevkûte sâhipleri isterlerse bu fikrimi muaheze edebilirler, fakat herkes fikrini söylemekte hürdür. İhtimâl ki benim fikrim yanlıştır, fakat ben doğru zann ediyorum.

Mülkümüzde bir eserin devamını te'mîn edecek iki şey var, birincisi Ma'ârif Nezâreti'nin mazhar-ı himâyesi olmak; ikicisi rağbet-i umûmîyi kazanmaktır. Hâver için birincisinden emînim, ikincisinden de emniyet derecesinde zannım vardır.

Ben tebrîk yazıyorum, bir tebrîk için de yakışmaz ama ne zararı var; yazıldığı hâlde olur gider. Mülkümüzde matbû'âta olan killet-i rağbetin sebebini yazacağım:

Avrupa'da bir kitâb basılıyor, ehemmiyetine göre beş on kez hâtta seksen doksan def'a tab'ı tekrar ediyor. Her basılışında yüz yüz elli bin nüsha sürülüyor. Bizde ise en ehemmiyetli bir kitâb üç dört bin nüsha sürülebilirse fevk-al-âde bir muvaffakiyet add ediliyor; acaba bunun sebebi nedir? Bendenizce âhâlîmizin okumak yazmak bilenlerinin hemen umûmiyetle aklâm-ı hükûmete devam etmeleri ve başka bir san'atla iştigâl edememeleridir. Sabahdan akşama kadar Kalem'de bir çok müsvedât ile uğraşa uğraşa zihni mu'attal bir hâle geldikten sonra zaman-ı istirâhat olan gecelerde rahat yatıp uyumak yahûd ehibbâ ile ülfet etmek gibi şeyler dururken kitâb mütâlâasına kim rağbet eder yahûd ta'bîr-i âhîrle kim rağbet edebilir. Avrupa'da medeniyetin en az terakkî etmiş olan yerlerinde bile lâ-akal yüzde on kişi hiç olmazsa okumak biliyor; san'at müterakki! Ticâret feyzli! Herkes o yola sülûk ediyor; harekât-ı husûsiyesinde kendi keyfinden başka bir şeye tebaiyyet etmiyor, binâen-aleyh meşakkat ve onun lâzım-ı gayr-ı müfârikı olan ihtiyâc-ı âtâlet görülmüyor. Gündüz dükkânlarda mağazalarda boş vakitleri mütâlâa-yı kütüb ile geçirmek, gece eğlence için mahsûs olan zaman müstesnâ olduğu hâlde yine mütâlâat ile imrâr-ı evkât etmek âdet hükümüne girmiş efrâdının yüzde lâ-akal onu okumak bilir, kendi san'atıyla geçinir. Binâen-aleyh zamanını mütâlâa ile geçirir bir millet içinde elbet de matbû'ât terakkî eder.

Bir kere bizim matbû'âtımız da öyle bir teşvîk ve tergîb görsün o zaman Osmanlıların "silahlarını kullandıkları kadar kalemlerini kullanmağa da muktedir" olduklarını âlem pek çabuk teslîm eder.

Benim fikrimce bir milletin terakkisine hizmet edecek vesâitin en müessiri matbû'âttır; matbû'âtı terakki etmemiş hiçbir kavim görülmez ki efkâr-ı terakkiye mâlik olsun!

Ammâ denilecek ki Arablar kılıçlarının şa'sa'-yı celâdetiyle dünyâyı işrâk ettiler; fikirlerinin tâbiş-i envârıyla gözleri kamaştırdılar; o zaman ise matbû'ât henüz künc-i ihtifâsından arz-ı dîdâr etmemiş idi.

Romalılar satvet-i cihâhgîrâneleriyle o zamanlar da ma'lûm olan dünyânın hemen nısfını zabt ederek "Bahr-ı Sefîdi ülkeleri arasında bir göl hey'etinde bıraktılar". Âlem-i hukûkda ibrâz ettikleri mahâret-i fevk-al-âdeleriyle bu günkü âlem-i medeniyeti bile kendilerine hayrân ediyorlar. Mât'bû'ât onların zamanında da âlem-i gayb ü ihtifâdan meydan-ı zuhûra çıkmamıştı.

Filhakîka âlem-i târih içinde matbû'âtın perde-çâk-ı hafâ olmasından mukaddem terakkiyât ü medeniyetin mertebe-i fevk-al-âdesine irtikâ etmiş pek çok kavimler bulunabilir; fakat bugün mevcûd olamaz. O bir hâl imiş ki mazîye inkılâb etti: Şimdi biz bulunduğumuz hâl içinde istikbâle atf-ı nazar etmeliyiz de öyle düşünmeliyiz! Ma'lûmdur ki arkasına bakarak yürüyenler mutlak düşer! Gayret! Hamiyetli gençler! Devletimiz milletimiz sizin gibi hamiyet-perverlerden ümîd-i feyz ediyor.

Hîmmet! Gayretli muharrirler! Matbû'âtımız terakkiyâtımız sizin gibi gençlerin kalem-i kifâyetine ittikâ ediyor.

Edebiyât sever birisi....

Hâver

Sâhib-i mektûbun hakkımızda ibrâz buyurdıkları hüsn-i teveccühe karşı arz-ı şükrân eder ve hüsn-i tertîb ve intizâmına âid olan sitâyîşlerini hey'et-i tahrîriyemizi teşvîk için yazılmış eser-i taltîf olarak kabûl eyleriz.

Mülkümüzde matbû'âta olan kılet-i raġbetin esbâbı hakkında ileride biz de bir bend-i mahsûs neşr edeceġinden şimdilik o husûsda bir fikr beyân edemeyiz. Raġbet-i umûmiyenin mazhar-ı teşvîk ve tergîbi olursak elimizden geldiġi kadar gayret edeceġimizi ve devam husûsunda karilerimizi emsâlimizden ziyâde memnûn etmeġe çalıřacaġımızı te'mîn edebilecek bir hâlde bulunmakla müftehiriz.

Numara: 4

Edebiyât

şu kasîde-i garrânın sâhibi olan Ahmed Hamdi Beyefendi'nin Tercümân-ı Hakikat'te arz-ı dîdâr ederek âsâr-ı ber-güzîdeleri ve bâ-husûs Mes'ûd-ı Harâbâtî'nin bazı gazellerine yazdıkları tahmisleri ile edebiyât meraklılarımızı bihakkın mütelezziz eden meşhûr Hamdi Beyefendi olduğundan şübhe yoktur. Binâen-aleyh Haverimizi tezyîn ettiklerinden dolayı Tercümân'da görülen birkaç Ahmed Hamdi'nin hangisine arz-ı teşekkürât etmek lâzım geldiġinde cüz'î bir tereddüde bile lüzûm görmeyiz.

Kasîde

Ey Hüsrev-i zîşân-ı zafer yaver-i âlem

Vey her nefer-i askeri şîr-i ner-i âlem

Hakân-ı zaman şâh-ı kerem-güster-i devrân

Dârâ-yı cihân hâkim-i bahr ü ber-i âlem

Sensin o şehenşâh-ı muazzam ki sezâdır

Fermânına nâm olsa bütün kişver-i âlem

Sensin o cihândâr-ı mefehham ki sipâhın
Kesrette olur hem-aded-i leşker-i âlem

Zer mâhçe-i râyetinin oldu fûrûğu
Revnağ-şiken-i nûr-ı meh ahter-i âlem

Hâk-i kadem ü gird-i rehin olsa revâdır
Kehl-i basar ü cevher-i tâc-ı ser-i âlem

Nâmın yayılıp şeş cihet-i rûy-ı zemîne
Oldun şeref ü şân ile reşk-âver-i âlem

Bu haşmet ü dârât ile şâyeste değil mi
İtlâk olunursa sana İskender-i âlem

Gördünse de pek çok urefâ görmedin elhak
Zâtın gibi bir Hüsrev-i dânişver-i âlem

Etmış seni irfân ile dünyâda ser-efrâz
Hallâk-ı cihân Rabb-i kerem-güster-i âlem

Hakkâ ki bu sûretle olur vasf-ı cemîlin
Ârâyış-i rengin varak-ı defter-i âlem

Hurşîd-i celî şa‘şa‘-i burc-ı hılâfet
Mâh-ı felek ârâ-yı şükûh ü fer-i âlem

Fermânda ferzâne şehensâh-ı yegâne
Mahsûd-ı selâtin-i bülend efser-i âlem

Memdûh-ı ümem hazret-i dâdâr-ı muazzam
Pâkize şiyem pâdşeh-i ekber-i âlem

Sultân Hamîd-üs-siyer el şâh-ı keremkâr
Kim himmetidir mâhi-i şîr ü ser-i âlem

Hakân-ı muvakkar ki olur fart-ı şükûhı
Şöhret-şiken-i debdebe-i kayser-i âlem

Magbût-ı felek küngüre-i kasr-ı büleñd
Gülmih-i deri reşk-i meh-i enver-i âlem

Kılmış güher-i zâtını nakkâd-ı tabî' at
Sermâye-i fahr ü şeref ü ziver-i âlem

Etmış ezeli feyz-i hudâ şâhid-i hilkat
Mahbûb kılıp ümem ü bihter-i âlem

Zermih-i na'âl-i feresi olsa becâdır
Ecrâm-ı semâviye-i hoş manzar-ı âlem

Oldukça süvâr eşheb-i rehväre sanırsın
Kim esb-i sabâ sür'atidir sarsar-ı âlem

Olsa yaraşır rahşına bir raht-ı müzerkeş
Bu atlas-ı vâlâ-yı zer-ender-zerr-i âlem

Pakize güher pâdişehâ bende-nüvâze
Ey şâh-ı felek-câh-ı muallâ der-i âlem

Kılmış seni Allah teâlâ ve tekaddes
İkbâl ile iclâl ile nâm-âver-i âlem

Sen hâmî-i dinsin sana her ân eder imdâd
Sultân-ı rûsûl hâdî-i küll mefhar-i âlem

İlkâ-yı hirâs eyledi a'dâya celâlin
Hakkâ yakışır dense sana haydar-ı âlem

Balkanları hâmûn ediyor emr-i şedîdin
Müşkil mi sana kal'-ı der-i Hayber-i âlem

Tazîferes-i azm-i hümâyûnuna ancak
Pek menzil olur arsa-i penhaver-i âlem

Feyz-i nazarın olsa şeref-rîz taalluk
Cevher kesilir mâye-i hakister-i âlem

Vechin gibi bir şems-i münîr olmadı asla
Pirâye-i semt-i ufk hâver-i âlem

Akdemce muhîr olmadı mislin yine olmaz
Dünyâyı muhîr olsa da câdır âlem

Heyhat ki her vakit ola ârâyîş-i dünyâ
Bu vechiledir mu'tekîd-i ekser-i âlem

Zâtın gibi bir Hüsrev-i icâz-ı müessir
Benden gibi bir şâir ü hayy-âver-i âlem

Vahy-âverî-i tab'ımı da'vâ ile eyvâh
Zannımca hatâ ettim eyâ server-i âlem

Zirâ ki benim olsa hakîkatte sezâdır
Nâm ü sıfatım sâhir ü efsûnger-i âlem

Ben işte füsûnsâzî-i kilik-i hezmile
Teshir-i kulûb ettim olup eşher-i âlem

Hilâl rumuzum ki bedihî-i celi-veş
Ma'lûm ü âyândır bana hep muzmer-i âlem

Nef'î-i zamânım ki eder tab'ımı tekdîr
Rindân-ı sihen-feh ü hüner-perver-i âlem

Bî-kadr kalır eylesem âgâz-ı tekellüm
Güftârıma nisbetle dürr ü güher-i âlem

Bir ben gibi pâkize-edâ rind-i cihânın
Emsâlini pek güç doğurur mâder-i âlem

Râm oldu bana kişver-i endîşe-i serâpâ
Şimşir zebânımla benim sâdefdir âlem

Bilmem ki bu vessâfını der-hâtır eder mi
Memdûhum olan şâh-ı melek-peyker-i âlem

Harbiyeyi kıldık da kûdümünle şeref-yâb
Ey gerd-i rehi mâye-i zîb ü fer-i âlem

Sermâye-i ihlâsını tâ 'izz-i huzûra
Arz etmişidi şevk ile bû eş'âr-ı âlem

Olmuştu gönül neşve-i feyz-i kereminle
Müstağni-i mestî-i mey-i sagar-ı âlem

Hayfa ki düşüp sonraca bir ye's-i azîme
Oldum yine pâmâl-i gam u fer-i âlem

Lâyık mı bu irfân-ı hûdâ-dâd ile olsun
Vassâf-ı kadîmin bu kadar muztar-ı âlem

Feryâd-res ol hâlini sor merhamet eyle
Bikes tanılup olmaya tâ kemter-i âlem

Hamdî sözü kes oldu perişânî-ı hâlik
Ma'lûm-ı hümayûn-ı cihân-dâver-i âlem

Âdâbı unuttun mu ser-âgâz-ı duâ kıl
Vâdî-i sadâkatle olup rehber-i âlem

Tâ bâm-ı sipihr üzre durup cilve-nümâdır
Nasr-i felek ü mürğ-i mülemma'-per-i âlem

Hak zıll-i hüma-yi kerem-i şâh-ı cihânı
Dâim kıla ârâyiş-i fark-ı ser-i âlem

Ahmed Hamdi

Sâkiye İltifât

Gel ey semen ten gülçehre bir şarâb getir
Biraz şu rind-i ilâhiye âb ü tâb getir
Elinde sâgar-ı lebrîz bir zaman dursun
Gülümse! Pertev-i sahbâ yüzünde mevc ursun

Nedir o velvele sedd eyle bâbı duymayalım
Aman şu bî-hude gûyân-ı dehre uymayalım

Mu'âşırân-ı zaman feyz-i bâdeden gâfil
Muhâverât-ı mehâfil tabî'atimca değil

Kiminde neşve-i ifrât var, ne meslek-i serd
Kiminde mâni'-i tefrît yok, ne müşkil derd

Devâm-ı yâve-i mestâneden usanmalıdır
Bu kîl ü kâli neden şâirâne sunmalıdır

Seninle bir şeref-endûz-ı i'tidâl olalım
Zaman müsâid iken kâsib-ül-kemâl olalım

Sakınma bir iki nûş et de kâkül-efşân ol
Ben öyle külfeti sevmem biraz perişân ol

Gönül bu şivede ser-hoşların yegânesidir
Bu zevk-i âlem-i âbın muallimânesidir

Şu nükte kalb-i rahîminden etmiyor mu güzer
Ki bir nasîhat-ı garrâ hezâr bûsa değer

Bu türlü sözleri irâda sence yoksa mahall
Getir şarâb-ı nasîhat-güdâzı yanıma gel

Getir getir yine olsun gönül şarâb-âbâd
Nedir bu şûrb-ı hakîmâne herçi bâd-âbâd

Muallim Nâcî

Mâzî

1

Gece mehtâba karşı gülşende

Oturup seyr ile tabî'atı ben

İktisâb-ı neşât eyler iken

Nezdime geldi bir meh-i gülten

Parlıyordu lebinde bir hande

“Venüs” inmiş zemîne zann ettim

Hayret ettim de nezdine gittim

2

Neşve-i hüsnü vâlih etti beni
 Olarak gül cemâline hayrân
 Durmuşum öyle kalmışım bir ân
 Sonradan geldi aklıma; o zaman
 İstedim koklamak o gonca teni
 Beni red etti bir nigâhı ile
 Gamze-i çeşm-i dilpenâhı ile

3

Yüzüne geldi bir güzel humret
 Penbe renk aldı sanki bir mehtâb
 Seyr ile oldu gözlerim bîtâb
 O zaman çünkü eyledi icâb
 Bir daha şeme eyledim cür'et
 Yine zâlim ricâmı red etti
 Kollarımdan firâr edip gitti

4

Büsbütün gitmedi fakat oradan
 Benden azcık uzaklanıp kaldı
 Durarak bir tefekküre daldı
 Beni de ol zaman merâk aldı
 Acabâ kim bu nâzenîn derken
 Başını kaldırıp tefekkürden
 Şöyle anlattı hâli gonca dehen

5

Bir zaman ben senin refikin idim
 Dâima vaslımı edip erzân
 Seni lûtfumla eyledim şâdân
 Kadrimi bilmedin fakat o zaman
 Ben senin âşık-ı şefikin idim

Şimdi beyhûde etme istirhâm
Sana artık visâlim oldu harâm

6

Hayretimden duyunca bunları ben
Olduğum yerde gaşy olup kaldım
Bir zaman seyr-i hüsnüne daldım
Sonra bildim tefekkür eyler iken
Dem-i mâzîdir eylemiş fi'l-hâl
Böyle kız sûretinde arz-ı cemâl!

Menemenlizâde Tâhir

Gazel

Olsun uşşâkın yine feryâd ü âhı müncelî
Oldu yârin dîde-i sevdâ-penâhı müncelî

Öyle pür-nûr eylemiş deryâ-yı aks-i mehtâb
Kim sanır seyr eyleyen fikr-i ilâhi müncelî

Mâh şeklinde semâya in'ikâs etmiş hazîn
Seyr edin dildârımın nûr-ı nigâhı müncelî

Âsümân münşakk olur fevkimde arş eyler zuhûr
Şu'le-i ruhsâr-ı yâr oldukça gâhi müncelî

Bak ne revnak-bahşdır ruhsârına ebrûları
Kurs-ı hurşîd üzre gör nâr-ı siyâhı müncelî

Menemenlizâde Tâhir

52. Güneş Mecmûasındaki Edebî Metinler

Güneş

Mesâil-i siyâsiyeden mâ'ada her şeyden bahs eder, on beş günde bir neşr olunur bir risâledir.

Numara: 1 / Sâhib-i imtiyâz: Beşir Fuad / Cild: 1

Mukaddime

Şimdiye kadar “Hâver” ismini almış olan mecmûamıza bu kerre “Güneş” nâmını verdik.

Bu tebdîl-i ünvan gördüğümüz lüzûma mebnîdir. Yoksa “Hâver” den “Güneş” çıkışı şâir-âne olacağı, ser levhamız daha parlak görüneceği için değildir.

Alt taraftaki satırlar aralarından reng-i semâ güç seçilebilir ufkî bulutlar gibi zulemât-ı müteselsile teşkîl etmekten başka bir şeye yaramadıktan sonra ser-levhanın parlaklığından ne çıkar?

Bununla beraber tahvîl-i ünvanında “Hâver”i meselâ “Bâhter” yapmak gibi bir münâsebetsizlik etmediğimiz cihetle Güneş’imizin Hâver’i mazhar-ı nazar itibâr eden erbâb-ı mütâlâaya çirkin görünmeyeceğinden emîniz.

Nasıl ümîd-vâr olmayalım? Kâri’inimizi tanımaz mıyız? Muhib-i nûr olduklarını bilmez miyiz?

Hükm ederiz ki “Güneş”i sevmeyecek bir sâhib-nazar yoktur. Çünkü “Güneş”i sevmemek yarasa hilkatli olmağa mütevakkıftır.

Mesleğimiz yine evvelki mesleğimizdir ki esâsen efrâdından bulunmakla müftehîr olduğumuz Osmanlı gençlerinin Fevâid-i fûnûn-ı hâzırardan habîr olmalarına hidmet eder.

“Hiç iktidârımız olmadığı hâlde mücerred vatana bir hizmet-i nâ-çîzânede bulunmak için şöyle bir risâle neşr etmeye heveslendik” tarzında ma'nâsız söz söylemeye lüzûm görecek kadar iktidârsız değiliz. İktidârımız mahdûd olmakla berâber nev-resîdegânımızı müstefid edebilecek derecededir. Allah'ın verdiği iktidârı inkâr etmeği niçin zarâfet saymalıdır?

Biz hem müstefid hem müfidiz. Bizden çok bilenlerden öğrendiğimizi bizden az bilenlere öğretiriz.

Söz söylemek gibi yazı yazmaktan da maksad, aslî ma'nâ “anlatmaktır” itikâdında bulunduğumuz cihetle şîve-i ifâdece sâdeliği tercih eyleyiz. Bu müddeâmıza şu mukaddime bir bürhandır.

Tumturaklı müseccî yazmak lâzım gelirse ona da girişmekten çekinecek bir hâlde değil isek de lüzûm tahakkuk etmedikçe kalemimizi bundan çevirmeyiz. Zirâ biz, bir zamânın muharirlerinden bulunuyoruz ki terakkiyât-ı ma'nâ-perestânesi Nergisîleri bihakkın gözden düşürmüştür.

Bizim gibi erbâb-ı mütâlâa dahi hür olduklarından “Güneşimizin” bazı münderîcâtına i'tirâz etmek hakkını muhâfaza buyurlarsa güvenmeyiz. Bil-akis cereyân edecek mübâhese sâyesinde i'tirâz olunan maddenin zuhûr-ı hakîkatine hizmet etmiş olacakları cihetle memnûn oluruz. Fakat bu i'tirâzlarda hak gözetilmek kat'â sâdedden hârice çıkılmamak şartıdır. Böyle yapılmayacak olursa bizce her i'tirâz hiç hükmünde kalır. Doğru söz isteriz. Safsataya gelemeyiz.

Şu ifâdemiz pek müstağniyâne görülmesin. Biz erbâb-ı ma'lûmattan i'tirâzdan ziyâde muâvenet bekleriz. Mesleğimizde devamımız için hakkıyla teyîd ve teşvik olunur isek mecmûamıza hakîkaten “âlem-i matbûâtın Güneşi” dedireceğimizden ümîd-vâr olabiliriz.

Heyet-i Tahrîri*¹

*¹ Hey'et-i tahrîriye bu cüz'de eserleri bulunan muharirlerden ibârettir.

Edebiyât

Ey Şehsüvâr!... Dur!

Pek dizgin etme, halk ediyor inkisâr, dur!
 Kâküllerin amân oluyor pür-gubâr, dur!
 Âşıktan hiç öyle edilir mi firâr? Dur!
 Ârâmsız gönül biraz etsin karar, dur!

Üftâde bir piyâdeyim, ey şehsüvâr!... Dur!

Pâmâl-ı haybet eyleme ümmîd-vârını,
 Çekmek kolay mıdır elem-i intizârını?
 Döndür bu semte rahş-ı burak-iftihârını!
 Yolsuz mu yoksa bekleyişim reh-güzârını?

Üftâde bir piyâdeyim, ey şehsüvâr!... Dur!

Düştüme sukût-ı berk-ı hazân yollu râhına,
 Bir kerre bak şu muntazır nazra-hâhına
 Değmez miyim bu hâlim ile bir nigâhına?
 Bakmak güneş mi rûy-ı melâhat-penâhına?

Üftâde bir piyâdeyim, ey şehsüvâr!...Dur!

Bilmez misin ki câlib-i ta'zîm olur kerem?
 Ef'âl-i zâlimâneyi ta'kib eder nedem?
 Rahşınla şimdilik olamazsam da hem-kadem
 Bir gün gelir süvâr olurum, ol zamân demem:

Üftâde bir piyâdeyim, ey şehsüvâr!...Dur!

Muallim Nâcî

Makâle-i âtiyye Hâver'in ikinci nüshasına derc olunmak üzere o zaman yazılmış ise de her nasılsa şimdiye kadar derc olunamayarak Güneş'in birinci nüshasına kalmıştır.

Ekrem Beyefendi Hazretlerine medyûn olduğum vecîbe-i ta'zîm ve tebrîkini bu zamana kadar te'hîr ettiğimden dolayı lâzım gelenlere karşı isti'fâ-yı kusûr ederim.

Zemzeme

Üstâd-ı muhteremim sa'âdetli Ekrem Beyefendi Hazretlerinin âsâr-ı bedîa-perver-ânelerinden olan Zemzeme'nin ikinci kısmı da geçenlerde pîrâye-bahş-ı âlem-i matbuât oldu, okudum. Bendenizin meydanda olan acz-i iktidârımla berâber âlem-i edebiyâtımızın bu gibi âsâr-ı nâdiresi hakkında beyân-ı mütâlâaya girişmek pek büyük bir hadd-nâşinâslık olursa da gerek üstâd müşârün-ileyh ve gerek sâir e'azım-ı üdebâmızın afvlarını istihâm ederek söylerim ki Zemzeme'nin bu kısmını yalnız kısım-ı evveline değil müşârün-ileyh hazretlerinin âsâr-ı sâiresine de müreccah buldum. Hattâ şunu da diyebilirim ki bu kısımda bulunan "Makber" gibi "Teevvüh" gibi "Nağme" gibi "Mağruka" gibi "Tevhîd" gibi "Hülyâda Bir Temâşâ" gibi bedâyi-i âsâr-ı edebiyât-ı cedîdemiz içinde bir iki nazîri ancak buluna bilenlerin ve sâhibinin i'lâ-yı kadr-i edebîsi için başka âsâr taharrîsine ihtiyâc bırakmayan nevâdir-i edeb ve ma'rifettendir. Ekrem Beyefendi Hazretleri şimdiye kadar hiçbir şey söylemeseler de yalnız "Makber"i veyâhud "Teevvüh" den şu

"Fikrini kimdir eyleyen meşgûl
Ne yapar şimdi sevdiğim acabâ
Şöyle meşhûd olur hayâli bana
Ki edip câme-hâb-ı nâze duhûl
Yatmış amma ki uykusu kaçmış
Da'vet-i nevm için kitâb açmış"

Kıt'a-yı musavveresini söylemiş olsalar idi yine âlem-i edebiyâtımızı bir bahâr-ı terakkî ile handân eden e'âzım-ı üdebâmızın en büyüklerinden olduklarını hakikat-şinâs-ı edeb olan herkese teslîm ettirirlerdi.

Zamanımız gibi edebiyâtımızın en karışık ve binaen-aleyh tarîk-i terakkîsinde en ziyâde duçar-ı müşkilât olduğu ve bu hâliyle dâğdâr-ı teessüf ettiği bir zamanda böyle cidden âlî hakikaten fevk-al-âde eserlerin zuhûrunu görmek kutublarda bulunup da arasına hurşid-i cihân-tâbın tulû'unu seyr etmek kadar bahtiyârî-bahş-ı vicdân olur.

Hakikat-i edebiyeden behre-dâr-ı ma'lûmât olan ashâb-ı irfân "Zemzeme" gibi âsâr-ı âliyelerini gördükçe elbette o üstâd-ı muhtereme karşı arz-ı ta'zîmât ve teşekkürât etmekten kendilerini alamazlar.

Nasıl alabilinler ki her hüsn-i tabîati teslim-i letâfetinde muztarib bırakan âsâr-ı beligâneleriyle hazîne-i edeb ve irfânımızı bihakkin sermâye-dâr-ı fahr ü mübâhât ettiler.

Nasıl alabilinler ki her biri ulüvv-i hissiyâtın menba-ı pür-feyzi olan eş'ar-ı i'caz-perver-âneleri efkâr-ı edebiyenin âlem-i hakîkate i'tilâsiyçün şimdi içinde bulunduğumuz şu zalâm-ı tahayyür arasında meş'al-keş-i delâlet olmaktadır.

Hele "Makber" ser-levhasıyla bir mezar taşına yazılmak üzere kaleme aldıkları manzûme okunduğu zaman rikkat-i kalb ne olduğundan azıcık haber-dâr olanları bilâ-ihiyâr eşk-rîz-i te'essür etmemek kabil değildir.

Bir vakit yine Ekrem Beyefendi Hazretlerinin kalem-i edîb-âneleriyle tercüme olunarak "Bahâr" mecmûasında neşr olunan "Bir Â'mâ Çocuğun Te'essürü" ünvanlı makâleyi gördüğüm zaman sâhibinin kudret-i edîb-ânesine hayrân olmuşum. Bu manzûme ise o hayretimi kâmilen Ekrem Beyefendi Hazretlerinin iktidâr-ı tab'-ı şâirânelerine hasr etti.

Gâyet tabî'î gâyet selîs bir edâ-yı şâir-âne ile mezârın hüzn-i lâtîfî ta'rîf olunup dururken,

Hepsinden anın güzeldi eyvâh

Altında yatan zavallı duhter

Beytiyle birden bire içinde yatan kızcağızın hâline intikâldeki letâfet-i edebiye bir âlem-i lâtifin temâşasıyla mütelezziz olurken gözünü açtığı zaman karşısında hazîn hazîn nazırlarıyla kendisine bakmakta olan sevdiğini görmek kadar vicdâna lezzet veriyor.

Bedâyi'-i seheri seyre dalmış bir kalbin birden bire hazîn bir nây sadâsıyla daldığı hâb-ı te'essürden bî-dâr olması kadar kalbe rikkat veriyor.

Hülyâda Bir Temâşâ ser-levhasıyla görülen manzûme içinde şu beyitler şafak bulutları arasında doğmuş parlak parlak yıldızları andırıyor:

“Ârîydi ebr-i gamdan rûy-ı semâ-yı enver
Bir nev ‘ arûs-ı hüsnün vech-i münîri âsâ

O levha-i bâ-safâda dür-dâne-i sirişke
Benzerdi asmânda bazan nücûm-ı zühre”

“Hülyâ nasıl tasavvur eylerse öyle ulvî
San‘at ne türlü tasvîr eylerse öyle zîbâ”

“Vechinde aks-ı mehtâb titrer de gösterirdi
Nûrun ziyâyâ karşı aczin sarîh ü ra‘nâ”

“Derdim ki avdet etmiş zâhir esâtîr
Etmîş bu yerde ârâm nâhîd-i işve-pirâ

Yahûd ki nakl olunmuş firdevsden cihâna
Bir kasr ile içinde bir hûr-ı nûr-simâ”

Böyle bir eserin medhinde sözü uzatmak nihâyette izhâr edilecek aczi te'hîr etmekten başka bir netice vermeyeceği için (çünkü hakkıyla medh edilemez) aczimi burada izhâr ederek Zemzeme'den bir nümûne olmak üzere “Makber” ser-levhalı şu manzûmeyi nakl ile hatm-i kelâm eylerim.

Makber

“Ey zâir-i itibâr perver
 Seyr et ne güzel durur şu makber
 Yalnızlığı hoş-nümâ değil mi?
 Ya sâdeliği değil mi dilber?
 Gâyetle hazîn iken o toprak
 Üstünde yakışmamış mı mermer
 Nâfında biten nihâl-i gül-bîz
 Bak bak ne kadar latîf manzar
 Olmaz mı nazar riyâ-yı vicdân
 Nezdinde o mevc uran çimenler
 Vermiş ona başka bir letâfet
 Pişindeki serv-i sâye-güster
 Düşse bu kadar düşer muvâfik
 Bir zılla ziyâ-yı mihr-i enver
 Seyr et bunu görmedinse şâyed
 Mahzûnluk içinde şâd bir yer
 Söyle hele pek güzel değil mi
 Şu serv ü nihâl ü kabr-i yekser
 Hepsinden onun güzeldi eyvâh
 Altında yatan zavallı duhter”

Sırası gelmişken bir parça daha nakl ederek hem risâlemizi hem enzâr-ı kari‘îni tezyîn edeyim:

“Ne güzel manzara ne hoş elhân
 Ona dil-besteyim buna hayrân
 Lafz-ı pür-hande ma‘nâ-yı giryân
 Varsa bunlar demek bedî‘ ü beyân”
 Hem gülü hem hezârı pek severim.

Menemenlizâde Tâhir

Sa'y ü Amel

Dünyada en büyük nimet rahat oturmak, en büyük meserret işsiz bulunmak gibi zann ve i'tikâd eylemek hakîkaten bir fikr-i bâtildir. Bu fikr-i bâtil eski zaman ve kurûn-ı vustadan beri devâm etmektedir ki, ezmine-i mezkûrede iş üserâya mahsûs olup, hür olanların sıfat-ı mümeyyizesi işlemeyerek iş gördürmek idi. Hakikat ise tamamıyla aksinedir: Sa'y ü amel esâretin alâmeti değil hürriyetin bir nişân-ı hakîkiyesi, insâniyyetin bir menba'-ı sahîhidir. İşsiz adamlar fâidesiz otlara benzer. Otlar gibi dünyaya gelerek kendi kendilerine çürürler, mahv olup giderler. Sa'y ü gayret aklın miftah-ı muvaffakiyyetidir, kuvâ-yı zihniye ve vücûdiyesinin tezyîdini bâisdir. Çalışmak şart-ı hayattır. Bir kuş uçmak bir balık yüzmek için yaratıldığı gibi insân da ancak çalışmak, hareket etmek için halk olunmuştur.

Sa'y ve kûşîş-i efkârın sûret-i muntazamada teşekkülüne bâisdir. Kuvve-i müfekkirenin bir cimnastiğidir. Devâm, iş-güzârlık, usanmamak, rahât-ı kalb, şiddet-i efkâr ve hattâ sıhhat ve âfiyet bile hep sa'y ü gayret semeresidir.

Sa'y ü gayret idârenin, ailenin, servetin medâr-ı istinâdıdır.

Sa'y ü gayret her nereye dâhil olursa, orasını ma'mûr ve mes'ûd eyler. Bir hümâdır ki zîr-i sâye-i şehbâline girenler nâil-i ikbâl olur. Hümâ, ma'dûmdur fakat hümâ-yı gayret mevcûddur. Bilakis sa'y ve himmet mübeddel-i kesel ü batâet olunca sa'âdet kaçır, mahsûlat durur, servet biter, memleket fakîr olur. Bu da belâ-yı asmânîdir ki, zîr-i sadme-i kahrında kalanlar mahv ü berbâd olur.

Mukaddemâ semere-i sa'y ile ma'mûr ve âbâdân olan nice yerlerin el-yevm mahzâ gayretsizlik seyyi'esiyle harâb ve berbâd olduğunu ve bunun aksini göstermek güç bir iş değildir. Sâ'îler arasında mücrim ve serseri pek azdır, halbûki tenbeller meyhâne gibi mahâl-i zelîleden hiç çıkmaz.

İnsân hayatını yalnız sa'y ile muhâfaza edebileceğini ve sa'yın evâmîr-i ilâhiyyeden olduğunu bilmek lâzımdır. Evet sa'y ü kûşîş evâmîr-i celfle-i ilâhiyyedendir:

“Dünyan için ebediyyen yaşayacak imişsin gibi çalış”.

“İnsân için semere-i sa’ydan başka bir şey yoktur”.

“Kâsib Allah’ın mahbûbudur”.

“Allah’a ittika ile çalışanlara Allah hesâbsız verir”.

Bunlar ve daha sâir ahkâm-ı celîle hep sa’yı emr ve aksi olan bataeti nâhî değil midir?

“Merâmın elinden bir şey kurtulmaz”, “çiğnenmeden yutulmaz”, ”kime lâzım ise ekmek ona lâzım ekmek” Ve daha sâir durûb-ı emsâlimiz çalışmaya sevk ve teşvîk eden sözler değil midir?

Sa’yı olmayan insân en aşağı derecede bulunan hayvânâtdan da sefildir. Sa’y ile insân tabîatin padişâhıdır. İşsizlik bütün kabâyihin menba’ ve menşe’idir. İşi olmayanlar dâimâ fenâlık yapmağı düşünürler, çünkü başka bir iş göremezler. Bütün fenâlıklardan tahaffuzun en güzel çâresi ancak meşgûliyet ve sa’yıdır. Sa’y ve meşgûliyet insânı her nev’ sıkıntılarında tecrîd eder. Usanç, işsizliğin neticesidir. Sa’y ü kûşîş insânı her vakit bahtiyâr ve mes’ûd eyler. Aksi olan işsizlik, tenbellik ise bî-baht ve me’yûs eder. İnsân çalışmazsa ne olabilir?...

Sa’y, kuvâ-yi insâniyenin yaşamak ve vâir olmak için sarfı demektir. Böyle olunca, insân olarak yaşamağı arzû edenler her hâlde çalışmağı borçludur. İnsân hiçbir vakitte yalnız olarak kâffe-i ihtiyâcâtını istihsâl edemez. Belki diğer insânların da mahsûlât-ı mesâiyesine muhtâcdır. Binâen aleyh yalnız ötekinin berikinin semere-i sa’yıyla yaşayanların hey’et-i ictimâiye-i beşeriyeye hiçbir lüzûm ve menfâati yoktur. Bazıları vardır ki niçin çalışmıyorsun, denildikçe çalışacak vasâite mâlik olmadıklarından bahs ederler. Hâlbûki:

“... hiçbir serveti mutasarrıf evvelâ ketm-i ademden berâber getirmemiştir. Dünyada mâl itlâk olunur ne vâir ise ikdâm ile toplanır, sa’y ile vücûda gelir. Bu hâlden dolayı müzâyakaya semere-i atâlet, zarûrete mahsûl-i safâhat demek revâdir”.^(*)

Sa’y ü amel olmasa idi, sen diye hitâb edecek, ben diye tekellüm edecek, o diye gıyâbında söyleyecek dünyâda kimi bulurduk? Çünkü dünyada çalışmaksızın insân olarak yaşamak mümkün değildir. Yaşamak isteyenler çalışmalı, çalışmamak isteyenler ise ebediyen uyumalıdır...

“(**) İbzâl-i mesâide kusûr etme ki olmuş”.

“Vâbeste bu âlemde sükûnun harekâta”

“Mevtâ yakışır var ise rahat döşeğinde”

“İkdâm ve tahammül gerek erbâb-ı hayâta”.

Mustafa Azmî

Numara:2

Edebiyât

Şeyh Vasfî Efendi Hazretleri şu eserleriyle “Güneş”imizi tezyîn buyurdularından dolayı arz-ı teşekkürât eder ve eserlerini Kemâl-i memnûniyetle zırde derc-i sahîfe-i iftihâr eyleriz.

Gazel

Vâmık’ın aşk-ı ciğer sûzını Azrâ’ya sorun

Cinnet erbâbının ahvâlini Leylâ’ya sorun

^(*) Kemâl Beyefendi

Âşıkın kârı esîr-i gam-ı aşk olmaktır
Sormayın bendeye hürriyeti Mevlâya sorun

Bilemez kadrini Şîrînî-i cehdin Hüsrev
Himmat-i kûhkeni sa'y şinâsâya sorun

Ümm-i dünyâ ne bilir kıymetini merdânın
Tâb-ı aşk-ı meh-i Ken'ânı Züleyhâya sorun

Mebhâs-ı aşkı suâl etmeyiniz zühhâda
Nâzı ma'sûka, niyâzı dil-i şeydâya sorun

Mest-i şevk olduğunun hikmetini Vasfî'nin
Anlamaz ehl-i riyâ sâkî-i ra'nâyâ sorun

Şeyh Vasfî

İrşâd

Hangi âkil derki ancâk râh-ı gülşenden geçin
Bir de gâfiller! Şu nâliş-gâh-ı şîvenden geçin

Ey fakîrân! Kış geçer geçmez azâb-ı imtinân
Bir eteksiz gören için takbîl-i dâmenden geçin

Kalmayın mahbûs bir vâdîde ey uşşâk-ı nûr
Yok mu Allah'ın yeri vâdî-i Eymen'den geçin

Hasmınız bir kuvve-i fikriyyedir fikr isterim
Ey zafer cüyân! Hayâl-i tîg ü cevşenden geçin

Geçmeyin isterseniz da'vâ-yı dânişden yine
Bir gün âdemler! Meâsir-i hâne-i fenden geçin

Muallim Nâcî

Bir Levha

Bir hazîn tavr-ı dil-firîb almış
Ayak üstünde nâz ile durmuş
Zülfün dûş-ı nâzına salmış
Yüzüne pertev-i Hudâ urmuş
Hüsnü handân çehresi gam-nâk
Tavrı mahzûn gözleri nem-nâk
Sâdelikle müzeyyen esvâbı
Süsü bir gonceden ibârettir
Ki o da saçlarında ziynettir
Gül bitirmiş başındaki sevdâ
Nerden etmiş acep Hudâ peydâ
Bu melek sûretinde mehtâbı?

Tutarak bir eliyle gabgabını
Ne kadar dil-rübâ hazîn duruyor.
Tavrı gâyetle dil-nişîn duruyor
Benzetirsem hatâ mıdır lebini
Bir mücessem tebessüm-i hüsne
Ölürüm ben bu yolda bir hüzne

Hande-i gül bu hüzne kurbândır
 Hele zülfündeki perîşânî
 Eder insâna bahş-ı hayrânî
 Neşve-i cân bulsa da hemâl olmaz
 Bu melek rûya bir misâl olmaz
 Bu güzellik bu nûra çesbândır.

Menemenlizâde Tâhir

Numara: 3

Edebiyât

Teşekkür ve İftihar

“Güneş”imizin birinci ve ikinci cüz’lerinin intişârı üzerine gazeteler tarafından hakkımızda ibrâz buyrulan âsâr-ı hüsn-i teveccühe karşı arz-ı şükrân eder ve böyle menba’-ı ma’ârif olan yerlerden mazhar-ı teşvîk oldukça gayretimiz o nisbette tezâyüd ederek risâlenin intizâm ve tertîb-i mündericâtına bir kat daha ihtimâm edeceğimizi va’d eyleriz.

Bunlardan başka bir takım tebrîk-nâmeler daha alıyoruz ki onlara karşı da medyûn olduğumuz vecibe-i teşekkürü ifâ ederiz.

Âlem-i matbûâttan gördüğümüz rağbet bu yolda devâm ettikçe ve bâ-husûs bu cüzde eserlerini neşr eylemekle müftehîr olduğumuz Ekrem ve Hâmid Beyefendiler hâzerâtı gibi âlem-i edebiyâtımızın yegâne medâr-ı iftihârı olan zevât tarafından risâlemize eser ihdâsına tenezzül buyrulacak kadar rağbet edildikçe devâmımızı başka yolda temîne ihtiyâc görmeyiz, yalnız kari’lerimize karşı: “Bu kadar lûtfâ mazhar olan bir risâle devâm etmez mi?” sözünü irâd ile iktifâ ederiz.

Heyet-i Tahrîriyye

Edebiyât

Ekrem Beyefendi Hazretleri tarafından ihsân buyrulmuştur.

Yakacıkta Akşâmdan Sonra Bir Mezârlık Âlemi ki hissiyât-ı muhabbetin efkâr-hikmete imtizâcını tecrübe maksâdıyla söylenmiştir.

Bir şebdi köyde âzim-i geşt ü güzâr idim

Ahyâya dūr-geşte vü emvâta câr idim

Yani mezârlıktı mahall-i tevakkufum

Yalnızca anda hâk-nişîn-i mezâr idim

Topraktı her mezâr-ı fakîr-âne bî-ruhâm

Fakrımle ben de zâir-i zî-ibtisâr idim

Cismimle çün alâmet-i makber sükûn-nümâ

Fikrimle lîk muztarîb ü bî-karâr idim

Vahşetle hâzırûn nazar-endâz idi bana

Zirâ ki işlerinde garîb-üd-diyâr idim

Etrâf pürdü nâle-i gûk u hezâr ile

Lâkin sükût-ı mevkie ben gûş-güzâr idim

Giryân idim fakat gözüm âzâde-i dümû'

Yoktu lehimde nâle fakat nâle-kâr idim

Çökmüştü o kadar dile bâr-ı girân-ı derd

Kim âh çekmeğe bile bî-iktidâr idim

Andım o bî-vefâyı garîb-âne ağladım

Geldi hayâli dide-i giryâne ağladım

Âriydi gök nümâyiş-i reng-i sehâbdan

Envâr akardı her tarafa mâh-tâbdan

Benzerdi gâh o ses ki gelirdi ba'îdden

Ol savta kim tahassul eder âsyâbdan

Samt ü sükûn ol mertebe hâkimdi mevki'e

Kim muztarîbdi bende olan ıztırâbdan

Leylin rutûbeti geçerek tâ zemîne dek

Bir bûy-ı uhrevî duyulurdu türâbdan

Dehşet bulurdu dil-i müteharrik zılâlden

Emvât kaldırırdı serin sanki hâbdan

Atfeyledim derûna nigâh-ı tahassürünü

Duydum şu gizli nâleyi kalb-i harabdan

Var mıydı kimse bende olan derde uğramış

Şunda hüznün içinde yatan şeyb ü şebden

Ammâ yine bu derd iledir zevk ü lezzeti

Kurtarma ey hüdâ beni bu iktirâbdan

Andım o bî-vefâyı garîb-âne ağladım

Geldi hayâli dide-i giryâne ağladım

Bir ucbe ses gelirdi ki derinden şebîh-iâh

Vahdet teneffüs eyler idi sanki gâh gah

Eşcârdan zemîne düşen sâye-i kesîf

Çekmişti pîş-gâhıma bir perde-i siyâh

Ol zulmet-i amîka-i hîçî-nümûdda

Pervâz ederdi dehşet ile tâir-i nigâh

Ta'mîk ede ede o zalâm-ı şedîdeyi

Fikrimde hâsıl oldu birâz nûr-ı intibâh

Bir hayrın olmadan –dedim- eyvâh masdarı

Gitti hevâ yolunda hayâtım yazık!... Günâh!

Kasriyyet-i fi'âlimi söylediler hep

Feryâd edip ayaklarım altında her giyâh

Kandım bu hikmete –dedim- olmuş demek ezel

Didâr-ı aşk ile mütecellî bana İlâh

Ömrüm ki yandı âteş-i aşka bu ânâ dek

Sevdâ yolunda isterim olsun bütün tebâh

Andım o bî-vefâyı garîb-âne ağladım

Geldi hayâli dide-i giryâne ağladım

Semtin sükûn ü zulmeti artardı dembedem

Güyâ çekerdi ka' rına doğru bizi adem

Dehşetle doldu hâne-i kalbim fakat yine

Asla hayâl ü hâtırına gelmedi nedem

Tâ ki teccüm eyledi karşımda bu vücûd

Bir kahramân-ı işve mehabetli bir sanem

Emvâc-ı nûr-vârî vücûd-ı lâtifini

Örterdi nîm sût-re-i beyzâsı ham be ham

Müdhişti gözleri deheni lerze-dâr-ı hışm

Giysûsu târ ü mâr idi ebrûları behem

Nûr-ı nigâhı berk-i belâdan nişân idi

Seyyâl bir alevdi feminden çıkan sitem

Ref' eyleyip havâya tehevürle bir elin
Takrîb ederdi nezdime kendin kadem kadem

Ettim kıyâm düşmek için pâ-yı kahrına
Eyvâh uçtu gitti o nûr-ı semâ-harem
Andım o bî-vefâyı garîb-âne ağladım
Geldi hayâli dide-i giryâne ağladım

Daldım zemînine yine deryâ-yı fikretin
Oldum dûçâr-ı hevli nehengân-ı mihnetin
Yârab! –dedim- tükendi hayâtım o bitmedi
Pâyânı yok mu renc ü ezâ-yı muhabbetin

Azâdî-i dili bana rûzî mi kılmadın
Her dem esîri olmadayım ben bir âfetin

Gönlümde olmasa kara sevdâ-yı çeşm-i yâr
Neydi işim içinde bu deryâ-yı zulmetin

Tebdîl-i ayş nakl-i mekân hepsi bî-eser
Yok mu Hudâ cihanda devâsı bu 'illetin

Yok çünkü gençesinden ümîd-i halâs-ı dil
Ver bâri rahm kalbine ol bî-mürüvvetin

Bir kerrecik daha görün ey nûr-ı çeşm ü cân
Öldürdü hasretin beniÖldürdü hasretin

Hayfâ! Dirig!... Yollu bir âvâze duydum âh
Hâlim dokundu gönlüne sahrâ-yı vahşetin
Andım o bî-vefâyı garîb-âne ağladım
Geldi hayâli dide-i giryâne ağladım

Zamâne-i Âb

Ey bahr-i muhît mahremim ben
Her subh gelen hitâba senden
Her subh beni sen eyle bîdâr
Ver fikrime cûş hiddetinden
Ver tab'ıma renk safvetinden
Göster vatanın garîbe tekrar
Baktım ki dem-i tefekküründe
İnmekte nücûm zîr-i pâye
Hem-rütbe olur tehevüründe
Emvâc ise ashab-ı hevâya
Sâ'îlerinin ne dil-rübâdır
Dem-zenliği nev-be-nev geçenden
Îsâl-i selâm eder vatandan
Her mevc benimle âşinâdır
Her mevce ki misl-i fikr-i âdem
Kim zulmet-i ba'd-ı mevti bir dem
Tayy etmeğe olmamış muzaffer

Oldukça savâhile şitâbân

Dönmekte o hâl ile perîşân

Nâlende vü eşk-rîz ü muğber

Ey bahr ki bin fevc fevcin

Her sûdan olur zemîne şâmil

Sevdim şu libâs-ı mevc mevcin

Eflâke mukâbil ü mûmâsil

Her nağmen olur sükûtuna dâll

Bu kûh-ı sefid ü nîl-gûnun

Ey mağrib-i şems olan derûnun

Mehtâb yüzünde mevce-i âl...

Encüm adedince dir sipâhın

Kisvetleri cevşen-i semâî

Sûdum senin ey fezâ-yı mâî

Âfâka temâs eden şifâhın

Sathında ta'ammuk eyler efkâr

Ka'rında ulüvv olur bedîdâr

Ey bahr eyâ zamâne-i âb

Kim tâ ebed eylemekte pertâb

Seylâbelerin koyub ezelden

Hâkim sana şâhik-i cebelden

Bu şahıs ki bunda nâle-zendir

Bil kim mütebahhirîndendir

İstersen ânı bir imtihân et

Ey bahr inâyet et ayân et
 Kaldır .(.....?)-ı semâ-nazîrin
 Tehzîzde reng-i dil-pezîrin
 Gönlümdeki aks-i bî-zevâli
 Fevkinde uçan hayâl kimdir
 Sandım ânı bir geh sevdiğimdir
 Düşmüş sana çeşminin zılâli

Abdülhak Hâmid

Esîr-i Harb (Lisânından)

1

Zûr-ı ahrâr-ânemin hayrânı olmuşken cihân
 Tâli'in gadriyle oldum bir esîr-i nâ-tüvân
 Arkadaşlar! Bir tabur âteş! Müsâiddir mekân
 Sağ iken düşün mü dest-i düşmâna bir kahramân

En büyük hasmım hayâtımdır, refikân! Öldürün!

2

Ziynet-i hâk-i şehâdet-i olmasın bir tîğzen
 Şân-ı Osmânîyi dil-hâh üzre i'lâ etmeden
 Pençe-i a'dâda cenk etmekteyim cânımla ben
 Ârdır mecrûh düşmek hizmet isterken vatan

En büyük hasmım hayâtımdır refikân! Öldürün!

3

Gördünüz mü bâzî-i çerh-i nerfîmân-efgeni
 Attı bir kurşunla hâk-i acze bir âhen teni

Hürr iken tenhâ yaran bendim sufûf-ı düşmânı

Bir dem evvel kurtarın neng-i esâretinden beni

En büyük hasmım hayâtımdır refikân! Öldürün!

Muallim Nâcî

Vaktiyle şu yolda bir tevhd yazmıştım. Gerçi heyet-i mecmûası mugâyır-i usûldür ammâ mazhar-ı afv-ı üdebâ olması me'mûldür. Bu bir tecrübe-i kafiye ve zemîndir, mabûl-i üdebâ olamasa da ma'zûr görüleceğinden gönlüm emîndir.

Yâ Rabb ne kadar azîmsin sen

Yâ Rabb ne kadar kerîmsin sen

Âlem dolu hikmetinle yâ Rabb

Zâtın ile kudretinle yâ Rabb

Her şeyde görünmede vücûdun

“Mâhiyet-i vâcib-ül-sücûdun”

Her şey ediyor seni hüveydâ

Âyine-i kudretindir eşyâ

Bir şey göremem ki bu cihânda

Hiç zâtını görmeyim ben ânda

San'atlarını görünce insân

Olmaz mı bakıp bakıp da hayrân

Baktıkça edersin ey kerem-kâr

Hayretler içinde arz-ı didâr

Ey cehl ile gafletin penâhı

Ey münkir-i kudret-i İlâhî

Bir kerre düşün nedir bu âlem

Hayretle kalır baktıkça âdem
Kim verdi cihâna bu nizâmı
Ecrâmdaki o intizâmı
İnsâna kim etti aklı ihsân
Nerden buldu bu rûhu insân
Kim verdi türâba feyz-i inbât
Kim etti cihânı yoktan isbât
Ettikçe bu şeyleri tefekkür
Etmez mi vücûd-ı Hakk takarrür
Bir sâhib-i fikr olan ne kabil
Olsun 'adem-i İlâh'a ka'il
Kabil mi? Olur mu idi eşyâ
-Bir sâni'î olmasaydı- peydâ
Bil farz şu sengi etsin icâd
Bir hayli tesâdüf ile tûfân
Bil-farz olsun öyle icâd
Şu gördüğümüz azîm ekvân
Bil-farz olsun öyle icâd
Her şey ki olur bize nümâyân
Olsun diyelim bütün bu şeyler
Sensiz sensiz vücûd perver
Etsin diyelim tereküb âlem
Hep böyle tesâdüf ile bir dem
Hep bir yere toplanıp da zerrât
Etmiş diyelim cihânı isbât
Kimdir ya o zerreyi eden halk

Elbet düşünür bu şeyi de halk
 Elbet ana bir mü'essir elzem
 Teslîm eder bu şeyi âdem
 Kimdir yâ o sensin işte yâ Rabb
 Hallâk-i cihâniyân olan Rabb
 Kabil mi ki hiç edilsin inkâr
 Meydânda olan İlâh her bâr

Menemenlizâde Tâhir

J. J. Rousseau / Jan Jak Ruso'nun tercümesi ber vech-i âtfi derc edilen makâlesi birkaç zât tarafından daha tercüme edilerek risâlemize irsâl buyurulmuş ise de hey'et-i tahrîriyemiz dâhilinde bulunan Menemenlizâde Tâhir Bey tarafından makâle-i mezkûre onlardan mukaddem tercüme edilmiş olmakla zevât-ı mûmâileyhimin afvlarını ricâ ederiz.

Tulû'-ı Şems

(Bâzı tegayyürât ile tercüme edilmiştir)

Vaktâ ki hûrşîd-i cihân-tâbın şa'sa'a-nisâr-ı 'azamet olarak âlemi envârına gark ettiği görülür. Yangın şeklinde etrâfa intişâr eden envâr-ı şafâk gittikçe tezâyüd ederek şark ciheti âteşler içinde kalır, bir müddet sonra tulû'undan evvel şiddet-i intizâr ile nokta-i zuhûruna ma'tûf olan nazarlar önünde cilve-ger-i zuhûr olmaya başlar; bir sûrette ki evvelce bir nokta-i muziyye hâlinde olarak görünmeğe başladıktan sonra birden bire fezâyı semâyı garîk-i envâr eder. Çehre-i âlemi setr eden perde-i siyâh ref' olunur, her cihet tamamıyla çehre-nümâ-yı bürûz olmağa ve kalblerde bir nûr-ı inbisât intişâr eylemeye başlar. Esnâ-yı şebde kesb-i hayât-ı tâze eden çimenler üzerinde güneşin ilk şu'âi temevvüce başladığı zaman şebnemlerden in'ikas eden ziyâlar enzârı tezyîn eyler, kuşlar yekâhenk olarak çıkardıkları nagamât ile hûrşîd-i âlem-tâbı istikbâl ederler, güyâ mevcûdât üzerine o anda bir ziyâ-yı hayât nisâr olunmuş gibi evvelki sükût kâmilten ihlâl olunarak her şeyde bir sadâ işitilir. Bir eser-i hayât görülür. Bu hâlâtın kalbe verdiği hiss-i bedî' rûha

kadar te'sir eder, bir hâlde ki hiç kimse o te'sir-i bedî'in âzâde-i dest-i teshîri olamaz. Böyle bedî', böyle lâtif, böyle muhteşem manzaralardan müte'essir olmayan hiçbir kalb tasavvur edilemez.

Menemenlizâde Tâhir

Numara: 4

Edebiyât

Devletli Mahmûd Celâleddîn Pâşâ hazretlerinin Nedîm'e nazîre olarak tanzîm buyurdıkları şu gazelleri bir taraftan risâlemize hediye olmağla derc ile sahîfe-i edebiyâtımıza revnak veririz.

O nâzenîn ki büt-i işveler harîdesidir

Füsûn ü fitnede emsâlinin ferîdesidir

Gönül o çeşm-i gazâlin şikârı olmuşken

Sinân-ı gamze-i sertîzinin remîdesidir

Beyâz levh-i cebîninde nakş-ı ebrûlar

Berât-ı câzibe-i hüsnünün keşîdesidir

Hayâl-i kâmet-i mevzûnu beyt-i hâtırda

Hırâm ü işvesi evsâfının neşîdesidir

Şeker midir nedir ol lebler deyu sordum

Dedi gonce-i dehen tâze gül akîdesidir

Lisân-ı bülbül şurîde-i vakt gülşende

Bahâr-ı aşk şü'ûnâtının cerîdesidir

Zebûn-ı pençe-i cevri-i hümâ-yı tannâzım

Celâl-i çâk-i girîbân onun derîdesidir

Serbâlîn-i Cânânda

Bir zamândır oldu câsûs-ül-leyâlî gözlerin

Düşmen-i hâb etti her sâhib hayâlî gözlerin

Devri-i çeşmânında görmem cezbeden hâlî basîr

Çok görülmez etse meczûb ehl-i hâli gözlerin

Olmasın pek öyle mest-i lâ-ubâlî gözlerin

Yoksa bî-hûş eyler erbâb-ı kemâli gözlerin

Sayd-ı bî-kaydın olur âlî gönüller fevc fevc

În'itâf ettikçe sayyâd-ül-e'âlî gözlerin

Subha dek hasr-ı nigâh etmez miyim? Olmuş yine

Keşfi müşkil-i hikmet mûlî-el-mevâlî gözlerin

Dürr ile sâyende tezyîn eyledim bâlînini

Gözlerimden etti taktîr-i le'âlî gözlerin

İnkıtâ'-ı giryeden ümmîdi kessin merdümân
Çünkü kalmaz fitneden bir lahza hâlî gözlerin

Muallim Nâcî

Numara: 5

Edebiyât

Devletli Mahmûd Celâleddin Pâşâ Hazretlerinin bir gazel-i âlfyelerini dördüncü nüshamızda enzâr-ı kari'îne arz etmek şerefine nâil olmuşuk.

Bu def'a dahi müşârün-ileyh hazretlerinin yine Nedîm'e nazîre olarak tanzîm buyurdıkları bir gazel-i belîgâneleri elimize geçmekle onu dahi risâlemizi mütâlâa eden zevât-ı kirâmın enzâr-ı mütâlâasına koymakla iftihâr ederiz.

Müşârün-ileyh Hazretlerinin velev bil-vâsita neşr-i âsârına vesâtet bizim için büyük bir şereftir.

Şeb-i vuslattaki âgûşuma cânâne gelir

Dilden âsâr-ı safâ tâ harem-i cânê gelir

Oktur sad kerre ebrû ki ânın vafında

Çâkî-i dâmen endîşe-i girîbâne gelir

Âçıl ey gonçe-i nevzâdım utanma şimdi

Mey-i gül-i renk-i ferah-zâ dolu peymâne gelir

Şöyle gitsen gece gül-zâre sen ey serv-i revân

Tâbiş-i hüsn-i cihân-sûzuna pervâne gelir

O kadar nâz ile âmîhtedir kim cismin

Yürüsün nâz-ı hırâmın ile yân yâne gelir

Nîmce bûse diriğ etme zenehdânından

Sîbdir bir gün olur ol dahi dendâne gelir

Çok elem çekmiş idim âlem-i mehcûrîde

İstesen söylerim ammâ sana efsâne gelir

Bezm-i vaslında Nedîm olsa celâl-i zârın

Şevk-i şûrîde ile hâmesi cevlâne gelir

Dehât-ı üdebâmızdan Sezâyî Beyefendi Hazretlerinin Zemzeme'ye dâir ihsân buyurdıkları makâle-i âtîyeyi kemâl-i hürmetle risâlemize derc ederiz.

Sezâyî Beyefendi Hazretlerinin iktidâr-ı tab'-ı şâirâneleri zâten herkesçe müsellemdir. Bu makâlelerinde gösterdikleri kudret-i fevk-al-âde ise, hakîkaten edebiyât-ı Osmânîyeye medâr-ı iftihâr olacak bir derecededir. Böyle âsâra vâsîta-i neşr olmakla risâlemiz iftihâr eder.

Osmânlıların hakîkat-perver şâiri on dokuzuncu asrın sevgili evlâdı Ekrem Bey "Zemzeme"nin ikinci kısmını neşr etti. Bu eserdeki şiirlerin teşrîh-i letâfetine

girişmeyeceğiz. Zirâ bir tebessümde bir bakıştaki hâl gibi bu şiirlerde de ta'rîf olunamaz bir letâfet var.

Şu bulunduğumuz büyük asırda şiir ve edeb serâir-i kalbiyye ve hakâyık-ı fikriyyeyi takrîr için bir melek-i müekkel olduğu cihetle işte o melek bu eserde gâh rûha gizli gizli bir şeyler söylüyor. Gâh iğbirâr ile semâya i'tilâ edip gidiyor, o kadar yükseliyor ki rûh onu ta'kîbde âciz kalıyor, çekildiği semâ-yı letâfetten müteharrî olan insâna baktığı zamân kendisinden şöyle bir sadâ geliyor.

Cân ü dil vakf-ı temâşâdır şeb-i mehtâbda

Bâr her sudan hüveydâdır şeb-i meh-tâbda

Ara sıra semâdan nüzûl ile yalvararak insânın yanına yaklaşıyor fakat ziyâ-yı mâh gibi ne tutuluyor ne konuşuluyor, yalnız cemâlindeki nûr rûha kadar nüfûz ediyor, o hâlde ne olduğunu anlamak ister misiniz? Şu beyitlere bakınız:

“Ben mâhdır sâkırdım mihr-i cemâlinizmiş

Vakti eden de tenvîr leyli kılan da ihyâ

Bâis nedir hûbûta bu hâk-ı gam medâra

Cây-ı mesîrenizken sahn-ı semâ-yı a'lâ

Evsâf-ı hâlinizde olmak neden nümâyân

Vaz'-ı hazîn-i Şîrîn hüzn-i latîf-i Leylâ

Bir derdiniz mi vardır nâ-kaabil-i teselli

Kalb-i latîfinizde sevdâ mı beslenir yâ

Nûr-ı vücûdunuzla handân iken şu yerler

Siz böyle hüzn içinde olmak revâ mı âyâ!”

Şiirin zamân ile mekân ile bir büyük münâsebeti var, letâfet-i tabî'aca cihân içinde yektâ olan İstanbul bir şâire ilhâm-ı ma'nâ etmekte her memleketin mâ-fevkindedir. Meselâ İstanbul'da bir yıldızlı gece düşünelim, her tarafta gürültülerin kesildiği, herkesin uykuya daldığı gece yarılarında fezâ-yı bî-intihâ-yı semâvâtta bütün yıldızların ziyâsı temevvüce başlar, semânın rengi Marmara'nın Boğaziçi'nin suları mâî olduğu cihetle o gecede parlayan yıldızların ziyâsı mâî görünür, ufkun üzerinde meşhûd olan hilâlin hafif ziyâsı, denize aks eden şekli mâî, ötede beride akan sular mâî, şurada burada uçuşan kuşlar bile mâî.

O mâî gecenin içinde ufkun üzerinde toplanan bir çok yıldızlar titreyen ziyâlarıyla bir şâirin gözlerinden, yani sarây-ı serâir-i rûhun iki nûrânî pencerelerinden güzâr ettiği zaman kalbin bir köşesinde hâbide nice sevdâlar uyandırır. İşte o sevdâlar hep şiirdir. Meselâ bir genç vâlide düşünölsün: Bir dakika kucağından ayırmak istemediği evlâdını ecel denilen kuvve-i zâlime kollarının arasından koparıp da toprağa gömdüğü zamân o vâlideye dünyâda hiçbir şey tesliyet veremez; kürelerin âteşli tabakalarını soğutan zamân bile evlâdını gâib etmiş bir vâlidenin gönlündeki nâr-ı hicrânı söndüremez, o zamân o vâlide acı acı ağlamaya başlar, işte o göz yaşları hep şiirdir. Mahrûm-ı hiss! İ'timâd etmiyor musun? Bu beyitleri gördüğün zamân ne diyeceksin?

Fâhirem dört buçuk yaşında sinnin

Yaraşır mıydı toprağa bedenin

Gömleğin çâk edip yamân

Biçtiler cismine göre kefenin

Şimdi ıslak durur sirişkimden

Koklayıp öptüğüm o pirâhenin

Söyle yalnız mısın ciğer-pârem
 Isıtan yok mu hâk içinde tenin
 Bülbül-i nâtıkan neden sustu
 Soldu mu âh gonce-i dehenin
 Hûn eder kalbi zıkr-i her hâlin
 Ağlatır çeşmi yâd-ı her suhenin
 Görüyor gözlerim meleklerle
 Seyr ü ârâmını semâda senin

Bu manzûmeyi okurken sâmia-yı vicdânı o sâkin sâkin ağlayan kalbin sadâsını iştiyor, kelimelerin münakkah olması, sözlerin tabî'îliği rûh için ne güzel bir âhenk hâsıl ediyor.

Bülbül-i nâtıkan neden sustu
 Soldu mu âh gonce-i dehenin

Ekrem Bey'in Bahâristân-ı şarka gıpta-bahş olan hayâlât-ı şâirânesi içinde yetişmiş bu bedî'a-i edeb bizi takdîr-i ulviyetinde âciz bırakıyor. Çocukların hemen hepsinin dudakları gül rengindedir. Her şeyi sorarlar. Her şeyi anlamak isterler, titreyen seslerinde gizlenen bir âheng-i hafîf vâlidesi için bülbüllerin sadâsından daha latîf değil midir? O çocuklardan birinin vefâtını bundan daha müessir bundan daha mükemmel tasvire hangi Türk şâiri muvaffak olmuş.

Etrâf gark-ı envâr envâr gark-ı elvân
 Eşbâh bî-kesâfet ervâh pür tecellâ
 Ecrâm nûr ü cevval âsâr rûh-ı sârî
 Çekmişti sanki arşa ekvânı Hak te'âlâ

Mümtedd olaydı öyle âh ol şeb-i münevver

Hiç dönmeyeydi âlem hiç gelmeyeydi ferdâ

Üstâd Kemâl Beyle Hâmid Bey gibileri müstesnâ olarak hangi Türk şâiridir ki böyle nûrlar, renkler, çiçekler saçarak kendisine mahsûs bir yoldan gitmiş? Eğer burada kendilerinden birer kelime bahsine müsâde edilir de üstâd Kemâl Bey'in tabîat-i şâirânesine kuvvet ve kudret Hâmid Bey'inkine mahz-ı ulviyyet tesmiye eder isek; Ekrem Bey'inkine de letâfet ve rûhâniyyet diyoruz. Zirâ Kemâl Bey'in âteşli fikrinin mahsûlü olan sözleri bir volkandan fişkırın ma'deniyât gibi metîn ve âteş-nâktir. Kemâl Bey'in elinde lâfızlar, kelimeler, cümleler bir üstâdı üstâd yapanın yed-i üstâd-ânesindeki maddiyât gibidir ki istediği gibi ezer, istediği gibi kullanır, istediği şekle sokar o zamân nazar-ı iştîyâk önünde bakmakla doyulmaz bir timsâl-i ulviyyet vücûda gelir; efkâr-ı şâir-ânesinde bir karanlık taraf, bir noksan taraf yer bırakmaz. Bu 'âlî şâirin eserlerinde dehşetle hitâb ettiği rûh ibtidâları ilerler, ilk hatvesinde kuvvetini sonra da cesâretini gâib ederek geri çekilmeye başlar. O cihettedir ki üstâdın şiirleri için muzafferiyet muhakkaktır. Sevk-i sadedle söylediğimiz şu bir iki söze birkaç kelime daha ilâve edelim. Hâmid Bey'in efkâr-ı şâir-ânesi dâimâ semâda dolaşır, zemîne pek az iner, en maddî mübâhesede bile delîlleri semâvîdir. Hayât-ı insânîyi teşrîh için yazılan tiyatrolarında bile merci'i, me'hazı semâdır. Öyle denilebilir ki bu ulvî şâirin şiirlerine gurûblar hüznünü, tulû'lar neş'esini, semâ rengini veriyor. Zemînde kalmaya mecbûr olduğu zaman - mahşerde teşrîh olmuş kollarını güneşin ziyâsına doğru kaldırıp da mezârından kıyâm eden bir mevtâ gibi- sûz ü güdâz ile semâyâ i'tilâ eder. Hiçbir hâlini ta'yîn mümkün değildir, eb'âd-ı mutallakayı tahdîd kâbil olmadığı gibi, Hâmid Bey'in mâlik olduğu dehâ şiirlerinde ânî olarak ibrâz ettiği pertev-i zekâ ile görülür. Bunları başkaca bir makâleye bırakarak saded-i bahsimizi gâib etmeyelim. Ekrem Bey'in tabî'at-ı şâirânesi her tarafta gürültülerin, seslerin, kesildiği bir zamanda sükûn ve sükûnet içinde ulvî bir hüznün ile doğrudan doğruya rûhu tenvîr eden ayın ziyâsına benzer; şiirleri yine o ayın ziyası gibi girdiği kalblerde bir sevdâ, dokunduğu yerlerde bir feryâd uyandırır. Bu ulvî şâirin tasvîr ve tersîm-i tabî'atle kullandığı renkler hiçbir şâirde misli görülmemiş derecede nazar-rübâdır; kalbe okşayarak söyler rûhu ebediyetini söyleyerek alkışlar, Zemzeme'de münderic " Nağme" ünvânlı manzumenin şu beyitlerine bakalım.

Arşâ olunur seninle i'lâ
 Gülbâng-i tazarru'ü 'ibâdın
 Şevkin galeyân ederdî peydâ
 Hûnun da ketâib-i cihâdın
 Kudsiyeti gösteren bu şeyler
 Ulviyyetine delâlet eyler

Burada fikr, şâirâne masûm gönüllerden çıkan feryâd gibi, i'tilâ ede ede nezd-i ulûhiyete peyveste oluyor. Ekrem Bey'i terakkî-i edebiyât nâmına tebrîk ederiz.

Sami Paşazâde Sezâi

Gazel

İhtirâz-ı tan'eden kalmaktadır âhım nihân
 Bir hakîkat kalmasın âlemde Allahım nihân³

Arz eder simâ-yı resmim gönlümün maksûdunu⁴
 Kalsa da zîr-i leb-i hâmemde dil-hâhım nihân

Aşka şöhret hüsne mestûru olur revnak fezâ
 Sen ol ey mihrim hüveydâ sen ol ey mâhım nihân

Yok teceddüd hâne-i hestîde bir mislim henüz
 Vâr ise kalmış adem küncünde eşbâhım nihân

³ Bu duâyâ "âmin" diyecek pek çok bulunmaz sanırım.

⁴ Resim irsâline dâir bir mektûba derc olunmuş idi.

Bî-hûd eylerdi temâşâ-yı cemâlin âlemi
Dîdelerden olmasan ey cân-ı âgâhım nihân

Muallim Nâcî

Bir Hazîn Temâşâ

Gördüm ki güneş gurûba mâil
Etrafta bir güzel tebessüm
Etmekte hazîn hazîn teressüm
Gönlümden olub gamûm zâil

Çeşmim ânı seyre daldı bî-hûş
Etrâfımı aldı şâd-mânî
Bir tatlı sükûnet-i cinânî
Etmiş idi kâinâtı hâmûş

Girmişti güneş hicâb-ı kûha
Nısfî görünürdü nısfî mestûr
Mağrîb cihetinde bir hazîn nûr
Baktıkça safâ verirdi rûha

Ettikçe bu âlemi temâşâ
Gönlümde safâ olurdu ezûn
Gârib olan âfitâb-ı zer-gûn
Gönlümde tulû' ederdi güyâ

Yıldızlar olurdu pertev-efşân
Tek tük görünürdü âsümânda
Güyâ bu bedî'aya cihânda
Nâzırdı semâdaki sırr ü şân

“Âheste vezân nesîm-i gül-bîz”
Yaprakları eyledikçe tehzîz
Bir savt-ı lâtîf-i rikkat-âmîz
Eylerdi semâ'-ı cânı telzîz

Baktım ki değer cihette mehtâb
Bakmakta hazîn hazîn bu hâle
Oldukça güneş yakîn zevâle
Artardı kâmerde ol kadar tâb

Gittikçe nazardan oldu pinhân
Terk etti cihânı şems-i tâbân
Etrâfi ihâta etti der-ân
Bir şekl-i garîb reng-i hicrân

Oldukça tahavvülât-ı âlem
Pîş-i nazarımda cilve-rîzân
Gelmişti bu söz lisâna ol dem
Ey gaflete mübtelâ! Ey insân!

Dünyâda ne devlete ne mâla
Mağrûr olarak güvenme zinhâr
Zann etme birinde sen beka var
Ancak -var ise- güven kemâle

Menemenlizâde Tâhir

Bir Çiçeğe

1

Ne güzelsin çiçek! Ne dilbersin
Reng ü bûyun şebâbete benzer
Nûr-ı sevdâ ile münevversin
Tutsan olmaz mı dilde sen bir yer
Yakışır olsan ey bedî'a-i Hakk
Îlâh-ı aşka zîver-i efser

2

Manzaran gönlümü eder tezyîn
Bir tebessüm gibi lâtîf lâtîf
Bâd-ı hoş-bû esib hafif hafif
Seni ettikçe ihtizâze karîn
Sanırım ki hayâli sevdiğimin
Salınır nâz ile hazîn hazîn

3

Yok değilsin o mertebe dilber
Sana fâik şu kızcağız elbet
Neyleyim etmiyor bana rağbet
O güzel nazra-i gazab-perver
Hiç ne mümkün nazîri olma ânın
Sen çiçeksin! O bir melek-peyker

Menemenlizâde Tâhir

Numara: 6

Güneş Hey'et-i 'Âliye-i Tahrîriyesine

Pertev-nisâr-ı Hâver-i matbûât olan Güneşinizin herkesle berâber ben de müstenîriyim.

Âlem-i edebiyâtımızı bihakkın tenvîr eden o parlak kalemlerinizin mahsûlât-ı münevveresi olmak üzere meydâna çıkan bu mecmûâyı o kadar ziyâdâr görüyorum ki bunu sevmemiş ve hakîkaten nâmına rekâbet edercesine parlak olan mündericâtından cidden müstefiz olmamış bir insân yoktur diyeceğim geliyor.

Her ne kadar "Güneş"i sevmeyenlerin de bulunabileceği ihtimâlden ba'îd değil ise de bunların ne hükmü olabilir?

Şeb-perenin düşmân-ı nûr olmasından ziyâ-yı âfitâba bir nâkise 'ârız olmak ihtimâli var mıdır?

Güneş mâdem ki bu kadar i'tilâ etmiş ve âşık-ı nûr olanlar için izâe edilmiştir çalışkanlığa hâle getirmemelidir ki beliyeye-i inkisâfdan vâreste kalsın.

Hurşîd-i âlem-i matbûat denmeğe sezâ böyle bir mecmûa-yı nûr-efşân neşrine muvaffak olduğuyçün hey'et-i tahrîriyeyi ve böyle efkâr-ı münevvere ashâbından müteşekkil bir hey'et-i mübecceleye mâlik olmasından nâşî Güneş'i tebrîk eylerim.

Güneş'e işte ben de "İ'tilâ" ser-levhalı bir gazelimi ihdâ ediyorum. Mazhar-ı kabûl olacak olur ise kadr-i i'tilâ elbette daha bir o kadar i'tilâ eder.

Hüseyin Mevcî

İ'tilâ

Bahş eder hep dillere ulvî revânım i'tilâ

Etmesin mi -fâhr-i ervâh oldu- cânım i'tilâ

Öyle bir şems-ül-şümûs-ı âlem-i aşkım ki ben

İnkisâfım incilâdır, âsumânım i'tilâ

Yazdığım günden beri âyât-ı hüsnün eyledi

Beyyinât-ı hâme-i mu'ciz -beyânım i'tilâ

Asr-ı mümtâzım olursa çok mu mahsûd-ül-kurûn

Dembedem eyler vücûdumla zamânım i'tilâ

Saklamışken öyle bir şems-i münîrin mihrini

Eylemez mi sine-i kudsî nişânım i'tilâ

Çok mudur Mevcî alevler yağdırsam hâmeden

Eyledi endîşe-i âteş-feşânım i'tilâ

Güneş

Sizin gibi erbâb-ı i'tilânın böyle a'lâ a'lâ iltifâtlarına mazhar oldukça derece-i şükran ve iftihârımızı hakkıyla ta'rîfden aciz kalıyoruz. Fakat şevkimiz o kadar artıyor ki onu da ifâdeden aczimizi i'tirâfa mecbûr oluyoruz.

Âsâr-ı mergûbeleriyle Envâr-ı Zekâ'yı tenvîr eden Selânikli Fazli Necîb Efendi hediye buyurdıkları şu eser-i necîb-âneleri risâlemizi minnet-dâr etmişlerdir.

Şiir ve Mûsikî

Şiir

Esvât-ı lâtfeye taklîd yolunda tertîb olunan bir takım perdelerin kuvvetsiz ve âciz sadâlarıyla benim söylediğim, ve söyleyebileceğim şeyleri izâh etmeği ümîd eyliyor musunuz?

Mûsikî

Edebiyât ve sanâyi'-i nefîsemiz ilâhesi (Apollo)nun size bahş ettiği belâgât ve ulviyyeti bana ihsân ettiği letâfet ve mahzûniyetle mezc ederek gönüllere ulvî, hazîn bir heyecân ve sürûr hâsıl etmeği ümîd eyliyorum.

Şiir

Evet, lâtif bir vâdide, çeşme kenarında benimle berâber mağmûm, mükedder bir âşık gibi nağme-endâz olmakla (?)i ağlatmaya ve (?)i lertzân etmeye muktedîrsiniz. Şu kadar ki benim ilâhiyâtтан, tabîatten, kahramânlardan bahs ettiğim vakt sizin vâhî nagamatınızın bana fâidesiz bir makamdan başka ne yardımı olur?

Bir şöhret için bu harîsâne ikdâm ve gayreti terk ediniz hemşirem.

Mûsıkî

Sizin pek nâdiren görülen hikemiyâtınız olmasa bile ben yine sanâyi'-i nefiseyi tezyîn edebilirim.

Şiir

Benim hikemiyâtım olmasa bile mi? O hâlde sizin sesinizi işitmeyi kimse ârzû etmez.

Mûsıkî

Bil'akis! Kayalar, ormanlar bile benim ihtizâzlı sadâmı işitmek için kuvve-i sâmi'aya mâlik olmağa arzû ederim.

Şiir

Of!... Çok oldu hemşirem. Mâdem ki öyledir ayrılalım! İşte ben gidiyorum, bakalım ben olmayınca ne yapabileceksiniz?

Mûsıkî

Ben âlemi eğlendireceğim, kendimi beğendireceğim ve nagamatım sizin sadânız karışmayacağı için, daha az tazyîk göreceğim ve daha ziyâde tatlı ve hazîn bir sûret kesb edecektir.

Şiir

Ey!..pek âlâ! Hemşîrem ayrılalım.

Mûsıkî

Ayrılalım.

Şiir, mûsıkî “ birlikte tegannî ederek”

Bakalım bensiz ne yaparsınız?

Ben her hâlde i‘tibârlıyım.

Kadrimi bilmez, siz kaçarsınız!

Hiç minnet etmem pek vakarlıyım.

Ayrılalım!

Ayrılalım!

Şiir, “ kendi kendine”

Âh!...Fakat mechûl bir kuvvet, husûsiyle bir nağmedeki câzibe arzûmun hilâfına beni burada alıkoyuyor.

Mûsıkî “kezâ kendi kendine”

Âh! Şu nağme!... Ne ‘âlî! Aks-ül-ân bulutların sînesinde tanîn-endâz oluyor, bu bir aheng-i semâvîdir. Güyâ ki âsumândan iniyor!...

Şiir “kezâ”

Âh!.....ne lâtif imtizâc?... ne hârîka-i tabîat?

Mûsıkî “kezâ”

O da ayrılmak istemiyor. Bir mes‘ûdiyet-i gayr-i melhûza....

Şiir, mûsıkî “ tegânnî ile”

Haydi hemşirem gelmez misiniz?

Bu da‘vâları hep terk edelim.

Biz yek-vücûduz bilmez misiniz?

Her cemiyete ma‘an gidelim.

Birleşelim!

Birleşelim!

Şiir

Nizâ‘ı unuttuk değil mi?

Mûsikî

Hay hay!...her yerde hüsn-i kabûl görmekliğimiz için ittihâdımız lâzımdır.

Selânikli Fazli Necîb

İstid'â-yı Merhamet

Ey zulmü şî'âr eden vefâsız

Uşşâkını zâr eden vefâsız

Bulmaz mı bu zulmün intihâ hiç?

Etmez misin adle ibtidâ hiç?

Hiç vâkîf-ı aşk olmadın mı?

Kendinde bu hâli bulmadın mı?

Bilmezskn eğer belâ-yı aşkı

Alâm-ı ecel-nümâ-yı aşkı

Et çehreme atf-ı çeşm-i im'ân

Derk et ne imiş cefâ-yı cânân

Âsâr-ı muhabbeti görürsün

Ekdâr-ı muhabbeti görürsün

Manzûrun olur sefâlet-i aşk
Ma'lûmun olur hikâyet-i aşk

Belki olurum sezâ-yı şefkat
Ahvâlim ederse celb-i rikkat

Ahvâlime vâkîf olsan eyvâh
Rahm eyler idin o hâle billâh!

Gördüm görelî ziyâ-yı hüsnün
Pervânesiyim ziyâ-yı hüsnün

Âlem bana aşkdan ibâret
Bir sen bu cihânda bir muhabbet

Peygûle-nişîn-i hasret oldum
Dûçâr-ı belâ-yı firkat oldum

Atf-ı nazar eylesem cihâne
Dünyâyı görür gözüm fesâne

Senden başka ne varsa ma'dûm
Dil zevk ü sefâdan oldu mahrûm

Billâh bir özüne hâlet oldum
Rahm et ki sezâ-yı rikkat oldum

Aşkın bana başka hâl verdi
Hiç görmediğim melâl verdi

Ta`rîfine yok ki bende kudret
Ahvâlimi eyleyem hikâyet

Bazen olurum garîk-i fikret
Etmekte iken hayâl-i vuslat

Zulmet kesilir gözümde âlem
Hiçbir yeri ol zamânda görmem

Zulmet fakat öyle zulmet olmaz
Ta`rîfine dilde kudret olmaz

Peyk-i şemse verilmez öyle zulmet
“Güyâ ki odur leyâl-i vuslat”

Yâ zülfün eder o demde güyâ
Çeşmânıma bir nikâb peydâ

Birdenbire bir ziyâ-yı handân
Karşımda olunca pertev-efşân

Bîdâr olurum görüp bu hâli
Karşımda durur yüzün hayâli

Çektirme bana bu derd ü cevri

Allah için olsun etme kahrı

Billah tahammüle tûvânım

Hiç kalmadı gayrî nev-civânım

Artık kerem et inâyet eyle

Bîçârene rahm ü şefkat eyle

Şefkat

Delil'in Bir Manzûmesi

Allah

Hey'et-i hayret-zâ-yı kâinâta bak. Ne bedî' bir nâ-mütenâhîlik arz ediyor!

Hudâ her mazhârda başka türlü tecellî eylemekte olduğu hâlde her yerde birdir.
Müzâhir çok, birden gayri zâhir yok.

Muhît-i avâlimdir. Hiçbir cihette intihâ-yı ihâtası tasavvur olunamaz.

Senâ-yı berk, sadâ-yı ra'd, ziyâ-yı şems, letâfet-i hevâ hakîkatte hep odur.

Yazın harâret icâd eder, bahârda küşâyîş-bahş-ı işhâr olur.

Yeri yok ama ondan hâlî yer de yok.

Her ne isterse vücûda getirir. Vücûduna noksân ârız olmaz. İstedîğini işler,
yorulmak nedir bilmez.

Bez-i hazâin eder durur, gınâsına hâlel gelmez.

Ecsâma intizâm verir. Ervâha ilhâm eyler. En küçük mahlûka dahi en büyük masnû'a kadar büyüklüğü görünür. Hiss-i tıflânede idrâk-i irfâna kadar mu'cizeler gösterir.

Erbâb-ı ibtilânın 'ukûl-i za'ifesinde, dehât-ı asfiyânın 'ukûl-i âlîyesi kadar hikmet-nümâ olur.

Rûhda izhâr eylediği kemâl-i i'câzı bir mûy-ibârikde dahi gösterebilir.

Za'if, kavî, büyük, küçük huzûr-ı azametinde hiç kalır.

Her şeye vücûd ve nizâm veren o dur. Bütün mevcûdât mağlûb-ı iktidârıdır. Bir bahri bî-kerândır ki mâsivâsı müstağrakıdır.

Muallim Nâcî

Bir Güzel Âlem

1

Ne hazîn manzaraydı âh! Amân!

Gittiğim günde ayrılıp senden

Dehen-i pâkini öperken ben

Cismin olmuştu bağdeten lertzân

Onu hiss ettiğim zamân dünyâ

Bana firdevs idi desem ahrâ

2

Ebr idi dûşa aldığım esvâb
 Zülfün üftâde tâ miyâne kadar
 Dilber olmuştu manzaran ne kadar!
 Yakışırdu sana o câme-i hâb
 Sanki bir mâh idin bulutta nihân
 O libâs-ı sefid ile cânân

3

İki üç damla giryene sevdâ
 Gözlerinden düşünce rûyuna âh
 Piş-i çeşmimden âlem oldu siyâh
 Görünürdü o zulmet içre bana
 Yalnız -sevdiğim- muhabbetimiz
 Yalnız aks-i sûretimiz

4

Tutarak destimi hazîn
 Bana atf-ı nigâh ederek sen
 Sonra olmuş idin kenâre-nişîn

Bir güzel nehr-i sâf ü câriye
 Hayret ettikdi sun'-ı Bârîye

5

Unutup derd-i firkati birden
 O güzel yerden istifâde ile
 Ki muhabbetle, gâh bâde ile
 Şevke bir şevk eder idin munzam

Pûs ederdim senin dehânını ben
 Sonra giryân olur idim birden

6

Bir hazîn bülbül-i lâtif sadâ
 Ninni söylerdi âleme yekser
 Mâh-tâb lâtif ü pür-zîver
 Bize sevdâ saçar idi güyâ
 Cereyân eyledikçe nehr-i lâtif
 Sanki ağlar idi hafif hafif

7

Yatıp âgûşuna senin hayrân
 Seyr ederdim cemâl-i pâkini ben
 Okşadıkça yavaş yavaş beni sen
 Neş'e-i aşk ile olup sekrân
 Yalnız sen kalır idin mevcûd
 Başka eşyâ vâir ise mefkûd

8

O ne eyyâm-ı rûh-perver idi
 Ki geçip bir hayâle oldu mesîl
 Eyledikçe dehânını takbîl
 (Ki o da bir safâ-yı diğeri idi)
 Rûh akardı vücûduma handân
 Hande eyler idi tenimdeki cân

9

Geçti rüyâ gibi o bezm-i safâ
 Firkat elverirdi, cümlesi bitti

Zühre-i tâli'im ufûl etti
 Bir zamân hande eyleyen sevdâ
 Şimdi gönlümde olmada giryân
 Neredesin? Neredesin? Aceb cânân!

Menemenlizâde Tâhir

Mektûb Yollu Birisine Hitâben Yazılmış Bir Makâledir

Birâder

Mektûbun ve melfûf şiirlerin geldi, ikisini de mütâlaa ettim yüz yüzelli sene evvel gelerek bu şiiri söylemiş olsaydın, şâirlikte hakîkaten isbât-ı iktidâr etmiş olurdun, bugün ise o gazel ile ismine şâir dedirtemezsin.

Sözlerime gücenme! Darılmazsın diye bu kadar serbest söylüyorum. Bilirsin ya! Berâber bulunduğumuz zaman birbirimize her şeyi söyledik, sözlerimiz vicdânlarımızı diğerimizin fikrine tersîm etmek için ziyâ-yı şems kuvvetinde idi, aramıza bir iki günlük yol girmekle beynimizdeki o râbita neden bozulsun? Ama sen buraları düşünmemişsin de sözlerime gücenmişsin, orasını da hiç düşünmem.

Şâirliğe büyük istidâdın var... Bir kerre Victor Hugo / Viktor Hügo'nun "Le Misserable" ismindeki eserini mütâlaa et şiirin ne demek olduğunu o zaman anlarsın, öğrenirsin ki: Şiir senin zann ettiğin gibi mukaffâ, mevzûn iki söz söyleyebilmekten ibâret değilmiş, belki bir söze şiir denilebilmek için, vezinden kafiyesinden ziyâde manâsının melek gibi hafif hafif tebessümlerle rûhu okşayacak, nesîm-i seherin ağaç yapraklarına verdiği, ihtizâzlar gibi vicdânında latîf latîf te'sîrlere hâsıl edecek sûrette olmasına bakılırmış.

Tasavvur et ki: Cihân sükût içinde kaldığı bir gece yarısında Bâyezid Kulesinde bir elektrik ziyâsı neşr edilsin, mezâr içine açılmış cennet penceresi gibi ulvî, semâvî bir nümâyîş olur ki okunduğu zaman o koca şâirin zihni göz önünde o ziyâ kadar ulvî bir manzara ile tecellî ediyor.

E'âzımın bazı türbeleri vardır ki içine girildiği zaman, bilâ-ihiyâr, gönülde hürmete bir mecbûriyet hiss olunur. Manzarası o kadar ulvî görülür ki semâ o türbeye tavân olmuş zann edilir. Nazarlar yukarıya bakmaya cesâret edemiyormuş gibi kendi kendine zemîne in'itâf eder, sem'e ulvî ulvî bir takım hitâblar gelir. Zihin kendi âleminden çıkarak hevâ yerine ervâh içinde tayarâne başlar. Düşündükçe hayret ziyâdelenir. Hayret ziyâdelendikçe insân düşünür. İşte Sefiller okunduğu zaman vicdân kendini böyle bir yerde zann eder, aynı hiss ile müte'essir olur. Bir çocuğun hâlini tasvîr eden insân: Dünyâda sevilecek, hürmet edilecek bir şey varsa çocuklardır demekten başka dilinde, zihninde bir şey bulamaz.

Bir ihtiyârın hâlini ta'rîf eder, okudukça vicdân ölümün kapısı olan, ihtiyârlığa bir ân evvel takarrüp ettiği arzûdan başka bir şey düşünmez.

Ta'rîf ettiği, tasvîr ettiği sabâhları, mehtâbları insânın zihninde zuhûr ve tulû' ettirir.

Karanlık gecede bir ormânın hâlini söyler, vücûdları lerzeler istilâ eder.

Bir sahife okunurken güle güle bayılma derecelerine gelenlerin bir sahife sonra ağlamaktan gözleri şişer. Kuvve-i şâir-ânesi tabiat kadar muktedîrdir, her istediği şeyi tasvîr eder, her tasvîr ettiği şey nazarlarda bir timsâl-i i'câz teşkîl eder.

İşte şâir bu yolda adamlara, şiir o yolda sözlere denilir.

Kemâl'in Cezmi'sini oku, Zavallı Çocuk'unu oku, ebediyetin, Kemâl'in zihnine uğrayarak, dünyâya aks etmiş şâir-âne ziyâlarını temâşa et, şiir ne olduğu anlarsın.

Şiir söyleyeceksen, Kemâl'in Vâveylâ'sını, Hâmid'in Selîmiye'si, Sahrâ'sı, Ekrem'in Zemzeme'si, Nâcî'nin Usûl-i Cedîde'deki şiir yolunda söylemeye çalış, feryâd edeceksen:

Bulsam bu sözü ki etse ibkâ

Dünyâda bulunduğum zamânı

Ahlâf-ı güzün ederdî ifâ

Dem-bestesi olduğum figânı

Yolunda feryâd et ki işitenlerin yürekleri uyansın, senin gazelin bir yerde daha söylediğim gibi, güzel bir resim levhasının parçalarına benziyor, bir şey anlaşılmıyor ki istifâde edilsin.

Gönülde mihnet-i hicrân mekîn olup kaldı

Gözümde eşk belâlar emîn olup kaldı

Eder yakında bütün cismimi benim sûzân

Derûn dildeki gam âteşîn olup kaldı

Lüzûmu yok bana bir başka hem-nişînin hiç

Benimle mihnet ü gam hem-nişîn olup kaldı

Hayâle döndü bütün geçti zevk-i mâzîler

Gözümde handelerim hep enîn olup kaldı

.....yok sana artık rehâ bu mihnetten
Gönülde mihnet-i hicrân mekîn olup kaldı

Şimdi bu gazelden maksadın ne idi? Mihnet-i hicrânı tasvîr mi etmek istedin?

“Aksinin mihridir tenevvür eder
Âb-ı çeşmimde ka‘r-ı cânımda
Dağlara aks eden figânımda
-Seni sevdim- sözü tekrâr eder
Zikr ü fikrim hemân ânâ râci’
Harekâtım anın için vâki’”

Yolunda üç beyit söyleye idin, elbette seninkinden daha müessir olarak hicrânı tasvîr etmiş olurdun.

“Eşk-i belâlar” ta‘bîrinin sakâmetinden kat‘-ı nazar :

“Gözümde eşk-i belâlar enîn olup kaldı”

Mısra‘ı, güzel bir hayâli havîdir; usûl-i sahiha ile söylenmiş olsa idi; elbette birkaç kat daha güzel olurdu, hakkıyla bir ma‘nâ çıkaramadımsa da güzel bir şey olacak!... Hâsılı kardeşim, sana şurasını anlatmak istedim: Güzel şâir olacaksan, güzel şiir söyleyeceksen, tabîatındaki bu isti‘dâdı, mezârlar üzerine dökülen gözyaşı gibi hebâ etme.

Bir şiir söylemek istediğin zamân –şimdilik- yalnız bir yere çekil, içinde bulunduğun mahall gibi zihnini de her türlü iştigâlâtan tahlîye et, yalnız yazacağın şiirin esâsını düşün, gözünün önüne getir, her tarafını güzelce temâşâ et, onu bir âlem-i hakîki farz

ederek kendini o âlem içinde kıyâs eyle, gönlünde bir takım hissiyâtın temevvüc ettiğini duymaya başlarsın onu kendi hâline terk et. Sen yalnız temâsâ ile meşgûl ol. Nihâyet bir zamân gelir kibilâ-ihiyâr kalemi eline alırsın, yazmağa başlarsın o zaman kalemi sen tahrîk etmezsin gönlündeki hissiyâtın temevvüc tahrîk eder.

Bazı kerre hissiyâtın temevvüc etmez, uyur, onun üzerine nûr-ı hayâlât in'itâf eder, serv-i simînler görünür hayâtın nûr içinde kalır, gittikçe nûr bir derece tezâyüd eder ki o bahr-ı ummâna sığmaz mîzâb-ı kalemden kâğıd üzerine dökülmeye başlar. İşte bu hâlde şiirin hakîki şiir olur. Tabî'atım müsâid olmadığı için yapamıyorum. Fakat senin tab'ın müsâiddir, muvaffak olursun. Yine konuşuruz. Bâkî.....

Menemenlizâde Tâhir

Numara: 7

Edebiyât

Jan Batist Ruso'nun Bir Kıt'ası

“Kahramân-ı Hakîki Kimdir?”

(Tibe)⁵e kahramân mı diyeceğiz?

Kahramânlık bir çok halkı beste-i zencîr-i kahr etmek mi oluyor?

(Oktav)⁶ a kahramân mı diyeceğiz?

Kahramânlık her yeri âlûde-i hûn-ı intikâm etmek mi imiş?

(Sejan)⁷a kahramân mı diyeceğiz?

Kahramânlık velî-nimetine varıncaya korku içinde titretmek midir?

⁵ Eski Roma hükümdârlarından biri

⁶ Bunlardan bir diğeri

⁷ Tiber'in bir genarâli

Hayır! Bunların hiç birisi değildir! Kahramânlık nîrân-ı fûruzân-ı tab'î iktifâ ile nefse galebe etmektir.

Ben ancak bunu yapabileni (kahramân-ı hakîkî) sayarım. Anı (fi-zâta büyük adam) tanırım.

Muallim Nâcî

“Mütâlaa”

Ruso'nun bu kıt'ası urefâ-yı şarkîyeden birisinin olmak üzere mevkî'-i mütâlaaya vaz' edilecek olsa her hakîkati üdebâ-yı garbîyenin âsârında arayanların takdîrini o kadar kazanamazdı zann ederim.

Halbûki bizde böyle hakîkâtleri keşf edenler az değildir.

Meselâ Hazret-i Mevlânâ bu hakîkati Ruso'dan pek çok evvel (meydân-ı gîr u dârda sâf-şikenlik âdî bir kahramânlıktır. Şîr-i hakîkî nefesine galabe eden merd-i dilîrdir). Meâlinde olan :

Sehl-i şî'rdân ki safha be kent

Şî'r an bâşed ki hod râ be şikent

Beytiyle meydâna koymuştur.

Cenâb-ı şeyh Attar'ın (nefs-i şûmunu pençe-i kahrında zedeleyip her emrine râm eden kahramân cihânda nîk-nâm ile be-nâm olur). Kelâmı Ruso'ya isnâd olunarak inzâr-ı

umûmîyeye arz edilecek olsa mücerred ecnebî olduğu için bazı muta'assıbların nefretlerini celb edeceği gibi Hazret-i Mevlânâ'nın bu beyti de câhil-âne meftûn âsâr-ı garbîye bulunan sebük-mağzânın hüsn-i teveccühlerini kazanamaz.

Muhtevî-i hakikat bulunan her kelâm şayân-ı takdîrdir. Ul-ül-elbâb nezdinde sözün muvâfık-ı hikmet olması matlûbtur. Bir ecnebînin olmakla nazarlarından düşmez.

Mutâbık-ı hakikat olan bir söz her vakit kıymetini muhâfaza eder.

Hakikat şinâsân-ı ümmet kelimât-ı hikemiyeyi kimin olursa olsun kabûl ederler. Fakat garblıların her bir sözlerini birer hakikat olarak alkışlamazlar.

Muvâfık-ı hikmet bulunanlarını takdîre kendilerini borçlu bildikleri gibi şayân-ı intihâb olmayanlarını red husûsunda tereddüdü tecvîz etmezler.

Şeyh Vasfî

Bir Sergüzeşt

Tebdîl-i havâ için'e giderek caddesine nâzır bir ev tutmuş idik, bağçemize muttasıl diğer bir ev var idi.

Şiire meyl-i mahsûsum olmak cihetiyle her sabâh erkenden kalkarak bedâyî-i seheri seyretmeği pek severim, bunu âdet edinmiştim. Yine bir gün saat dokuzda ortalık henüz ağarmaya başlamış idi, ber-mutâd yatağımdan kalktım, bağçeye indim, gezinmeye başladım.

Şâirlerin en ziyâde nazarlarına çarpan şey semâdır. Semâyı, yıldızları, ayı seyr etmeği her türlü seyre tercîh ederler. Bu da kalblerindeki ulviyetin sevk ettiği bir şey olmalıdır.

Biraz gezindim, söylediğim gibi, nazarım dâimâ semâya yükseklerle ma'tûf idi. Kamer henüz gurûb etmemişti fakat ortalık haylîden haylî ağarmış olduğundan ziyâsı azalmış idi, mahzûn bir renk almıştı. Sevdiğinin nâil-i iltifâtı olmadığından sabâha kadar uyuyamamış da mahmûr olmuş bir sevdâ-zedenin gözlerine benzerdi.

Ortalıktaki mahzûniyet ise gâyet müessir bir ulviyetle imtizâc ederek nazarlarda hüsn ile hüzne cilve-gâh-ı ittihâd olmuş çehreleri tasvîr ederdi

Bu hâlin bir şâirin kalbine ne sûretle tesîr edeceği, ta'rîf-i ihtiyâcâtından berîdir. Varlığımdan bile bî-haber olacak kadar, bu âlem-i lâtifin temâşâsına dalarak öteye beriye atf-ı enzâr edip dururken birden bire gözüme bir levha ilişmişti ki levha seherden daha bedî' idi.

Benim haberim yokmuş, meğer bahçeye muttasıl olan evin penceresinde şafak çehreli, mehtâb saçlı bir kız oturmuş, benim harekâtıma dikkat edermiş.

Bunu görünce hayretimden ne harekette bulunacağımı şaşırđım, gözlerim cemâline ma'tûf ve ellerim oturduğum sandalyenin baş taraflarına sarkmış olduğu hâlde, bir nazar-ı mücessem olarak kaldım: Ne bir şey söylemeye ne bir harekette bulunmağa, muktedîr olabildim.

Kız beyaz bir entâri giymiş, sarı saçlarını perişân bir hâlde yüzüne, omuzuna dökmüş, gözleri mahmûr olmuş, o perişânlıkla cemâline bir kat daha revnak gelmiş, başını sağ eline ve dirseğini pencereye dayamış durmuş idi.

Hübûb eden nesîm-i seher perîşân saçlarına bir sûrette te'sîr-bahş-ı ihtizâz olur ve âlemin letâfet-i fevk-al-âdesi arasında cemâli bir mertebe revnak bulurdu ki seyr edenler bir nazarda âşık olmamak muhâl idi.

Garîb değil midir ki gönlüm bir taraftan gördüğüm hurşîd-i cemâlin mazhar-ı iltifâtı olmak ister ve diğer taraftan kaçmak için fırsat arardı. İsterdim ki birisi beni çağırsın da o vesîle ile oradan savuşayım, yine isterdim ki küre-i arz terk-i devr etsin de bir zaman o hâl ile kalarak cemâlini seyr edeyim; bu gibi hissiyât öyle mevki'lere mahsûs garaîbdendir. Beş altı dakika bu hâl ile kaldık, nihâyet kız hafif bir tebessüm ederek pencerenin önünden çekildi.

Âh! O tebessüm ne kadar ulvî ne kadar lâtif idi! Ben hiçbir seherde o kadar ulviyet, hiçbir şafakta o kadar letâfet görmedim.

Güyâ ki bir melek nûra inkılâb etmiş de o kızın dudaklarında görünerek cemâline yayılmıştı.

Ertesi gün yine oraya giderek bir gün evvel gördüğüm âfitâb-ı cemâlin zuhûruna intizâr etmeye başladım, çok bekletmedi bir çâr-yek sonra arz-ı didâr etti.

Bu defaki hissiyâtım evvelkine hiç benzemezdi. Evvelkinde bir sükûn-i hayrânî içine müstağrak olmuşum, bunda ise vücûdumu kâmilen bir ra'ş'e istilâ etti; hissiyât-ı kalbiyemi arz için bir şey söylemek isterdim, söyleyeceğim söz titreyerek zihnimde, dilimde dolaşır ve güyâ dışarıya çıkmaya cesâret edemiyormuş gibi yine zihnimde kalırdı.

Bundan başka söylemeye lâayık söz de bulamazdım, bulduğum şeyleri karşımdaki güzellikle bir kerre kıyâs edince nazarımda, mehtâbın nûr-ı letâfet-pervânesine karşı gelmiş mum ziyâsı kadar, ehemmiyetsiz kalırdı, hareketle olsun bir muâmele-i mütehassir-ânede bulunmak isterdim; ellerimi, başımı, gözlerimi oynatmaya muktedir olamazdım.

En garîbi şurasıdır ki her şeyden ziyâde kızın mütehasir-i cemâli olan gözlerim bile yüzüne bakmaya cesâret edemeyerek, yere in'itâf ederdi, güyâ ki o âfitâb-ı cemâle karşı kendi mâhiyetini göstermek isterdi. Nihâyet kız eliyle gâyet nâzik-âne ve gâyet ismet-perestâne bir sûrette selâm verdi. Bilmem neden güldü? Hâlimde o ânda bir tahavvül-i azîm hâsıl oldu. Harekete gayr-ı muktedir gibi görünen elim derhal redd-i selâm etti, bir sûrette ki o hareketten zihnimin bî-haber olduğunu iddiâ edebilirim.

Bundan sonra bilmem nasıl bir sûretle bana meyl ü muhabbeti olduğunu ilân etti. Ne işâret ettiğini hâlâ tasavvur edemem, yalnız şunu bilirim ki o işâret ilân-ı muhabbet için yapıldı, bir sûrette yapıldı ki kızın gönlü her türlü serâir-i hissiyâtı ile meydâna çıkmış, benim gözüme de bir dürbün tutulmuş zann ettim iyice anladım ki beni seviyor.

Odaya o ânda bir yabancı girmiş olmalı ki pencerenin önünden kız çekildi:

Cihân bir zulmet oldu çeşmimde

Rüyâda sevdiğinin bezm-i visâlinde harem-nişîn-i saâdet iken gözünü açtığı zaman kendini bir zulmet-i tenhâyîde bulanlar gibi, gâyet müessir bir hüzn-i müte'essifâne içinde kaldım. Güyâ gidip gitmemesi irademe tâb' etmiş gibi kızı niçin bıraktığıma te'essüf ederdim.

2

İnsân bir kız sever, yanında buldukça bir hayret-i sırfe içinde kalır, zihni ne bir şey düşünmeyi ne bir şey anlamağa muktedir olur, yalnız sevdiğinin yüzüne şaşkın şaşkın bakar durur, ilân-ı muhabbet etmek ister, söylediği sözlerden kavâid-i lisânca bir ma'nâ istihrâcı kabil olmaz. (Bununla berâber o ma'nâsız kesik kesik sözler tefhîm-i merâmında en muntazam ifâdelerden ziyâde müfid olur). Âşık vardır ki sevdiğinin yanına geldikçe bir ân evvel ayrılmak ister, ya bu hâl sevdiğinden teneffür ettiği için midir? Bil'akis çıldırması sever de o arzûyu o çılgınlıkla eder. Bir kere de yanından ayrıldı mı, işte o zamân muhabbetin te'sîri anlaşılır, işte o zaman muhabbetin cennetten â'lâ bir âlem olduğu

görülür. O ânda bir çok melekler insânın sâha-i fevkâniyesinde tayarâne başlarlar, refref-i cenâhlarından bir takım sadâlar hâsıl olur ki kulağına sevdiğinin ismini fısıldar, ağızlarından nazar-rübâ renkler almış tebessüm sûretinde muhabbetler dökülür.

Vaktâ ki o gün akşâmdan sonra kendi odama çekildim, yanımda tasavvurâtımdan başka kimse kalmadı. Her tarafında ses, sadâ kesilmiş bir cihân-ı sükût içinde kaldım. Hayâlâtın en ziyâde zihni istilâ edeceği zamân böyle sükût içinde kalındığı vakitlerdir. Güyâ ki zihnin tasavvurâtı pîş-i nazarda teccessüm etmiş gibi, görünen sükûta in'ikâs etmesinden o hayâlât hâsıl olur, güyâ ki gâyet küçük bir gürültü içinden seyyâle-i elektrikiye geçmiş su gibi o sükût-ı mücessemi nazardan gâib eder, üstüne aks eden hayâlât da bit-tab' gâib olur. Odam bağçeye nâzır idi. O gece mehtâb olduğundan pencerelerden içeriye kamerin latîf nûru in'ikâs etmişti. Bundan istifâde için mumu söndürmüştüm. Gönülde mahzûniyet buldukça insâna her şey mahzûn görünür: Pencereden aks eden nûr-ı mâh onbeş yaşında müteverrim bir kızın şu'le-i hayâtı kadar hazîn görünürdü.

Esvâbımı değışmeden karyolama yattım. Uyumak için değıl, düşünmek için yattım. Dünyâda gezmek istenilir ise hareket edilir, âlem-i hayâlde seyahat etmek istenilirse bi-l-akis sükûnet çünkü ötede cesed beride rûh hareket eder: Rûh ile cesed ikisi birden seyr edemezler.

Gözlerimi kapadım. Yine uyumak için değıl, sevdiğim kızın hayâlini görmek için kapadım, çünkü öyle nâzik hayâller gözle değıl rûh ile görülür.

Rûhu en ziyâde işğâl eden gözdür, göz kapandıkça zihin âlem-i hâricî ile kat'-i münâsebet eder, yalnız kendi mahfûzâtı ile meşğûl olur. Bu zaman rûhun rahât edeceği zamandır. Ağlar, güler, müte'essir olur, bu sebebledir ki şâirler şiir söylemek için böyle zamânı intihâb ederler.

Gözümü kapadım, bir gün evvel gördüğüm kızın hayâli, gördüğüm sûrette karşıma geldi: Saçları perîşân idi, yüzünde bir nûr-ı tebessüm-i leme'ân ediyordu. Kalbimin darabânı müştedd olurdu. Garîb bir his ile müte'essir olurdum.

Kollarımı açtım, o vücûd-ı muhayyeli da'vet ederdim bir âşıkın gönlüne girilecek kapı, âgûşudur. Bir âşık gönlüne sokmak istediği mahlûkât-ı lâtifeye kollarını açar.

O sırada gözlerim yaşarmaya, gönlüm ağlamaya başladı. Tenhâlık hissiyât-ı kalbiyeyi tezyîd eder. O gece hissiyâtım hüzn ile memlû idi, mahzûniyetim gittikçe tezâyüd ederdi, ağlardım. Âh! O zaman gözlerden akan o giryeler ne kadar lezzetlidir! Seher zamanının letâfeti suya inkılâb etse yine o kadar lâtif olamaz.

Bir aralık karyolamda yatarken yüzümde lâtif bir şey temevvüc ettiğini hissettim. Melekler benim hâlimi seyr ediyorlar da nûr-ı nazarları yüzüme in'ikâs etmiş zannettim. Gözlerimi açtım: Meğer yüzüme kamerin nûr-ı lâtifi 'âkis olmuş.

Bilmem nasıl bir sebeble yataktan kalktım, karyoladan aşağıya indim, karyolanın bir kolunu tutarak bir zaman bilâ-hareket kaldım, düşünür gibi idim, fakat düşünmüyordum, gözüm bir noktaya ma'tûf idi. Zihnimde bir çok fikr mevcûd idi, fakat hiç birisinin ne olduğunu bilmezdim, güyâ ki rûhum beni terk etmiş, semâ-yı muhabbette tayarâne gitmiş de vücûdum ona intizâren taş gibi kalmıştı.

Biraz sonra tutduğum demiri bıraktım, bir koltuk üstüne oturdum, bir kurşun kalem, bir kâğıd buldum, şu sözleri yazmaya başladım.

“Sevdiğim güzel melek!

“Sizi gördüğüm gün hâlimdeki âsâr-ı hayret hissiyâtımı anlatmıştır zann ederim...”

Bu kadar yazdım, bıraktım. “Şimdi olmaz münâsebetsiz olur” dedim. Kıza bir mektûb yazacaktım, münâsebetsiz olmasa da kiminle gönderirdim; fakat ben buralarını düşünmüyordum. Dirseklerimi dizlerime dayadım. Bir vaziyet-i mahsûsa ile durdum, sonra kalktım, odanın içinde gezinmeye başladım.

Bu hareketlerin hepsini bir sâika-i bî-şu‘ûrî ile yaptım. Niçin yattım? Niçin kalktım? Niçin dolaşıyorum? Suâllerine hiçbir cevâb veremezdim.

Kızı seviyordum, fakat kimdir? Kimin nesidir? Buralarını bilmezdim. Tabî‘atım bir şeye ibtilâ edince ondan geri dönmek ihtimâli olmayan tabî‘atlerdendir. Şâyed tezevvücüne peder ve vâlidenin râzı olmayacağı bir fâmilyadan ise?... Yahûd beni hakîkaten sevmiyor ise?... Hâsılı bunun gibi bin türlü efkâr zihnimde dolaşmaya başladı.....

Odamda küçük bir yazıhâne var idi ki bazı geceler uykusuz kaldıkça orada yazı yazardım. Onun yanına gittim, dirseğimi bir tarafına dayadım, durdum, buralarını düşünmeye başladım. Bu tefekkürât arasında bazen “ah yarın olsa da bir daha görebilsem!” der idim.

Vakit geçmişti, kamer gurûb etmiş, ortalık kâmilten zulmet içinde kalmış idi, mumu yakmayı unutmuşum. Odanın içi bir mezâra benzerdi, ben ise mezâr içinde cennet seyr edenler gibi o zulmet arasında cihân-ı sevdâyı temâşâ ederdim.

Kamer semâda gâib olmuştu, fakat gönlümde tulû‘ etmişti. Bir kamer ki nûru tebessüm-i muhabbetten, safâsı hüzn-i sevdâdan mahlûk.

Rûhum bir kuş gibi bâl ü per muhabbetle pervâz ederek, semâya doğru uçup gidiyordu, fakat pek yükselmemiş idi. Nereye gideceğini bilmediği için çok yükselmek de istemiyordu. Fakat rûhum istemediği hâlde kanatlar çırpınırdı. Onları durdurmak için ıslatmak lâzım idi: Ağlar idim.

Ellerimi yüzüme kapadım. Bir çâr-yekten ziyâde o hâl ile ağladım, güyâ ki gönlümdeki deryâ-yı sevdâ cûşâ gelir de gözlerimden etrâfa dürrler nisâr ederdi. Bu hâl ile bir çok zamân düşündüm, ağladım, gezindim, yattım, oturdum, nihâyet uyumuşum, uyandığım zamân güneş henüz tulû` ediyordu.

3

Muhabbet nedir?

Gönülde zuhûr eder bir alevdir. Fakat yakmaz yalnız tenvîr eder. Muhabbetin en müdhîş azâbında bile bir zevk, bir neş'e vardır ki dünyânın bir sa'âdetiyle mübâdele edilmez.

Zulmet korkunçtur. Lâkin kamerin nûruyla imtizâc ettiği zamân ne kadar latîf bir mehtâb hâsıl oluyor?

Muhabbette görülen azâblar da böyledir. Aşkın nûruyla imtizâc ettiği zaman mehtâb kadar lâtîf bir te'sîr hâsıl eder.

İçinde muhabbet bulunmayan kalbler uyumuş insânlara benzer: Sabâhın hafif haffif esen nesîmi uyumuşları tesîriyle bî-dâr ettiği gibi muhabbet de uyumuş gönüllerin yüzlerine nûrlar, tebessümler saçarak bî-dâr eder.

Kâinâtın zulmet içine gark olduğu bir tarafda sadâ işitildiği bir yer görülmediği gece yarılarında günün, kâinâtın hâline bakılsın! Ne görülür? Hiç!...yalnız bir zulmet-i kesif..... bir sükût-ı amîk.... Bir de güneş doğmaya başlar, bülbüllerin hazîn hazîn feryâdları, çobanların muhrık muhrık kavalları işitilmeye, güneşin ziyâsı etrafa yayılmakla zulmet

altında mestûr olan, ulviyet-i tabî'at tamamıyla görünmeğe başlar. Güneşin doğmasıyla güyâ kâinâta yeniden hayât gelir, güyâ cihân üzerine ziyâ yerine rûh serpilir.

İşte muhabbet o güneşe benzer: Doğduğu kalbde zulmet-i hissiyatı izâle ederek yerini envâr-ı meserret inbisât-ı hiss ile doldurur.

Muhabbeti inkâr ile bir vehimden ibâret olduğunu söylemeye cesâret ederler. Halbûki onlar bir takım hissiz mahlûkâtıdır. Onlar bir güzel sesin, bir güzel manzaranın rûha olan te'sîrini de teslîm etmezler. Gözlerini kapayarak güneş yoktur derler. Ağzılarını burunlarını tutarak biz teneffüs etmiyoruz, hava yoktur iddiâsında bulunurlar.

Bir ağaçlığa girseniz ağaçların dalları birbirlerine sarılarak semâyı göstermez, semâ ile aranıza yeşil bir perde çekilir.Yalnız bâlâyı değil, her tarafı yeşillikten ibâret görürsünüz, içinde derîn bir sükûnet hüküm sürer, söz söyleyecek olsanız ağzınızdan çıkacak kelimeler sükûta inkılâb eder zann edersiniz. Her tarafı tenhâlık kaplamış hattâ kendi vücûdunuza da tenhâliğe inkılâb etmiş sanırsınız. Kulağınıza yukarıdan bir takım sesler gelir gibi olur, isminizi çağırır, rûhunuz yükselmeye başlar. Rüzgârın te'sîriyle ağaçların dallarından bir takım sadâlar hâsıl olur, güyâ ki sükûn ve sükûnet söz söyler fakat edilen hitâblar doğrudan doğruya kalbedir. Cemâdât ile konuşmak için hissiyat tekellüm eder. Gönül işitir, ağaç dallarının arasında hafif bir ziyâ aks eder ki bir kalbe muhabbetin te'sîrine benzer. Nûr-ı nazar bu cihân-ı sükût içinde dolaşır durur.

Bir hayrete dalarsınız. Dâimâ düşünürsünüz, yere göğe etrâfa bakar, tefekküre varırsınız, hiçbir şey görmezsiniz bununla beraber her şeyden müte'essir olursunuz.

Bazı yerler vardır ki neresine bir şey sokulsa derhâl oradan su nebeân eder. Onun gibi nazarınız nereye tesâdüf etse oradan bir çok hissiyat zuhûr ederek kalbinize hücum eyler.

Hayret gittikçe ziyâdelenir...

Medhûş olursunuz, ta'rif olunamayacak bir hâl hissedersiniz, hem korkar hem münbasit olursunuz, gönlünüz korkunç tebessümlerle dolar.

İşte bu hâl muhabbetin bir nev'i demektir. Bir deniz kenârına giderseniz, güneş henüz doğmamış, âlem bir sükût-ı ulvinin te'sîri altında kalmış, pîş-i nazarda " bir sahrâ ki safâsından cûş u hurûş eder" Dalgaların sâhile çarpmasıyla çıkan sesler gürültüler kesilmiş, muhabbet lisâna gelmiş de kâinâta ninni söylüyor zann edilir. Her tarafta sesler gürültüler kesilmiş, güyâ cihân muhabbetin ninnisini dinlemek, ulviyete nîgerân-ı hayret olmak için sükût etmiş. Dalgaların çırpındığını gördükçe gönlün bir deryâ-yı nûr içine girmiş de çırpınıyor sanırsın. Gönüllerde tayarân etmeye başlarsın, o kadar teâlî edersin ki – bir yerde daha söylediğim gibi – etrâfındaki ulviyet zihninden âleme intişâr ediyor zann edersin. İşte bu da bir nev' muhabbettir.

Bir orman, bir deniz, bir sahrâ, bir mehtâb insânı medhûş ettiği gibi bir kızın çehresi de gönlünde aynı te'sîri hâsıl eder.

Bir güzel gözün câzibesi bir gonca gibi ağzın letâfeti bir nûr-ı seher gibi lâtif saçın ihtizâzı bir sabâh bulutundan yapımış gül gibi nâzik çehrenin manzarası karşısında da insân gaşy olur, kendini gâib eder, bilâ-ihdiyâr muhabbete teslîm-i vücûd eyler.

Menemenlizâde Mehmed Tâhir

(Mâba'dı gelecek cüzde)

Numara: 8

Edebiyât

Şemseddîn Sâmî Beyefendininidir

Geç Nedâmet

Kânûn-ı evvelin bir gecesi idi ki yerde bir karış kar olduğu hâlde, şimâlden esen gâyet soğuk bir rüzgâr, kar parçalarıyla karışık olarak insanın yüzüne dokundukça, te'siri iliğe kadar işliyordu.

Böyle bir gecede vahdetin cefâlarını tahammül edemeyerek iki arkadaşıyla beraber Beyoğlu kahvelerinden birinde birkaç saat eğlendikten sonra soğuğun tesirini tahfif için gülüşerek, aşağıya inmekte iken, rüzgârın bir iki dakika müsâdesiyle dar bir sokaktan kulağımıza hazîn bir inilti geldi. Bizdeki inşirâh, gülmeler, eğlence asla mukâvemet etmeksizin, derhâl hüzne teslîm-i silâh etti, ağızlarımız kapandı, hâttâ birbirimize bir şey söylemeksizin, bilâ-ihiyâr iniltinin geldiği dar sokağın içine daldık. Saat yediyi geçmişti. Sokaklarda kimseler yok, girdiğimiz sokak karanlık idi. Nöbetle birbirine galebe eden rüzgârın sesiyle bu iniltiden başka bir şey işitilmiyordu. Birkaç adım attıktan sonra, birimizin cigarayı parlatmasıyla, karın içinde siyâh bir şey gördük, inilti oradan geliyordu. Üçümüz birden üzerine vardık: "Allah aşkına beni bırakın!" dedi. "Sarhoştur, yaralıdır, kaldıralım". Sözleri ağızlarımızdan çıkmağla beraber, koltuklarından tuttuk, ellerimize yaş ve soğuk bir şey dokundu, ve yine cigara vasıtasıyla yanındaki karın kıpkırmızı ve yanların pıhtılaşmış kanla mülemmâ' olduğunu görebildik:

-Eczâcıya götürelim. – Cerrâh getirelim. – Kim vurdu? Dedik.

-Vurduğumu ne eczâcıya, ne cerrâha muhtâc bırakırım, beni ben vurduğum dedi.

-Sen mi?

-Evet, çünkü kendi kabâhatimi kendim bildiğim kadar kimse bilmez, benden sâdır olan cinâyeti bileydiniz, siz de bana acıyacak yerde, beni öldürürdünüz. Şimdi söylesem, bir iki saatlik ömrümü de tecvîz etmeyip yılan ezer gibi, kafamı taşla ezersiniz.

Bu sözü kurşun gibi yüreğimize işledi, vücûdlarımızda bir ra‘şe hâsıl oldu.

-Nedir? Söyle, dedik.

-Size ve sâir hemcinslerime bir nümûne-i ibret olmak için açık söyleyeyim, diyerek kollarımıza dayanmış olduğu hâlde, birkaç sözle şu feci‘ sergüzeşti anlattı:

“..... Kalemimde mümeyyizim, bin guruş maâşım vardır, evimde dört çocuğumla zevcem.....”

Bu lâkırdıda iken, hıçkırık boğazını tıkadı, içini çekmeğe başladı, can çekişiyor zann ettik, lâkin birazdan yine söze devâm ederek:

“Melek gibi bir zevcem vardır, dedi; çocuklarımın büyüğü sekiz, küçüğü üç yaşındadır... yetim evlâdcıklarım!...

Aldığım maâştan üç yüz guruşu kendime sarf, kalan yedi yüzü her maâş aldıkça, zevceme teslim ederdim. Bî-çâre kadın o yedi yüz guruşla evi idâre ediyordu; yemeği kendi pişirir, kendisinin, benim, çocuklarımın elbise ve çamaşırlarını kendi eliyle diker, kendi çamaşır yıkar, kendi tahta siler, evime gelenden mahcûb olmazdım. Kıymetli mefrûşâtım yoksa da, temizlikle intizâm mefrûşâtın sâdelikve eskiliğini örter; çocuklarımın terbiyesine, edebine bütün mahalle halkı gıpta eder... Zavallı çocuklarım!

“Her gün saat on buçukta Kalem’den çıkıp elimde çocuklarımı sevindirecek, veyâhûd zevcemin ısmarlamış olduğu bir şey bulunduğu hâlde, yürüyerek, saat on birde evime giderdim. Gâh iki büyük çocuğumun derslerine bakar ve gâh çocukların maskaralıklarıyla eğlenirdim. Zevcem o vakit matbahda bulunurdu, akşamdan sonra kendi elçeğiyle hazırladığı yemeği getirip, çocuklarla berâber sevine sevine yerdik. Yemekten sonra gâh biz konuşur, çocuklar dinler, gâh zevcem çocuklarıma –her biri bir ders yerini

tutar- tatlı tatlı ve hazîn hazîn hikâyeler söyleyerek onları uyutur, ve beni ağlatırdı. Âh! o ne saâdet o ne bahtiyârlık idi!

“Böyle bir rahat ve sa’âdetle yaşamakta iken, bu çıkan ramazanın... ibâdet ve a’mâl-i sâlihaya mahsûs olan ramazan-ı şerîfin bir gecesi idi, ki bazı ehibbânın teşvikiyle, ömrümde birinci def’a olarak, gece vakti buraya Beyoğlu’na geldim, şu yanımızdaki çalgılı kahvehânelerden birine girdik, beni bir yere götürdüler; baktım ki kumar oynanıyordu, kumar nazarımda yilandan, akrepten ziyâde menfûr olduğundan orada durmayıp –arkadaş olduğuma bin kere nâdim olduğum- zâtları dahi zorla çekerek kahvehâneye gidip, oturduk. Orada dolaşan kızların biri, arkadaşlardan birinin işâretiyle, gelip yanımıza oturdu. Bu kızı bugün benden soraydınız, evsâfiyle sizi usandıracaktım, lâkin şimdi bir kız yahûd karı deyip geçeceğim”.

“Ertesi gün beni oraya gitmeye teşvîk edecek adama hâcet yok idi, ben arkadaş arıyorum, daha birkaç gün sonra arkadaşına da hâcet kalmadı, yalnız gitmeğe başladım, her gece saat altıda, yedide eve gidiyordum. Bîçâre kadın! Uyumaz beni beklerdi. Kıskanç değildir, hakkımda sûi-zann etmezdi, yalnız bazı def’a “niçin akşamdan gelmiyorsun? Yalnız sıkılıyoruz” derdi, bir cevâb-ı kâzible ıskât ederdim”.

“Nihâyet her akşam gidip görüştüğüm kızın herkesle görüştüğünü çekememeye başladım, kendisine bir oda tutmağataklîf ettim; kabûl etti, tutup, döşettim. Maâşımın hepsini bu yolda sarf ettikten sonra peder-mânde bazı eşyâları da satmaya mecbûr oldum. Eve her gece gitmiyordum”.

“Bîçâre kadın! Kimseye derdini açmaksızın ve bana dahi içini çekmek ve arasına bir göz yaşı dökmekten başka bir vechile şikâyet etmeksizin, vâlidesinin yâdigârı olan bazı ufak tefek mücevherâtı satarak, evi idâre ediyordu. Çocukları birer sûretle aldatıyordu, lâkin kalbini bir türlü aldatamıyordu. Günden güne benzi bozularak gözleri çukura inerek, o lâ’l dudakları beyaz bir şerit bağlayarak, âkıbet verem döşeğine yattı”.

“O vakit yanında durup, hizmet etmeğe mecbûr oldum lâkin aklım yine başka yerde idi. Bir gün tabîbe sordum, mütevekkil-âne bir tavırla “ümit yok” dedi!...Bir iki gün geçtikten sonra, bugün berikini gelip görmek arzûsuna düştüm. Akşam üstü bir vesileyle

evden çıktım. Yolda gelirken...Ah! Alçaklık, alçaklık!...Zevcemin hayatına ümit kalmadığından berikini tebşîr etmek fikri zihnimden geçmesin mi!”

“Geldim, kapıyı çaldım şu yanımızdaki kapıyı, burada yoktur dediler, yukarıya çıkmak istedim, bırakmak istemediler, zorla çıktım, odanın kapısını ittim, bir herifle oturuyordu. Bu beni görür görmez ayağa kalkarak:

“-Ne istiyorsunuz, dedi”.

“-Ne istediğimi bilir, diyerek karıyı gösterdim”.

“-Ben seni tanımam, demesin mi!”

“Karıdan me'mûl etmediğim bu cevâb başımı döndürdü, kamayı çekip, herifi bitirmeğe koştum; lâkin böyle vefâsız bir karının sebebinden dolayı kaatil olmaktan ise, ni'me-l-vesîle bu karıdan vazgeçip, ailece gâib ettiğim saâdeti îade etmek bin kere daha iyi olacağı hâtırına geldi. Derhâl gidip zevcemin ayağına kapanmak üzere, aşağı koştum...Lâkin heyhât!...Zevcemin yalnız daha birkaç günlük, ve belki birkaç saatlik ömrü kaldığı yıldırım gibi zihnime düştü, elimde kamayı yüreğime sapladım...”

Bu sözü söylemekteyken nefes tükendi:

“Zinhâr, zinhâr! Aile sâhibi olan adam evinden, işinden başka bir şey tanımamalı! Eğlencesini ailesi içinde aramalı!” diyerek rûhunu teslim etti”.

Fi Receb 1293

Bir Sergüzeşt

(Mâba'd)

Tabiat pek çabuk değişiyor

Zihni dâima meşgûl olanlar esvâbımın intizâmına lâzım olduğu kadar dikkat edemezler. Bu da tabî'îdir, çünkü süslü gezebilmek için lâzım gelen takayyüdâta esîr olmak iştigâlât-ı zihniyeyi sekte-dâr eder, şâirler ise gavâil-i âlemden kurtularak, zihnin

asûde olduğu bir zaman ellerine geçtiği vakit, ya şiir söylemeğe veyahûd eş'âr-ı ilâhiye denilebilen, âsâr-ı tabî'atı temâşa ile telezzüz etmeğe çalışıyorlar. Bir de her zaman ulvîyat ile iştigâle alışmış bir fikir, kunduranın ucu ince olmak, firenk gömleğinin yakası biraz kapalı yahûd, açık bulunmak gibi, süfliyatın da ehasslarından olan bir takım kuyûda bi-t-tabî' esîr olamaz. Şiire olan hevesim cihetiyle ben de o zamana gelinceye kadar intizâm esvâba ehemmiyet veremezdim, pis olmasam da süslü de gezmezdim. Hele her sabah saçlarımı taramak için bir saatten ziyâde müddet ayîne önünde durmak, iki günde bir tıraş olacağım diye yüzümü kazıya kazıya yüzü sıyrılmış mahlûkât 'idâdına dahil olmak hiç yaptığımşeylerden değildir.

İki kat esvâbım var idi. Evden lûtf ettikleri zaman birisini bırakarak diğerini giyerdim ki bu da lâ-akall ayda bir kere ancak vaki' olurdu.

Vakit olurdu ki bir boyun bağıyı ale-d-devâm kullanmak üzere altı ay takınırdım, yolda hâtırıma gelirse bir ikisini alır, gelmezse yırtıncaya kadar eskisini kullanırdım.

Hele bir acele işim olup da evden erken çıktığım zaman, hâlimi görenler ta'accüb ederler idi. O kızı gördükten sonra ise hâlimde, tabî'atımda bir tagayyür-i azîm hâsıl oldu. Kızın beni cidden sevdiğine emniyet edemezdim, o cihetle muhabbetini celb edecek vesâili aramağa başladım, esvâbıma intizâm-bahş olmak en birinci emelim oldu.

Kaleminden dört yüz kuruş maâşım vardı, bunun yüz kuruşunu sâir masrafa ayırarak üç yüzü ile, setre, pantolon, frenk gönleği, boyun bağı gibi levâzım-ı intizâmî tedârike başladım, aldığım yeni şeyleri giyindiğim gün kendimi mutlak bir kere kıza gösterirdim.

Sinnim pek ilerlememişti: On yedi yaşında, yani daha genç idim, şâirlerin bazı vakitleri olur ki, çocukça işler yaparlar. Bu da tabî'dir, çünkü bir şâir tamamıyla şâir olabilmek için her türlü hissiyatı kabûle müstaid olmalıdır. Lüzûm görünce bir çocuğun hâlini tasvîr için çocukça sözler söyler, nitekim yine lüzûm görünce, bir ihtiyâr âlim olur Sokratları hayrân edecek hikmetler söyler.

Bu söylediğim bir şâir-i hakîki içindir, fakat madem ki bende de tabî'at-ı şiiriye var idi, elbette bu hissiyâtın velev cüz'î olsun hissedâr olmaklığım lâzım gelir.

Bâ-husûs bu hâle gençlik de inzimâm edince bazen pek çocuk olurdum, yeni bir şey giyindiğim zaman kendimi kıza göstermeğe çalıştığım bir hiss-i tıflâneden başka bir şey değildi. Evet çocukça idi, fakat o ne kadar güzel bir hiss, ne kadar lezzetli bir hâl idi. Şu satırları yazarken, o zamanım hâtırına geliyor da, gözlerimi eşk-i te'essür bürüyor.

Bilmem nedendir? Ben dünyada yâd-ı mâzi kadar lezzet-bahş-ı vicdân olacak hiçbir şey tasavvur edemem. Geçirdiğim zamanların her türlü ezvâk-ı dil-ârâsı gözümün önüne gelip de fütâde-i hâk-nihânî olmuş bir yârin resmi gibi gönlüme hazîn hazîn nurlar saçmağa başladığı zaman, öyle zann ederim ki:

Hüsn-i ezeli teccüm etmiş,
 Dünyaya bakıp terahhum etmiş,
 Mahzûn mahzûn teccüm etmiş,

Manzûmesinde ta'rîf olunan teccüm-i lâtif teccüm etmiş de karşıma gelmiş, tatlı tatlı teccümler ediyor.

Zaman-ı mâziyi her türlü âlâm-ı cihândan tecrîd ederek tasavvur ederim. Elbette mâzide bir çok kederler altında ezilmişimdir. Bir çok belâlar çekmiş, bir çok mihnetler görmüşümdür, fakat insan onların hepsini unutuyor da yalnız gördüğü safâları düşünüyor. Güyâ ki eyyâm-ı mâziye hâtırda tasfiye olunuyor da, yalnız safâdan, rahattan ibâret bir âlem-i rûhânî pîş-i nazarda teccüm ediyor.

Kamer –ki, küre-yi arz gibi, kara topraktan ibâret bir âlemdir- nazardan uzak bulunduğu için ne kadar lâtif görünür.

Yeni bir esvâb giyindiğim zaman, aynaya bakar, setrenin vücûduma yakıştığını görünce, iftihâr ederdim; gönlüm şafak kadar parlak ümitler ile dolar idi. Fakat evin önünden geçip de, sevdiğim kızın mazhar-ı iltifâtı olursam, derhâl o beğendiğim setrenin kusurlarını tahrarrîye başlar idim. Çünkü mazhar olduğum iltifâtı kâmilen ona atf etmek istemezdim. Biraz da iltifâtı hüsn-i zâtımın câlib olduğunu arzû ederdim

Dünyada Bir Cennet Gecesi

Birinci bâbda beyân olunan vak'adan on beş gün sonra, bir bahçede şâyân-ı tasvîr bir vak'a daha cereyân etmişti ki, hikâyemizi terk ederek, biraz da ondan bahs edeceğim, esâs hikâyeye ta'alluku nihâyette anlaşılır. Ta'cîz ediyorsam, af buyrulsun.

Bir gece saat beş raddelerinde idi, kamer sülsî, muzlîm olarak hafif bir bulut altından semâyı tenvîr ediyordu; semâ ise siyâha mâil mavi bir renkte görünür ve üstünde parlayan yıldızlar ile nazar-rübâ bir levha teşkîl ederdi. Bazı cihetlerinde parça parça bulutlar dolaşır ve bazı tarafları her türlü hâilden berî olarak manzûr olurdu. Ulvî bir manzara idi. Yanımda bir şâir vardı ki anınla aramızda şu küçük muhavere cereyân etti:

-Şu manzarayı bir teşbîh ile ta'rif ile edebilir misiniz?

-Evet!

-Nasıl?

-Allah'ın cemâl-i azametini birden setr eden perde-i rûhânî semânın üzerine yayılmış.

İşte böyle bir gecede idi ki, bir bahçede aşk ve muhabbet yan yana oturmuşlar konuşurlardı.

Aşk ve muhabbet! Yani bir genç erkekle bir kız.

Gençlik! Bu ne güzel bir sözdür. Gençlik ömrün handesi, dünyanın cüz'î bir zaman seyr edilebilen tebensüm-i meserreti hayatın az bir vakit için semâdan isti'âre ettiği nûr-ı saâdet! Rûhun mirâcî! Muhabbetin mesîresi! Âlemin, etrâfında mihnetler, kederler bakıp bakıp da içine dahil olmadığı bir gülşen-i saâdeti.

Dünyada bir lezzet görülürse onun zaman-ı rüyeti gençliktir. Dünyada bir safâ mevcûd ise gençlikte görülür.

Gençlik hayatın mehtâbı, muhabbetin hâveridir.

Gençlikteki muhabbet şevk zamanında doğup da gecede ki letâfetini, gecede ki nûrunu gayb etmeyen hayâlî bir mehtâba benzer ki doğrudan doğruya rûhu tenvîr eder.

İşte gençlik zamanının nev-şükufte iki goncesi olan o iki mahlûk Boğaz'da bir duvarın dibinde, bir ağacın sâyesinde yavaş yavaş konuşuyorlardı. Mehtâb üzerlerine sevdâ saçardı.

Birbirlerine havanın değil, nûr-ı muhabbetin ihtizâzıyla esma'-ı sadâ ederlerdi.

Kızın saçları perîşân olduğundan te'sîr-i rûzgâr ile gencin yüzüne dokundukça, gönlüne seyyâle-i berkiyye te'sîr etmiş gibi, bîçârenin vücûdu lertzân olurdu.

Bazen kızın dizine yatarak mahzûn mahzûn sevdiğinin cemâline nigeş-endâz-ı hayret olurdu, yüzlerine mehtâb aks etmiş idi, gönülleri gülüyor da handesi yüzlerine vurmuş zann olunurdu.

Aralıkta bir kere ma'sûm-âne pûselerle muhabbetin en lezîz hissiyâtından hissedâr-ı telezzüz olurlar idi; gülerler birbirlerine bakışirlar birbirlerinden pûseler alırlar; eğlenirler idi. Her hareketlerinde bir ma'sûmiyet görünürdü.

Çehrelerinden semâya doğru, bir nûr-ı meserret çıkardı, gözleri envâr-ı saâdetle tâbân olurdu. Bahtiyârî bir melek sûret de yanlarında gezinerek yüzlerine tebessümler saçardı... Bahtiyâr idiler!...

Aralarında cereyân eden muhavere muhabbetlerine dâir idi ki şu yolda cereyân ederdi.

Dilrübâcığım! Mehtâbın böyle safvet ve letâfetle arz-ı didâr ettiği bir gecede, seninle hem bezm-i sohbet olmak, hayatıma yüz senelik bir ömr-i mesûd-âne inzimâm etmiş kadar, beni bahtiyâr ediyor; cihanı istilâ eden şu sükûn-ı âşık-âne, her tarafı hazîn bir meserret içinde bırakan şu nûr-ı lâtîf, senin yanında buldukça bir kat daha letâfet peydâ ediyor da dünyada bulunduğuma inanmayacağım geliyor. Bana bak! Dilrübâcığım, bana bak! Yüzünü gördükçe yeniden hayat buluyorum.

-Muhsînim!...Efendim Muhsînim! Dilrübâ senin bu kadar iltifâtına lâyık mıdır? O kendisine nir nigâh-ı râğbetini dünyayı değer bir saâdet add ederken, böyle iltifâtlara, nevâzişlere nâil olursa çıldırır, beyim! Billah çıldırır!

Mâba'dı sonra

Numara: 9

Edebiyât

Goethe / "Göte" den Terciime:

Vedâ'

Sana lisânımın diyemediği " elvedâ'" ı bırak gözlerim desin. Bir insandan başka bir şey değilim. Bâr-ı girân-ı firâkı nasıl çekebilirim?

Şimdi bana her şey hattâ en lâtîf nişâne-i muhabbet dahi bir sûret-i elîm arz ediyor. Dudaklarını öpsen soğuk! Elini sıksan pek bîtâb-âne!

Vaktiyle senden gördüğüm gelişi güzel bir nevâziş-i tebessümü bile gönlüme nev-bahârın ilk günlerinde kırda bi-t-tesâdüf görülüp koparılan dil-güşâ benefşeler kadar inşirâh verirdi.

Fakat şimdi senin için artık gül devşirip demet yaparak takdîmle mübâhî olamayacağın bir zamanda bulunuyorum. Bu mevsim herkes için bir fasl-ı bahardır. Lâkin ah sevgilim! Benim için bir fasl-ı hazîndir.

Muallim Nâcî

İ'tibâr

Bir zaman mevcûd olan şeyler misâl olmuş bugün
 Pertev-i ikbâller gark-ı leyâl olmuş bugün
 Bir nice iklimler kâşâneler ma'mûr imiş
 Hepsi virân hepsi pââmâl-i zevâl olmuş bugün
 Bir saâdet-hâne-i ikbâl imişler bir zaman
 Gördüğüm virâneler kim pâymâl olmuş bugün
 Pertev-i şâdî ile memlû iken dâhilleri
 Hepsi bitmiş mesken-i gûl ü hayâl olmuş bugün
 Pür mazâmîn-i safâ manzûme-i ikbâller
 Uğramış tağyîre bir müdhiş me'âl -olmuş bugün
 Hep tahavvül gösterir ahvâl-i âlem böyledir
 Bir gün evvel vâr olanlar kîl ü kâl olmuş bugün
 Bir zamân mâzide istikbâl olan şeyler bütün
 Zâhir olmuş –gâib olmak üzre- hâl olmuş bugün
 Biz de mahv olmak mukarrerdir gelen ahlâfımız
 Vâr imiş –derler- o âdemler hayâl olmuş bugün

Menemenlizâde Mehmed Tâhir

İfâde

Şu eser-i âcizîyi değersizliğiyle berâber manzûr-ı nazar-ı rağbet eden erbâb-ı mütâlaadan bazılarının naklettiğim sergüzeşti kendimin olmak üzre yazdığım zannında bulduklarını işitiyorum. Halbuki bir diğerrinin terceme-i hâlini sâhib-i tercümenin kendi lisânından yazılmış gibi kaleme almak usûlü dahi hikâye-nüvisler beyninde bir tarîk-i

mahsûsdur, her türlü kusûrunu mu'terif olduğum şu eser-i nâçizi o yolda tasvîr etmek istedim vukûât-ı muharrere ve musavvere hikâyenin bugünkü kısmından dahi anlaşılacağı üzere iki şahs-ı muhayyelin sergüzeştinden başka bir şey değildir.

Bir Sergüzeşt

Mâba'd

Bilmezsin ki seni ilk gördüğüm zaman ne hallere girdim...Her gün ama her gün şu pencereden senin hâlini seyredirdim, mahzûn mahzûn bakardım da bir şey söylemeğe hâlîmi sana anlatarak istirham etmeğe cesâret edemezdim herkes uyurken ben kalkar pencerenin önünde bülbüllerle berâber ağlardım, hazîn hazîn giryeler dökerdim âh hiyânet! Bir kere başını kaldırıp da bakmaya tenezzül etmezdin her sabah bahçeye çıkardın şu kameriyenin önünde oturur semâya bakardın.... Bazen de bir cüzdana bir şeyler yazardın ben ise şu gördüğün küçük pencerenin önünde perdenin bir tarafından seni seyr ederdim garîb değil mi!... İlk görüşümde seni sevmiştim her gün seyr ettikçe bir kat daha severdim de yine perdeyi açarak kendimi göstermeye bir türlü cesâret etmek kabil olmazdı.

Nihâyet ... Ah nihâyet O gün beni gördün...

-Gördüm.... gördüğüm zaman gönlüm muhabbetinle doldu Köpidon'un oku gönlümün en gizli tabakalarına kadar nüfûz etti. Ah billah o günden beri dünyanın en bahtiyâr şâiri ben oldum bir şâir için her zaman gönlünde bir muhabbet bulunmak lâzımdır. Şiirin menba'ı muhabbettir ne bedbahttır o şâir ki gönlünde melek çehreli bir dilrübânın muhabbetini hissetmez.

-Demek.... demek beni güzel şiir söyleyebilmek için sevdin öyle mi?

Öyle değil... güzel şiir söylemek için seni sevmedim seni sevdiğim için güzel şiirler söyleyeceğim...

İki âşık bahçenin en âşıkâne bir cihetinde gecenin en şâirâne bir zamanında böyle safâ-yâb-ı visâl olurlardı. Kızın gâyet uzun olan sarı saçları beyin yüzüne gözüne dökülüp

de etrâfını ihâta ettiği zaman kendini sabah-ı leyâl-i vuslatın ezvâk-ı dil-pezîri içine gark olmuş bir âşık-ı mahmûr kadar bahtiyâr bulurdu.

O esnâda kamerin üzerine hafif bir bulut perkeş-i heylûlet olmuştu bahçenin her ciheti nûrânî bir zulmet içinde kaldı. Muhabbet leyâl-i vuslatın rengine bürünmüş de meydana uğramış zann olunurdu.

On beş yaşında muhabbet-zede bir kızın gece âlem-i tenhâyîye çekildiği zaman zihninde tasavvur ettiği lâtif lâtif hayâller tecessüm etse de meydana çıksa yine bu iki âşıkın teşkîl ettiği levha kadar bir manzara-i şâirâne izhâr edemezdi.

Sevdâ zulmette incilâ bulur, tenhalıkta galeyân eder, ma'sûmâne olan muhabbetler âlem-i tenhâyîde zulmet içinde birbirine arz-ı didâr ettiği zaman üzerlerine bir nûr-ı ulvî sâye-endâz olur ki Allah'ın nûr-ı nazar-ı terahhumudur.

Öyle sevdâlara hürmet öyle sevdâ-zedelere merhamet etmelidir.

Dünyada rûhâniyât gibi mu'tekidât ne kadar ulvî şeyler var ise hissiyâtın zuhûr eder sevdâ-yı ma'sûmâne ise hissiyâtın tebessüm etmesi yâhûd ağlaması demektir ki bir şâir nazarında ikisi de birdir. Rûhâniyet-i mu'tekidât mukaddes olduğu gibi onların mahfaza-i zuhûru olan hissiyâtın tebessüm ü giryesi de takdîs edilir. Muhabbet semâ-yı ulvîyetin seheridir seher zamanı mukaddestir.

Bu iki âşık yukarıda bir numûnesini gösterdiğimiziz sûrette muhavere ederek vakit geçirmekte iken bahçenin bir köşesinde bir hıştırtı işitildi Bey dedi ki:

-Dur!.... Bir gürültü var birisi gelmesin.

Dinlediler hıştırtı önünde oturdukları kameriyenin arkasında bulunan ağaçların arasından geliyordu gittikçe takarrüb etmeye başladı bir insan gezinmesinden hâsıl olan hıştırtıya benzerdi.

Bey ayağa kalktı kameriyenin içinde bir nerdübân aldı bahçenin divârına dayadı durdu yine dinlemeye başladı sonra telaşla dedi ki.

-Gel.... birisi geliyor sen git... Çabuk ol. Yanına gitti nerdivândan çıkararak divârı aştı yavaşça.

Beyim! Yarın yine bu vakit... Unutma...

Dedi Bey nerdümânı kaldırdı kameriyenin içine sakladı.

Bahçe pek büyük ve hıştının geldiği yer biraz uzakça olduğundan gelen adam bu hareketlerin hiç birisini göremeyecekti burasını düşünerek emîn oldu bir çimen tarhının üzerine oturdu hiçbir şey yokmuş da letâfet-i havayı seyr için bahçeye çıkmış gibi bî-kaydâne bir tavır aldı, gelene intizâr etmeye başladı.

Biraz sonra kameriyenin arkasından bir çoban köpeği çıktı beyin ayaklarına yüzünü gözünü sürmeye başladı bunu görünce fevk-al-âde bir hiddetle -vay hınzır sen miydin!

Diyerek köpeğe bir tekme vurdu bî-çâre hayvan başını önüne eğdi kaçtı Bey ise – yazık ben de bir adam sandım.

Diye söylenerek bahçeden çekildi yatağına yattı.

Mâba'dı gelecek cüzde

Menemenlizâde Tâhir

Numara: 10

Edebiyât

Bu âsârı görenler şüphesiz der
Güneşler doğdu sad hayret güneşten

Atûfetli Kemâl Beyefendi Hazretlerindedir.

Kıt'a*

Şu ağaç çeşm-i ibrete uruyor
 Yazda da kışda da yeşil duruyor
 Zann edersin çimen kıyâm etmiş
 Kudret-i Hakk'a ihtirâm etmiş.

Menemenlizâde Tahir Bey'in:

Ben miyim gördüğüm bu şekl-i garîb
 Bana baktıkça bahş-ı hayret eden
 On yıl evvel bu resm imiş şeklim
 Ne kadar benzemişim bana ben

Kıt'ası Kemâl Beyefendi Hazretleri tarafından şu şu kıt'a ile tanzîr buyrulmuştur:**

Bu cihân âlem-i terakkîdir
 Ânı öğren bıyıklı resmimden
 Dâimâ âlem-i kemâle yürü
 Benzeme tâ ölünce hiç sana sen

"Corneille" den Tercüme

Lâlenin Güneşe Arz Ettiği Bir Niyâz

Ey beni perverde edip büyüten, letâfetimi reşk-âver-i ezhâr eden kevkeb-i rahşân!
 Bana ihsân eylediğin şu tarâvete şu talâvete bir de ziynet-i sebât ilâve etmeni niyâz ederim.

Cereyân-ı zaman beni kendi hâlîme bırakmıyor, örselemekten hâlî kalmıyor, reng-i
 lâtîfimi uçuruyor. Yalvarırım zamanın ta'addisini men' et.

* Midilli'de zeytin ağacı için söylenmiştir.

** Gençliklerinde çıkardıkları bir resim arkasına bu def'a yazılmıştır.

Şu yegâne cilvegâhım olmak üzre dahi bana -Juli-^(*) nin pîşânî-i nûrânîsini ver,
beni o güzel alnına taksın.

Hâiz olduğum letâfete, hüsn-i şöhrete bu behre-i bahtiyârâne dahi munzam olursa
hiç şüphe etmem ki bütün çiçeklerin melikesi ben olurum.

Muallim Nâcî

Âlem-i Seher Yahud Galeyân-ı Hissiyât

Güneş etmezden evvel âlemi müstağrak-ı envâr
Uyurken cümle eşyâ hâb-gâhımda olup bîdâr
Çıkar seyr eylerim sahrâ vü deşti gark-ı efkâr
Zemîn ü âsumân hâbîde yalnız ben terennüm-kâr
 Bütün eşyâ bana Allah'ı arz eyler o âlemde
 Çemenler goncalar Allah derler kalbime her demde
Cihân sâkit, zemîn sâkit, tabîat, âsumân hâmûş
Durur bir hüzn ile pîşimde cümle ahterân hâmûş
Bütün eşyâ ibâdetle Hudâya "pür figan hâmûş"^(**)
Ağaçlar, dalgalar, kuşlar, çiçekler kalb ü cân hâmûş
 Bütün eşyâ bana Allah'ı arz eyler o âlemde
 Çemenler goncalar Allah derler kalbe her demde
Dolar Allah ile enzâr önünde zîr ile bâlâ
Ne ulvîdir o âlem ey mutâli' eyle sen hülyâ
Beni vahdet eder evvel vahdeti Allah istilâ
Durur pîş-i nazarda âsumân peydâ vü nâ-peydâ
 Bütün eşyâ bana Allah'ı arz eyler o âlemde
 Çemenler goncalar Allah derler kalbe her demde

(*) Şâirin mahbûbesi.

(**) Bu hayâl Şeyh Gâlib merhûmudur.

Bakıp sath-ı nazara cûş eder efkâr gönlümde
 Hudâ kendin eder her mevcede izhâr gönlümde
 Olur Allah'a peydâ bin tecellî-zâr gönlümde
 Akar sahrâ-yı vahdetten çıkıp enhâr gönlümde
 Bütün eşyâ bana Allah'ı arz eyler o âlemde
 Çemenler goncalar Allah derler kalbe her demde

Menemenlizâde Tâhir

Numara: 11

Edebiyât

Menemenlizâde Rif'at Beyefendinin zâde-i tab'-ı şu'arâ-pesendânesi olan bir şarkı ber vech-i zîr derc ü tezbîr ile tezyîn-i sahîfe-i şükrân ü mesâr kılınır:

Şarkı

Alınca koynuma mihr-i cemâli,
 Göründü ıyd-i ümîdin hilâli;
 Kadeh-i meyle, dilim şevk ile mâlî.
 Değil gönlüm gibi bir lâübâlî,
 Melekler imrenir görse bu hâli.
 Gümân etsin dokunma âh ü efgân,
 Safâdan sâgar olsun pertev-feşân,
 Melekler tâ semâda mest ü raksân;
 Gelir mi bir daha âgûşuma cânân:
 İki ömrün olur mu ihtimâli?

Gazel

Perde-i nâmûsu yârân bir zamân çâk etmeyin
 Cevher-i haysiyeti hempâyeye hâk etmeyin
 Anladım sırr-ı sevdâyı dili âlemde ben
 Siz varın hâl-i ruh-ı dildânı idrâk etmeyin

Katresi tenşîtime bâis olur derd ehlinin
 Nûş edin câm-ı sabûh-ı aşkı imsâk etmeyin
 Bir zaman ketm-i hakikat eylemez erbâb-ı dil
 Söyleyin Allah için bir kimseden bâk etmeyin
 Çeşm-i ibretle bakın gülşen-serâ-yı âlemde
 Nazra-i im'ânı ammâ vakf-ı hâşâk etmeyin

Şeyh Vasfî

Gazel

Gönül nasıl alınır dil-sitâne anlatamam
 Gönül nasıl verilir bî-dilâne anlatamam

Vefâ fûrûşî-i şev-hânedan de muztaribim
 Bu ıztırabı o ârâm-ı cânâ anlatamam

Beyân-ı maksad için yâre tercümânım var
 Belâya bak ki ânı tercümâne anlatamam

Bu fehme bir de şu erbâb-ı vehme bak da acı
 Cihânı anlarım ammâ cihâne anlatamam

Atılmışım iki lâ-yefhemîn meyânesine
 Zemîne anlatamam, âsumâne anlatamam

Muallim Nâcî

Bir Sergüzeşt

(Mâba'd)

6

Bu fasl-ı mahsûs ile şurasını haber vermek istiyorum ki beşinci bend ile bahçede cereyânı tasvîr olunan vak'anın eşhâsı benimle (..) den ibârettir; doğrudan doğruya beyân

etmeyerek bu yolda hikâye-i hâl edişim tasvîrde bir tarz-ı hüsn intihâb etmek fikrinden ileri geldi.

7

O vak'adan sonra üç gün mürûr ettiği halde (..) yi bir daha görebilmek nasîb olmamışdı; kendisinden bir haber de alamamışdım; bu te'sîr ile fikrim muztarib olduğundan zamanımı evde geçiremiyerek dâimâ müferrih yerler arardım; İstanbul'un ise en güzel en müstesnâ noktası Çamlıca'dır.

Üçüncü günü, o müddet zarfında itiyâd ettiğim vechile, yine Çamlıca'ya çıkmıştım. Vakit ahşama karîb idi; hava meleklerin sadrından henüz çıkmış teneffüs gibi lâtîf idi. Güneş gurûba meyletmiş çehresi ve çehresi biraz sararmış olduğundan semânın zevâl-i âlemden müteessîren izhâr ettiği meyûsâne bir tebessümü gibi görünüyordu; nev-bahârın letâfeti, kırdâ çiçeklerin râyihası kalbi hâl-i vecde getirirdi. Tepedeki ma'hûd türbenin yanına kadar gittim. Boğaziçi'nin manzarası muhabbetle geçen hayat kadar lâtîf-ül-cereyân bir nehre benziyordu, tabiat rûhuma neş'esini saçar, semâ gönlüme letâfetini, ulvîyetini verirdi.

Güneş yavaş yavaş mağribe doğru yol almağa başladı karşı cihette ki tepelerin zirvesine takarrüb edince âteş-i muhabbeti andırır bir reng-i lâtîf ile etrâfı istî'âb eyledi; rengi bütün bütün sarardı, nûr-ı şebâb içinde verem rengini tasvîr etti, kâinâtın letâfeti bir hüzn ile memzûc oldu; rûhumu hüzn, gönlümü safâ istilâ eyledi; (..) nin muhabbeti ise bu levha-i bedâyi' üzerine güneş gibi nûrunu saçıyordu. O gün cumâ ve pazarın gayrı olduğundan mevki' yalnız idi. Gezindiğim yerler bana tahsis edilmiş zümredendim; tabî 'atun ozaman o mevki'e ibzâl ettiği bedâyi'-i letâfetten hâsıl olan inbisât ile şu kıt'ayı söyledim:

Ey tabiat! Ey ibtisâm-ı safâ!
Gönlümü cilve-gâh ettin her dem
Kim hayâli nigârımın olsun
Dil-i pür inbisâtıma mahrem.

Bu temâşânın te'sîriyle müstağrak-ı efkâr olarak evime avdet ettim. Kapıdan girdiğim zaman saat on iki idi. Odama girerken (...) ağa -ki beni çocukluğumdan beri büyütmüş lalam idi- yanıma geldi, yavaşça kulağıma "sana gizli bir sözüm var hareme erken gitme, gece odana geleceğim" dedi. Acaba ne söyleyecekti? Acaba (..) ya dair mi idi? Ona dair ise ne yolda bir havâdis idi? Yoksa (..) nın mektûbu mu gelmişti? İşte bu tefekkürât ile bin türlü ızdırab içinde birkaç saat bunaldım.

Vakta ki zaman-ı mev'ûd hulûl etti. Ağa odadan içeri girdi ve tavr-ı tebşîr ile tebessüm ederek yanıma geldi.

-Beğim biraz beklettimse afvet, zahmetini mükâfatsız bırakmayacağım; yollu bir mukaddime ile söze girişecek dedi ki:

-Bilirsiniz ki ben sizi evlâdım gibi severim; küçüklüğünden beri kucağımda büyüttüm; iki evlâdımın üçüncüsü siz oldunuz; çehrenizde cüz'î bir eser-i hüzn görmemek için her türlü fedâkârlığı ihtiyâr ederim.

Ben dedim ki:

-Ey lala, bu mukaddimleri nereye ircâ' edeceksen biraz isti'câl et, zirâ meraktan çetliyorum. Beni ne kadar sevdiğini zaten pekâlâ bilirim.

-Dur beğim sabr et, şimdi istediğini de söyleyeceğim. Yolunda her türlü fedâkârlığı ihtiyâr ettiğim beğimi bir zamandan beri biraz mahzûn görüyor, ben de mahzûn oluyordum. Bilirsin ya: Tabiatımda biraz da tecessüs arzûsu vardır. Harekâtınıza hasr-ı nazar ettim, arkanıza düştüm, hâsılı her vasıtaya teşebbüsten çekinmedim.

-Arkamıza mı düştün?

-Ammâ o kadar hiddetle mânâ yok. Biraz teennî et; sözümü ikmâl edeyim: vâkı'â hareketim mugâyîr-i terbiyedir, fakat muztarr kaldım, düşündüm ki doğrudan doğruya beğime sorsam hiçbir cevâb alamayacağım; zirâ bilmem neden? Ben seni bu kadar sevdiğim hâlde sizden ona mukâbil mahrem-âne bir mu'âmele görmüyorum. Yine

düşündüm ki beğimin bu işte belki bana bir ihtiyâcı olur da cesâret edip söyleyemeyiz; eğer ben taharrî eder, tecessüs eder anlar da kendisine söylersem o zaman cesâret bulur derdini açar ben de bir hizmette bulunurum dedim.

-Peki, neticesi.

-Neticesinde her şeye vâkîf oldum.

(..) ile olan muhabbetimizin ne kadar hafî olduğunu ve o zamana kadar mülâkâtlarımızın başka birisi tarafından görülmesi mümkün olmayacağını düşünerek lâlânın yanlış bir şey anladığına hükm ettim ve müstehziyâne dedim ki:

-Ne anladın lalacığım?... Benim anlayacak nem var?

-Saklama beğim, artık ben hepsini biliyorum; dinle de anlatayım.

Anladığının delîlini de göstereceğim, bugün pederimle câmie gitmiştik; o mübâreği bilirsin ya, bir kere evden çıktım dünyayı dolaşmadıkça gelmez. Altıda câmiden çıktık on bire kadar gezmediğimiz yer kalmadı. Hâlâ ayaklarım sızlıyor.

Lâlânın gevezeliği Molière / Molyer'in Zor Nikâh'ındaki hakîminden bile ziyâde olduğundan, asıl maksadına gelinceye kadar saatlerle söz söylemezse rahat edemezdi, zaten böyle bir vesileyi gevezelik etmek için ganîmet addederdi; yine merhametinden olmalıdır ki o gece mutâdı kadar tatvîl-i kelâm etmeyerek dedi ki:

-Uzatmayayım: Eve geldik, pederiniz yukarıya çıktı, aşağı inince şuradaki kahvenin yanında bir kadının beni görmek istediğini haber verdiler; yanına gittim beni görünce:

-Selim Ağa siz misiniz-dedi -evet benim, bir şey mi söyleyeceksiniz --dedim-küçük beyefendiyi görmek isterdim, kalemlerinde bir işim var da...Ricâ edecektim...Acaba görülmek kabil değil mi? Dedi. Kadının hali öyle kalem işi için ricâyâ gelen takıma benzemiyordu. Hem darılma ya: Sen kalemde bir kâtipsin, sizden ne ricâ edebilir? Etse bile

sokakta mı bekler? Buralarını düşündüm: Ben ahmakça görünürüm ama böyle şeyleri düşünürüm.

-Bilmez miyim lalacığım, bilmez miyim? Biraz da sözü uzatmasan dünyada senin gibi insan bulunmazdı.

-Kusursuz insan olmaz beğim...Ne ise kadın genç bir şey idi; sözünden çerkes olduğu anlaşılıyordu. Demek istiyorum ki...Halayıklarından idi. Ben işi bilmiyorum ya; biraz eğlenmek istedim.....

-Allah aşkına lala uzatma! Neticesinde ne oldu sen onu söyle meraklanmıyorum.

-Nihâyet anlattım ki ben işi biliyorum, hâtta kendisini bile tanıdım zâten küçük bey benden hiçbir şeyi saklamaz, dedim. Bunun üzerine kadın biraz teennî etmek istediye de gördü ki ben öyle yalancı boşboğaz adamlara benzemiyorum, koynundan bir mektûp çıkardı –Allah aşkına kimseye söyleme bunu kendisine ver- diyerek bana teslim etti.

-Ya mektup nerede?

-İşte burada beyim.

Mektubu cebinden çıkarıp bana verdi. Ben hemen açmak isteyerek zarfın bir tarafını yırttımsa da bir saatten beri gevezeliğe kanmayan lâlâ elimi tutarak yine dedi ki:

-Dur beyim o kadar acele etme, daha söyleyeceklerim var.

-Gözlerimle ağzın müşterek değil ya, ben okurken sen yine söylersin.

-Sen buralarını bilmezsin beyim: Sen daha câhilsin(!). Birisi mektup okurken yanında durmamalıdır: İçinde belki kederli bir şey vardır, belki o kederin tesiriyle siz düşünmek istersiniz de ben bulunduğum hâlde mâni olurum, belki... belki... daha belkiler pek çoktur. Sözümü bitireyim gideyim de istediğin kadar oku.

-Ama lala sen de sözü bitirmeyeceksin ki...of!

-Bu mektubun cevâbını yarın mutlak istiyorlarmış, getiren kadın da sizi görmek arzû ediyor; Pazar günü, yani yarın Çamlıca'da bekleyecekmiş. İşte sözü bitti beyim, tâ'ciz ettimse mükâfâtını da verdim.

Herif güç hâl ile sözünü bitirebildi de hem ben hem erbâb-ı mütâlâa bu hezeyânları dinlemekten kurtulduk. Şurasını da söyleyim ki bu muhaveremizi ihtisâr etmeyerek olduğu gibi yazışım lalayı erbâb-ı mütâlâaya kendi mâhiyet ve meziyeti ile tavsiye etmek isteyişimdendir. Mektup (..) dan idi. Şu yolda yazılmıştı.

Sûret-i mektûb

“Beğim! Bilmem ne vâsita ile? Pederim beynimizde olan mâcerâ-yı muhabbete vâkıf olmuş; bana henüz bir şey söylemediler, fakat haber aldım ki birkaç güne kadar beni uzakça bir yere göndereceklermiş. Menfâmın neresi olduğunu bilmiyorum; tahkik edersem elbette sana ihbâr ederim.

Ziyâde yazabilecek bir hâlde değilim. Yarın seni görecek olan (...) tafsilât verir. Her hâlde mütebassır-âne davranmalıyız. Şurasını da unutma ki ben gideceğim yerde seni bulamazsam hasretinle mutlaka ölürüm. Bâkî muhabbetin bâkî olsun ki medâr-ı hayatımdır”.

Bu mektûb bir sâika-yı belâ gibi zihnimi perişân etti. Henüz tafsilât alamadımsa da cüz'î olan bir haber üzerine olsun tedâbîr-i lâzımeyi düşünmek ve daha doğrusu işiteceğim kelimât-ı müteselliyâne ile kalbe biraz inşirâh verebilmek için yine geveze lâlânın celbine mecbûr oldum. Kendisine hâli anlatınca benden ziyâde teessürler etmeye başladı ve yine gevezeliği ele alarak dedi ki:

-Zavallı beyim, ne müşkil bir mevki'de bulunuyorsun! Fakat merak etme. Lalan senin için her zahmete girer, her şeyi yapar, ben başka lalalara benzemem, muhabbetin ne olduğunu pekâlâ bilirim; vaktiyle ben de genç idim; ben de sevdim: Gecelere sabahlara kadar ağladığım vakit olurdu. Sizi ta'yib edemem. Benim yerimde tedbirsiz bir lala olsa idi

şimdi gider işi pederine açar, sana iyilik ediyorum zannıyla, tekdir işittirirdi, fakat ben pekâlâ bilirim ki öyle tedbirler işi azıtmaktan başka bir netice vermez. Hem sen çocuk değilsin, her şeye oldukça aklın erer, mürebbîlerin şiddeti, hiddeti ise çocuklara münhasır olmalıdır; büyükleri ise nasihatle, mülâyemetle, tedbîr ile terbiye etmelidir.

Lalanın her türlü gayreti, himmeti diriğ etmeyeceğine dâir verdiği teminât gönlümü bir dereceye kadar müteselli edebildiyse de acaba cariye'nin vereceği tafsilât ne gibi şeylerdir? Acaba kızın pederi muhabbetimize nasıl vâkıf oldu? Gibi mütâlaât o gece rahat uyuyabilmekliğime mâni oldu. Zaten bu mütâlaât olmasa da ayrılmak fikrinin hâsıl edeceği te'sîr -ki benim hissiyâtımca en lâtif acılardır- kalbimde rahat, huzur bırakmak kabil mi?

Hicrân!... Ne kadar acı, bununla beraber bazı hissiyâta göre ne mertebe lâtif bir şeydir! Hicrâna âlem-i sevdânın gecesinden mahlûk bir kısım hissiyât denilse şayân olur. Sûd içinde hicrân nûra bürünmüş bir zulmet-i hayat ile tezyîn olunmuş bir mezardır. Hicrân ile geçen sevdâ teverrüm etmiş şebâbet gibidir: Mâtem elbiseleri giyinmiş meleklerle benzer.

En tatlı giryeler bu hâl içinde seyelân eder, en lezzetli hissiyât, gecenin yıldızları gibi, o hâl-i zulmet içinde leme'ân eyler. Hattâ denebilir ki hicrân vuslatın mükemmilidir. Sevilen kız âlem-i vuslatta insanın yanında, agûşunda bulunursa; cihân hicrân içinde gönlünde bulunur. Hissiyât ise vukû'âttan elbette daha lezzetlidir.

Hicrân aşkın siyeh-reng cilâsıdır: Sevdâ hicrân ile incilâ bulur, nitekim kamer zalam içinde pertev-nisâr olur.

İşte bu kadar tatlı ve bu kadar acı olan hasret o geceden itibâren -içinde yaşadığım- âlem-i muhabbeti istilâ etmeğe başladı; karanlık bir ziyâ kâffe-i havâssını bidâr etti, sabaha kadar bir ıztırâb içinde kaldım. Güneş doğarken biraz uyumuşum. Uyandığım zaman mev'ûd mülâkâta gidilmek zamanı gelmişti.

(Mâba'dı gelecek cüzde)

Menemenlizâde Tâhir

Numara: 12**Edebiyât**

Şuarâmızdan Abdülkerim Sâbit Beyefendi'nin bir tasvîr-i dil-pezîr lisânından olarak söyledikleri ebyât-ı dil-nişîndir ki şâir mûmaileyhin ulüvv-i iktidâr-ı edib-ânesi zaten ma'lûm ve ma'mâfih şu ma'lûmiyetin ebyât-ı mezkûre ile bir kat daha rehîn-i vuzûh olacağı emr-i meczûmdur:

Tasvîr Lisânından :

Bak ne ulvî heyetim! Nezzârı hayrân eylerim.

Bir tecellîdir bu hüsn, ervâhı lerzân eylerim.

Yok mudur, dikkat edin, hüsnüm semâvîler kadar?

Hilkatim bir nûrdur, dünyayı rahşân eylerim.

Âsümânîler de seyr etsin bu kudsî nûrumu;

Âlem-i bâlâyı da mahkûm-ı nîrân eylerim!

Kimdir inkâr eyleyen enzâr-ı vicdân-sûzumu?

Bir nigâhımla onu billâh kurbân eylerim.

Hüsnümü ey nâzırûn-ı levh, inkâr etmeyin!

Pîşgâhımda durun da'vâma bürhân eylerim.

Pek nigâh-endâz-i levh-i bî-hemâlim olmayın:

Berk-i hüsnüm bî-sükûndur, dehri suzân eylerim.

Abdülkerim Sâbit

“Birkaç Kahkaha”

-Kahkaha çocukluğumuzda okuyup okuyup da garâbet-i mündericâtına hayrân kaldığımız hurâfât kitaplarında medâr-ı makâl 'acîb-ül-me'âl olan eşhâsdan birinin ismidir. Kahkaha mel'ûnu herkes bilir.

Bu herife Kahkaha denilmesinin vechi o kitaplarda gösterilip gösterilmediği hâtırımında kalmamış. Besbelli çok gülmek mutâdı olduğu için bu nâmı almış.

Kahkaha terci' ve tekrâr ile, yahûd şiddetle gülmek mânâsındadır. "Yekalü kahkatün izâ rece'a fî dîhkehû eveşşiddtü dîhkeh " ma'nâsındadır. Sür'at ve telâş ile yürümek mânâsına da gelirmiş. "Yekalü kahkhatün fisseyri bî ma'na hekahhak"

Osmanlı üdebâsının ikinci mânâda olan kahkayı ağızlarına aldıkları yoktur. Biri çıkıp da insanda tabî'î olan ma'lûmât-fürüşluk hevesiyle bu kahkaha-yı garîbeyi isti'mâl edecek olsa onlarca müheyyic kahkaha olur.

Bir zaman öyle bir heveskâr ehîbbâsından müteşekkil bir cem'iyete yazdığı da'vet tezkiresinde "Âzîne Gecesi" ta'bîrini kullanmış idi. Cem'iyette âzîne hangi günün ismi olduğunu bilen bulunmadığından Lügat-i Osmânîye'ye mürâcaat olunmuş ise de bu kelimeyi almadığı cihetle sâhib-i tezkirenin murâdı hangi gece olduğu anlaşılmayıp herkese bayağı hiddet gelmiş, hâtta bunlardan birisi dayanamayarak "Mübârek! Âzîne gecesi diye yazmak ne demek olacak? Bu gevezelik değil de nedir? Şunu baban dilince yaz da herkes anlasın. Şimdi biz senin evine haftanın hangi gecesinde gelelim?" diye çıkmış idi.

İkinci mânâyı ifâde eden kahkaha âzîneye de benzemez. Çünkü onu bulmak için Lügat-i Osmânîye'den başka "hamîse pençşenbe bendi yevm-i cum'a âzîne" mısra'ını hâvî olan Tuhfe-i Vehbî de kifâyet etmez. Kamûs karıştırmak lâzım gelir.

-Kahkaha sabahleyin açılıp akşam üstü kapanmak mutâdı olan ve bir vâsıta-i i'tilâ bulunduğu hâlde tırmanıp çıkan ma'hûd çiçeğin nâmıdır.

Mânâlı isimlerin vaz'ında hikmet aranabileceğine nazaran bunda da sebab-i tesmiye aranacak olursa pek kolay bulunabilir. Bu bâbda mezkûr çiçeğin hîn-i inkişâfında aldığı şekle dikkat etmek kifâyet eder. Mukahkah-perver dilberler gibi dehen-güşâ olduğu görülünce buna neden kahkaha denildiği derhal keşf olunur.

Buna kahkaha diyenler oldukça hüsn-i tabî'ate mâlik adamlardır.

Bir takım avâm ise bîçâre çiçeğe çadır, boru gibi kaba kaba isimler vermektedirler.

Bu şükûfe-i müteâlîye “canbaz” da denilse yakışksız düşmezdi. Zirâ ip üzerinde pek güzel yürür. Rüzgâr estikçe kırnak kırnak oynamaktan da geri kalmaz.

Gece safâ da bu isti`dâd-ı teâli olmadığından kahkahayı sevmez. Zavallıya hased bile eder. Bundan nâşidir ki kahkahanın aks-i harekâtını iltizâm ile sabahleyin mestûr bulunur da akşam üstü münkeşif olur.

Bu hâl kahkahaya istinâd olunarak: “Gece safâya o hased ediyor da onun hilâfına harekette bulunuyor” denilemez. Harekâtını: Hiç e`âli-i hussâd-ı esâfil olmağa tenezzül edilir mi?

Kırım hanlarından celâdet ve hasâfete müştahir olan “Gazi Giray” bir Acem cenginde esîr düşmekle bir kal`ada habs edilmiş idi. Muahharen ıtlakı için Devlet-i İrâniye tarafından bazı şürût dermeyân olunca müşârünileyh öyle bir takım küyûd altında kazanılacak âzâdeliğe böyle esâreti tercih etmekte bulunduğunu inbâ için şu rübâiyi inşâ eylemiştir:

“Tâbûde gam ü şâdî vü hırmân bûde”

“Zîn gûne güzeşte tâ ki devrân bûde”

“Ma` tecrübe kerdîn ki der mülk-i şuma”

“Râhat heme der kal`a vü zindân bûde”

İşte o kal`anın adı da Kahkaha’dır.

Kahkaha’da mahbusen şiir söyleyen yalnız Gazi Girây değildir. Türkmânî’ye zamanında Geylân ile Mazenderân ve Taberistân’ın hükümrânı ve sâdât-ı sühanverânın Müşâr-i bâlübnânî olan “Ahmed Hân-ı Geylânî ” Şah İsmâil Safevî’nin oğlu Şâh Tahmasb devrinde Kalemeronca nâil-i istiklâl-i tam olmuş iken nasılsa Safevîye aleyhinde bir meslek tuttuğundan Şâh Tahmasb asker sevkiyle Geylân’ı teshîr ve Ahmed Hân’ı esîr ederek kal`a-yı mezkûrede habs eylemiş idi.

Han-ı müşârünileyh Şâh Tahmasb'ın irtihâlinden sonra yine hükûmet Geylan'a nâil olmuş ise de muahharen Şâh Abbas devrinde bazı esbâba mebni olarak Irak-ı Arab'a firâr ve orada azm-ı dar-ül-karar etmiştir.

Kahkaha'da mahbûs iken âtîdeki rübâiyi söyleyip Şâh Tahmasb'a göndermiştir:

“Ez gerdiş-i çâh çarh-ı vajgûn mih gerîm

“Ez cevri zamâne bin ki çün min gerîm

Bekadı hamîde çün surâhî sebrûz

Der kahkaha emve lîk hûn min gerîm

Muallim Nâcî

Edîb-i mu'ciz beyân şâir-i Firdevsî-i zebân üstâd-ı muhteremim saadetli Ekrem Beyefendi Hazretlerinin Zemzeme'de mûnderic bir şiir-i âlfîyelerine âcizâne yazdığım taştîrdir.

Ayrı durma âşıkdan ömr-i handânım benim

Ekrem- Hiçbir dem sensiz olmak istemez cânım benim

Hüsünü gördüm sen oldun kıblegâh-ı cân ü dil -Tâhir

Ekrem -Oldu güyâ tâb-ı hüsün nûr-ı îmânım benim

Nûr-ı mâhî mûntafî etmez leyâlin zulmeti -Tâhir

Ekrem -Cevrin olmaz kasir şevk-i firâvânım benim

Başka bir lezzet bulur tarz-ı 'itâbından gönül- Tâhir

Ekrem -Rahat etmez muhabbetin görmezse vicdânım benim

İsterim karşımda dursun da hayâlin ey nigâr -Tâhir

Ekrem -Muttasıl âlemde etsin girye çeşmânım benim

Âteşim olsun da sevdâ-yı cemâlin sevdiğim -Tâhir

Ekrem -Râzıyım yansın müebbed kalb-i suzânım benim

Hâl-i zârımdan şikâyet etmem eylersem eğer -Tâhir

Ekrem -Hâlden düşün füzûn-ı hâl-i perîşânım benim

Ekrem -Mevt tutsun dâmenim hüsrân-ı giryânım benim

Ekrem -Terk edersem aşkını ey mihr-i tâbânım benim

Diğer manzûme

Hemîşe türlü ezâ vü cefâ eder izhâr
Enîn ü nâleme rahm eylemez felek-i gaddâr
Ayırdı dÛn tâli' nigâr-ı cânımdan
O derd ile ediyor dîde eşkler îsâr
TeveccÛh etse gönÛl kible-gâh-ı âmâle
Felek müsâde etmez ne saht bahtım var
Amân amân neye geldim bu dehre ben heyhât
Sa'âdet olmadı bir dem dil-i hazînime yâr

Menemenlizâde Mehmed Tâhir

5. SONUÇ

II. Abdulhamid döneminde yayın hayatımızda faaliyet göstermiş olan **Âfâk, Güneş, Hâver** Mecmuaları Osmanlı Türkçe'sinin sâdeleştirilmesi, Batıda teknikte, ticârette, sosyal hadiselerde ve edebiyâta meydana gelen yeniliklerin halka yansıtılmasını amaçlamışlardır.

Mecmuaların yazar kadrosu döneminin önemli isimlerinden oluşmuştur. Bir yazarın anı süre içinde birkaç dergi ve gazetede kalem sahibi oldukları bilinmektedir.

Yazar kadrosunun haricinde dergilerde farklı isimler de bulunmaktadır. Bunlar ya eserlerinin yayınlanması arzusuyla ya da dergi hakkındaki görüşlerini bildiren tebrikler sebebiyle dergide yer almışlardır. Yazar kadrosunda hiç kadın yazar yoktur.

Üç mecmuanın da muhtevası bilim üzerine ağırlık kazanmıştır. Buna rağmen edebiyât sayfaları da oldukça zengin muhtevaya sahiptir. Edebi sayfalarda daha ziyâde şiirler yoğundur.

Dergide yer alan türler dönemin edebi anlayışına ışık tutar mahiyettedir. Sanatçıların nasıl bir rûh hâleti içinde bulunduğu, duygu ve düşünceleri, sanat anlayışları, hayata bakış açılarını anlamak eserlerin incelenmesiyle mümkün olmaktadır.

Bu dergilerin müşterek ve en önemli özellikleri istibdâd dönemine ait olmaları, Batı'daki bilimsel gelişmeleri yakından takip etme ilkesinde faaliyet göstermiş olmalarıdır. Ayrıca dilde sâdeleşmeyi en önemli prensip etmiş olmalarıdır.

Üzerinde çalıştığımız üç dergi de, onbeş günde bir yayımlanmıştır. Üçünün de yayın süreleri kısadır.

Bu çalışmanın üç dergi üzerinde yapılmış olma sebebi de dönemlerinin içinde önemli bir yere sahip olan bu dergilerin yayın sürelerinin kısa olması sebebiyle inceleme için yeterli olmayışlarıdır.

Bu alışmada Türk kültür ve edebiyat araştırmacılarına yardımcı olmak gayesiyle **fak, Hâver, Güneş** mecmualarının Türk basınındaki yer ve önemi dikkatlere sunulmaya çalışılmıştır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR**a. Kitaplar**

- AKYÜZ, Kenan : Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1990.
- BANARLI, Nihad Sami : Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, MEB Basımevi, İstanbul 1987.
- ENGİNÜN, İnci : Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, Dergâh Yayınları, İstanbul, Ekim 1991.
- ERCİLASUN, Bilge : Ahmet İhsan Tokgöz, KTB Yayınları, Ankara, 1996.
- KAPLAN, Mehmet : Hikâye Tahlilleri, Dergâh Yayınları, İstanbul, Kasım 1986.
- _____ : Şiir Tahlilleri, Dergâh Yayınları, İstanbul, Ekim 1988.
- _____ : Tevfik Fikret, Dergâh Yayınları, İstanbul 1993.
- KOLOĞLU, Orhan : Osmanlılar'da Basın ve Kamuoyu, Osmanlı Ansiklopedisi Cilt 6, İz Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 183.

- OKAY, Cüneyd : Eski Harfli Çocuk Dergileri, Kitabevi, İstanbul, 1999.
- OKAY, M. Orhan : Servet-i Fünûn Şiiri, Erzurum 1988.
- TANPINAR, A. Hamdi : 19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1988.
- TARAKÇI, Celâl : Muâllim Naci Efendi hayatı ve Eserlerinin Tedkiki, Samsun 1994.
- TOPUZ, Hıfzı : 100 soruda Türk Basın Tarihi, Gerçek Yayınları, İstanbul, Mart 1973.
- TUNCER, Hüseyin : Servet-i Fünûn Edebiyatı, Akademi Kitabevi, İzmir 1992.
- UŞAKLIGİL, Hâlid Ziyâ : Kırk Yıl, Cilt 4, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1969.

b. Ansiklopediler

Edebiyat Ansiklopedisi, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1991.

Meydan Larouse-Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, Meydan Yayınevi.

Türk Ansiklopedisi, MEB Yayınları Ankara 1952.

c. Sözlükler

DEVELLİOĞLU, Ferit : Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara 1992.

SÂMÎ, Şemsettin : Kâmûs-ı Türkî, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.

EKLER

اوران ماده نك ظهور حقیقه خدمت ایتش اوله جخلری جهته
 عنون اولورز . فقط بر اعتراضلرده حق کوز دناك : قطعا
 صدودن خارجه چیتامق شرطلدر . بویه باهلیب حق
 اولورسه بزجه هر اعتراض هیچ حکمنده قایل . طوغری
 سوز ایستوز . سفطایه کله مین .
 شو افاده من بک مستغنا نه کورلسون . بز ارباب معلوماندن
 اعتدالندن زیاده ممانت بکلرز . مساکمزده دوا من ایچون
 حقیقه تأید وتشویق اولنور ایسانک جموعه نره حقیقه دنام بجا
 عاتک کونشی « دیدر ده جکوز دن امیدوار اوله بیلیرز .
 هیئت تحریریه (۲)

اویسات

..... و ای شهسوار طوزا
 بک دیر کین ایته خلق ایدیور انکار . طوزا
 کاکلرک امان اولیور برغبار . طوزا
 عاشقندن اولیه هیچ ایدیلیری فرازه طوزا
 افاده بر سادهم ای شهسوار طوزا

تالان خیت ایله امید وارکی
 حکمک قولا ییدر الم انتظار کی

(۲) هیئت تحریریه بو جزوه الازی بولان محرومن هیلدیز

حکم ایدرز که کونشی سومیه چک بر صاحب نظر بو قدر .
 چوز که کونشی سوماک پاراهه خلقلی اولنه متوققدر .
 مساکمز یه اولکی مساکمز ده اساساً افرادندن بولمناه
 منتظر اولدیمین عاتلی کججلی بک فرائد نشون حاضر ددن
 خیر اولرینه خدمت ایدر .
 و هیچ اقتدار من اولدینی حاله مجرد وظنه بر خدمت
 نچیزه نه بولتی ایچون شویله بر رساله نشر ایچکه هوسلنک
 ضرزنده معاصر سوز سولمکه لزوم کوزده چک قدر اقتدار من
 دکرز . اقتدار من محدود اولمناه برابر نورسیدگانری مستفید
 ایدمیه چک درجه ددهن . اللهمک ویردیکی اقتداری انکار
 ایچکی ایچون ظرافت حاصلیدر ؟

بزعیم مستفید هم مقیدز . بز دن چوق بیللردن اوکی .
 بیروز . بز دن آز بیللره اوکر دیرز .
 و سوز سولمک کی یازی یازمقندده مقصد اصل منی
 کولتیس « اعتقادنده بولندیمین جهته شیوه افاده جه ساده لکی
 تزحیح ایلرز . بو مدعا من شو مقدمه بر بر خاندن .
 ضعیفراقی : مسیح یازمق لازم کلیرسه آکاده کیرشکدن
 چکمه چک بر حاله دکل ایسه کده لزوم تحقیق ایچمکه قلمنری
 بولدن چوریریز . زیرا بز بر زمانک محرومندن بولنیور که
 بز قیات منی بر ستانه منی تزکیلری بحق کوزدن دوشور مستور .
 بزیم کی ارباب مطالبه دخی حر اولدقندن کونشمنز که
 منی مندرجانه اعتراض ایچک حقی محافقه بیوزر لسه کور .
 خیر . بالکس جریان ایده چک بناحه سابه سنده اعتراض

۳۱ - شماره اول

کتابخانه

سازمان سپاهین نامدا فر چین بخت ایرو، اون بخت
کوتله بر شهر اولادور رسالدهر .

نومرد ۱ | صاحب امتیاز : بشیر فواد | جلد ۱

مقدمه

شعری به قدر و خاوره اسنی آتش اولان مجموعهمزه بو کره
و کوش « نامی وردک .
بو تبدیل عنوان کوردیکمز لوزمه مینیدر . یوقسه خاوره
دن کوش چیتارش شاعرانه اوله جتی، سرلوحه من دها بار لاق
کورینه چکی ایچون دکلدور .
آلت طرفندکی سطرر آدرلر دنن رنگ سنا کوج بیله ییلیر
افق بولوتلر کی ظلمات منسله تشکیل ایتمکدن بنقه بر شیئه
یارامدقندن حکره سرلوحه ناک سطحی بارلاقندن نه چیتار ؟
بورنگله برابر تحویل عنوانده و خاوره ی مشلا و باختره
یاتیق کی بر مناسبتسزک ایتمدیکمز چیتله کوشنیزک خاوره ی
مطهر نظر اعجاز ایمن ارباب مطالعه به سیر کین کورنیه چکندن
ایمز .

فیصل امید وار اولیم ؟ قارشیمنی طایبیزی بزی ؟

بور اوله قلدنی بیلیزی بزی ؟

۱۹۵۶ - ۵۹ ۲۱۸

MILLI KUTUPHANE
ANKARA

انسان عرفان ایله کامران و بین الامائل مشار
بالبنان اولور .
فضیلت انسانی برهمای بالا پرواز و عفتی قاف
عز و ناز ایله .

باب فضائله انتساب ایندر حریت و بارگاه اکبره
التجا ایندر عرض عبودیتله امرار اوقات اینکده دوز
وساده کالاته اتکا ایندرک جاهی مطالع شعور
استغنا و دیجورستانه جهالتده قالاترک دلیل راهی
چراغ مرده مدهانه دربار .
(محرره)

عاقلک فکرنده یوقدر خسروک کجیه سی
جام جم اسکندرک مشهور اولان اینه سی
هم تجیر ایله جهاندن هم ده استغنا ورر
صاحب فضل و کمالک نقش لوح سینه سی

جاهل ایله حیت بننده جهالت حائل و بوجهته
منفعت خصوصیه او غورنده مضرت عمومییه
قاتل وار ایسه یته جاهلدر .

فکرملی بر امر جبلی ایسه ده بعض موافعک
حدوثیه امور طبیعیه تک تاثیراته خلل طاری
اوله یلیله . ایسته سمندرک آتشد با تمامسی و بعض
مرضاتک صویه قانامسی یوقیلدندر .
استعداد محض جاهل بر مظلم کجیه یته مماثلدر
آثار قابلیتک ظهور یته الکی برنجی مانع جهالت و افکار
ملیه بی جانلاندیران علم و معرفتدر .

تعیم معارفه خدمت ایدن بعض حکومت صغیره
بوکو تکی کونده دول معظمه صرهنده یولینوردر .
چونکه بر دولت تعیم معارفه همت ایندر ایسه
افراد ملتدن بر جوق افکار عالیله اصحابی و برطاقم

ایش اربابی آدمیر ظهوره کلیرکه دولت متبوعه سنه
صد اقله خدمت و منافع ملیه بی محافظه به فوق العاده
غیرت ایله . بویه بر دولتک البته آینه حال و ماننده
چهره ترقی نمایان و از بروقتده اسکندر ثانی جهان
اوله جغنده عمقلا تردد ایتمز .

بودقیقه به منبدرکه خلیفه بی مدانی و ظل ظلیل
زدانی خاقان غازی * عبدالحمید خان ثانی * افندمن
حضرت تلمی جلوس میانن مانوس ملوکانه لرندن بری
تبعه سلطنت سفیدلری بننده علوم و معارفک تعمیمه
همت و افراد اهالتک ظلمت جهالتدن تخلیصنه
فوق العاده عنایت یورنقده درلر .

همت مشکوره تاجداری و عنایت مبروره
شهر بار یلری آثار جلیله سندن اولوق اوزره ممالک
سلطنت سفیدلریک هر طرفدن انوار ترقی بیدار
و عصر معاصر ملوکانه لری غبطه فرمای سوابق
اعصار اولمه باشلادی . بویه بر دور ترقیده یولند یغز
جهتله جمله مر مختار و اظهار مباحات و مفاخرت
امرنده بی اختیار .

اهل معارف جفنده میزولی بوجهات شهنشاهی
هر کسی اکتساب کالات علمیه به خواهشکر اینکده
اولدیعنی کالی افکار ایلله کور یوردر . بیه جلیله
بوجهات ملوکانه لری به نکر ا معارف و علومک علی
قدر الطاقه تعمیمه . بدل مساعی ایندرک ارزوی دل
شهر یاری به خدمت محکم عهده اصحاب فضیلتدر .
شجره فضل و کمالک ثمره فوق العاده سی همت
اجتماعیه ملیه تک استفاده سیدر .

بر انسان منتهای جمع علم و عرفانه ارتقا ایسه
یله مادام که عزمک لتفاعله مدار اوله حق اسباب
وسائلک تدارک و احضار یته صرف مساعی ایله .

خاور

اون بش گوئده بر جزو نشر
اولوره سیاستدن ماغدا
هر شین بخت ایدر

میلیکمه موافق آثار
و مباحث ایچون صحیفه لر
دانما آچقدرد

هپ نور آلیرز مهر صفا آورمزدن
سیرایت طوغه حق سرمرزی خاورمزدن

سیاره لرز داترز اطرافنی نامم
دنیای برقیی طوغار ششعه سبله

کرنذارد سیم وززد انامنه نامش کدا
در برش دل بخر دانش او شد بخر و برست

﴿ بسم الله الرحمن الرحيم ﴾

نظم حیات افزازندن خلاصه مقصدی ضکیسه
ار باب کمال سیم وززدن خالی ایسه ده دریای دل
عارفانه لرینک کوه عرفان ایله مالی بولندیغنی
تفهیمدن عبارتدر .

الحمد لله رب العالمین وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِنَا
مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِیْنَ

﴿ مقدمه ﴾

ویرانه ندانیده پرشکسته اولان بوم مشوم
معموره فضیلتنده پرواز ایدن همای دلقریه معادل
ودرخت خشک جهالتنده طرح لانه سفالت ایدن
زاغ محروم کننهال معرفنده آشیانساز اولان بندنلینه
مماثل اوله مز . ابن راوندینک

حدائق افکاره لطافت آور و طرائق اسراره
سایه کستر افغان دوحه حکمت و اغصان شجره
معرفندر . برکتهال هنر آفرنده خزان و قتاده خاک
هوان اولمز . بیخ درخت کمال پرور شیباب فیض
لازال و بنا برین وارسته بیم زوالدر .

کم عاقل عاقل اعیت مذاهبه
وجاهل جاهل تلقاه مرزوقاً

علم و عرفان بر صفت روحانیه و کیفیت وجدانیه
اولوب منشأ اصلینی فیوضات جلیله ربانیه در .
انسان بو واسطه ایله اخلاق بهمیددن اطوار
ملکیه به انتقال بو علاقه ایله ارواح علویه به اتصال
ایر . علو افکاره مالک اولانر لامحاله ضریق معرفته
سالک اولورلر . اوله ایسه نشانه علویت وجدان
سلوک شاهراه عرفان اولق لازم کلیر .

قولنده جاهلک عاقله مقابل طوتمسی کوهر علم
و عرفان ایله متحلی اولمیان عقولک درجه اعتباردن
ساقط اولدیغنه و عارضه جنون لازمه جهلی و نادانی
بولندیغنه ایمانی متضمندر .

جاهلک اکتساب کالات علیه دن تباعدینه بناء
زمره مجانبینه التحاقنی عاقل پیش نظر مطالعه به
آلبرده تحصیل معارف و حکم اغورنده دریغ عنایت
وقوه عاقله سنی زبون پنجه عطالت ایلز .

عالم هر نه وقده اولسه مظهر اعزاز و ایجال
جاهل ایسه بیئل اقبال اولسه ده انجام کار پایمال
اولور : عارف جامی حضرت لرینک

ساقزودن مکتوب

نسبت قبول ایتمه بجهت درجده حلاوتی برده تبسم غیر اختیاری
فاجور پیور .

بو تبشیرم عاشقی فریانه برشی طن او نمسون؛ ایتمه دلیل ۱
بینه شعر سولش . اوله بر آتیزدن مصدور این سوزن موزون اولسه
بیله طبع موزونی مفتون ایلمه جهن قدر آهنگی دوستور .

یا موزون سو برسد ، وای باشه ایتمه شاعر لک ۱
بورالینی عرض ایتمکه حاجت یوق آا اتمه مزجه ذاتا بجر بدر .
بوراده ایکن او بولده کی بخر به اردن — شدت تأثر جهتمه — شکایت

یوریلوردی ان شاء الله اوراده یکی یکی بخر به ره فاقیشماله شدر .
« من جرب الجرب ... » — mince qelbi — mahn

ده بجهنم نه! شعرینی تقدیم ایتمک ایتمدیکنی سو بلدی . سو یوکن برده
« صقیلیورم » علاوه ایتموخی؟ علاوه به باقدم . برتر سبب ایله کوندرمک

ایتمدیکی کاغدی لندن آلام . ایتمه تئیم ایلمیورم! بو جهنم تمدن اوده
مدنون اولدی طن ایلم . ایتمه اهمیت ویرلایکنی ایتمدیخی یا! بشده کز
او قدر طبیعت ناشناسی تم! البته برار آلام .

بو هفته دخی لکری او تمکه برده مکتوبی کیده جهنم کی آلا شیلدور .
نه مهجور نوزاق! . کوزل اما بر پارچه ده انصاف سزاق ایلمیور .

آالدینی جو ابوری — نیاز نامه لری — کیمسه به کوستورور .
اولورمی یا! اعتقاد فقیرانه مه کوره آرده بزنده کیزلی طو تپله جتی

درجده عجرمانه برشی بوقدر . وار ایسه قارشم ...
شهادی جا بدم تاغندی عینا کوندر میه جتکم باری رفیقک ارله هم ده بنده
کننده بر اهمیت ویرتم . ایتمه سورتی ۱ .

آفاق

کبان کیدرمک قیلدن اولورق بویله بر بجموعه به — الزدن کلمه بیله —
و بیسیانه مقدمه یازمق نه لازم! . . .

« مقدمه فصل اولورسه اولسون مندرجه بایه باقسم » دینله حق
ویر بریز . بجموعه منزه معلالمه سندن استفاده اولنه جتی شیلر درج ایتمکه
چاشمندن خال قالیمه جیز . شاید رفیت کوره من ایسه ک بر جلی آرقدا شلر من
کی بزده وزای برده خفا به یک قولای چکیله یلدورز .

یک قوی اولورق امید ایتمدیکن و جهله منظر رفیت و معاونت اولور
ایسه که نه بیوک افکار! . . . « هیئت بخر بر به »

ساقزودن مکتوب

ایتمدن ۱

ساقزودن بولدیکنک مدتیجه حاجت و معر فکزدن جهل دن زیاده استفاده
اقتش اولدیغانقی پیانی محسودانه سه اعترافه بجهور بولدیکنک نور سیده بوی
اونو تمدیکنک یا! هیچ اونوده یبار ویمسکر ۱

سز اونو تمسه کز اونو تمسه کز بزی اونو درسکر . شو تم یعنی
ایتمکه حقیق صانورم؛ چونکه بو آره تق بز بریشان روزکاره انفا نامه
دکل ، سلام دخی اسرا اولدی .

آه! کاشکی . . . یک ینده کز اولیم ده افند من دن هر هفته بر رساله
حجبت ، بر نسخه بلاغت آلق شرفنی قوالیم .
برده نه کر او طالع! . . .

نه حکمت ۱ سزده جانده آندن زیاده؛ هر زمان ناگه کی یو ایتمه ز بان
ایلمیور . شوراسی یک خوشمه کیدیمور که بو یاد عجبانه به ساقزودن طابلیسیله

آفاق

هر فكر شاه دارون اوراق آور جلا ؛
آفاق هر سستاره و برر بشقه بر صلا .

سياسياتن بشقه هر شيدن بخت ايدر و جزؤ جزؤ نشر اور اور
رساله موقوته در .

[نومرو : ۱]

سجلا مقدمه

مقدمه ايقي ايجون دنشياه سوز آرا من ايسهك همنوزن . بز ساده بولده
باز بيان شيلري سونوزنر .

هر قنغى دل آگاهد من اجمت ايشهك — حكيم زمان نه ديك اولديني
بيله چكي ايجون — هيچ شبهه ايتير كه كندمرله هم افكار بولورز .
اما بعض قدما پستان بولوب ده « بو مقدمه ايشاه اولسدي » ديه
چكمش ، نه باس وار ؛ اعتقاد من خضف اياه ميوب دكلمر كه اوليه
سوز دن تزلله او شراسون .

« آفاق » ناميه شو بجموعه موقوته يي الرذن كاديكي قدر عومه خدمت
ايتك ايجون تاسيس ايتيورز . قولايه چينر لسان ، لسان زمان اوله چق .
اوليه ايسه ساده كوزل ايسه كچه ايتك باشنه مكلف بر تاج

ÖZGEÇMİŞ

1973 yılında Aydın'ın Nazilli ilçesinde doğdu. Öğrenim hayatına Nazilli Cumhuriyet İlköğretim okulunda başladı. Orta ve lise öğrenimini Nazilli Lisesi'nde tamamladı. 1990 yılında K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümünü kazandı. Bu fakülteden 1995 yılında mezun oldu. 1996 yılında K.T.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün açmış olduğu yüksek lisans sınavını kazandı. MEB tarafından Adana'ya tayin edilmesi sebebiyle yüksek lisans öğrenimine bir yıl ara verdi. Halen Araklı Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

